

Armamentarium naturae systematicum, seu introductio ad philosophiam modernorum naturalem, per formam institutionum aphoristicè olim tradita, nunc verò perpetuò commentario & fig. aenis illustrata. Accedit historia literaria S.R.I. Academiae naturae curiosorum. Antehâc seorsim continuata, nunc primum conjunctione edita / [Michael Bernhard Valentini].

Contributors

Valentini, Michael Bernhard, 1657-1729.
Academia Naturae Curiosorum.

Publication/Creation

Gissae-Hassorum : Henning Müller, 1709.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/q8r5kc4c>

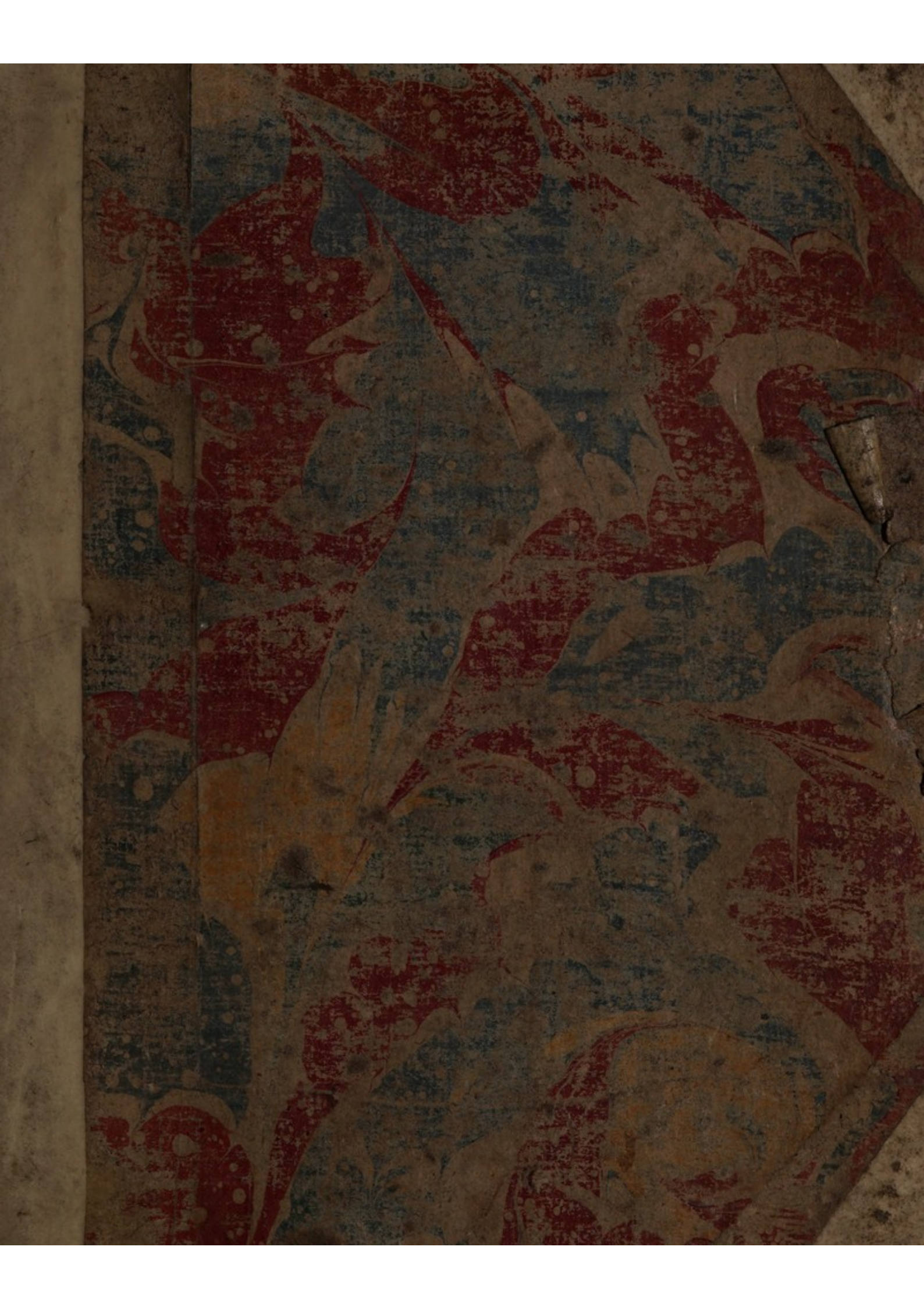
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

pk

54035/B

15 planches

fiche

C4212.

Complet - 44

VALENTINI
ARMAMENTARIUM
ARTIS & NATURÆ.

K

VALENTINI

ARMAMENTARIUM
ARTIS & NATURÆ.

VALLENTIN

ARMANI WERKIN

NATUR

HISTORIALLENTIN

AL K. W. W. W. W.

GISEL HESORAM

W. W. W. W. W. W.

W. W. W. W. W. W.

The title page is framed by a double-line border. At the top, a large telescope is mounted on a decorative, ornate base. On the left and right sides, there are large, bulbous glass vessels, possibly for air or gas experiments. Below these, on the left, is a complex apparatus with a central figure (a person or a statue) inside a glass container, with a large funnel or basin below it. On the right, there is another large glass vessel with a complex internal structure, possibly a filter or a separator. At the bottom, there is a large, wheeled apparatus, possibly a pump or a mill, with various mechanical components and a large wheel. The text is centered within a rectangular frame.

VALENTINI
ARMAMENTARIUM
NATURÆ
Cum
HISTORIA LITERARIA
SRLACADEMIÆ NATURÆ
Curiosorum
GISSÆ HASSORUM
Impensis Henningi Mülleri.
Anno 1709.

MICHAELIS BERNHARDI
VALENTINI,

Medici & Philosophi Gissenii,

ARMAMENTARIUM

NATURÆ SYSTEMATICUM,

^{Sen}
INTRODUCTIO

AD PHILOSOPHIAM MODERNORUM
NATURALEM,

PER FORMAM INSTITUTIONUM

aphoristicè olim tradita, nunc verò

perpetuò Commentariò & Fig. aeneis illustrata.

Accedit

HISTORIA LITERARIA

S. R. I. ACADEMIÆ NATURÆ CURIOSORUM,

antehâc seorsim continuata,

nunc

primùm conjunctim edita.

~~~~~

GISSÆ-HASSORUM,

Typis & impensis HENNINGI MÜLLERI,

M DCC IX.

Typis & impensis Heinrichi Mithelneri

*Roma Virosque cano, non Martis tela, sed Artis,
Exulet exitium, qui parit ipse suum.
Nulla salus bello, fugiant procul inde cruenta,
Naturæ adversum non tenet hîcce locum.*

*En! Tuba se sistit, non quæ taratantara clamat,
Hæc necat, illa juvat, quos fugit ipse sonus.*

*Bombardæ reboant, flatu, non pulvere, plenæ,
Militat æthereis hîc nova turba bolis.*

*Dum Vulcane Tuos misces modò sulphure bombos,
Æolus Æolios sufflat & ipse globos.*

*Effodiant foveas, talparum more, tremendas,
Nos minere recreant aureæ & ære graves.*

*Aggere in aggeribus minitetur ut urbibus Hostis,
Nos contra excelsis montibus ire juvat.*

*Esuriat, sitiât, defossô flumine castrum,
Ductibus innumeris fons salit arte suis.*

*Vulnera vulneribus jungant, qui prælia miscent,
Heîc emplastra latent, balsama cuncta patent.*

*Cuncta patent superis, quæis diffluit, orbibus Orbis,
Sidera sideribus sunt benè juncta suis.*

*Quod reliquum est, rogitò, LECTOR, lege cuncta, priusquam
Judicio properes! cognita causa probat.*

*Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Huc redit in Phisicis, qui regit, omnis amor.*

* * * * *

GERHARDUS JOH. VOSSIUS

in Præf. Physiologiæ Christianæ,

de admirandis, quibus homo adducitur

ad DEUM:

Tria sunt, quibus ad Pietatis & Prudentiæ
templum deduci possumus: Naturæ
Scientia, temporum historia
& literæ sacrae.

* * *
* * *

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO
FRIDERICO,

REGI BORUSSIAE,
MARCHIONI BRANDEBURGICO,
S. R. I. ARCHICAMERARIO ET
ELECTORI,

PRINCIPI SUPREMO ARAUSIO-
NENSI,

MAGDEBURGI, CLIVIAE, JULIACI,
MONTIVM, STETINI, POMERA-
NIAE, CASSUBIORVM, VENE-
DORVM, AC IN SILESIA

CROSNÆ DVCI,
BURGGRAFIO NUREMBERGENSI,
):(PRIN-

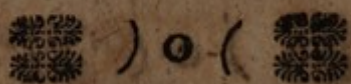

PRINCIPI HALBERST. MINDÆ ET
CAMINÆ,
COMITI HOHENZOLLERÆ,
MARCÆ, RAVENSBERGÆ,
LINGÆ, MEVRSII, BVRÆ
ET LEERDAMI,
MARCHIONI VERÆ ET VLIS-
SINGÆ,
DYNASTÆ BREDÆ ET RAVEN-
STEINII,
VT ET CLIENTELARVM LAVEM-
BVRGI AC BVTOVIÆ,
ET QVÆ SVNT RELIQVA,
REGI AC DOMINO SUO CLEMEN-
TISSIMO

FELICITATEM PERPETUAM!

SERE.

SERENISSIME AC POTENTISSIME
R E X,
DOMINE CLEMENTISSIME!

*Apientissimis Regumque
Potentissimis inter summas Im-
perii Consultationes armorumque
): (2   strepi-*

Strepitus Rerum Naturalium culturam nunquam non in pretiò fuisse, non solum profanæ, sed historiæ quoque sacræ monumenta ferunt. Heic enim Salomonem, omni Gloriâ & Splendore Regiò circumfusum, de jumentis, reptilibus & piscibus : de cedro, quæ est in Libano, usque ad byssopum, quæ egreditur è pariete, disseruisse non puduit. Illic Maximum Orientis Domitorem, Alexandrum Magnum, tot victoriarum

rum victimis paratas opes cum
 Informatore Stagiraëo, ad colligen-
 dam Animalium Historiam, divi-
 dere non pœnituit. Utrumque
 Regem Galliarum, Ludovicum
 XIV. sequi, tot viridaria, viva-
 ria, theriotrophia, Versalesii &
 alibi conspicua, Academia item
 Scientiarum, Lutetiæ Parisio-
 rum erecta, cuius ob oculos po-
 nunt. Quanti verò TUA,
 REX POTENTISSIME,
 MAJESTAS, genuinos & inde-
 fessos

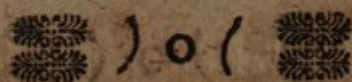

fessos Naturæ Scrutatores benignitate & clementiâ complectatur, præter alia, tot florentissimæ Academiæ Societasque Scientiarum Regia, quæ Berolini caput efferre cæpit, adstruunt. Quandoquidem verò ad hanc quovis modò exornandam passim ab iis, quorum interest, desudetur; hinc & mearum partium esse duxi, ut tanquam infimum & indignum ejus Membrum micam quandam contribuerem & præmissæ nuper
Magne-

*Magnesiæ albæ de novo prodiens
Armamentarium , in devotissi-
mam Subjectionis tesseram , ad
infimum Regii Throni gradum,
humili prostratâ reverentia depo-
nere : Summum simul Numen
precibus ardentissimis sollicitans ,
velit SACRATISSIMÆ
VESTRÆ MAJESTATI,
unâ cum Augustâ Thori Sociâ ,
ac Serenissimô Principe , Regâ-
lis Purpuræ Hærede , Imperii ,
Posterorum & Pacis æternita-
tem*

*tem perpetuò adjicere omnique
Felicitatis cumulo beare ! ita
vovet*

**SERENISSIMÆ MA-
JESTATIS VESTRÆ**

Cliens Humilimus

**MICHAEL BERNHARD
VALENTINI,**

P. I.

Academia Giffena Rector.

JUDICIA

JUDICIA ERUDITORUM

De
METHODO & PRINCIPIIS AUTORIS,
à Bibliopolâ hîc præfixa.

I.

D. JOH. JACOB WALDSCHMIDT,
Archiat. Hafs. & P. P. Marburgensis,
in Epist. 1. ad Doleum p. 4.

AUDIO in Academiâ vicinâ Musas sibi gratulari, quod
Professorem D. D. Valentini, communem nostrum
Amicum & Virum doctum, nunc sint nactæ. Sic
quò magis premitur Recentiorum Philosophia, cò altius as-
surgit.

II.

D. RUDOLPHUS JACOBUS CAMERARIUS,
Arch. & Prof. P. Tubingensis,
in Lit. die 15. Maji 1691.
ad Aut. datis.

Vldi nuperrimè Institutiones Tuas Physicas & ea reperi principia,
qua & à me hætenus habita sunt clariora, hinc & veriora.

):( ):(

III. B. DN.

III.

B. DN. JOBUS LUDOLFUS,

Polyglottus, in Lit. die 13. Jan.

A. 1692. ad A. exaratis.

Apprimè mihi placent Scripta Tua, quæ subinde edis, eaquæ omnia mihi comparaturus sum. In iis enim indefessam reperiō diligentiam conquirendi ea omnia, quæ novissimi Auctores de rebus naturalibus congefserunt.

IV.

DN. GEORGIUS FRANCUS à FRANCKENAU,

Consil. & Arch. Reg. Dan.

in Lit. A. 1689. d. 9. Maji

ad A. datis.

Verè regia est, quam Artis nostra consecrans monstras viam, per omniparentis Naturæ campum spaciosissimum. Physica certè scientia magnum habet adjumentum ex libris (non sterilibus istis circa privationis nugas, materiæ primæ fabulas, elementorum quaternionem infidum: sed iis, qui argutâ ratione atque indagine velamen phœbeus sustulerunt, quos inter meritissimo suô refero Verulamium, Digby, Boyle, Baile, Gassendum, Hevelium, Guericke, Levvenhoeck, Gædardum, Jonstonum, Majum, Charletonem, Listerum, Galilæum, Herbinium, Kircherum, Redi, Schottum, Wormium, Bartholinos, Bochartum aliaque magna nomina, aternitati Naturæ operata) majus verò & gloriosius ex ipsô Naturæ libro bipatente foliô dotatô, cæli nempe terræque, ubi partim mentis, partim corporis oculo & remotissima speculamur & abstrusissima rimamur & maxima admiramur & minima indagamus, ope mechanices experimentorumque certiorum & accuratiorum instrumentorum. Ibi in TERRÆ VISCERA eundum est cum Agricola; ne cum Cælio, Alb. Magno & Boot nanias mineralium pro veritate lectori obtrudamus & nubem pro Junone ample-

amplectamur. Ibi cum Blasio aliisque ANIMALIUM interiora scrutemur, ne cum Barthol. Anglico, Plinio, Franzio & haut raro Sperlingio traditiones acceptemus. Ibi cum Mazzotta, Fromondo, Cartesio Kircheroque METEORA rimemur; cum Rajo, Syen, Hermanno aliisque PLANTAS. Sed quorsum hac omnia Tibi, Viro in sacris his exercitatissimo. Abstineo manus, ne, quod in proverbio est, ἕς τὴν Ἀθήνην &c.

V.

D. JOHANNES CHRISTOPH. KALCKOF

in Epist. ad Patronos & Amicos

De Claris Hassis p. 3.

CLaret κατὰ πρόβλα hodie Excell. Dn. Dolæus, Consiliarius Intimus & Archiater Hassio-Cassellanus Primarius &c. Cui non possum non subungere Clariss. VALENTINUM, Professore Gießensem & Medicum profectò κατεξέστητον, qui se haud ita pridem elegantissimis suis scriptis Orbi literato commendavit suamque doctrinam, prudentiam & experientiam satis superque probavit.

VI.

VIR

Excellentissime &c.

Domine Patrone Maxime, ac Doctor mi sempiterno observantiæ cultu prosequende!

ACCEPTO horis hūce matutinis Excell. Vest. Præliminari Discursu Introductionis &c. eruditissimo solidissimeque elaborato (quem primò quò licuit oculi ictu, stans pede in uno, perlegere cæpi) non potui non, Excell. Vestra verbis, utinam possem sufficientibus, de

eo gratulari, simulque ad felicissimè inchoatum hunc laborem omni
 & animi & corporis exoptatâ valetudine brevi absolvendum gratiam
 ab Optimo **DEO** nostro omnem ex cordis visceribus apprecari.
 Sacrosanctum Illud Nomen Triunum, quô in Disputatio Excell. *Vestra*
 prima est inchoata, votum hoc breve habeat Sibi ratum atque
 acceptum. Ad me quod attinet, quemadmodum haud exigua lau-
 dis loco duco, quòd simplex contemptumque nomen meum Tractatui
 primo sit praefixum, ita, instante hyeme, quemvis studiosum me
 conventurum hortabor, imò quantum potero, urgebo, (quod hacten-
 us nunquam omisi,) ut & nomen suum in Excell. *Vestra* Physicis
 laboribus aternis aeternum reddat. De cætero, cùm Excell. *Vestra*
 in Discursu accuratissimo Libri Genesios aliquoties latam fecerit
 mentionem, hicque Liber praesenti semestri, quo casu nescio, sepa-
 ratim hic sit impressus, Excell. *Vestra* de eo, unâ cum Daniele,
 quos duos libros in simplici meo Collegio gratuito absolvi, exemplar
 hac occasione transmittere volui, rogans velit Excell. *Vestra* bene-
 volis eos aspicere oculis. Psalterium, aliosque *V.T.* libros, simili
 modo, **DEO** nostro volente, edendos, nî fuerint ingrati, in poste-
 rum addam: Quibus, ulteriori Patrocinio Favorique consue-
 Summo se commendat

Excell. *Vestra*

Gissæ d. 13. Aug.
 1702.

Cultor ac discipulus
 obsequiosissimus

BÜRCKLIN.

DIPLO-

DIPLOMA INVITATORIUM

Ad

S. R. I. Academiam Nat. Curiosorum.

SALUTEM ET FELICITATEM!

GRatissimus Nobis accidit, Nobilissime, Excellentissime & Experientissime Vir, propensus iste in Naturæ Curiosos affectus & Generosus Tuus ad socios labores Nobiscum subeundus ardor, quem plenius perspexi, tum ex famâ publicâ, Celeberrimi Nominis Tui fidissimâ Nunciâ, tum ex suavissimis Excellentissimi nostri Collegæ Persei II. commendatitiis. Maçte Excelso isto animo, Excellentissime VIR! Quod ergò felix faustumque sit & S. R. I. Academiae Naturæ Curiosorum gloriosum: Ego JOHANNES MICHAEL FEHR, Phil. & Med. D. Physicus Svinfurtensis Ord. Academiae jam laudatæ Electus Præses, d. Argonauta, ex eâ, quam Universus noster Ordo mihi singulariter concessit, Autoritate, Te, MICHAELEM BERNHARDUM VALENTINUM, Medicinæ Licentiatum &c. in Naturæ Curiosorum numerum non solùm adscribo Collegamque renuncio & his ipsis proclamo, sed & pro tot ac tantis Tuis in Rempublicam literariam meritis, hæctenus præstitis porroque præstandis illustre Tibi THESSALI, Hippocr.

):( ): (3

Filii,

Filii, agnomen confero collatumque volo solenniter. Salve igitur nobis S. R. I. Acad. Nat. Cur. THESSALE, salve & have Honorande Domine Collega! age porrò, quod agis & ludentis nobiscum sapiusque nos illudentis Omniparentis Naturæ Arcana Medicæque Artis hætenus desiderata, pro eâ, quâ polles claresque dexteritate, intimius pervestiga, idque potissimum ad normam & formam LL. nostrarum à S. Cæs. Majestate solenniter confirmatarum, quæ nostra est Regula & Cynosura unica; sic DEI T. O. M. Conditoris Gloriam, sic Generis Humani salutem immensum quantum promovebis. Dab. Svinfurti d. 29. Octobr. Anno Christi M DC LXXXIII.

(L. S.) ARGONAUTA.

DIPLOMA II.

IN NOMINE SS. TRINITATIS, Amen!

Quod felix faustumque sit & Naturæ Curiosorum Ordini gloriosum!

Ego JOH. GEORGIUS VOLCKAMERUS, Med. Doct. S. Cæs. Maj. Archiater Ejusque Personæ Imperialis Medicus, S. R. I. Nobilis nec non S. Lateranensis Palatii Aulaque Cæsareæ & Imperialis

lis Consistorii Comes , Inclyta Leopoldino - Imperialis
Academia electus & confirmatus Praeses d. HELI-
ANTHUS I. ex eâ , quâ singulariter gaudeo , Au-
toritate Te MICHAELÈM BERNHAR-
DUM VALENTINI , Med. Doct. & in
Academia Giessensi Prof. Publ. d. THESSALUM,
fidelem hactenus Collegam & Parastatam nostrum
maximè industrium , jam laudatæ Acad. N.C. Imp.
ADJUNCTUM solenniter renuncio & pro-
clamo. Meruit id dudum Tua , quâ excellis , Vir-
tus , Dignitas , quâ passim clares & emines , Felici-
tas in praxi , quâ Magnatum aulas in Tui rapis
admirationem. Salve igitur S. R. I. Acad. Leopoldino-Cæsarea Nat. Cur. ADJUNCTE dignissime
& spartam hancce novam ex LL. N.C. præscripto de-
center , quod agis , exorna porro ! desiderata hactenus &
abditæ Medicinæ nostræ suavissima istâ profundioris
Ingeniû Tui dexteritate intimius excussa , ac clarius
expolita literato orbi in apricum siste. Vale & vive,
Nobilissime & Excellentissime DN. ADJUN-
CTE , in Ornamentum Acad. Nat. Cur. diutissimè,
felicissime. Dabam Noribergæ è Museo , Cal. Au-
gusti , Anno 1689.

(L. S.)

III. RE-

RECEPTIO IN COLLEGIUM RECUPE- RATORUM.

MARC^{SE} VINCISLAO BUZACARIN,
PRINCIPE DELL' ACCADEMIA
DE RICOURATI.

ESsendo stato proposto all' Accademia nostra di ricevere nel suo numero il Sigr. MICAELE BERNARDO VALENTINI & conosciuto il merito & virtù del medesimo, per testimonianza del Sigr. Carolo Patini, è stato sotto il dì 17. Novembre con pienezza di voti aggregato & il suo nome descritto nel registro de gl' Accademici nostri à perpetua memoria, in fede di che abbiamo segnate le presenti del Sigillo dell' Accademia & sottoscritte di nostra mano.

Data in Padoa il dì 24. Novembre, 1689.

Vincislao Buzacarini P.

(L.S.)

Gio. Battista
Scarella, Cancell.

RECEPTIO IN SOCIETATEM REGIAM SCIENTIARUM BEROLINENSEM.

Wir PRÆSES und CONCI-
LIUM der von Seiner Königlich Majestät in Preussen 2c. 2c. Unserm Allergnädigsten Herrn / gestifteten Brandenburgischen Societät der Wissenschaften / uhrkunden hiermit / daß in Krafft der Uns allergnädigst verliehenen Macht und Instruction Wir den Hoch=Edlen / Hochgelahrten und Hochbenaemten Herrn Michael Bernhard Valentini, Med. D. Ihro Hoch=Fürstl. Durchl. der verwittibten Frau Landgräffin zu Hessen=Darmstadt hochbestelten Leib=und Hof=Medicum, der Arzney und Natürlichen Wissenschaften Professorem Ordinarium auf der Löblichen Universität Gießen / auch verschiedenen curieusen Accademien in Teutschland und Italien würdigsten Collegam, wegen seiner gründlichen und durch öffentliche Zeugnisse rühmlich fundbahren Gelehrsamkeit und Erfahrung in der Arzney so wohl als den Geheimnüssen

nüssen der Natur und mehr andern vortrefflichen
Wissenschaften / zum Mitglied Unser Societät er-
wehlet und aufgenommen : Thun auch solches hie-
mit / dergestalt / daß Er als ein Glied derselbigen
der disfalls Ihm zukommenden Functionen so wohl
als Ehrenwürden und Vorrechte von nun an fähig
und theilhaftig seyn solle und möge ; Wie solches
in Unser Versammlung beschlossen und den Actis
Concilii einverleibet worden ; Uhrkundlich unter
dem gewöhnlichen der Societät Insiegel. Gegeben
zu Berlin den 4. Oct. A. 1704.

(L.S.)

J. T. Jablonski,

R. S. S. Secret. mpp.

PRO-

PROGRAMMA INVITATORIUM
AD COLLEG. EXPERIMEN-
TALE CURIOSUM
LOCO PRÆLOQUII
hîc præmissum.

L. S.

*U*um proculcatô Scholarum
Pedantismô hodiernum elegantior, ut
vocatur, literatura tantum extollatur
& unusquisque suam, quam profite-
tur, artem & scientiam hoc nomine commendare stu-
deat, haud inanis esset quaestio, an Scrutinium Na-
turae, seu Philosophia Naturalis, eô quoque titulo pren-
sari possit? Videtur quòd non, cum in catalogo com-
ptiorum studiorum, ab aliis collecto, partim omissa,
partim ita comparata sit, ut generosa pectora tadio
quodam & pudore ejus teneantur, licet quondam pu-
blicè eandem sint professa. Ita quippe Willisius, ma-
gnus quondam Angliæ Jatro-Philosophus, puduit, in-
quit, puduit me hætenus precariò fuisse Philosophum

):( ):( ):(2

& Poë.

Et Poëticam quandam Physicam Auditores meos Et
 me ipsum delinivisse Et utrisque nostrum ceu incanta-
 mento Et prestigiis fecisse fucum. Ast salva res est.
 Non enim de verâ hæc Et elegantiori, sed de pedanti-
 câ, Scholasticâ, inani Et (ne quid gravius dicam)
 futili agit Philosophiâ, cui plus eloquentia aut garruli-
 tatis, quàm sapientie Et gravitatis inesse, Generosus
 Verulamius alicubi, non sine causâ, dolet, dum, satis,
 inquit, scimus haberi Historiam Naturalem mole am-
 plam, varietate gratam, diligentiam sæpè curiosam; atta-
 men si quis ex eâ fabulas Et antiquitatem Et Aucto-
 rum citationes Et inanes controversias, Philologiam
 denique Et ornamenta eximat (quæ ad convivales ser-
 mones hominumque doctorum noctes potius, quàm ad
 instituendam Philosophiam, sunt accommodata) ad nil
 magni res recidet. Longè aliter cum pretiosâ Moder-
 norum Philosophiâ Experimentali comparatum est,
 quam è numero Scientiarum comptiorum adeò non ex-
 cludendam esse censeo, ut potius agmen inter illas du-
 cat. Non enim in mucidis Scholarum caulis, sed
 splendidis Magnatum aulis primum orta Et nunquam
 non exculta fuit, nec humi repentina glebaque sue ad-
 herentia, sed ad altiora nata, ingenia requirit. Hinc
 videas Et Regibus Et Principibus aliisque Nobilitate
 Generis

Generis aequè ac Virtutis Illustribus eandem perpetuò in pretio haberi. Non dicam jam de Societatibus Scientiarum Curiosis, à Potentissimis Anglia, Gallia & Borussia Regibus hunc in finem institutis, ubi novis & elegantissimis inventis pranobile Naturæ Studium indies augetur: Liceat saltem Magnos Cattorum Heroës, binos sc. HASSIÆ utriusque LANDGRAVIOS SERENISSIMOS, humi prostratâ facie, hinc adducere, qui arduas & indefessas Regiminis gloriosi curas dulcissimis experimentorum deliciis sæpè temperare ea-que propter ingeniosissimos Artifices, ad paranda Thermoscopia, Barometra & Hydroscopia, ex Helvetiâ & Italiâ nuper accersere non dubitârunt, ut verissimè de CAROLO suo haud ita pridem cecinerit Poëta Marburgensis:

--- --- --- Quid pulchra Mathemata dicam
Mechanicasque Artes? quas sic complecteris
omnes,

Sic colis, ut varios hinc Patria sentiat usus.

Hinc quod Petrus Ramus tempore Pr. V Vilhelmi IV. dicti Sapientis, (qui in Studio Physico-Medico Eruditissimis sæpè negotium facessere solitus est) Parisiis scripsit, adhucdum obtinet: Cassellas sc. alteras Syracu-

fas esse, ubi Archimedes habitet. Quemadmodum ergò Politici, seu, ut rectius dicam, Moralista elegantiores iis, qui aulas frequentare gestiunt, sedulò inculcant, ut artium & exercitiorum, quæ Principes excellunt, notitiam sibi compararent, (quod præ aliis sollicitè urget Autor libri: L' art de plaire à la Cour) ita nec illi, qui vitam aulicam posthac sectaturi sunt, hoc in studiorum genere planè hospites sint, sed aliquem experimentorum prægustum quoque habeant, oportet, siquidem gratiam & favorem Principum eò felicius lucrari velint. Admiratio sanè inscitiam arguit. Quodsi ergò ad conspectum experimentorum stupore quodam & admiratione teneantur aulas noviter ingressi, eaque ut bos horrea recenter incrustata adspiciant, quid aliud, quàm contemptum & neglectum sui expectare poterunt? cum alii ob parilem, quàm cum Dominis suis ducuntur, elegantiam aut curiositatem, tum amorem Principum, tum maiorem sui existimationem sibi conciliaverint. Novi sanè Nobilem in Aula Principali, qui per hanc viam summis dignitatibus & muneribus aulicis admotus fuit; & Is ipse ferè est, qui primam mihi ansam ministravit, ut Philosophiam experimentalem, ante decennium & quod excurrit, in alnam hanc Ludovicianam introduce-
rem.

rem. Cum enim in convivio quodam solenni ac-
cumbentibus Proceribus narraret, quod in itinere suo
inter alias machinas globum quendam aneum (Instru-
mentum puta Magdeburgicum) observârit, cujus he-
misphaeria, facilimè aliàs & à puero separanda, ex-
tracto artificiosè aëre, vix à XVI. equis divelli potue-
rint, hacque aliis, in vulgari Scholarum pulvere enu-
tritis, pagi (quod dicitur) Bohemici viderentur: non
potui mihi temperare, quin instrumenta similia, in
Belgio, Angliâ & Galliâ olim visa, propriisque mani-
bus tractata, mihi compararem & ne quid in Acade-
miâ nostra patriâ desideretur, in exteris tantoperè lau-
datum celebratumque experimentorum studium heic
pro virili patefacerem. Obtentis ergò machinis jacta
est alea, nec infeliciter. Aperta enim hunc in finem
collegia non Comites saltem & Barones Illustrissimi
honorificâ sua presentiâ exornare, sed & è numero
DNN. Collegarum, pro singulari, quâ in Natura
Studium feruntur, curiositate, crebrius invisere dignati
sunt. Horum nunc exemplo ducti Generosi quidam
& Florentissimi Cives Academici, internuntiis pri-
mum Excellentissimis quibusdam Professoribus, mox
& ipsimet domi me rogârunt, ut, ob adversam partim
valetudinem, partim & alia obstacula, per aliquot
annos

annos intermissum usque, Collegium Experimentale
repetere, certâ spe detenti, fore, ut qui opera pretium
mereretur, sufficiens Auditorum numerus se trusus
sit. Cum ergo laudatissimo illorum desiderio minus
respondere piaculo mihi ducam, in animum induxi
Collegium, ut vocatur, Curiosum de novo pandere &
abditâ Naturæ phenomena eorumque causas ope ma-
chinarum & instrumentorum undique hætenus col-
lectorum ita ob oculos ponere, ut vel cæco appareat,
Philosophiam Experimentalem tantum inter elegan-
tias Academicas eminere,

quantum inter lenta solent viburna cupressi.

Quibus jam volupe est dictis modò demonstrationi-
bus interesse, haud grave sibi ducent ejus me certiore
reddere, horam sibi commodam determinare & de
reliquis huc pertinentibus mecum deliberare.

PP. Gissæ die Maji, Anno
M DCC VII.

INTRO.

INTRODUCTIONIS

ad

PHILOSOPHIAM MODERNORUM
NATURALEM

DISCURSUS PRÆLIMINARIS,

DE

ORIGINE, SCRIPTORIBUS & DE-
FINITIONE PHYSICÆ.

PROPOSITIO I.

INter omnes *Philosophia* partes ferè
præcipua est SCIENTIA NA-
TURÆ, sive jucunditatem, sive
commoda in Rempublicam Civilem
atque Literariam inde redundantia consideres.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

PHILOSOPHIA (cu-
jus hîc mentio incidit)
denominationem abstra-
cto suo Philosopho ac-
ceptam refert, quo titulo, sive

modestiae, sive distinctionis er-
gò, Pythagoras primùm usus ef-
se dicitur. Pristinis enim se-
culis illi, qui nunc Philosophi
audiunt, simplici SOPHO-
RUM nomine gaudebant;
A quan-

quandoquidem vero plures, qui Sophistæ magis quàm Sophi dici merebantur, hoc nomine abutebantur, hinc citatus jam Pythagoras se non Sophum amplius, sed Philosophum dici maluit, cujus rei vestigia apud *Cic. l. 1. 2. 2. Tusc.* occurrunt.

II. Hoc ergò Nomen in faniori proprioque sensu non perversam denotat Philosophiam, à S. Paulo ad *Coloss. 2. 8.* damnatam, neque solam Philosophiam Naturalem, ut *Cartesius* eodem utitur in *Principiis Philosophiæ*: Neque Alchymiam, cujus mancipia & Cultores se Philosophos per excellentiam vocare solent; sed sub ambitu suo reliquos habitus ex lumine naturæ cognoscibiles ac intellectum a. voluntatem perficientes etiam complectitur. Quò sensu Philosophia est habitus circa ea, quæ ex ratione, qua tali, cognoscuntur, ad obtinendam felicitatem.

III. Partes ejus principales sunt vel Theoreticæ, vel practicæ. Priores objectum suum considerant ut cognoscibile & in nuda ejus contempla-

tione acquiescunt, ut *Metaphysica*, seu Philosophia prima & *Physica* seu Philosophia Naturalis. Posteriores autem circa objectum operabile, quæ tale, versantur & ad ipsam Praxin nos deducunt, ut *Philosophia moralis*, quam *Ethicam* vocant & *Philosophia Civilis* seu *Politica*.

IV. Ex omnibus his Philosophiæ partibus heic præcipuam esse dicimus Scientiam Naturæ, h. e. Philosophiam Naturalem, non quod objecto gaudeat nobiliori, cujus intuitu palmam concedimus *Metaphysicæ*, quæ in parte speciali, *Pneumatica* aliis dicta, ipsum DEUM, Naturæ Statorem & Conservatorem, considerat: sed quod majori sit perfusa jucunditate maximasque in Bonum Publicum utilitates spargat.

V. Suavitatem ejus & Amœnitatem attestatur summa rerum naturalium varietas, quæ, ut vulgò dicitur, delectat, imò animum pascit ac oculos. Hinc Curiosissimus Iesuita P. Buonanni, Italus, Observationibus suis de Conchis: *Recreationem oculi & mentis*, loco Tituli præfi-

præfixit ; imò Celebris Recupera-
torum Academia in Italia
bullam suam invitatoriam em-
blemate quodam , Cœlum &
Terram per transfennam quasi
ostendente , insignivit , additâ
subscriptione : BIPATENS
ANIMIS ASYLUM.

VI. Quid tandem de studii
hujus utilitatibus hæc dicerem,
quæ certè sunt innumeræ , sive
per rem publicam Civilem , si-
ve Literariam eamus. Illic ar-
tes œconomicae fere totæ sci-
entiæ huic innituntur : Artes
autem Mechanicæ haud insulse
Physica in Praxin reducta audi-
unt Verulamio atque Vossio
l. de Philos. c. 6. p. 44. Hinc sum-
mum in Republica arcanum
putat Inclytus Morhofius, si Ci-
ves , quantum fieri potest , re-
rum naturalium scientiâ imbu-
antur, vid. *Polyhist. ejus descript.*
Oecon. Msc. quò & Barlæi *Mer-*
cator Sapiens & Glauberus in
Deutschlands Wohlfahrt ab-
ire videntur ; & quis existima-
ret hanc Philosophiam Martis
quoque pullis expedire ? iisdem
autem expedire probat alicubi
Cel. Freinshemius in *Orationi-*
bus.

VII. Majorem verò operam
Eandem Rei Literariæ præstare
non negavero, non tantum in
aliis Disciplinis Philosophicis,
quibus sororiâ cognitione jun-
gitur, sed etiam Facultatibus, ut
vocant, Superioribus. In Theo-
logiâ sanè exegetica , & Philo-
logia Sacra apprimè conducit
rerum naturalium Scientia ,
quarum nullibi non in sacro
codice fit mentio, ut in genere
Valentinus H. Voglerus *Tr. de*
rebus naturalibus in SS. occur-
rentibus docet. In specie verò
arbores & reliqua vegetabilia
illuc obvia in *Arboreto* suo *Bi-*
blico sistit Ursinus ; Animalia
Bochartus & Epitomatores ejus
D. Majus & Vecsejus in *Hiero-*
zoicis : Mineralia , in specie
Gemmas, Franciscus Rueus *de*
Gemm. SS. Nec minorem in
Theologia Homileticâ usum
habet, in similitudinibus & al-
legoriis inde petendis, in qui-
bus utique cauendum, ne à re-
bus fabulosis , à Physicorum
vulgo olim assertis, desuman-
tur, vid. Levini Lemnii *Expli-*
catio similitudinum , quæ in Bi-
bliis ex herbis & arboribus desu-
muntur , ut & Franzii *Historia*

animalium. Tandem in Polemicis, ad convincendos Atheos, in subsidium etiam vocari solet studium Naturæ, quos ob quotidianam Creaturarum inspectionem inexcusabiles dicit Paulus *Rom. 1. §. 20.* Quantum porrò in Jurisprudencia adferat auxilium, ostendere poterunt Casus Physico Legales in forò sæpissimè occurrentes, v. g. de partu septimestri, de abortu,

de lethalitate vulnerum &c. quæ omnes & singulæ absque rerum naturalium scientia decideri nequeunt, conf. Zacchiæ *QQ. Medico Legales & Pandectæ Medico Legales* nuper editæ. De summa denique utilitate, imo necessitate in Arte Medica ne verbum quidem addo, cum in vulgus quoque nota sit paroemia: Ubi desinit Physicus, ibi incipit Medicus.

PROPOSIT. II.

Nodum igitur in scirpò quærunt omnes, quotquot aut *existentiam* & veritatem ejus in dubium vocant, aut nescio quam vulgi securitatem inde pertimescunt, cum nullibi major DEI veneratio sit, quàm in sedulâ Naturæ contemplatione.

ἙΚΘΕΣΙΣ.

I.

An tequam ad historiam & definitionem Physicæ progrediamur, non omninò prætereundi erant bini, sed dudum obsoleti, errores, quorum prior existentiam, alter verò necessitatem ejus & utilitatem ne-

gabat. Illîc de Pyrrhoniis Philosophis, qui vulgò Sceptici vocantur, attestatur Agellius in *Noct. Atticis lib. XI. cap. 4. pag. 266.* quod judicia rei cujusque & sinceræ proprietates nosci posse atque percipi negaverint. Ast quid opus est verbis,

bis, ubi rerum adsunt pondera? aliud nos docet Experientia tot Physicorum inventis clara: aliud sacra pagina & auctoritas Virorum scientiâ hâc inclutorum: aliud ipsa ratio, quæ ut Disciplinæ huic certum & peculiare objectum, regulas & affectiones indulget, ita eandem peculiarem & ab aliis habitibus distinctam Philosophiæ partem esse confirmat.

II. Acrius verò instant Scotici moderni, qui licet aliqualem rerum naturalium scientiam admittant, an tamen vera illa sit omnibusque numeris absoluta, dubitant admodum, sive jam Antecessorum nostrorum memoriam recolamus, sive modernam Philosophandi methodum examinemus. Priorum enim Physicam aut falsam aut dubiam esse magna operâ contendit Helmontius in *Tr. Physica Aristotelis & Galeni Ignara*. Posteriores autem Cartesii niti dicunt hypothefibus, aut experimentis quibusdam arte factis: Jam verò, juxta eundem Helmontium, Natura non amat hypothefes, sed nuda spectari desiderat: Experimenta tan-

tum arte perficiuntur, cum tamen ab artificialibus ad naturalia non valeat consequentia; & hinc est, quod Cel. Ammannus in *Paranefi* sua *addisc.* æque ac *Archæo Synopticô* sæpius exclamet: ubi vera Physica? At salva res est: Tantum enim abest, ut hæc Veritatem Physicæ infringant, ut potius vel in Naturam, vel in Authorem Ejus injurii sint, qui hæc talia seriò edifferunt. Quemadmodum n. DEUS & Natura nihil agunt frustra, omniaque illius opera in primæva creatione erant valdè bona, ita nulli dubitamus, quin & idæ illæ, quas homini in creatione de corporibus naturalibus indidit, veræ quoque sint, adeò, ut si binis Disciplinæ hujus fulcris, ratione sc. & experienciâ, crebrius excolantur, non possit non certa rerum naturalium cognitio inde proficisci. Nec difficulter responderi potest ad Obj. antè factas, siquidem notus I. est Helmontii Genius, quò justò sæpe acerbius invehit in Scholas Antiquorum & quamvis multa in Peripato olim falsò asserta detexerit, non tamen

omnem Prædecessorum doctrinam prorsus evertere valebit. Habent suas laudes & labes. Quod II. Hypotheses concernit, illæ non omninò rejiciendæ sunt, cum & Mathematici ex suis hypothefibus omnia demonstrativè probent. Distinguatur saltem inter hypotheses eruditas, in Naturâ fundatas & hypotheses falsas, suspectas, vulgares. Conferatur elegans Dn. Camerarii *dissertatio de Hypothefibus*, Tübingæ A. 1690. habitata. Nec III. Experimenta arte facta insuper haberi debent, cum tanta non sit inter naturalia & artificialia differentia, quanta olim putabatur, ut ex professo docet Sturmius in *Philos. Eclect. Disp. de conv. & disconv. Natur. & artif.* adeoque magno cum dispendio olim à se invicem separata sunt, juxta Verulam. *de augment. scient. Lib. 2. cap. 2.* Nullam ergò causam video, quò minus veram rerum naturalium Scientiam dari adstruamus.

III. Ast qualis illa Veritas in Physicis obvia, an demonstrativa, an tantum probabilis? Demonstrativam quidem &

apodicticam requirit ejus natura scientifica; de eâ tamen ambigere videntur Physicorum Principes, Aristoteles & Cartesius, quorum prior in *Meteorologicis* expressè dicit in iis, quæ sensui pervia non sunt, satis esse juxta rationem demonstratum. si ad id, quod fieri potest, reducantur. Unde patet Stragitiam in iis, ubi demonstrare, h. e. scire non licet, maluisse opinari, adeoque possibilem tantum & probabilem dare causam ipsi quandoque sufficere; cum è contra juxta Voetium in *Meletem*. hominis Philosophi strictè demonstrantis sit per actualem, non verò possibilem causam existentiam effectus demonstrare. Cartesius verò idem profiteri videtur, dum Philosophiam suam hòc concludit corollario: Quamvis (inquit) hoc pactò intelligatur, quomodo omnes res naturales fieri potuerint, non tamen ideo concludi debet, ipsas reverâ sic factas esse, & satis a me præstitum putabo, si tantum ea, quæ scripti, talia sint, ut omnibus Naturæ phænomenis accuratè respondeant: Hoc enim ad usum

vitæ sufficiet. E quibus apparet & ipsum Cartesium in eâ fuisse opinione, quod veritas in Physicis non sit apodictica, sed probabilis. Verum & hæc difficultas facile tolletur, si demonstrationem τὸ δῖόντι à demonstratione τὸ ὄντι distinxeris. Licet E. prior in Physicis quandoque desideretur, altera tamen ipsi faciliè substitui ejusque defectum refarcire poterit.

IV. Sopitis nunc illis difficultatibus, quæ ob momenta rationis, quam præ se ferebant, considerationem quandam merebantur, vix hiscere audebunt illi, qui livore aut calumniis sacrum Naturæ studium arrodere sustinent. Videas enim, qui, ut Plutarchus habet, jam ante Platonis ævum physicos *Meteoroleschas* appellarunt, quod meras de sublimium ratione nugas profunderent & studio prorsus inutili tempus terebant; quibus ex iis, quæ paulo ante de utilitate Philosophiæ Naturalis diximus, Tyro quivis respondere poterit. Nec pluris æstimandi sunt alii, qui nescio quâ superstitione ducti periculosum esse censent ea, quæ

in Physicis docentur, in publicum disseminari, cum meteororum aliorumque φαινομένων, aut DEO T. O. M. aut Angelis à vulgò adscriptorum, causas naturales explicando, homines justò securiores fiant & excussò tremendi Numinis timore veluti pecora in diem vivant. Vanus enim & servilis ille timor, qui ex beluina rerum naturalium fluit ignorantia, qui parum aut omnino nihil ad verum DEI cultum facit. Filialis atque Christianus est timor, quò per veram fidem DEUM venerari & salutem nostram curare jubemur, qui tantum abest, ut per Philosophiam Naturalem hominibus excutiat, ut potius ex eadem fluat & oriat. Tria enim sunt quibus ad Pietatis & Prudentiæ templum deduci possumus: Naturæ scientia, temporum historia & literæ sacræ, juxta Cel. Vossium in Præfat. *Physiol. Christian. de mirandis Naturæ, quibus homo adducitur ad Deum*: Quod plurimis exemplis huc apprimè conducentibus, demonstrat Dn. Petri, Theologus quondam & Ecclesiastes Wormatiensis

sis in *Epistola* ad Sereniss. Lotharingæ Ducem, cui Titulus: *DEUS in Naturæ Operibus admirandus*. Adde, si placet, Card. Bellarmini Tr. de *Ascensione mentis in Deum per scalas*

rerum creatarum. Refluit ergò, piosque sui Amatores eò derivat, unde primùm fluxerat, i. e. ad DEUM, Ejus, ut in seqq. ostendetur, originem.

PROPOSIT. III.

Quemadmodum ergò Natura, ita Scientia quoque hæc originem suam à DEO veneratur, qui in primævâ creatione eandem Adamo concreavit, à quo per secretiorem Cabalam in posteros & Judæos propagata est, unde primùm ad Ægyptios, hinc ad Græcos & Romanos successivè transplantata fuit.

EΚΘΕΣΙΣ.

I.

Antiquissimum esse Studium Naturæ nemo facile inficias ibit. De primò autem ejus Inventore discrepantes sunt Doctorum sententiæ. Sunt qui cum Apulejo, Laertio & aliis Thaletem Milesium primùm omnium Scientiam Naturalem docuisse ferunt: Alii Alcæonem Crotoniatam ejus Inventorem constituunt, utpote qui primus Physica conscri-

psisse dicitur à Clement. Alexandr. *Lib. 1. Strom. pag. 133*. Ast licet concedamus Authores hosce inter Ethnicos & Paganos uberius primùm & apertius de rebus naturalibus sive dicere sive scribere coepisse: Si tamen absolutè determinanda sunt prima Physices incunabula, illa statim ab ipso rerum ortu fuisse ipsumque DEUM T. O. M. pro Summo Authore agnovisse credendum est. Adamo

mo enim in primæva creatione divinitus inplantatam fuisse Naturæ notitiam à priori adstruunt principia prima nobiscum nata, quæ ejus adhuc rudera quædam sunt; à posteriori verò idem probat *ὀνομασθεολογία* Adamitica, in Historia Creationis enarrata, quam absque speciali rerum naturalium notitia fieri non potuisse ipsa nos docent nomina, brutis indita, quæ in fontibus Hebraicis veram animalium naturam & proprietates haud obscurè expriment, prout curiosè illud annotant *Hierozoicorum Scriptores*, Bochartus sc. Majus, Franzius & alii.

II. Scientiam hanc à DEO partim sibi concreatam, partim crebra & diutina experientia acquisitam, Protoplastus Adamus, ut alias quoque artes œconomicas, dubio procul Liberis suis & Nepotibus aperuit, è quibus Sethus Planetas, Enoch Astronomiam, Chami Nepotes (inter quos Mercurius Trismegistus esse dicitur) Chymiam invenisse feruntur. Quæ omnia per secretam Antiquorum Cabalam in posteros & Judæos

propagata sunt. Cabalam autem doctrinam vocabant non propriò Marte inventam, aut ex scriptis aliorum erutam, sed à Parentibus & Majoribus vivâ voce haustam, eamque triplicem ex aliis recenset Sennertus *Tr. de Chymic. cum Arist. Consensu & Dissensu cap. 13. §. 6.* Primam, quâ Adamus Scientias à DEO acceptas filiis tradiderit: Secundam, quâ DEUS in monte Sinai Mosi legis explicationem dederit, quam Josua postmodum aliique Sapientes s. Seniores ad Esdram usque sibi invicem oretenus revelaverint: Tertiam denique à Rabbiniis inventam, quâ literis & syllabis Sacri Textus variè transpositis, occultos sensus elicere fatagunt; quæ prorsus abusiva, falsa & ridicula videtur, vid. Author *Cabala denudata*.

III. De cæterò cum filii Israël tempore subsequente in Ægyptum concederent, non poterat non Scientia Naturæ (ab Hermete ex parte cognita) simul Ægyptiis magis innotescere, qui licet more consuetò Hieroglyphicis suis atque fabulis eandem aliquantisper occultarent,

tarent, sine dubio tamen publicè eandem in Scholis sunt professi & ex parte quoque Tabulis & scriptis commendarunt, ut ex *Tabula Smaragdina* Hermetis Trismegisti constat. Hinc prorsus de nihilò non sunt, qui *Scetam* Ægyptiorum primam omnium esse censent. Vid. *Schroterus Digress. de Ortu Philosophia.*

IV. Fidem his faciunt crebra Græcorum itinera, dum famâ Ægyptiorum inescati frequentes ad eosdem navigationes instituerunt Græcorum Sapientes, Pythagoras sc. Thales, Plato & alii, quorum adminiculò ad Græcos derivata sunt Philosophiæ Naturalis primordia, ab Aristotele postmodum magis magisque exculpta. An autem eandem immediate à Judæo hauserit, aut è libris Salomonis furtivè abstulerit, adeo est incertum, ut pro manifestâ Rabbiorum fabulâ illa reputet Thomasius de *Plagio Literario* §. 365. cujus farinæ quoque est Epistola illa, quâ scripta sua execrari & se Judæum profiteri dicitur à Rabbiniis, quam vid. in *Bibliotheca Magna Rabbiniçâ* Bartolocci.

V. A Græcis denique ad Latinos rerum naturalium notitiâ descendit, postquam seculo XV. Imperium Græcorum à Barbaris miserè devastaretur indeque frequentes ad Occidentem Coloniz ducerentur, quæ Scripta Aristotelis secum in Italiam & Germaniam tulêre. Dolendum autem est nil aliud ab Antiquioribus in Studio Naturæ præstitum fuisse, nisi quod Scripta Aristotelis aut Latinitate donarint, aut variis mirisque commentariis illustrarint; hinc à bis mille & retro annis, ab Aristotele sc. nullum Naturæ principium enucleatum, ipsamque Physicam nullos ferè progressus habuisse conqueritur Illustris Boyle *Tr. de Orig. form. & qual. elem. p. 104.* cujus rei quatuor rationes dat Jacobus Rohault in *Pref. Tr. Phys.* sc. 1. nimiam authoritatis venerationem 2. Metaphysicam rerum naturalium speculationem 3. Experimentorum neglectum & 4. Studii Mathematici intermissionem. Quamprimum autem his nostris temporibus Experimenta sive Chymica sive Mechanica ad inquirenda Naturæ magnalia adhi-

adhibita fuere, dici non potest, quorum magnam, sive, catalogum vide in *Historia n. Physices* Philosophi Moderni, *Experimentalis*.

PROPOSIT. IV.

Variæ hinc Physicorum **CLASSES** sunt exortæ, quæ vel ab Authore earum, vel, quo coepere, tempore, vel & principiis suam obtinent denominationem, horumque intuitu in *Veteres & Modernas* distinguuntur.

ἙΚΘΕΣΙΣ.

I.

QUæ **CLASSES** nobis audiunt, ab aliis plerunque **SECTÆ** nominantur, quod, vim vocis si spectes, in saniori sensu nil incommodi videtur alere. Quia tamen nostris temporibus Sectariorum nomen multis est exosum, nonnullis etiam commodè applicari nequit; hinc Classium potius quam sectarum nomine diversas Physicorum partes jam distinguere nobis placuit.

II. Licet autem pristinis temporibus Sectæ Philosophicæ nomen suum obtinuerint à Regione aut urbe inde celebri, cujus intuitu famosæ olim erant *Jonica, Italica & Ele-*

atica: Aut à Scholis & Lyceis, unde *Academica & Peripatetica* est exorta: Nostro tamen seculò vel ab Authore suam habent denotationem, ejusque intuitu quidam Physicorum Hermetici, quidam Aristotelici, Cartesiani &c. audiunt: Vel à principiis vocantur Atomistæ, Alcalistæ, Humoristæ &c. Vel & à tempore, quod illos in *Veteres & Recentiores, Antiquos & Modernos* dispescit; utut & hinc aliqua principiorum, quæ sequuntur, ratio habeatur, ita ut nostro seculo viventes, si antiquatis Antiquorum placitis inhæreant, è numero Antiquorum esse reputentur.

PROPOSITIO V.

Veteres Physicorum CLASSES fere IV. numerantur, quarum I. Mosaici constituunt, qui librum Geneseos pro Cynosura Philosophiæ Naturalis habent. II. Hermetici à Paracelso restituti, qui Chymicis principiis innituntur. III. Democritei & Epicurei, doctrinam atomorum, à Democrito & Epicuro quondam assertam, sustinentes. IV. Aristotelici, ab Aristotele, cujus principia sequuntur, ita dicti.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

AB ovô, quod dicitur, repetendæ nobis erunt Physicorum Classes, quarum cum authoritate tum antiquitate primam facimus Mosaicam, quæ vel universum Philosophiæ cursum, vel Historiam Naturalem in specie, ex historiâ creationis, à Mose relicta, reliquisque S. Scripturæ fontibus deducit. Illius periculum jam factum est à Vallesio in *Philosophia Sacra*, in quâ non tantum Physica, sed & reliquas Philosophiæ partes concernentia S. Scripturæ loca colliguntur; quo

ex parte Alstedii *Triumphus Biblicus* referri posset. Hujus verò plura exstant vestigia apud Hornium in *Arca Mosis*, Danaum in *Phys. Christianâ* & Antagonistam ejus Dan. Wülfferrum in *Exercit. de Phys. Christiana*, Aslacum, Casmannum, Joh. de Mey, Pererium & alios. Inter omnes tamen Principiis Mosaicis strictissimè inhæret Joh. Amos Comenius in *Synopsi Physica ad lumen Divinum reformata*, in quâ ideam Mundi creandi & creati juxta tria Mosis principia, materiam, spiritum & lucem depingit, quem licet

licet ex professo refutare conatus sit Georgius Bach, in *Exam. Princip.* κατὰ πόδα tamen eundem secutus est Bayerus. Juxta quæ principia ordinem & modum creationis ostendere allaborat Richardus Bunvorth Anglicus & Ludovicus de Befort in κασμοποιία *Divina*, qui Cartesium cum Sacra Scriptura conciliare satagit; quem ipsum quoque ad Philosophos Mosaiacos refert Joh. Amerpoel in Tr. cui Tit. *Cartesius Mosaiçans*, ubi suis etiam ingratis Cartesius Mosaiçat. Quid quod omnes ferè Cartesiani ex primâ Creationis historiâ triplicem elementorum suorum materiam derivent, quam per materiæ primævæ s. informis divisionem & diacrisin exortam esse credunt; quibus è diametro contrarii sunt Atomistæ, non tam per dispersionem, quam collectionem atque syncrisin particularum universum hoc primitus à DEO productum esse contendentes. Interim cum proterviam sapiat in DEI T. O. actiones, Naturam prorsus transcendentes, indagare, à toto hoc negotio me iudice re-

ctius abstraherent, ne sacrosancta hæc mysteria fideique articulos ad normam rationis exigendo somnia & fanatica deliria pariant, ut à Roberto de Fluctibus, Fratribus Rosæ Crucis, Böhmiô, Ægidio Guttmano, Cuhlmanno & similibus effectum est.

II. Secundam Physicorum Antiquiorum Classem occupant Hermetici, ab Hermete, Noachi Auditore, ita dicti, qui vulgò Trismegistus audit, eò, quod simul Regis, Sacerdotis & Philosophi munus obierit. Equidem Doctissimus Conringius Tr. de *Hermetica Veterum sapientia* dubitare videtur, an unquam Hermes ille Trismegistus in rerum fuerit natura; ast omnes illi scrupulos exemit Olaus Borrichius, in peculiari scripto illi opposito, cui tota Chymicorum turba palmam concedit. Meliori verò jure quis dubitaverit de insano librorum numero, quorum 25000. conscripsisse dicitur, eo-que magis, quod nullus ferè ex iisdem proftet, præter unicam Ejus *Tabulam Smaragdinam*, à Wilhelmo Christophoro Kriegsmannô

mannô, Confiliario olim Hassio-Darmstadinô, Latinitate donatam. Reliquos, si qui adhuc sub nomine ejus circumferantur, adulterinos & suppositios esse Sennertus *Lib. de Consensu & Dissensu Chymic. cum Arist. cap. 3. pag. 20.* statuit. Tabulam autem modò dictam pro fundamento Artis suæ habent Chymici, imprimis Secretiores, qui se Philosophos Adèptos vocari malunt, quorum prolixum nobis catalogum offert Morhofius in *Epist. ad Joelem Langelottum de Transmutatione Metallorum*: scripta verò illorum in *Theatri Chymici* voluminibus collecta sunt. Plerique enim Chymici Hermetem Trismegistum pro Inventore artis suæ habent, cujus Restauratores sunt ex Arabibus Geber, è Latinis Arnoldus de Villa Novâ, è Germanis F. Basilii Valentinus & Theophrastus Paracelsus, à quô Secta Chymicorum Paracelsica audire solet. Dogmata & Experimenta illorum fundantur in III. Principiis Chymicis, Θ . Sulph. & Φ . à quibus corporum naturalium generationes, qualitates alias-

que affectiones deducunt. Interim præter illa Chymici Adèpti universale magis principium admittunt, quod Θ . mundi centrale Θ . aëris catholicum, Ψ . mundi & aviculam Hermetis nominant, & pro materia habent Lapidis Philosophici; eaque de causâ corpora quædam magnetica, ad Θ . hocce concentrandum parant, de quibus vid. *Aurum Aura* Balduini.

III. Tertiò succedunt Democritei, à Democrito, Philosopho Abderitano Antiquissimo, ita nuncupati, qui *αὐτοδιδάκτος* fuisse dicitur à Diogene Laertio &, teste Agellio, seipsum oculis privavit, ut sublimius secreta naturæ indagaret. Homo fuit mirabilis & Genii & ingenii, ita quidem ut cùm omnia rideret & singulares de rebus naturalibus hypotheses formaret, à civibus pro insano fuerit habitus; eaque de causâ de salute ejus solliciti Hippocratem è longinquo accerserunt, ut helleborum illi propinaret, quod tanquam insanum Abderitarum delirium profundo risu excepit Democritus

eritus in *Epistol. ad Hippocr. Operibus hujus annexâ*. Generale ejus principium fuit omnia ex atomis conflata esse, quod cum Anaxagorâ & Leucippo habuit commune, qui similiter hanc de Atomis seu indivisibilibus hypothesein defendebant, (unde quoque Atomistæ audiunt,) eâ tamen cum distinctione, ut Leucippus & Democritus illa genere convenire & saltem specie vel figurâ à se invicem distingui, Anaxagoras autem & genere & specie differre dixerint; reliqua ejus dogmata in compendiô ferè exhibet Joh. Chrysostomus Magnenus in Tr. cui Titulus: *Democritus Reviscens*. E Discipulis & Sectatoribus autem Celebris est Epicurus, à quô hæc Physicorum classis Epicurea dicitur. Philosophus erat Atheniensis, acerrimi judicii, sed binis ex causis admodum exosus, partim quod providentiam Divinam non agnoscat, partim quod voluptatem pro summo bonô vendidaverit; unde lascivus, lusco, atheus &c. dicitur. Verum ut in priori argumentô (si modò ita sentiat) hallucinetur

admodum: In posteriori tamen jussu rigidius & severius in eundem animadverti solet, quàm non corporis, sed animi voluptatem, ex indefessâ Naturæ speculatione vitæ inculcata expectandam, intelligere videatur. In communibus enim vitæ actionibus pium, temperantem atque castum fuisse Epicurum, ex Diogene non minus quàm Augustinô probat Gassendus. Aliàs juxta Principia illius VI. *de Naturâ rerum* libros conscripsit Lucretius, Poeta quidam vetustissimus. E Modernis doctrinam hanc ex Orcô quasi revocavit Petrus Gassendus, qui, cum Cartesius in Belgio Philosopharetur, in Galliâ vixit. Exstat ejus *Philosophiæ Epicureæ* & Eruditissimus in *Lib. X. Diogenis Laertii Commentarius* aliaque satis erudita. Hujus autem & Epicuri doctrinam conjunxit Gualterus Charleton in *Physiolog. Epicuro Gassendo Charletonianâ Lond. edita*. Imò plures è Modernis Philosophiam hanc atomisticam, seu, ut nunc audit, Corpuscularem amplectuntur, ut Joh. Franc. Grandis, Gaspar Wyssius, Carolus

rolus Stair, Saint-Romain &c.

IV. Contra hos in scriptis suis acerrimè militat Aristoteles Stagirita, ex Milite Pharmacopola & tandem Philosophus, qui postremam Vetusiorum Classem, Aristotelicam sc. instituit. Floruit sub Græcorum Monarchiâ, Ingratus Platonis Discipulus & Præceptor Alexandri Magni, qui sumptus illi & subsidia verè Regia suppeditabat, ad egregiam illam *Historiam Animalium* conscribendam, quod optimum ejus in Philosophiâ Naturali scriptum existimo. Reliqui ejus libri in Exotericos & Acroamaticos distinguuntur, quorum priores stylo facili & vulgari & quasi pro extraneis conscripti erant: Posteriores autem, quibus subtilior Philosophia continebatur, altioris erant indaginis & vivam informationem requirere videbantur; unde hisce quoque tempus matutinum in Lyceo concessisse dicitur, & quia deambulando illos explicabat, factum est, ut Auditores ejus & Sectatores Peripatetici audierint. Aliàs Scripta Ejus

variis vicissitudinibus obnoxia fuerunt, dum mox recepta, mox prohibita, imò aliquoties publicè combusta fuerunt, teste Launovio *Tr. de Variâ Aristotelis Fortunâ*. Quin & hodie adhuc mira eorum fata sunt, ut dubitem ferè, utrum non plures habeant Insectatores quàm Sequaces. E prioribus imprimis infensos habet Novatores quosdam, è quibus agmen ducit Petrus Ramus, qui Lutetiæ Magisterii Gradum ambiens pro themate Inaugurali affirmabat omnia ab Aristotele dicta esse commentitia. Helmontius eundem Naturæ ignarum esse demonstrare satagit in *Tr. Physica Aristot. & Galeni ignara*. Hobbesius in *Vita sua* Aristotelicam Philosophiam umbraticam nimis & potius super ingeniorum technis, quam experimentis Naturæ fundatam asserit. Gassendus eandem barbaram, Tyrannicam, ignavam, impietatibus, contradictionibus & calumniis refertam esse probare sustinet in *Exercitat. Paradoxicis*. Interim dubitant haud pauci, an omnes, qui sub Aristotelis nomine

minæ circumferuntur libri genuini sint, cum aut ab aliis suppositi, aut ab ipso Aristotele ex aliis desumpti sint; unde & plagii incusatur à Franc. Fabr. in *Discuss. Peripat.* (conf. Thom. de plag. *Liter.*) & Rabbiniis quamplurimis, qui Salomonis Bibliothecam sub Hieros. expugnatione in manus ejus pervenisse & hinc eundem ultimò in Judæum evasisse somniant, teste Bartoloccio in *Biblioth. Rabb. Magna*. Alii Stagiræum excoemtis undique & post concrematis Speusippi Mstis Philosophiam suam exsculpisse credunt, ut sublati, Ottomanorum more, fratribus solus in Regno Philosophico regnaret, ut Verulamius *Tr. de augm. scient.* habet. Interea tamen nunquam defuerunt, qui hanc Aristotelis Philosophiam profiteri, interpretari, vel commentariis quibusdam illustrare voluerunt, tam Græci, quam Arabes & Latini, quos ex professò enumerat Philippus Labbeus in *Brevi Conspectu*, quem vocat, *Aristotelis & Platonis Interpretum*. E Græcis quidem eminent Theophrastus, Alexander

Aphrodisæus, Themistius, Simplicius & alii: Ex Arabibus Averrhoes & Avicenna alique à Johanne Leone Africano, in *Tr. de Vitis Philosophorum Arabum*, enumerati. E Latinis præter integra Collegia Conimbricensium, Complutensium, Lovaniensium, Acad. Venetæ & Acad. Altorsinæ, Scriptores SCHOLASTICI cum primis operosi sunt, quorum 12000. suo tempore jamjam numerabat Alexander Tassio, Italus in *Tr. Pensieri Diversi lib. 9. cap. 3. p. 322.* secundum ætates verò in classes disposuerunt Alstedius in *Chronologia* & Christophorus Binderus, qui methodum, quâ Scholastici legendi sunt, proponit in *Tr. de Theol. Scholastica*. Distinguuntur vulgò in Nominales & Reales, à decantatâ illâ controversiâ de existentia Universalium, quæ ab illis pro meris nominibus, ab hisce verò pro rebus revera existentibus habebantur. Nominales se profitentur Occamus (unde Occamistæ) Svissetus, Gerson, Biel, Petrus de Alliaco, Major & alii. Reales denuò in partes abierunt, eorumque

nonnulli Thomistæ, alii Scotistæ audiunt & perpetui sibi invicem adversarii sunt. Thomistæ quidem Thomam sequuntur, Doctorem, ut vocant, Angelicum, quales sunt Javellus, Panfius, Suarez, Soncinas & alii. Scotistæ è contra Scoti, Magistri sui subtilis, dogmata amplectuntur, ut Johannes Poncius, Hieronymus de Ferrara &c. Sunt & alii, qui utramque partem conciliare satagunt eaque de causa Conciliatores audiunt, è quibus palmam tenet Lalemandetus. Quibus omnibus antiquiores sunt Lombardus, Magister sententiarum dictus, (cujus epitaphium Lutetiæ Parisiorum videre licuit) & Albertus Magnus, ambo reales. Tota hæc Scholasticorum

cohors Philosophiæ Aristotelicæ mordicus adhæret & ne latum quidem unguem ab illâ secedere audet, haud aliter ac Fortunius Licetus, qui falsam illam de viâ Lactea meteororum sententiam defensurus, maluit in gratiam Aristotelis duplicem fingere viam Lacteam, aeream & sideream, quàm veritati assurgere. Ad superstitionem enim Aristotelicus erat, ita ut & *Tr. de Pietate Aristotelis adversus Deum & homines* conscripserit; quibus longè faciliores sunt Peripaterici Recentiores, qui nec aliorum Philosophorum dogmata respuunt, quos inter Honoratus Fabricius, Sennertus, Sperlingius, Wendelinus &c.

PROPOSIT. VI.

Recentiorum Classes totidem sunt, quot Antiquorum, sc. I. Helmontiana, quæ per ∇ . binæque salia contraria, alcali & acidum, naturam rerum explicat. II. Cartesiana, quæ per triplicis materiæ particulas earumque motum & figuram pleraque in Physicis expedire satagit: III. Experi-

perimentalis, quæ machinis & experimentis artificialibus ad explicanda rerum naturalium *φαινόμενα* utitur & IV. ECLECTICA, quæ veteriora & probabiliora à reliquis adstructa seligit ac cum propriis dogmatibus & inventis conciliat.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

PLures tam Antiquorum quam Modernorum classes hîc recensere potuissemus, siquidem omnium à recepta abeuntium doctrinarum meminisse licuerit. Verum cum non quodlibet paradoxon sectam peculiarem constituat, hinc utrobique earum tantum mentionem facimus, quarum hypotheses & principia in universum Philosophiæ naturalis cursum se diffundunt & ab aliis applausum quendam meruerunt. Talia autem è Modernis I. sunt Principia Joh. Baptistæ van Helmont, Philosophi, ut seipsum vocat, per ignem, qui insuper habitis Elementariorum & Humoristarum (uti per contemptum vocat Aristotelico Galenicis) principiis, omnia corpora naturalia ex aqua, tan-

quam unico rerum elementô, constare asserit; quam antiquissimam Thaletis sententiam nutritione plantarum à prioris, à posteriori verò liquore suo alkahest, omnia in meram aquam insipidam resolvente probat; in quo eidem pollicem premit David van der Becke, in *Experimentis circa rerum naturalium principia*. Quemadmodum ergò ex aqua per fermenta seminalia, ab Archæo variè ideato evolvenda, generationes, ita reliquas corporum naturalium mutationes à sulph. embryonato & binis Naturæ salibus, alcali & acido deducit, quæ alii ex male fortè intellecto Helmontio pro veris corporum elementis habent: inter quos agmen fere ducit Otto Tachenius, qui in *Hipp. suo Chymico* doctrinam hanc è

Coi scriptis derivare satagit, & cum Syvalve, Sylvio & aliis totam Artem Medicam iisdem tanquam fundamentis superinfruit; cujus tamen opinionis lubricitatem ex professo demonstravit Joh. Bohnius *Epist. de Insufficiencia alcali & acidi ad rerum nat. principia constituenda*. Præterea quamplurimis secretis salivam movit aliis, quæ ad vitam longam & sanam facere putantur, de quâ eandem cum Paracelso fovet sententiam, cui plurima in acceptis tulit. Nisi enim Paracelsus lyrasset, Helmontius non saltasset. Uterque tamen in arcanis suis communicandis tenacissimi fuere, quorum copiam à filio ejus Francisco Mercurio van Helmont sibi tandem futuram expectabant Eruditi, sed in vanum hæctenus, cum nil nisi *Alphabetum Naturæ*, scriptum Philologicum, & theoretica nonnulla publicè ediderit. Aliàs *Opera* Helmontii à filio conjunctim edita in ordinem redegit & in compendio quasi tradit Grembsius, in *Arbore hominis integra & ruinosâ*, dogmata verò ejus clarius elucidat Thom-

sonus in *recta Chymicè curandi Methodo* & Tackius in *Chryfogonia animali & minerali* aliisque scriptis.

II. Vix lucem viderant Helmontii paradoxa, cum eodem ferè tempore nova Cartesiano-rum secta inclarescebat, cujus Dux & Author erat Renatus des Cartes, Nobilis Gallus, cujus vitam atque studia Borellus, Tepelius & Lipsdorpius fusè descripserunt, quæ breviter, sed splendidè leguntur in Epitaphiis illi post obitum erectis, quorum alterum Parisiis in Æde S. Genovesæ: Alterum verò Holmiæ in Suecia spectantur. Scripta ejus, aliquot voluminibus junctim nunc habenda, successive & per vices ab illò fuerunt edita, è quibus primum erat *Lib. de Methodo*, quem an. 1637. cum triplici specimine *Dioptrices*, *Meteororum* & *Geometriæ* nomine suppresso edidit. Cum verò ob præconceptarum opinionum abdicationem & laudatam illuc dubitationem sibi Scepticismi atque Atheismi crimen imputari inaudiret, an. 1641. novas de primâ *Philosophiæ Meditationes* ad uberio-rem sententiæ

tentia suæ explicationem sub-
iunxit & contra Adversariorum
objectiones fusè defendit. An-
no 1644. sequebantur *Principia
Philosophia*, in quibus Elemen-
torum suorum & corporum in-
de mixtorum originem, affe-
ctiones & producta juxta V. mo-
dos essentialia explicat. Hisce
tanquam fundamentis innitun-
tur reliqua ejus scripta, *lib. de
passionibus animæ, de formatione
fœtus & de homine*, quem morte
præventus omnimodè absolve-
re non potuit, sed tantùm in
corporis anatomia eaque novâ
& insolitâ occupatus fuit; unde
pro defectu supplendo alteram
de Mente Humana partem addi-
dit Ludovicus de la Forge, Me-
dicus Salmariensis. Nec omnes
Epistolæ (quarum III. exstant
volumina) vivente adhuc Car-
tesio sunt editæ, sed magna ea-
rum pars post obitum ejus de-
mum prodiit. Reliqui iique
nondum publicati libri, *de gene-
ratione animalium, compendium
mechanicarum & analysis Geome-
triæ* in curiosissimâ Reginae
Christinae Bibliothecâ latere pu-
tantur, ad quam paulò ante
obitum abierat. De cætero sicut

eò, quo adhuc in vivis erat, tem-
pore, cum bene multis ipsi mi-
litandum erat Adversariis, ita
longè plures se trusère, qui post
obitum ipsi tanquam mortuo
leoni insultabant. Utrobique
autem agmen ducit Gisbertus
Voetius, Theologus Ultrajecti-
nus, contra quem ipse Philoso-
phiam suam masculè defendit.
Hunc secutus est Jacobus Revi-
us, Theologus Lugduno-Bata-
vus, contra quem Methodum
Cartesii porrò asseruit D. An-
drea, Theologus Gröningensis.
Tertius est Cyriacus Lentulus,
qui *Cartesium* scripsit *Triumphatum*,
sed ut Antagonista ejus
Claubergius ostendit, trium-
phum agens ante victoriam.
Factum tamen est, ut crebriori-
bus incusationibus & instantiis
illorum fatigati Ordines Hol-
landiæ & Westfrisiæ Philoso-
phiam Cartesianam è toto eje-
cerint Belgio. Postquam verò
re maturius pensitatâ observa-
tum fuit, errores illi vulgò ad-
scriptos (quorum 73. enumerat
Cyprianus in *Colleg. Historico
Schismaticorum*) magis ex ab-
usu, quam verò & legitimò
Philosophiæ hujus usu proma-

nasse, & hoc ipsum à Celeberrimo inter Batavos Theologo, Samuele Maresio, ex professo demonstratum fuit, *Tr. sc. de abusu Philosophiæ Cartesianæ subrepente & vitando in rebus Theologicis ac fidei*, haud difficulter Patria & Civitate rursus est donata inique nostris temporibus mirè floret. Nec in Germaniâ superiori, Angliâ, Galliâ aliisque Regionibus desunt, qui hoc Philosophiæ genus aut publicè professi sunt, aut scriptis illustrarunt, sive jam dogmata ejus in systema & justam disciplinæ formam redegerint, sive commentariis suis & apologiis propugnarint. E prioribus agmen ducit Henricus Regius, discipulus Cartesii, in *Fundamentis Physicæ* Amstelod. An. 1646. editis: Tattlinghousius è Peripatetico ad hunc Philosophum transfugiens, in *Clavi Philosoph. Cartes.* Lugd. Bat. A. 1655. edita: Franc. Bayle in *Syst. Philosoph. Generali* An. 1669. Tolosæ Gallica Lingua edito; It. Antonius Le Grand in *Instit. Philosophiæ* diversis formis editis, quibus *Historia Naturæ Tr. de Carentiâ Sensus & Cognitionis in brutis* aliaque inni-

tuntur. E Posterioribus, Commentatoribus sc. eminent Claubergius, Herbornæ primum & abhinc Marpurgi dogmata Cartesii disseminans, cujus plures exstant Commentarii, *Meditationes, Paraphrases, Ontosophia, Physica Contracta, Logica* &c. It. Jacobus Rohault in *Tractatu Physicò* An. 1671. primum Gallicè Parisiis edito & paulo post An. 1674. à Boneto Latinitate donato; quo emendatiorem versionem dedit Antonius Le Grand cum annotat. Londini 1683. editis. Referendus quoque huc videtur Thomas Cornelius Consentinus in *Progymnasm. Phys.* & de Raeti in *Clav. Philos.* qui pleraque vel omnia Cartesii dogmata clarius explicarunt. Quædam autem in specie illustrarunt Cordomæus & Lipsdorpianus, quorum ille *Differentiam Animæ & Corporis ex mente Cartesii*: Hic verò doctrinam Motus in *Speciminibus Philos. Cartesianæ* præ aliis illustrarunt.

III. Quam ingeniosa verò sit hæc Cartesii Philosophia, fuerunt tamen, etiam è Modernis, quibus dogmata ejus, ceu meris hypo-

hypothesibus innixa, minus satisfacere videbantur; hinc ut C. N. *Φαινόμενα* eorumque causæ clarius & ad oculum quasi demonstrarentur, experimenta quædam artificialia insuper addebant, unde nova Physicorum Classis, Experimentalis sc. & Mechanica est exorta. Hujus rudimenta quædam videas in Tr. Gallico sub initium superioris seculi evulgato, cui Titulus: *Recreations Mathematiques, ou sont discutées & restablies plusieurs expériences Physiques*, h. e. Recreationes Mathematicæ, in quibus fundatæ & discussæ sunt plura experimenta Physica: Cui pleraque, si non omnia, in acceptis tulit Sventerus in den *Mathematischen und Philosophischen Erquickstunden*. Ex conducto verò dataque operâ hanc Philosophandi viam præmonstravit Verulamius, Magnus quondam Angliæ Cancellarius, qui *Tr. de augmentis scientiarum* (quæ, dum viveret, sibi curæ cordique esse sinebat) novâ plane eaque non vulgari methodo studium Naturæ pertrahere voluit. Universam scilicet historiam Naturæ dividit in

Narrativam & Inductivam. Priorem dicit omni fundamento apodictico carere, sed meritis niti historiis & relationibus, sive veris, sive fabulosis, in quâ & holitor sæpe opportuna locutus. Cum verò nullam hæc scientiam constituat, hinc alteram (quam hæctenus ferè desiderari putat) inductivam sc. addebat, tribus quidem partibus comprehensam. I. Historiam Generationum complectitur, in quâ historiam coelestium, meteororum, terræ marisque, massas materiæ communes s. elementa & tandem species minores considerat. II. Continet Historiam præergenerationum s. Monstrorum, certis classibus distinguendam & III. Historiam Artium Mechanicarum, quas Physicam operativam & in Praxin putat deductam. Hanc Viri Per-Illustris semitam calcare videtur Regia, quæ Londini est, Anglorum Societas, in *Actis* suis menstruatim editis. Nec Illustris Academia Cæsareo-Leopoldina Naturæ Curiosorum aliaque Gallorum Italarumque Collegia hinc multum abluunt, quæ ut Medicis observatio-

vationibus Artem Medicam, sic experimentis Studium Naturæ sublevarunt admodum. Inter Eos autem, qui in specie hâc experimentorū viâ aliquid ad rerum Physicarum complementum attulerunt, eminet Torricellius Italus, cui Barometri inventio debetur: Otto à Guerike, Vir Consularis Magdeburgensis, Author antliæ pneumaticæ, cui magnam experimentorum suorum partem debet Schottus S. I. in *Technica Curiosa, hydropneumaticâ* &c. Plurimum verò hac in parte in Mechanicis æquè ac Chymicis debemus Inclyto Boyleo, cuius multa exstant scripta fide dignissima: Papino item, Hubino, Reiselio &c. è quorum scriptis & experimentis *Collegium* suum *Experimentale Curiosum* combinavit, & in ædibus privatim aliquoties omnium periculum fecit Sturmius, Prof. Altorph. Publicè verò similia experimenta Lugduni Batavorum in Theatro Physico à Cel. Voldero & Senguerdio tentari videas; sicut methodo dogmaticâ totum hoc Philosophandi genus in *Physica sua Nova Experimen-*

tali complexus est Carolus à Stair Anglus. Machinas & instrumenta eò necessaria satis accurate confecta Lugduni Batavorum apud Muschenbroeckium, Celebrem Mechanicum habentur; utut Lipsiæ & Norimbergæ non desint, qui illis ferè similia conficiant. Delinationem illorum, sis, vide in Chauvini *Lexico Philosoph.* Stairii *Phys. Nov. Exper.* aut *Collegio Curioso* Sturmii.

IV. Tandem ultimò fuerunt, qui in Naturæ quoque forò liberè Philosophantes nulli se parti mancipabant, sed nudæ veritati (unde *φύλακῆς* olim dicebantur) adhærendo ea, quæ ab unaquavis Sectâ huic conformia erant asserta, eligendo, novam Physicorum Classẽ, quam ECLECTICAM vocant, efformarunt. Quamvis autem hæc nostris temporibus satis sit famosa, nihilominus tamen existimandum non est, eandem hodie aut nudius tertius cœpisse, quum à longis retrosculis à Potamone Alexandrino introducta sit, qui Suida teste ante & post Augusti, adeoque & Christi, omnis Pacis Authoris, tem-

tempora floruisse dicitur. No-
strò seculò eandem ex parte ad-
struxisse videtur Cel. Sennertus
in *Tr. de Consensu & Dissensu*
Aristot. & Galenicorum cum
Hermeticis; reapse verò in Scri-
ptis suis hujus rei specimina
haud obscura dedit Robertus à
Boyle Anglus, qui Chymico-
rum principia Philosophiæ
Corpusculari maritando & u-
traque machanicis experimen-
tis confirmando Scientiam Na-
turalem mirè quantum illustra-
vit. Quò non minus inclinat
Du Hamel, Philosophus Parisi-
ensis in *Tr. de Consensu & Dis-*
sensu Vet. & Novæ Philosophiæ;
Quicum omninò concordat

Author *Philos. Veteris & Novæ*,
qui à quibusdam idem Hame-
lius, ab aliis Colbertus esse pu-
tatur. Plura quoque in laudem
ejus adfert DN. Franciscus Redi,
Italus haud infimæ notæ in *Tr. de*
Viperis pag. 217. E Germanis verò
plures, si non omnes hanc Philo-
sophandi methodū admittunt,
quam in specie & ex professò,
quod dicitur, urget Sturmius
Prof. Althorpinus in *Philo-*
soph. Eclectica, Physica Conci-
liatrice aliisque tractatibus; ad
Artem tandem Medicam ac-
commodat Ammannus Prof.
quondam Lipsiensis in *Prefat.*
Medicina Critica de Syncretismo
Medico.

PROPOSIT. VII.

EX omnibus selectum facile instituet Liber-
tas Philosophica, juxta indolem *Philosophiæ*
Naturalis, quam dicimus *Scientiam Naturæ, cau-*
sarum & effectuum naturalium.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.
N Il turpius, nil exitiosius
est, quam Servitus in re-

bus merè Philosophicis. Pe-
dantici enim & abjecti animi
heic indicium est in verba ju-
rare

rare Magistri nulloque adhibito iudicio se unius vel alterius doctrinae mancipare. Horrent Tyrannidem Philosophi & quam Timoleon à Diis olim precatus esse legitur, reapse possident licentiam, ut *cui libet id, quod vellet, impunè diceret* vid. C. Nepos in Tim. Hæc siquidem est decantata illa Libertas Philosophica, quam debita prudentia ac pietate temperatam ne Sacrae quidem Literæ nobis invident, sed expressis è contra verbis omnia probare & quod bonum est tenere jubent. Et hanc, nî fallor, libertatem in symbolo suo (NULLIUS IN VERBA) haud obscurè exprimit Regia Anglorum Societas, ut tacitè simul innuat Eclecticum, vel, si mavis, liberum magis, quàm sectarium Philosophandi genus ad inexhaustas Naturæ doctres observandas expedire, cum plus videant oculi quam oculus. Quin & ipse Stagirita ad libertatem illam provocabat, siquando Antecessoribus suis obloquendo dicere solebat: **AMICUS PLATO, AMI-**

CUS SOCRATES (addimus) **AMICI NOVATORES,** aut **MAGIS AMICA VERITAS.**

II. Scilicet hoc indoles Philosophiæ Naturalis exigebat, quæ tantum non omnium Doctorum calculò scientiis annumerari solet. Cum verò scientia sit habitus ex propositionibus necessariis demonstrativus, adeoque scire sit rem aliquam per causam cognoscere; hinc ut in aliis, ita & in rerum Naturalium Scientiis non quis, sed quid dicatur, expendendum. Nemini Philosopho credendum, quum credere sit fidelium, demonstrare Philosophorum. Quandoquidem ergò Physicus per causas suas explicet Naturam, variasque ejusdem qualitates & affectiones demonstret, adeoque supradictam scientiæ definitionem subeat, imò omnibus Scientiæ propriè sic dictæ requisitis, subiecto nempe necessario, affectionibus & causis sit instructa, hinc nemo non naturam ejus scientificam clarè & distinctè poterit cognoscere, quæ
ab

ab omni Authoritatis Idolo quammaximè aliena est.

IV. His ritè perpenſis quàm facilimè ſimul declinari poterunt otioſæ illæ & omnino ſteriles de Genere Phyſicæ diſputationes, an Ars ſit dicenda, an Scientia, an utrumque? cùm non tantum Hexilogia generalis doceat ſcientias cum Artibus confundi non poſſe, ſed & ipſe finis, à quò Diſciplinarum ſpecificatio deſumitur, oſtendat, Phyſicam in mera theoriâ acquieſcere, omnem verò Praxin, ad quam Artes tendunt, inſuper habere. Quod enim ſedulos Naturæ Scrutatores ad amorem DEI & rerum fluxibilium contemptum adigat, (quò argumento Celeb. Voſſius in *Prefat. Lib. 1. de ort. & progr. Idololatr.* naturam ejus merè ſpeculativam ſubvertere conatur) id ipſum non practice & in modum Artis præcepta quædam ea deſuper tradendo efficit, ſed quòd ſedulam Naturæ contemplationem hæc omnia per accidens ſequantur. Nec inſtrumenta atque machinæ, quibus

Phyſici Moderni, experimentis dediti, utuntur, Naturam ejus ſcientificam invertunt, cùm non tam operationibus quibusdam, quàm ſpeculationibus inſerviant.

V. Paulo plus in reſeſſu habet altera de Objecto Phyſices contentio, à quò ſcientiarum differentia deſumi ſolet. Licet autem multæ de eòdem ſint opiniones, dum alii ſubſtantiam naturalem, alii ens naturale vel mobile, alii res ſenſibiles, alii corpus naturale vel mobile in Philoſophiâ naturali conſiderari cenſent; omnes tamen ita comparatæ ſunt, ut ad verum Phyſices objectum aliquem reſpectum habeant, adcoque verbis magis, quàm reipſâ diſcrepare videntur. Quodſi tamen aliquis ἀνεῖθεαι Philoſophicam rigorosè exigat atque proximum & immediatum Phyſices objectum ſibi determinari velit, illi ex Definitione noſtra ipſam Naturam & quæ eò referuntur, ſuppeditamus, utpote quæ omnia objecti ſcientifici requiſita obti-

nerè videtur. Est enim 1. entificè tractari videas, in una genere & præcognita. 2. quo prærogativam aliquam habere videtur præ aliarum Physica. 3. Scientiam hanc ab scientiarum objectis, quæ materialiter considerata utplurimum & in aliis occurrunt quoad materiale, sive quoad disciplinis. formale ipsam Naturam sci-

INTRODUCTIONIS

Ad

PHILOSOPHIAM MODERNORUM
NATURALEM

PARTIS GENERALIS

CAPUT I.

DE

IPSA NATURA.

PROPOSIT. I.

NATURAM expellas furcâ , tamen usque
recurrat.

ἘΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Non sine causâ miratur
alicubi Boyleus , quòd se-
culò hòc adeò curiosò nemi-
nem usque viderit , qui eam
sibi provinciam elegerit , ut de
ipsa Naturâ ex professò , quod
dicitur , curatius commentare-
tur , cùm tot hactenus Eruditi
de principiis ejus , operibus &
effectibus solliciti fuerint ; quod
perinde illi videbatur , ac si quis
Politicum Regni alicujus sta-

tum depicturus fusè de Judici-
bus civilibus , Magistratibus &
subditis differeret , Regis tamen
ejus ne verbò mentionem fa-
ceret ; & licet in receptis Phy-
sicorum Systematibus genera-
les quidam de Natura conce-
ptus subinde adferantur , vix ta-
men essentiam ejus exhaustiunt ,
quùm vel nomini explicando
non sufficiant , quò in ore vulgi
nihil est frequentius . Fac enim
perconteris , quid cœlum , quid

astra rotet? in promptu est responsio, Natura. Quis admiranda cœli sublunaris *φαινόμενα* meteororum succendit? Natura. Quis tot plantarum myriadas coloribus investit? Natura; adeoque sub unô Naturæ nomine omnem in Scientia naturali ignorantiam abscondunt. Quid quod Eruditi sæpè ea stupidæ Naturæ tribuunt, quæ ultra vires ejus constituta sunt, ut parum absit, quin cœu quandam Semi-Deitatem & idolum ipsi DEO T. O. M. eandem ad latera jungant. Conf. *Lehmanni Discursus de Apotheosi Naturæ.*

II. Hæc, ni fallor, causa est, cur quidam è Modernis à Naturæ notione tantoperè abhorreant, ut eandem penitus è foro Physicò exterminandam esse suadeant. Verum enimverò ut optimi sæpe pessimus est abusus, hic autem bonitati illius nequicquam detrahit, ita profectò minus æquum, si non injustum prorsus esset, si ob me-

rum vocis abusum eandem cum ipsò, quod notat, subiecto è rerum Naturâ relegare vellemus; quid enim aliud hoc est, quam embryonem cum balneò, quod dicitur, effundere? quid aliud, quàm dicam scribere ipsi Naturæ Authori, Creatori universi hujus T. O. T. M.?

III. Prudentius ergò agunt, qui insontissimæ Naturæ vocalæ parcendo in essentiam ejus & naturam curatius inquirunt, quam cò facilius quis determinaverit, si inter varias ejus significationes probè distinxerit, quam hîc locorum non in sensu Metaphysicò, pro quidditate & essentiâ alicujus rei: Nec in sensu Medico, pro temperamento & complexione viventium: Nec in sensu Mathematico, pro universò hoc Mundi Systemate; sed in sensu Physicò pro verò & immediatò motus principiò sumimus.

PROPOSIT. II.

Natura enim est inclinatio ad motum, à particularum C. N. constituentium texturâ dependens.

·EK-

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

Turpe est vivere in Natura & quid Natura sit, omninò ignorare ! Turpe est ignorare ejusdem terminos ! Neque enim sufficit Naturam dicere principium motus & quietis, nisi specialiozem ejusdem ideam & agendi modum quis addiderit. Non sufficit eandem jussu DEI vocare, quò non tam essentia ejus, quam origo atque fons exprimitur. Nec mechanismus corporum seu textura eorundem essentiam Naturæ satis explicant, licet exinde quasi fluat illa ad motum inclinatio, seu propensio, quæ nihil aliud est, quam vis illa activa, quam DEUS T. O. M. in primæva creatione omnibus corporibus concreavit & concursu suo adhuc dum conservat; & hanc nos ipsam Rerum Naturam esse dicimus.

II. Vix dilucidius hæc explanari possunt, quam per automaton aliquod & horologium portatile, cujus axes & rotulæ sibi ita sunt adaptatæ, ut spontè ferè in motum ruant & absque

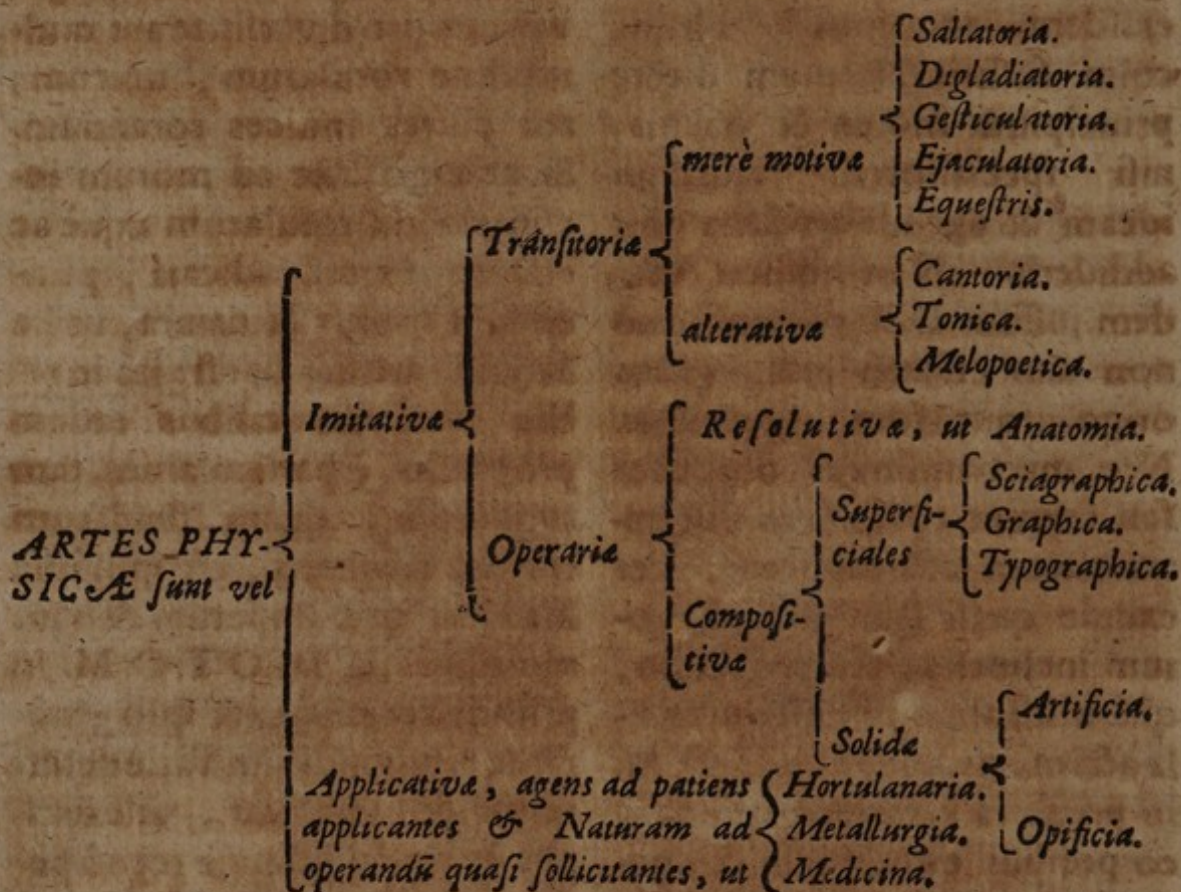
ullâ violentiâ ab intus abscondito seseque placidè explicante elatere quam facilimè omnes in motum agitentur, eumque varium, pro diversitate aut multitudine rotularum, unicum, aut plures indices rotantium. Sicut ergò hæc ad motum inclinatio, in rotularum æquè ac elateris texturâ radicata, principium motus & natura, ut ita loquar, artificialis est: ita in rebus merè naturalibus eadem propensio, è particularum, tam solidarum, quam fluidarum textura resultans, est ipsissima Natura, quæ impetum & vim motricem, à DEO T. O. M. in primæva creatione & ipso generante rebus inditum, variè determinat & modificat, ut exemplis è triplici Naturæ regnò petitis ostendimus in *Epist. ad Boyleum de Natura Natura*.

III. Facile hinc videre est, quâ ratione Ars, quod dicitur, Naturam imitetur & quanto cum dispendiò naturalia artificialibus hætenus tantoperè contradistincta fuerint. Quemadmodum enim inclinatio illa

illa è corporum contextu profluens, h. e. Natura, motus variè determinat: ita plures artes talem membris corporis humani, aut & aliis rebus naturalibus habitum & ad motum aptitu-

dinem conciliant, ut ad hos vel illos motus spontè sæpe ferantur, quas ARTES PHYSICAS appellat seculi nostri Euclides, B. Dn. Weigelius & seq. Tabula exhibet:

PROPOSITIO III.

Dividitur haud incommode in UNIVERSALEM, ex universi hujus coordinatione (quam mechanismum cosmicum nonnulli vocant,) resultantem: Et PARTICULAREM, in

in ipsâ corporum texturâ indeque promanante inclinatione motivâ radicatam.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

UT ordô est anima rerum, ita nullam Mundi animam quis determinaverit, præter aptitudinem illam & ad motum propensionem, ex artificiosissimâ & Divinâ corporum majorum coordinatione resultantem. Adeò enim exactè sibi implicati & contigui sunt vortices cœlum terramque glomerantes, ut spontè ad sui rotationem ferantur motumque ab Omnipotente rerum Creatore sibi impressum placidâ & nunquam interrupta serie continuent, sive jam circa Solem, sive circa terram moveantur, perinde est. Hæc quodammodò imprimere nobis & tanquam in typo spectare poterimus in Pancosmis nonnullorum & Automatibus majoribus, cœli stellarumque motum ob oculos ponentibus; quemadmodum enim hæc motus tam exactos nunquam decurrere & rotare possent, utut quam-

maximè ab elateribus & ponderibus urgerentur, nisi rotæ rotis axesque axibus ita jungerentur, ut ad motus illos spontè jam inclinent; ita similis in vorticibus, globum terraqueum ambientibus, propensio ad motum est concipienda, quæ Naturam, ut vocant, Universalem constituit.

II. Altera, sc. Particularis Naturæ species, in portionibus hujus mundi aspectabilis minoribus scenam suam ludit, quarum unaquævis suâ & ab aliis diversâ gaudere dicitur naturâ, quatenus in omnibus sive speciebus, sive individuis, diversa est partium textura & modificatio, quoad magnitudinem, figuram, situm &c. unde non possunt non particulæ in alium atque alium motum inclinare. Sic in regnô minerali alia textura gaudent metalla, aliâ verò lapides, unde priores in fluorem tendunt, posteriores non item, quod utrumque naturæ illorum

vulgò tribuitur. In regno animalium ad alium motum propendent volatilia, ad alium aquatilia, pro diverso partium, corpus organicum constituentium, apparatu indeque profluente ad motum inclinatione, quæ nihil aliud, quàm brutorum est natura. Nec obstat Naturam corporum hoc sensu merum atque nudum accidens constitui, quod absurdum & paradoxum videri posset? non enim statim sunt, quæ nonnullis videri possunt, absurda, neque novum & paradoxum est naturam principium accidentale dicere, cum & ab Antiquioribus quibusdam ita dicatur; quis enim dixerit Naturam substantiam

esse à materiâ & forma distinctam? & ubi demum subsisteret idolum hoc, quod turpissimæ Paganorum idololatriæ abominandam occasionem præbuit, ut Naturam nomine & idolo Isis coluerint Ægyptii, quam fortè Pana Græci, Latini verò Minervam statuêrunt. Ut taceam absurdissimas Scholarum formulas, quibus stupida Naturæ ea tribuunt, quæ nonnisi rebus cogitantibus conveniunt, dum eadem mox à vacuô abhorreere, mox perfectissimum intendere & nescio quæ perficere dicitur; quæ sine dubiô è frivola illa, de Naturâ substantiali, sententiâ promanarunt.

PROPOSIT. IV.

E Naturâ corporum particulari fuit INSTINCTUS NATURÆ, in regno Naturæ animali potissimum observandus: LUSUS item & ERRORES Naturæ, à motus, in quem Natura inclinabat, turbatione provenientes.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

NUnquam otiosa, sed perpetim operosa est Natura;

hinc prout in mineris & visceribus terræ, pro varia particularum seminumque dispositione,
motu,

motu, syncrifi & diacrifi, varia mineralia generantur & vegetabilia: Ita in coetu viventium & animalium œconomiâ ad diversas à Naturâ actiones bruta instigantur, prout corpora eorum atque partes, tam fluidæ, quam solidæ diversimodè contextæ sunt, ut in alios atque alios inclinent motus, quos INSTINCTUM Naturæ vulgò vocant.

II. Instinctum hunc aut formæ tribuunt, aut animæ brutorum; quod utrumque facile largimur, dummodò per illam partium modificationem & texturam: per hanc verò corpuscula volatilia in sanguine & humoribus, circulantibus juxta SS. ductum intellexerint; quæ cum utrobique materialia sint, modò motuque materiali & mechanicò quoque operationes suas perficient, ad quas aut variò membrorum apparatus, aut diversâ -uum influentium plicâ & undulatione inclinant. Sic aviculæ volatum, pisciculi & amphibia natationem affectant, ex instinctu Naturæ, quia partes organicæ ad motus illos spontè quasi feruntur &

inclinant, ut pluribus exemplis in *Dissert. n. Epistolica de Instinctu Naturæ* dilucidatur; & idem in homine quoque obtinere, tum actiones in infantiâ absque ullâ proæresi institutæ, tum Adultorum, cogitationibus abreptorum, operationes impræmeditatæ reapse demonstrant.

III. Cæterum si motus illi, in quos aut generans, aut particulæ in seminibus excitatæ inclinabant, inoffensò tramite procedant, non possunt non corpora naturalia debitâ sibi formâ & figurâ prædita subnasci. Sin verò in motibus suis ob confluentes similes particulas luxurient, aut ob aliarum excentricitatem deficient, vel obstaculum quoddam inveniant, ut solitam corpora figuram non obtineant, aut ludere, aut errare dicitur natura, pro majori aut minori à pristinò tramite & figurâ recessu. Sic culmi X. aut XX. spicis superbientes, vel, quem nuper hîc vidimus, brassicæ caulis XII. capitibus eleganter dispositis conspicuus: arbores item & regiones in marmore Florentino, aut hale-

ces similesque pisces in Lapidibus Islebiensibus per lulum Naturæ: Monstra autem, deformitate quadam insignita, per erro-

rem Naturæ genita dicuntur. Plura in *discursu epist. de Lusu & error. Naturæ.*

PROPOSIT. V.

Altera Natura est consuetudo, quàm Græci *φύσιν ἐμικτερον*, h. e. Naturam adscititiam verè nuncuparunt.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

Ung gewohnt / alt gethan! **S**diverbiū est in Physicis æquè ac moralibus obtinens. Quantam enim vim obtineat consuetudo in facilitandis motibus corporum naturalium, vel exinde videre est, quod senes sæpè & invalidi (ut Antiqui jam notarunt) laboribus ferendis magis sint Suffeni, quam juvenes & robusti, dummodò ad illos fuerint adsueta: Ratio est, quod per jugem consuetudinem partes motui dicatæ talem ad motum dispositionem induant, ut quasi spontè in eundem inclinent; unde eodem cum Naturâ modò agens, rectè altera quoque dicitur Natura. Observamus hoc in omnibus ferè artibus mechanicis, Naturam imitantibus, in quibus omnibus

diuturnâ consuetudine partes ad faciliorem mobilitatem disponuntur. Observamus idem in Tabellionibus multas leucas absque ulla defatigatione perficientibus, cùm ad hoc incon- sueti, licet robustiores & vivaciores sint, à paucis sæpe passibus delassentur: haud aliam ob causam, nisi quòd in prioribus muscoli, pedibus movendis dicati, per continuos & consuetos motus ita sint dispositi, ut ad minimum humorum & spirituum influxum contrahantur partesque sibi annexas motitent. Taceo artes illas & exercitia, quæ sola consuetudine etiam bruta, ratione cassa, solent addiscere, cùm pressius de illis actum fuerit in *Dissertatione Epistolica de Consuet. Altera Natura.*

CAP. II.

CAPUT II.

DE

PRINCIPIIS NATURÆ,

speciatim autem

DE MATERIA.

PROPOSIT. I.

Prinicipia seu Fundamenta Naturæ duo sunt,
Materia sc. & Forma.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

Amplissimus hîc differendi
campus se aperiret de va-
riis variorum principiis, è qui-
bus corpora naturalia constitui
dicuntur; verùm eò minus huic
me negotio applicuero, quò
magis incertum est, an ea Veteri-
bus sententia circa prima rerum
principia hæserit, quam illis sub-
dolè fortè tribuebant alii, qui,
ut Regimen in rebus Philoso-
phicis obtinerent, Ottomanno-
rum instar fratres primùm tru-
cidasse, aut mortuo Leoni insul-
tasse dicuntur. Nec operosus
ero in Modernorum principiis
sive enarrandis, sive carpendis,
cùm à Tyrannide, quam non-
nulli affectant, literariâ, sim

quam alienissimus. Sufficiat
igitur eorum meminisse, quæ
nemo non in omnibus & sin-
gulis corporibus observare po-
terit & è quibus ipsa corporum
Natura immediatè fluit; sive
jam principia illa dixeris, sive
fundamenta Naturæ, vel & re-
quisita, perinde est.

II. Horum autem duo sunt,
alterum omnibus corporibus
naturalibus commune, quod
Materiam dicimus, alterum ve-
rò cuilibet ex illis proprium, sc.
Forma. A priori corpora suam
existentiam: A posteriori verò
obtinent essentiam; quod u-
trumque non facilius alicui ob
oculos quasi poni poterit, quam
per ceræ sigillatæ massam, quæ

ipsius *cerae* intuitu est materiale quid & corporeum, ratione figuræ verò impressæ hâc vel illa forma gaudet, quæ subactâ & compressâ cerâ perit, ita tamen ut aliam statim figuram ipsi valeam imprimere, cujus intuitu jam aliam nanciscitur formam, manente semper eadem materiâ; ita pariter res sese habet cum materia corpora naturalia constituyente, quæ mille modis ratione particularum contextarum disponi & formari potest,

licet essentia ejus semper eadem maneat, prout alimenta mox in chylum, mox in sanguinem & serum, mox in tandem & in partium substantiam abeunt, adeoque Protei instar formam & figuram variant, manente eadem materiâ, quæ omnibus, ut supradictum, æque convenit. Ut verò corpus à corpore distinguatur, à variâ particularum magnitudine, situ, figurâ, h. e. formâ oritur.

PROPOSIT. II.

Materia est substantia impenetrabiliter & in tres corporum dimensiones extensa.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

Quod in abstracto materiâ vocamus, hoc in concreto Corpus dicitur, quæ duo neutiquam realiter, d. tantum modo considerandi differunt. Eadem sc. res extensa & impenetrabilis in se & absolute considerata, materia audit, quæ in conceptu suo generali indifferens est ad omnes formas recipiendas, haud aliter ac *cera* ad

omnes, qui ipsi possunt imprimi, signaturas recipiendas apta nata est: & hoc omnino erat, quod Scholæ Materiam primam vocabant; quatenus autem in concreto unâ cum formâ, quâ ad hoc vel illud corpus naturale specificè constituendum concurrir, consideratur & materia secunda h. e. formata audit, eatenus corpus jure dici meretur.

II. In

II. In quonam verò primus & essentialis materiæ conceptus radicetur & quâ substantia quædam corporea à spirituali distinguatur? in eò nondum consentiunt Philosophi. Maxima eorum pars extensioni munus hocce tribuit, cum omnibus & proprietatibus & accidentibus à materiâ, five reapse five mente, separatis, salva maneat ejus essentia, quamdiu ut substantia quædam extensa concipitur; hinc ∞ extensum cum ipso corpore & materiâ reciprocare non dubitant, ita ut quodvis extensum ipsis etiam corpus audiat, non exclusò quoque loco seu spatio, quod apertis verbis corporeum & materiale esse dictitant. Cum verò sententia hæc dura nimis plurimisque difficultatibus obnoxia videatur, ac corpora naturalia cum adjunctis suis & accidentibus confundantur, hinc solam extensionem, quam spatio utique denegare non possumus, essentiam materiæ absolvere non posse, sed aliud insuper, impenetrabilitatem sc. addendam esse, firmiter nobis est persuasum, quò ipsò materia, tanquam

extensum impenetrabile, à spatio, tanquam extensò penetrabili, legitimè discernitur.

III. Cæterum per impenetrabilitatem hîc non tam ejusmodi qualitatem intelligimus, quæ obstat, quò minus corpus unum alteri cedat & in se ipso moveri permittat, sicut in sensu vulgari lapis impenetrabilis, aër autem & aqua penetrabiles esse dicuntur, quæ duritiem potius & fluiditatem constituunt: sed impenetrabilitas hîc in sensu Philosophico illa virtus est, quæ impedit, quò minus duo corpora se mutuò ingrediantur, ita quidem, ut adeò arctè sibi commixta sint, ut ambo nec majorem extensionem habeant, nec spatium diffusius requirant, quàm alterum ex illis ante commixtionem occupârat. Ita si corpus unius pedis mechanici alteri ejusdem molis addideris, impossibiliter corpus 1. pedis, sed 2. pedum inde orietur, adeoque extensio, quam ante unionem obtinebant, duplicatur. Nec otiosa est hæc corporum naturalium proprietas, cum ejus virtute corpus A corpori B

[A] [B]

ceden-

cedendo motui hujus obsequatur, si debilius sit: Vel corpus B. alterum corpus A. versus se motum repellit, si majores ad resistendum, quàm alterum ad impellendum vires habet. Utrumque verò in spatio, tan-

quam penetrabili, desideratur, quod neque corpora repellit, neque motum illorum sequitur, verum ita illa in se quasi absorbet, ut majorem, quàm spatium ante obtinebat, extensionem non habeant.

PROPOS. III.

EX impenetrabili hâc Materiæ extensione fluunt binæ ejusdem Proprietates, Divisibilitas sc. & Mensurabilitas.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

Duplici ratione corpus & materia divisibilitati sunt obnoxia, partim, quod ob impenetrabilitatem ab aliis corporibus, quæ neque reflectere, neque retrocessione subterfugere valet, continuïtas ejus facile solvatur: Partim, quòd ob extensionem sui partes extra se positæ sint, adeoque nil impedit, quò minus hæ seorsim & separatim existere queant. Quicunque igitur extensionem illam de essentiâ & ratione formali corporis esse concesserit, ut è causis supradictis omninò concedendum est, ille simul hanc mate-

riæ divisibilitatem admittere tenetur, quàm ne minutissimis quidem corporum particulis denegare poterimus, quamdiu adhuc extense h. e. corporeæ vel mente possunt concipi.

II. Ast classicum hîc canent atomorum Patroni, qui omnem illis divisibilitatem denegant, utut corporeas easdem & materiales esse non inficientur. Verum enim verò quam plausibilis etiam multis videatur hæc doctrina atomistica, non video tamen, quî omnem illis extensionem & consequenter divisibilitatem denegare possint, cum binæ vel plures sibi junctæ non
ubique

ubique se tangant, sed in hâc vel illâ parte, adeoque latera habebunt; aut si omninò globulosæ, suam habebunt diametrum & circumferentiam, quæ abfque sectionibus & punctis diversis ne mente quidem concipi possunt. Adeoque licet atomos in sensu populari sumptas, h. e. corpuscula & particulas minutissimas à nobis actu non facile dividendas ultrò concesserim, in se tamen adhuc divisibiles sunt, quamdiu materiales sunt & corporeæ.

II. De mensurabilitate corporum a. eò minus aliquis dubitare poterit, quò certius est, **DEUM** omnia numerò, ponde-

re & mensurâ perfectâ creasse. Ratione ergò mensuræ illius, quâ unumquodvis corpus primitus mensuratum est (quantitatem vulgò vocant) moles illius variè dijudicari, h. e. mensurari valet, cujus intuitu vel magna vel parva dicuntur. Nec omninò insuper haberi debebat hæc materiæ proprietas, cum & diversa corporum magnitudo suas in Naturâ, scenas ludat & pro diversa partium mixta constituentium mole, numerò & mensurâ efficacia illorum mirè variet, ut falsissimum sit Scholarum diæterium: Quantitatis nullam esse efficaciam.

CAPUT III.

DE

FORMIS CORPORUM ESSENTIALIBUS.

PROPOSIT. I.

Alterum Principium dicitur Forma, quæ nihil aliud est, quam habitudo partium C. N. constituentium, quoad texturam, motum & figuram.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

QUicquid est, per suam formam est id, quod est; hæc enim dat esse, distingui & operari; hinc qui formam corporibus aufert, essentiam illorum destruit. Forma dat esse rei, non simpliciter & absolutè, quùm materia jam per se existat: Sed esse determinatum & specificum, quatenus materiam ad omnia C. N. indeterminatè & indistinctè se habentem ita disponit, ut tale vel tale corpus constituat; id quod sola partium, tam sensibilibium, quam insensibilibium, tam solidarum, quàm fluidarum textura, λόγος seu proportio ad se invicem, quoad situm, connexionem & figuram efficere valet; unde postmodum varia ad motum inclinatio profluit, prout hæc vel illâ ratione contextæ particulæ in hunc magis, quam alium inclinant motum. Per essentialem igitur hanc particularum contextum & coelum & terra, & vegetabilia & mineralia reliquaque in regno animali

contenta corpora naturalia suam habent essentiam, haud aliter ac connexio axium & rotarum cum elatere vel pondere formam horologii absolvit.

II. Non minus autem & distingui dat hæc forma corporum essentialis, siquidem per hanc ipsam partium modificationem corpus à corpore, natura à naturâ differt. Aliâ enim texturâ gaudent fluores metallici, quàm gemmæ propriè sic dictæ, licet in particulis illa minutissimis magis, quàm extimâ corporis superficie radicata sit, unde & diversa gaudent consistentia, ita ut priores in igne fluant, posteriores non item. Aliter rosa vulgaris est contexta, aliter rosa Hierochuntina, vulgò sic dicta, unde non tantum diversâ gaudent essentiâ, sed & diversis effectibus, ita ut prior semel exsiccata semper marcescat, posterior & arefacta se mox pandat, mox contrahat. Alia item texturâ, h. e. formâ gaudent pisces, quàm aviculæ: Aliâ Petrus, quàm Johannes; licet

licet in genere humano Anima quoque Rationalis ad distinctionem illam specificam symbolum suum addat, utut functionum potius rationalium, quam vitalium & mechanicarum intuitu.

III. Tandem & per formam hancce corpora naturalia operari debebant, siquidem ultimum etiam requisitum implere voluerit. Sed neque hoc in eâ desiderare poteris, siquidem observaveris ex hac ipsa partium texturâ resultare illam propensionem ad motum, quatin Naturam diximus. Adeoque pro diversitate hujus inclinationis diversi statim motus oriuntur, per quos omnia ferè à Naturâ, tanquam Vicariò formæ essentialis, in hoc mundo adspectabili perficiuntur. Nec obstant admirandi illi motus & operationes, quæ in brutis nonnullis, Vulpe sc. Simia aliisque animalibus docilibus observantur, quæ vix absque principio aliquò, si non rationali, saltem analogò fieri posse videntur. Licet enim ad eò obstinati non simus, ut omnem brutis ani-

mam denegare velimus: quia tamen & hæc merè materialis est, hinc & materiali h. e. mechanicò modò ager, adeoque sub formali illâ partium texturâ comprehendetur. Ab huius autem mechanismò & diverso spirituum influentium plicâ vel ideâ, vel ut clarius eloquar, inclinatione ad motum, ab objectis extrinsecis variè determinatâ, similes actiones proficisci posse, probant artificiosissima Curiosorum automata, quæ non brutorum modò, sed & hominis sæpè motus & actiones æmulantur, prout virgine quadam automaticâ in Musæo obambulante & citharâ pulsante curiosis sæpè ob oculos posui. Quod si jam tantam hominibus potentiam dedit DEUS T. O. M. quis impunè negabit omnipotentissimum illud Numen, quod numero, pondere & mensura cuncta stupendò modò compaginavit, actiones illas in automatibus viventium hydraulico-pneumaticis, absque fictitiis aliorum principiis instituere easque in hunc usque diem vi benedictionis rebus

impertitæ motusque illis inditi
continuare potuisse? Scilicet
& hæc quædam scala est, per
quam ad fontem & originem
suam revertitur Mens DEO sa-
crata. Hinc tantum abest, Me-
chanismum, quem vocant, pri-
mum ad Atheismum gradum

esse, ut nonnulli cavillantur, ut
potius is argumentum suppe-
ditet ad convincendos Atheos
firmissimum. Atheismum er-
gò fugere si vis, mechanismum
confidera, primumque Moto-
rem explora cordibus inscri-
ptum.

PROPOS. II.

Cessant E. Formæ corporum merè materiali-
um Substantiales, cùm entia præter necessita-
tem non sint multiplicanda.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

I.

Hic bellum plusquam Tro-
janum imminet, dum for-
mosissimam Scholis Helenam
eripiunt Moderni, formam pu-
to substantialem, quâ tanquam
Palladio quodam omnis illa-
rum cognitio sterit. Ne verò
indictâ causâ easdem aggredi
videamur, hinc arma virosque
canam, hîc Authores & histo-
riam formæ substantialis, illîc
verò argumenta, quibus aut
oppugnatur, aut expugnatur,
breviter & succinctè adductu-
rus, eâ quidem fide & sincerita-

te, quæ ab Historico, quem hîc
ago, Naturali, requiri vide-
batur.

II. Authores hujus formæ
sunt Scholastici, cùm in anti-
quissimis Græcorum Lyceis,
etiam in ipsò Peripatò nulla
ejus vestigia occurrant, nisi
quod Stagirites aliquoties in de-
scribendâ formâ usus fuerit
εἰς nomine, quò tamen essen-
tiam (quam C. N. tribuit) ma-
gis, quàm substantiam à mate-
riâ realiter distinctam insigni-
vit, cùm alibi eandem *λόγον*, h. e.
partium habitudinem seu pro-
portio-

portionem definiverit & exemplis quibusdam artificialibus, à limine, syllabis & similibus petitis illustraverit. Interim vocis ambiguitas imposuit fortè Interpretibus, ut in sententiam illam condescenderent, formam sc. corporum esse substantiam à materiâ realiter distinctam, accedente cum primis analogiâ illâ, quam è mente illorum forma corporum merè materialium habet cum animâ hominis, quæ cum reverâ sit substantia, à corpore organico realiter distincta, hinc & in aliis corporibus tam animatis, quam inanimatis, simile principium substantiale existere putabant, quod formam substantialem vocant. Interea tamen hanc illîc differentiam adhuc observari fatebantur, quòd Anima humana à corpore separari & per se existere valeat, forma verò substantialis reliquorum corporum naturalium per se extra materiam subsistere non possit, unde substantiam vocant incompletam & materialem, non quod materiata sit & corporea, sed quod

extra materiam non existat & è potentiâ ejus educatur, unde materialis audit ratione existentiae, non verò ratione essentialis. Si enim corporea esset, minus apta videretur ad corpus informandum: Neque tamen spiritualement eandem vocare audent, sed substantiam sui generis, h. e. incompletam.

III. Mirari autem subit sententiam hanc per tot annorum decursus in Scholis toleratam fuisse, cum receptissimis illîc principiis è diametrò contraria sit. Non enim video, quî cum vulgari & hætenus inconcussa definitione subsistat, quâ substantia dicitur ens per se subsistens: Quod si jam formæ corporum merè materialium per se extra materiam non subsistunt, quò jure substantiæ dicuntur à materiâ realiter distinctæ? Si distinguas inter substantiam prædicamentalem & transcendentalem, inter substantiam completam & incompletam, vanus & obscurus es, imò Naturæ ejusque Creatori T. O. M. contrarius,

quia nescit illa substantias tales incompletas, hic verò omnia completa & valdè bona creavit, non incompleta, aut imperfecta. Paucis: Cuicunque non competit d finitio, illi neque definitum tribuendum: Jam subsume & conclude.

IV. Progrediendo jam ad divisionem substantiæ hætenus probatissimam, quâ vulgò in spiritum & corpus dividitur, easdem, si non majores, difficultates reperiemus, cum ad neutrum divisionis membrum referri queant formæ substantiales. Si enim corporeæ sunt, quí materiam intimè pervadere & ut loquuntur, informare possent? Sin spirituales, è potentiâ materiæ educi nequeunt, cum inter materiale & immateriale nulla sit proportio; & qualis distinctio tunc esset inter hominem & brutum? quò post mortem abirent? Medium autem inter corpus & spiritum statuere, paradoxum est, cum differant terminis contradictoriis: Impium, cum substantias hujuscemodi incompletas reliquis DEI Creaturis affri-

cando Regale Creationis Tibi sumas, quod soli DEO relinquendum. Hæc sanè rudera videntur pristinae arrogantiae, quâ per nequissimam Luciferi persuasionem miserrimus homuncio æqualitatem DEI affectabat & montium instar parturiendo non ridiculum quid, sed miseriam toti generi humano luendam enitebatur.

V. Tandem & Requisita seu Proprietates, substantiæ hætenus attributæ, pensitari merebantur, inter quas haud minima videtur ea, quâ alteri non inhærere dicitur. Inhærere autem vocant ita esse in alio, ut non sit ejus pars, nec possit esse sine eò, in quò est. Jam fiat applicatio & oppido constabit formas substantiales vulgò sic dictas inhærere alteri, cum neque partes sint subjecti sui, nec extra materiam per se existere possint, juxta unanimum Scholarum consensum; & licet quoad prius subterfugium aliquod inveniant in dist. inter partem & compartem, premit tamen alterum, non tam facilè declinandum; adeo-

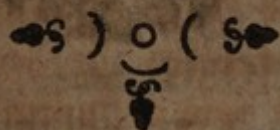
que

que cùm Formis substantialibus definitio substantiæ minus applicari possit, neque ad species ejus referri valeant, ipsisque requisita substantiæ deficient, vix aliud inferre licet, quàm id, quod sæpè dictum, Formas sc. corporum materialium non esse substantias à materiâ realiter distinctas.

VI. Et inde fortè est, quod Philosophi quidam acutissimi & Antiquorum placitis faventissimi sententiæ huic subscribere vereantur & ad alteram partem magis inclinent. Unum instar omnium hîc adducere liceat, scilicet P. de la Grange, qui in introitu Tr. illius, quò ex professô Recentiorum dogmata refellere conatur, sub inscriptione: *Les Principes de la Philosophie, contre les Nouveaux Philosophes, Des Cartes, Rohault, Regius, Gassendi, le P. Maignan &c.* pag. 41. Tom. 1. in hæc erumpit

verba: En effet, j'ay assez leu de Philosophes, mais ie n'en ay point encore veu, qui ayent bien prouvé le formes substantielles, principalement celles des corps inanimez; adeoque sincerè testatur se, utut quàm plurimos legerit Philosophos, reverâ tamen neminem hæcenus vidisse, qui formas substantiales, imprimis corporum inanimatorum, sufficienter adstruxerit. Honoratus Fabri autem, Jesuita Doctissimus, utut vi Ordinis sui Scholasticæ Philosophiæ Patronus sit, apertis verbis sententiam Modernorum de formis essentialibus profitetur, relictis substantialibus olim propugnatis. Nec dubito plures, si non omnes, hypothesi huic propediem renunciaturos esse, ut nihil ferè restet, quam ut Epitaphium (in *Epist. de Instinctu Naturæ* illis quondam erectum) hîc repetamus:

SUBSISTE VIATOR
 & ATTENDE,
 QUAM TRISTEM PATIATUR ECCLIPSIN
 FORMA SCHOLARUM SUBSTANTIALIS,
 QUÆ
 PROTEI INSTAR
 OMNES QUONDAM FORMAS INDUEBAT,
 CUM IPSA
 NEC CORPUS SIT, NEC SPIRITUS,
 SED OMNIA,
 INFORMABAT ENIM OMNIA,
 NUNC HEU! QUAM DEFORMIS REDDITA.
 SCILICET
 FORMA BONUM FRAGILE EST,
 QUÆ,
 DUM MAXIME SUBSTANTIÆ FORMAM EST
 MENTITA,
 OMNEM NUNC PERDIDIT SUBSTANTIAM,
 MODIS VICTA ESSENTIALIBUS.
 VALE LECTOR ET PERPENDE.
 QUID MODUS IN REBUS, QUID CERTI
 DENIQUE FINES?

CAP. IV.

DE

M O T U.

PROPOS. I.

Effectus Naturæ generalis est Motus, ab ineffabili DEI verbô in primæva creatione productus & per automaticam Naturæ inclinationem ac fluidorum impulsu huc usque conservatus.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Motum qui negat, non verbis, sed verberibus coercendus. Tactus enim ipse motus est; imò cuncta, quæ in totò universò fiunt, per motum fiunt. Motus enim est, quò ra-

diantia coeli sydera calorem æque ac lucem mortalibus dispensant. Motus est, quò mineralia concresecunt: Plantæ virescunt: Animalia succrescunt. Motu animantur omnia.

*Hinc est, quod Physicam quisquis vult discere, motus
Quid possit debet perdidicisse prius. Hobbes.*

II. Fons ejus & origo solus DEUS est, in quò vivimus, movemur & sumus. Ejusdem enim virtutis est movere primum corpora, cujus est creare. Hinc quamcunque circa motum hypothesein amplectaris, fatearis oportet, non aliunde primum

corpora moveri potuisse, nisi summus ille DEUS illud ita fieri jussisset; & licet, absolutâ mundi creatione motuque primum à DEO T.O.M. corporibus concessò, principia quædam motus, aut interna, aut externa, commodè statuere possimus, sive jam

G

Natu-

Naturam, sive formam, sive materiam subtilem, aut spiritum hylarchicum hæc vocaveris, necessario tamen ad ipsum DEUM recurrendum est, si prima motus scaturigo, unde vim motricem illa mutuatur, determinanda fuerit.

III. Quemadmodum autem post creationem rerum DEUS T. O. M. à creatione novarum specierum omnino cessavit omnibusque corporibus naturalibus benedicendo vim quandam seminalem indidit, quâ mediante sui simile propagare valeant, adeoque concursu suo generali per hanc generationis viam corporum naturalium species conservandas esse statuit: ita Divinæ ejus omnipotentiae etiam placuit motum in primâ creatione corporibus imperitum per mechanicam illam & plus quàm artificiosissimam particularum texturam indeque promanantem inclinationem ad motum, quam Naturam dicimus, conservare, quâ aptæ natæ sunt, ut fluidorum, sive interiorum, sive exteriorum (levissimo licet) impulsui facile obsequantur eorumque motum hæc vel

illâ ratione determinent & specificent, ut neutiquam opus sit, quò vel spiritum quandam hylarchicum, vel leges motus, vel aliam quandam vim activam corporibus & materiae inditam fingamus, cum hæc ad motum inclinatio & aliorum in specie fluidorum, æquilibrium suum deferentium, impulsus sufficient ad motus omnis generis in corporibus inanimatos & producendos & explicandos, qui in homine pro vario mentis imperio & voluntatis determinatione voluntarii dicuntur.

IV. Corpora enim fluida, (unde plerunque motus incipit) quamdiu sibi relinquuntur, in æquilibrio constituta esse, constat ex hydraulicis, eò, quòd conflata sunt è particulis ejusdem molis, unde columnæ, quas sibi incumbendo constituunt, eadem quoque gravitate & efficaciam gaudent, quâ sibi invicem resistunt; hinc æquilibrium illud oritur, ad quod violenter commotæ sponte suâ redeunt, ut in Tubo recurvo videre est. Huic enim si vel ☿ vel ∇ vel spir. vin. infundamus, in utroque crure tamdiu librantur, donec

donec ad æquilibrium redactæ in eodem horizonte jaceant, licet crura latitudine sibi non sint æqualia. Hæc scilicet libra, ut vocatur, naturalis est, in qua non tam latitudo quam altitudo obtinet. Quamdiu igitur in æquilibriô hoc fluida constituta sunt, quiescere dicuntur, licet in perpetuâ ad motum inclinatione constituta sint, adeo quidem, ut si vel minima particula illis adjiciatur, è pristina statione & æquilibriô excidant, haud aliter ac in balance in æquilibrio constitutâ accidit, quæ facillimè movetur, si vel minima particula alteri scutellæ injiciatur, hujusque pondus alteri aliâs æquale, augeatur; & inde quoque est, quod & in Tubo Torricelliano statim loco suo moveatur, si aeri externo, quicum antea in æquilibrio hærebat, particula quædam heterogeneæ, quibus elater ejus intercipiebatur & imminuebatur, misceantur, unde & præponderans & aerem incumbentem nonnihil repellens declivorem locum occupat & à priori loco B. versus C. in Tab. 1. Fig. 3. descendit, donec pristina puritati & virtuti restitutus

aer & in tubô contentum eousque elevet, donec ad prius & solitum æquilibrium utrobique redeant, cujus intuitu &. (si purus nec adulterinus fuerit) rarò vel nunquam ultra 28. digitos, & autem in Tubô Bertiano nunquam ultra 32. pedes evehitur, licet adhibita quoque antliâ pneumaticâ illud per tubum æneum Fig. 6. Tab. 1. depictum vi quadam efficere conemur.

V. Fluida ergò extra æquilibrium constituta movent corpora, quatenus impetum quandam & impulsum in illa exercent, qui tamen à mobilis figurâ, situ & superficie variè determinatur, cum ea, quæ majori gaudent superficie, sive in toto, sive in partibus, majorem quoque fluidorum impetum sustinere teneantur; & hinc ratio petenda, cur vitrum orbiculare Q. in cono ruptorio P. Fig. 1. Tab. 2. aut lagena quadrata Fig. 1. Tab. 3. ab impulsu aeris in frustra diffiliant, si per antliam pneumaticam aer intus contentus & externo antea resistens exhauriatur, quod in vitro globoso non contingit, cum undique æqualiter prematur & in summitate

tantum in puncto tangatur, dum è contra orbis in latiore superficie in quamplurimis punctis impulsus aeris sustinet & tandem necessario diffilit. Non minus id in solutione rerum Chymicâ apparet, quæ facilitari solet, si corpora solida prius in pulverem comminuantur & plus acquirant superficiem, in quam

menstrua spiculis suis & particulis mobilibus incidentia felicius agere omniaque motu suo in minimas particulas confringendæ tandem in fluorem agere solent. Quod idem quoque in fusionem metallorum, digestionem, coctionem, fermentationem & similibus motibus apparet.

PROPOSITIO II.

Motus ergò est transpositio corporis ejusque partium, de termino à quò, ad terminum ad quem, per medium, continuationem motus promovens.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Hic novi motus & tumultus Philosophici oriuntur, dum vera motus definitio tradenda, quos ipsos tamen, ne Camarinam movere videar, suis nunc Autoribus relinquo. Sufficiat hic talem ejus descriptionem attulisse, quæ omnibus motus speciebus competat & non tantum motum localem, sed & reliquas C. N. mutationes, illi vulgò, sed perperam, contra-

distinctas includat, generationem scilicet & corruptionem, augmentationem & diminutionem, ut & alterationem, quarum hanc ad qualitatem, illas ad quantitatem, istas ad substantiam seu potius essentiam fieri censent, in quibus omnibus simul particulae quaedam de loco in locum moventur.

II. Generatio certè absque locali partium seminalium motu ne mente quidem concipi potest,

Fig. 1.

Fig. 2.

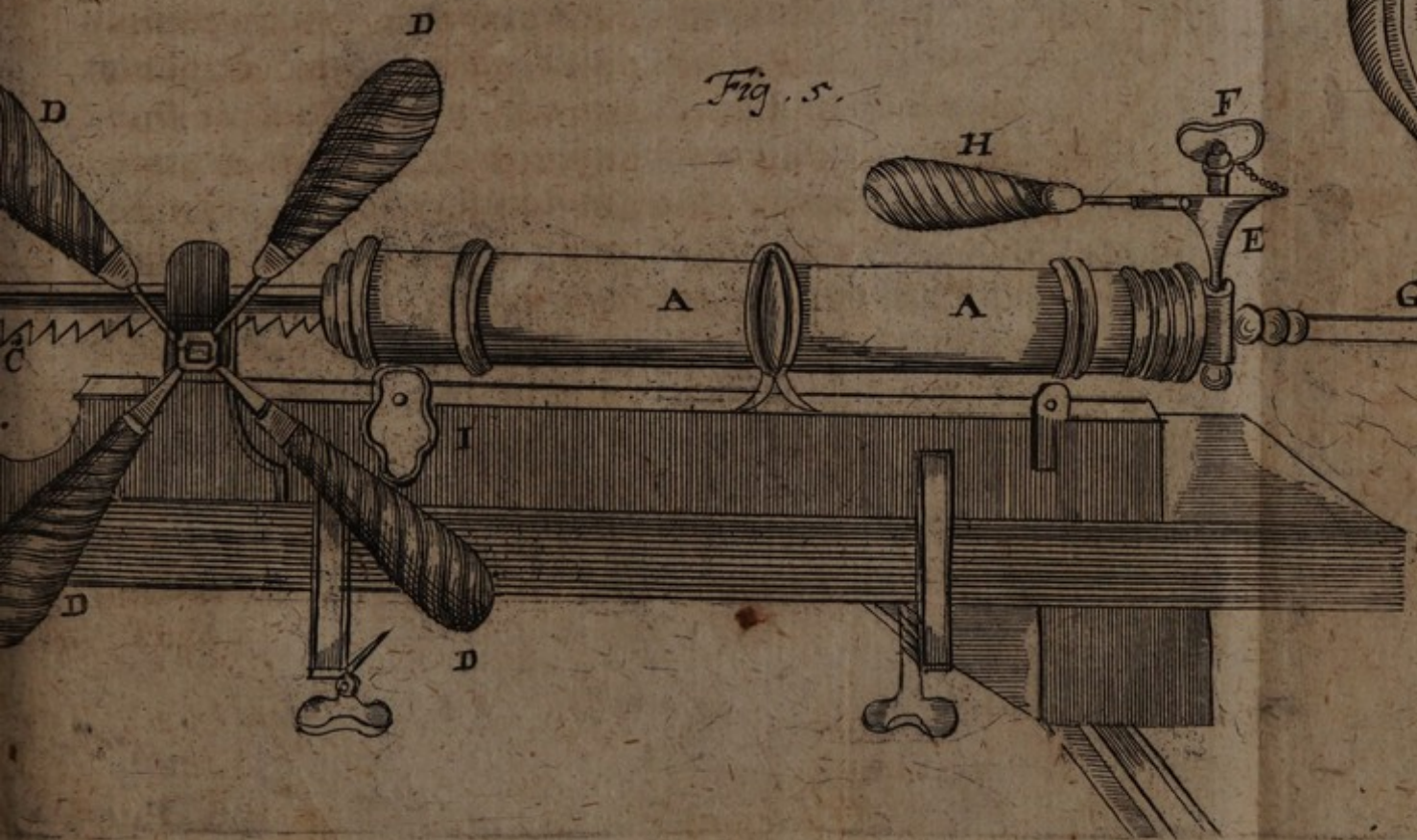
Fig. 4.

Fig. 3.

Fig. 5.

potest, quô essentialis debitaque corpori naturali textura, quoad particularum, illud constituentium, magnitudinem, figuram, situm, motum & quietem introducit. Sic ad mineralium metallorumque productionem certas seminiarum inhalationes (vulgò *Einwitterungen*) requiri, vel infimæ notæ Metallurgis constat, quæ absque motu fieri non possunt. In vegetabilium pullulatione plantulæ seminales, in seminibus sepultæ, à calore externo & imbibitis humoribus explicari & in formam plantæ cuius proportionatam diduci debent, quod itidem sine motu fieri nequit. Manifestissimus verò hic est in generatione animalium, tam oviparorum, in quibus pulli, in ovis delineati, aut à calore vitali sub incubationis tempore, aut à calore Solis naturali, vel & farnorum artificiali non nisi per motum excluduntur, quô vitellum in cicatriculam albuminis urgetur, partes illæ delineatæ explicantur & aluntur, donec ad debitam magnitudinem evectæ testarum claustra perrumpere valcant: quàm viviparorum,

in quibus ovulum ex ovario per tubam Fallopianam in uteri concamerationem movetur, per spirituum discursionem & expansionem formatur, per sanguinis & pulpæ chylosæ affluxum sustentatur & alitur, donec embryo se movere & partus tempore instante exitum moliri possit; quod in admirandâ cruciarum metamorphosi aliorumque insectorum generatione pariter locum habet.

III. Haud absimili modò corruptio naturalem hanc partium texturam diruendo, aliam illis & improporcionatam dispositionem per motum particularum localem tribuit & per unitus corruptionem alterius generationi ansam largitur, sive jam lentam, sive violentam corporum naturalium corruptionem inspexeris. Illa fermentatio- nem & hanc insequentem putrefactionem complectitur, quæ utraque non sine vario particularum internarum motu & discessu concipi potest, qui vel à fermento intus generato, vel ab aëre & aquâ, extus se in poros inferente partiumque connexum dissolvente, oritur. Hæc ustio-

nem, calcinationem, vitrificationem & similia complectitur, in quibus adeò manifestus particularum motus est, ut à nemine, nisi mente capto, negari possit.

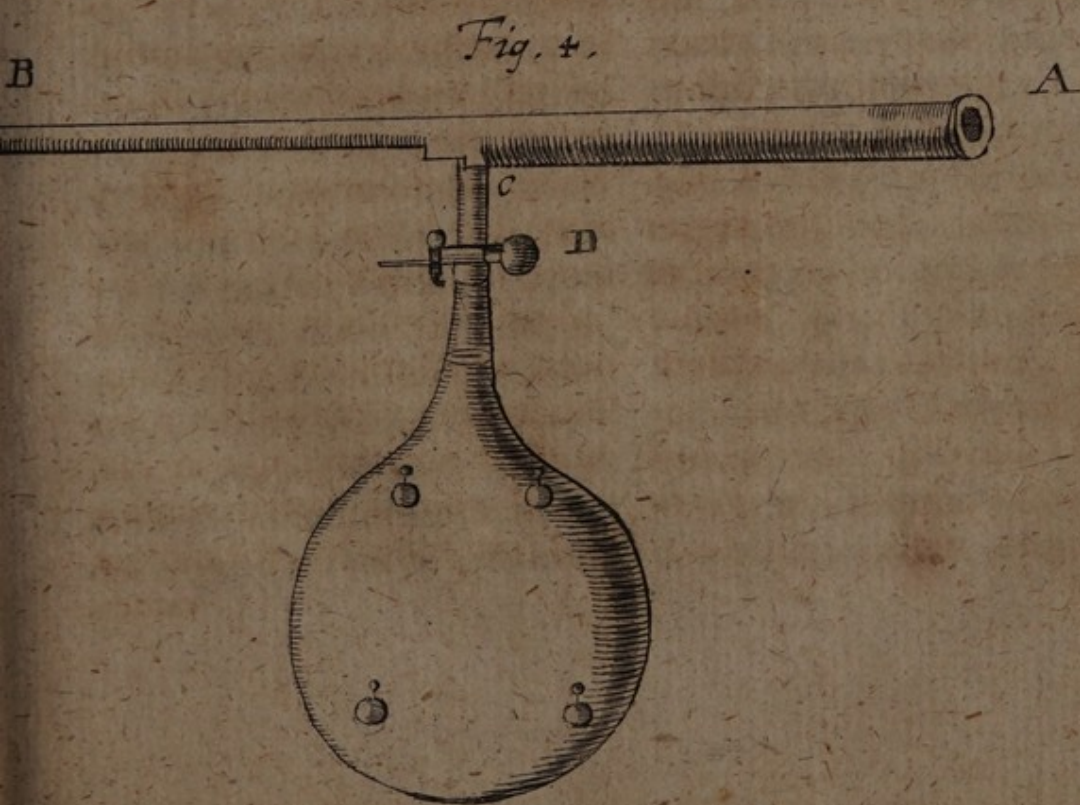
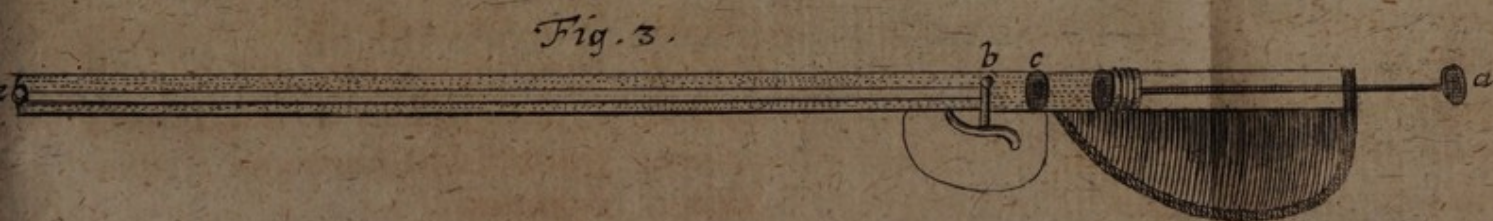
IV. Porro nec in Alteratione motum quis localem desiderare poterit, postquam illa nonnisi tribus rationibus contingere solet, quatenus scilicet aut particularæ quædam corporibus adduntur, ut in calefactione aquæ observatur: Aut quædam inde secedunt & expelluntur, ut in exsiccatione herbarum, aut linteorum: Aut particularæ illæ obviæ situm tantum & dispositionem antea sibi fueram mutant, ut in glacie fluidorumque coagulatione fieri solet; ut in haud paucis alter è prioribus modis huic quoque jungi, imò omnes quandoque concurrere possint, cum particularæ aqueæ, corporum naturalium, quæ humectant, poros subeundo, aéreas inde expellant & eodem sæpe momento ab extus accedente frigore congelatæ fluiditatem pristinam amittant.

V. Quis verò tandem Augmentationem aut Diminutionem ab eoque motu, eoque loca-

li, cui vulgò cum prioribus contradistinguitur, poterit concipere? Quemadmodum enim in Augmentatione corpora naturalia nonnisi per novum materiæ appulsum suum capiunt augmentum: ita per ejusdem secessum necessariò imminuuntur, ut in Mineralium accretione, plantarum vegetatione hominumque ac brutorum elevatione videre licet; in quibus omnibus tamen novum, quod apponebatur augmentum, toti homogeneum esse debet, non, ut in rarefactione, diversum & heterogeneum; quod idem quoque de Diminutione est tenendum.

VI. In omnibus hisce motus speciebus, cum primis locali, mobile à terminò à quò, ubi motus incipit, tendit ad terminum ad quem, tanquam scopum à moventis determinatione pendentem: à quâ non facile deflectit, quamdiu in medio, per quod movetur, nullum obstaculum occurrit. Quod si verò è medio, fluidioria aère v.g. in medium non æquè fluidum, aquam sc. incidit, à pristina determinatione quodammodo deflectit, motum tamen

tamen suum aliquantis per continuando, qui Refractio dicitur. Quando autem in corpora prorsus solida impingit, tantum abest, ut motum primitus incipitum continuare possit, ut potius validè inde reflectatur & repercutiatur, variè tamen pro diversitate impetus primitus impressi, qui una cum mediis elasticitate multum ad motus continuationem conferre solet.

PROPOSITIO III.

Continuatur motus tum per impulsu corporibus à movente impressum, tum & quam maximè per crebros mediis, pristinum, à quò detrusum erat, locum occupaturi, recursus & arietationes, unde motus gravium in fine acceleratus notoriè dependet.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Nondum acquiescunt Philosophi post essentiam & diversitates motus expeditas, sed suas in continuatione motus dissensus adhucdum continuant, dum sc. inquiritur quid v. g. sagittæ ex arcu detrusæ motum continuet, donec scopum, ad quem dirigitur, attigerit; quod, si quid aliud, summopere exercuit ingenia illorum. Erant, qui motum continuatum à principio quodam mobili inhæren-

te ipsique à movente impartito tribuebant, quod pro qualitate quadam motiva habebant. Ast propria hi vineta cædebant, quum, juxta principia domestica, qualitas, tanquam accidens, non migret de subiecto in subiectum. Alii ergò plura legi suæ adscribebant, qua unumquodvis in statu motuque suo manere dicitur, donec aliorum occursum inde deturbetur. Ast cum lex illa nondum ab omnibus recepta nec ad celeritatem motus hujusque

jusque gradus explicandos apta nata sit; hinc alii motus continuationem à medio, mobile non tantum excipiente, sed & ulterius urgente, deducunt, variisque & rationibus & experimentis demonstrare solent; quibus & nos subscribere non dubitamus, ita tamen, ut impetum mobili impressum, si non immediate, attamen mediatè haud minimum conferre censeamus, quatenus pro majori vel minori hujus vehementiâ & activitate medium plus minus dehiscit, comprimitur, urgetur, ut renitentia sua atque pressione motum ante inchoatum magis vel minus continuare valeat.

II. Interim certum est medium, per quod mobile movetur, cum primis aërem, ad motus continuationem potissimum concurrere, quum hic à quacunq; causâ compressus, aut loco motus, tam validè renitatur & pristinum, à quò detrusus erat, domicilium tantâ celeritate & vehementiâ repetere soleat, ut quicquid sibi obviam factum fuerit, magnâ cum violentia disjiciat & propellat. Testantur hoc globuli plumbei è

sclopeto pneumatico, in Tab. 3. Fig. 3. depicto, ab aëre tantò cum impetu explosi, sive jam in bombarda modò dicta vulgari compressus, sive in Sclopeto Guerikiano ex hemisphæriis tubo pneumatico applicatis prius per antliam pneumaticam exhaustus fuerit, ut in Tab. 3. Fig. 4. videre licet. Quod si verò sint, qui manus oculatas habent, nec n si quod vident admittunt, eisdem haud gravatim Catino æneo Guerikiano, cum primis autem funi embolo annexo applicent, qui post catini exhaustionem obicisque refectionem faciliè experiri poterunt, quid aër ad motus continuationem possit contribuere? Sin adhuc assensum nobis denegare velint, os paulo propius ad hemisphæria Magdeburgica exhausta applicent, in quæ, refectione obice, tantò cum impetu aër devolvitur, ut adstantes in præsentaneum suffocationis periculum incidant: Imo certis circumstantiis observatis bruta, quasi fulmine tacta, corruant & expirent.

III. Quam maximè autem id in motu & descensu gravium obser-

Fig 3.

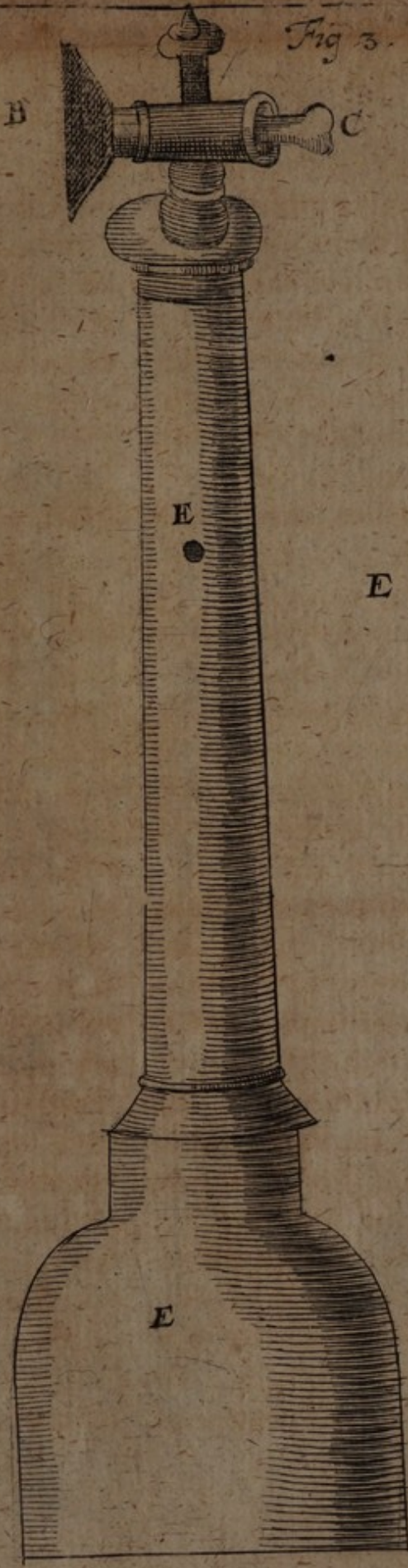

Fig 2.

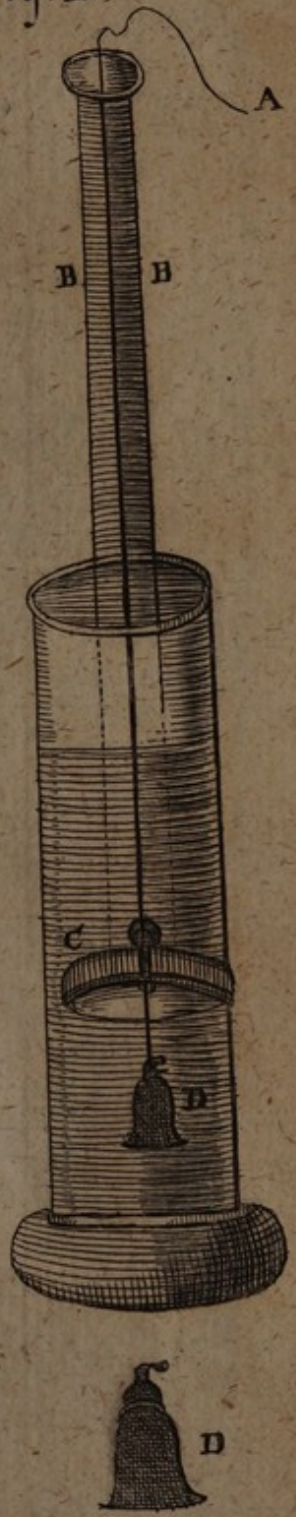
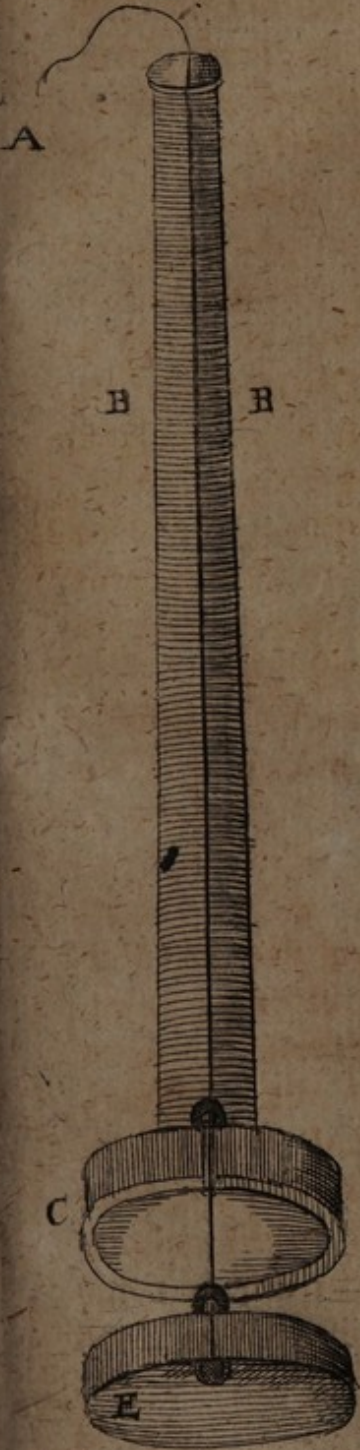

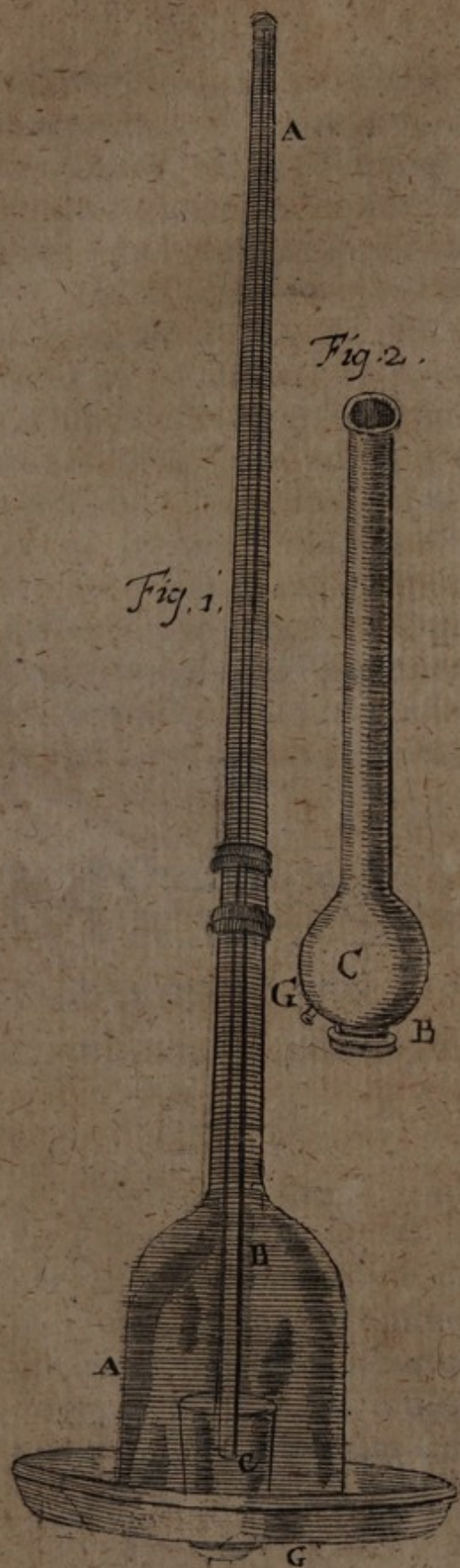
Fig 1.

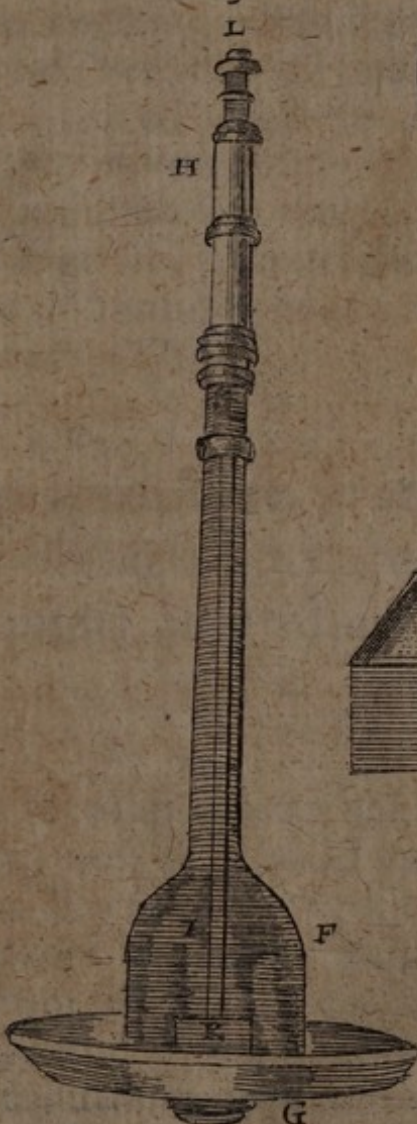
Fig. 2.

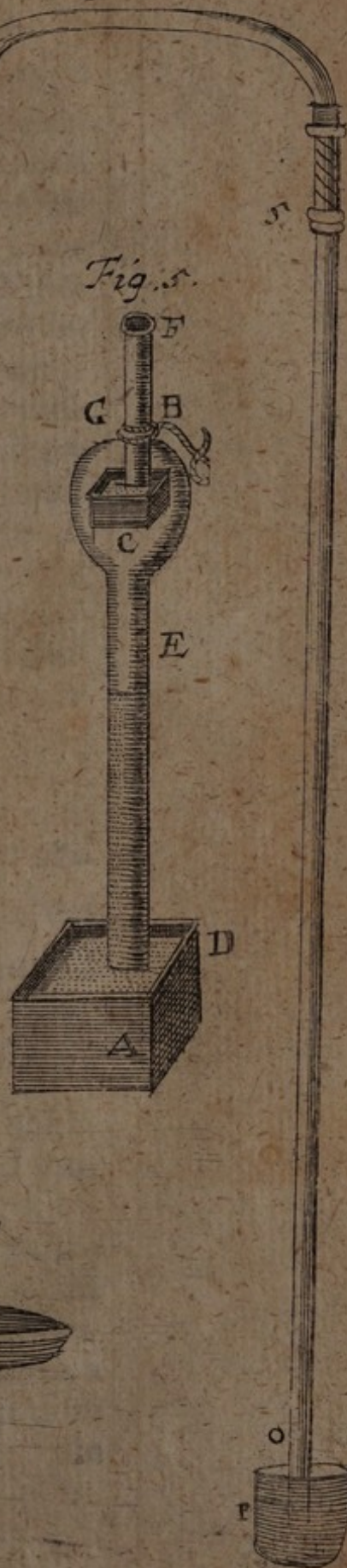
Fig. 3.

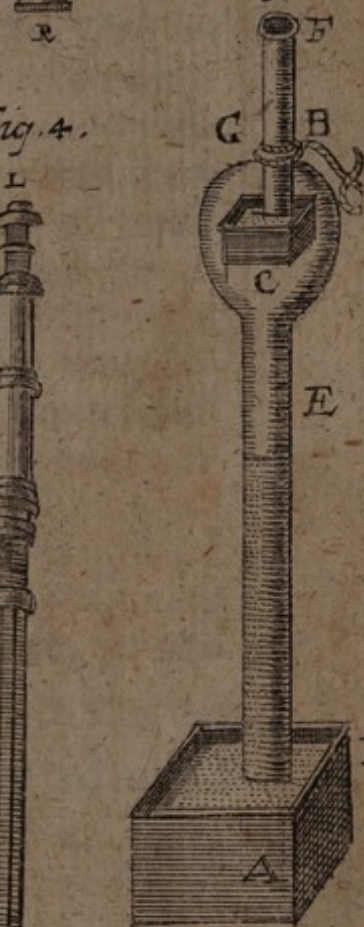
Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

observare licet, quem medium, cum primis aër, non tantum continuare, sed in fine quoque accelerare solet, ut non solum vulgus nudis oculis experiri vallet, sed & Curiosiores instrumento Galilæi vel Gassendi curatius metiri norunt. Nec ratio hîc abludit, quum unusquisque facile colligere possit, gravia eò majori celeritate detrusa ire, quo altior est columna aëris & consequenter major hujus moles iis incumbens. A posteriori autem idem per experimentum Stairianum demonstrare licet, qui tubum vitreum A

in Fig. 3. Tab. 4. quatuor circiter pedes longum paravit, ejusque summitati pyxidem æneam B. in qua globulus æneus continebatur, applicavit, per cujus verticillum perforatum C. globulus æneus E. in aëre libero decidens semper ad altitudinem 2. pedum reflexus: Exhausto verò tubo per antliam pneumaticam & referato verticillò globulus decidens vix ad semidigiti altitudinem reverberatus fuit. Unde spontè sua fluit aëre posito poni gravium accelerationem & reflexionem, eoque remoto tolli, Q.E.D.

PROPOSITIO IV.

MOtui succedit Quies seu permanfio rei in eodem loco, oriens aut ab obstaculo quodam mobili occurrente, aut à liquidis ad pristinum æquilibrium redeuntibus.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

QUod caret alternâ requie durabile non est: Unde nec corpora naturalia in continuo motu sensibili constituta diu subsistere possent, nisi quandoque pristinae quieti restituerentur, quâ ad minimum sensi-

biliter loco suo inhærere observantur, licet perpetua ad motum inclinatio partiumque insensibilium motus in iisdem nunquam cesset, adeo quidem ut Moderni absolutam corporum naturalium quietem non sine causâ negent. Licet enim

H

in

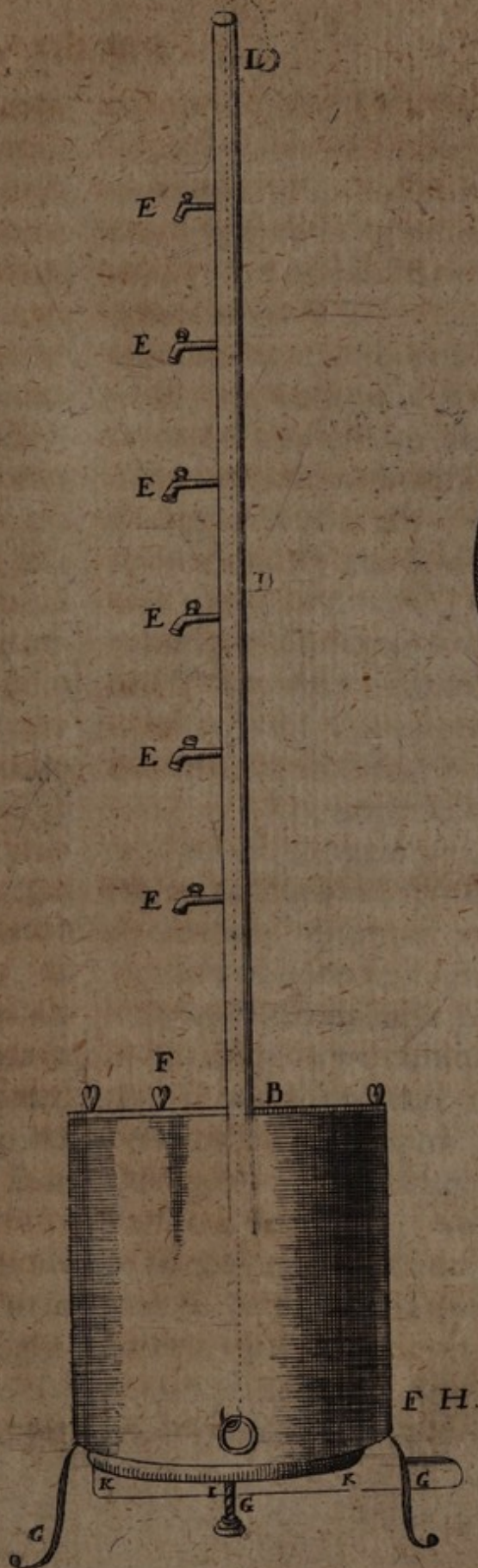
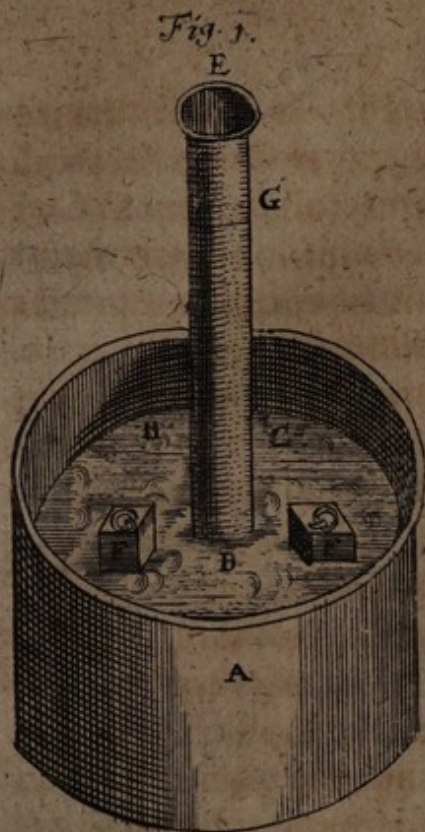
in corporibus fixis & respectu eorum, quæ actuali & sensibili motu aguntur, quammaximè quiescentibus nulla loci mutatio occurrat: Quia tamen non tantum æther continuò poros illorum pervadit aliæque volatiles illuc particulæ occurrant & continuò se extricare conantur, sequitur aliquem partium insensibilium motum adhuc adesse, qui à posteriori per effectus sæpe innotescit, ut in gemmarum fulgure, crystallis & tribus, lapide infernali & aliis Chymici ostendunt. Quid quod partes solidæ & sensibiles sub ipsa quiete in continuò ad motum propensione constitutæ sint & à quiete (quam falsò olim corporum perfectionem dixerunt) adeo alienæ sint, ut, quamprimùm occasio se offerat, in pristinum motum relabantur, ut in φ per Θ ia acidaprius quasi ligato & per alcalia resuscitato ad oculum apparet; & quamvis ante resuscitationem non sine omni motu insensibili concipi possit, si activitatem φ rialium spectes, quam, ut motus partium tonicus in viventibus, modò quasi insensibili exercere valent: nihilominus ta-

men motus ille longè manifestior magisque sensibilis redditur, si per resuscitationem Chymicam ab aliis, quæ detinetur, particulis liberetur, quæ hactenus obstaculum illud erant, quod motui illi obicem fixerat.

II. Quemadmodum autem motus naturalis plerunque à fluidis, extra æquilibrium (quod ob particulas ejusdem ponderis & molis accuratè servant,) violentur detrusis, incipit legeque circulationis quoque continuatur, ut in siphone recurvo, crateribus diabeticis & Θ . Fig. 4. & 5. Tab. V. ob oculos positus videre licet: Ita his ad dictum æquilibrium redeuntibus ad sensum quiescere videntur, ipseque motus desinit, ut in Tubis Recurvis (Fig. 4. & 6. Tab. V. expressis) in quibus liquor infusus tamdiu libratur & movetur, donec juxta libram naturæ, in utroque crure, pondere æquali, sibi invicem resistere possint, quod ipsum tamen non tam latitudine, quam altitudine, nec tam æqualitate molis, quam æqualitate perpendiculi metiendum. Licet igitur in Turbo

Fig. 2.

bo recurvô Tab. 5. Fig. 6. depicto alterum crus b. quadruplo imò sextuplo latius fiat, adeoque longè maiorem aquæ quantitatem in se recipere possit, quam oppositum c. in illo tamen aqua neutiquam altius assurget, quàm in hoc, cùm non omnes particulæ in crure b. rectâ & decliviter deorsum premant, sed tantùm illæ, quæ aquam in tubo opposito contentam tangunt, reliquæ autem versus latera tubi capacioris pressionem suam exercent; & inde est, quod juxta Paschalis & Mariotti experimenta minima quoque fluidorum portio tubo graciliori C.D. dolio vastissimo A. B. aut cylindro perpendiculariter erectis annexo immissa vel emissa, non tantùm omnem in dolio A. B. contentum humorem (haud aliter ac pondera F. F. aquam in tubum E. Fig. 1. Tab. V. urgent) commovere, sed & magnam ejus partem, cum pondere E. in Fig. 3. Tab. V. imposito, elevare, aut & operculum annexum vehementer attrahere valent, ut in Volderi Cylindro Tab. V. Fig. 2. delineato videre licet, cujus sequentes sunt enchireses: Appli-

ca operculum K K. (quod in fundo cylindri est) ipsi machinæ mediante cerâ: Inferre hamum catenæ, per medium tubi D. decurrentis, modo dicto operculo: Annulum verò L. in summitate catenulæ applica bilanci & observa, quantum ponderis requiratur ad operculum attrahendum, quando cerâ tantùm fundo agglutinatum est. Abhinc operculum de novô mediante cerâ applica cylindro, combinando simul fulcrum I. verticillo HF. comprimendum: hoc enim impedit, quò minus operculum, si machina invertatur, excidat. Optimè enim obturandum est, ne aqua immittenda effluat, eumque in finem externè operculum quoque axungia quadam oblinendum erit. His ita præparatis cylindrum aquâ imple illique operculum superius B. mediante cerâ applica omniaque bene claude firmaque quatuor verticillis CC: Pondera de novô, quantum ponderis requiratur ad operculum K. (6. digitos in diametro habens) per cylindrum unius pedis attrahendum. Ubi tamen observetur, ut tantum de pondere

dece detrahatur, quantum sola
antea cera tenuerat. Applica
porrò tertiâ vice operculum K.
& desuper impone tubum æne-
um D. operculo B. Imple tu-
bum æquè ac cylindrum aquâ &
videbis, quòd tantum ponderis
requiratur ad operculum attra-
hendum, ac si cylinder altitudi-
ne æquaret tubum D. quod pro-

portione quadam habitâ minui-
tur, si referatis verticillis E. E. E.
plus minus aqua detrahatur.
Admiratione sane dignum est,
tantillum aquæ adeò validè re-
niti, cum nulla sit proportio in-
ter latitudinem cylindri & inter
latitudinem tubi superimpositi,
à catenâ transeunte jamdum ex
parte occupatam.

CAP. V.

DE

LOCO & VACUO.

PROPOSITIO I.

Ubi motus, ibi locus, qui Physicè sumtus vel
superficiem denotat corporis ambientis, vel
spatium corpore repletum.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

DUm de locò discurrendi
locus & occasio se trudit
nolo jam prolixè varias loci si-
gnificationes in medium adfer-
re, quibus aliud repletivè, aliud
definitivè, aliud circumscripti-
vè in loco esse dicitur, cum alibi
abundè expedita sint. Sufficiat
paucis indigitasse ultimam hîc
tantum obtinere, qua corpora
naturalia cum certâ partium ex-

tensione in loco esse dicuntur,
ita ut quælibet pars proprio cir-
cumscribatur termino. Multo
minus otiosam illam Schola-
rum controversiam, an locus sit
spatium, an superficies? fusè
ventilavero, cum parùm vel
omninò nihil ad explicanda, ma-
gis necessaria, Naturæ φαινόμενα
contribuat & utrumque certâ
ratione veritati consentaneum
sit, modò inter locum exter-
num,

num, qui superficies est corporis continentis, & locum internum, seu spatium illud, quod occupat corporis extensio, distinxeris, cujus intuitu corporis extensio locusque internus non nisi modò considerandi differunt.

II. De posteriori intelligenda sunt adfertæ olim loci proprietates, qui à locato inseparabilis dicebatur, quoniam cum extensione corporis ferè pari passu ambulat, quæ, cum de essentiâ corporis sit, utique hac salvâ manente separari nequit; & cum hujus terminis circum-

scribatur locus internus, hinc idem pariter æqualis & adæquatus illi dicitur. Nec tandem alia ratio est, quòd unus tantùm uni corpori locus destinetur, cum una unius corporis extensio sit, quæ ab alterius extensione penetrari nequit. Unde sponte suâ fluctat, Naturæ viribus, nec duo vel plura corpora in uno eodemque loco, nec unum in pluribus locis esse posse, salvâ interim virtute supernaturali Supremi Locatoris, qui tanquam Dominus & Autor Naturæ vulgaribus Physicorum legibus adstrictus non est.

PROPOSITIO II.

Loco opponitur Vacuum, quod est spatium non repletum, sed aptum ad corpora recipienda.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

VAcivæ hîc Eruditorum aures exorandæ, ne, dum vulgatissimam illam de existentia vacui quæstionem ventilare simul cogimur, ex tædiò quo-

dam & impatientiâ in distichon illud scopticum & ignominiosum erumpant, quod in MSS. Ebelii, Philosophi quondam Giffeni, reperi:

*Si quod vulgus ait Stultis sunt omnia plena,
Cur vacuum Physicus sustinet ergo dari?*

Linquamus hanc Metaphysicis abstractionem & cum hæc locorum non tam de spatiis illorum imaginariis extramundanis, neque de vacuò sensibili, sed de illo sermo sit, in quò neque sensibile neque insensibile corpus reperiri vel concipi possit, argumentis utrobique collatis perspiciamus, oportet, quid rationi & experientiæ, h. e. veritati consentaneum sit.

II. Quando nunc quæritur: An detur vacuum in natura? duplex Sophorum confœderatio se offert, quæ dubio & ancipiti hætenus Marte, tanquam pro aris & focis, pugnavit: Altera Scholasticorum & Cartesiorum: Altera Democriteorum & Experimentalium. Illa negat, hæc adstruit vacuum, utrobique tamen diversis principiis innitendo. In priore enim parte Scholastici Naturæ nescio quem horrorem affingunt, quò ob metum vacui gravia sponte suâ adscenderent & ad fugandum illud corpora sæpe Naturæ pristinæ obliviscerentur. Licet autem Nobilis Cartesius rationi illorum adeò non subscribat, ut potius ea,

quæ rebus cogitantibus sunt propria, stupidæ Naturæ tribuenda esse neget: in cò tamen partes illorum agit, quod & ipse à vacuò abhorreat, quum locus eadem, quâ corpus, extensione gaudeat; ut locum sine corpore h. e. extenso concipere, implicare & in sanam rationem impingere videatur.

III. Contra hos ex alterâ parte aciem instruunt Vacuistæ & partim rationibus è Philosophia corpuseulari desumptis, partim machinis variis, tubis, antliis & similibus admotis, Adversantium assensum vi quasi extorquere conantur. Illi impossibile esse censent, particulas seu, ut loquuntur, atomos corpora naturalia constituentes, ob figurarum diversitatem tam accuratè se tangere, ut nulla prorsus spatiola relinquantur vacua; quod idem in corporibus rarefactis necessariò contingere putant, adeoque vacuum, quod vocant, disseminatum necessariò admittendum esse inferunt. Non minus impossibile videtur corpora moveri posse, si plena essent omnia, cum necessariò spatium aliquod requiratur, in quod

quod corpus loco motum admittatur : sicque & vacuum congregatum non absurdum esse, quod Physici experimentales ad oculum quasi ostendere fatagunt, quando expulso per ☿ aëre in suprema Tubi Torricelliani parte 6. ad minimum digitorum spatium ab omni materia depletum observetur, in quod tanto cum impetu ☿ post invasionem Tubi delabatur, cum nullam ab aëre resistantiam inveniatur. Quid quod aves, pisces & insecta recipienti B. inclusa, extemplò expirent, si mediante antliâ Pneumaticâ Lit. A. A. in Fig. 5. Tab. II. depictâ, aër inde subtrahatur.

IV. Arbitris ergò & Mediatoribus opus est, ut in pleno Philosophorum confesso tandem pax, aut armistitium sanciat, quæ utrobique facile obtinebuntur, si factâ transactione quælibet factio à pristino rigore & impetu Philosophicò aliquid remiserit. Scholastici scilicet excutiant prius horrorem illum & metum vacui inanem, cum ascensus gravium non tam ob fugam vacui, quam aëris pressionem accidat, ut siphones sub

campana Fig. 4. Tab. I. & vacuum in vacuo Fig. 1. Tab. I. ob oculos ponunt, ubi aëre exhausto, nec ∇ in siphonibus, nec ☿ in tubo Torricelliano ascendit, licet idem (ex hypothese) vacui metus adsit. Quamprimum è contra in alterò vacuo in vacuo Auzorii Fig. 5. Tab. I. depicto per tubulum G. pertusum aër admittitur, non tantum ☿ in E. deprimitur, sed & eodem momento ☿ in superiori vasculò, vitro Figuræ 2. in Fig. 5. inverso incluso, contentus cum impetu per tubulum B. ascendet. Cartesiani suam de extensione sententiam non nimium extendant, ne Charybdim vitaturi in periculosam Scyllam incendant. Aliud est extensum impenetrabile, quod semper materiale : Aliud extensum penetrabile, quod absque corpore esse potest. Atomistæ & Mechanici cogitent spatiola à particularum concursu relicta facile aëre repleri posse, qui licet per antliam pneumaticam è recipientibus & per ☿ è Barometro expelli possit, extemplò tamen succedit aër subtilissimus, æther vulgò dictus, cui pori etiam minutissimi transi-

transitum facile concedunt; & cum uterque aër, ut reliqua fluida, ob continuam rerum circulationem, mobilibus facile cedat & locum indulgeat; hinc & in pleno motus adhuc, absque ullo impedimento, fieri potest: ut hujus intuitu necesse quidem non sit vacuum aliquod statuere. Quia tamen æther, etiam subtilissimus, tanquam corpus fluidissimum, è particulis contriguis,

non continuis, est conflatus, adeoque & in illarum interstitiis necessario pori quidam concipiendi sunt, qui ab alia subtiliori materia (cum aliam non agnoscat) minus occupantur; hinc vacuum insensibile & subtilissimum in Natura dari aut statuere, crassius autem & palpabile non dari salvis aliorum punctis existimo.

CAP. VI.

DE

QUALITATIBUS CORPORUM
MANIFESTIS.

PROPOSITIO I.

A Situ motuque corporum oriuntur QUALITATES, quæ modi quidam sunt sensus externos variè moventes.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

QUò minor quantitatis, eò major qualitatum efficacia. Interim cavendum, ne plura illis tribuamus, quàm merentur, aut in illas cadere potest. Non enim (quod in Scholis as-

serunt) sunt entia quædam à corporibus eorumque modis essentialibus realiter diversa, quam sententiam futilis illarum forma substantialis (unde qualitates reales, ceu mali corvi malum ovum, deducuntur) peperit; sed

sed sunt ipsi materiæ modi relationem quandam & respectum ad sensoria nostra externa habentes. Quando igitur visus in malo citreo colorem flavescen-tem: Gustus amaritiem: Tactus asperitatem: Olfactus egregiam fragrantiam distinguit, varias in illo qualitates, ut audiunt, sensibiles percipimus, non quod tot entitates realiter distinctæ illuc occurrant, sed quod illæ ipsæ particulæ, quæ ob situm inæqua-lem radios incidentes ex parte reflectentes, ex parte absorben-tes, oculo flavedinem sistunt, cutim simul inæqualiter af-ficientes scabritiem & linguæ papillulas in diversum rapiendo amaritiem præ se ferunt: quod vel millenis aliis exemplis de-monstrari posset.

II. Quod si nunc dicendum quod res est, qualitates corpo-rum nihil aliud erunt, quàm si-

gura, situs & motus particula-rum corpora naturalia consti-tuentium, vel si quid aliud, à rebus tamen ipsis minus distin-guendum, relatio scilicet, ordo, convenientia vel disconvenien-tia cum vicinis, in quæ agunt, corporibus, aut sensoriis exter-nis, ut Illustris Boyleus exemplò quodam artificiali à clavi & serâ petito explicat. Quemadmo-dum enim clavis, certa ratione modificata, seram sibi propor-tionatam solùm aperit: Sera autem nonnisi clavem illam ad-mittit, absque ulla novâ entitate ferro, ex quò utraque constant, accedente: Ita quoque corpora naturalia hâc vel illa ratione contexta, vel mota, varios in corporibus aliis effectus produ-cendo, tot qualitates à modis illis neutiquam realiter distin-ctas, fovere dicuntur.

PROPOSITIO II.

Falsa igitur & erronea est divisio qualitatum in reales & intentionales, quarum illæ in subjecto permanere & nonnisi in propinquum operari: Hæ verò (contra naturam accidentis) è subjecto emi-grare & in distans agere putabantur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Qui malè definit, malè distinguit & per consequens malè docet. Non enim nisi qui bene distinguit, bene docet. Quoniam igitur malè hæcenus qualitates à formâ substantiali deductæ & pro entibus realibus, à materiâ distinctis, habitæ fuerunt, non potuit non pessima illa qualitatum in reales & intentionales distinctio & doctrina inde proficisci, quæ cum receptissimis Philosophorum fundamentis contrarietur, in ruborem & pudorem dedit alios Philosophiæ illi deditissimos. Dum enim qualitates intentionales è subjecto emigrare & in distans agere dicuntur, quæ salvabis naturam & essentiam accidentis, cujus omnium consensu est inhærere, nec migrare de subjecto in subjectum? aut igitur qualitates intentionales prærogativam aliquam habebunt præ aliis accidentibus, aut substantiis annumerandæ: aut quæ, qualis, quanta?

II. Sed ecce! præter omnem intentionem novus qualitatum

intentionalium Hyperaspistes se trudit, qui pro solito contradicendi more non eam fuisse mentem Antiquorum asserit, quod solas qualitates è subjectis emigrare putaverint, sed effluvia quædam effectus illos exferrentia. Quando ergo felis, etiam cistæ inclusa, in quibusdam hominibus lipothymiam excitaret, hoc à particulis deleteriam ejusmodi qualitatem conjunctam habentibus proficisci posse statuit: quò ipsò firmò adhuc talo starent qualitates Scholarum intentionales. Ast quæ castra tua deferis Scholastice! & ad Philosophiam Corpuscularem, quam nasò alibi aduncò suspendisti, tanquam ad sacram anchoram confugis? Sanè si ea mens Veteribus hæsisset, scapham scapham, particulas particulas & non qualitates intentionales appellassent; sed aliam his intentionem fuisse, cuius tyroni, qui saltem scripta illorum inspexerit, facile patebit, in quibus expressis verbis ipsas qualitates emigrare censent & in eò qualitates intentionales

nales ab aliis realibus differre censent, quod hæ nonnisi in proximè adstantia, illæ verò in distans agere possint; quodsi ergò particulas inde emigrantes operationem illam exercere putassent, non opus habuissent illa distinctione, cum & hæ contactu verò, reali & proximò agere teneantur. Ut taceam qualitates ejusmodi, cum primis intentionales & occultas, communi Scholarum sententiâ formæ substantiali tribui, non materiæ ejusque particulis. Cùm autem for-

ma, ex hypothesi, per se extra materiam subsistere non possit, quâ ratione qualitates illi inhærentes extra eandem subsistent? Ne ergò in similes cum illis scopulos impingamus, eò animum intendamus, oportet, ut notiones ejusmodi & qualitates intentionales, non tam in Naturâ, quàm imaginaria hominum intentione fundatas, è Philosophia Naturali prorsus eliminemus, ad quarum nomen enim nauseant emunctioris naris Philosophi.

PROPOSITIO III.

NEc antiquissima qualitatum in primas, secundas & tertias divisio extra dubium locata, quæ falsæ, de elementorum quaternione, hypothesi innititur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

QUalem te invenio, talem te judico. Nullam autem qualitatum primarum præ reliquis prærogativam, ratione ortûs & originis, invenio, nec secundæ vel tertiæ ad unam omnes è primis (ut vulgò statuitur) scaturiunt. Dic enim sôdes, quî gravitas aut levitas à

primis, communiter ita dictis, caliditate scilicet, frigiditate, humiditate & siccitate oriuntur? Quî corporum asperitas & lævities inde sequeretur, quæ nonnisi à diverso particularum, superficie ambientium, situ dependent? Quemadmodum ergò nulla primarum, vulgò ita dicta-

dictarum, prioritas evinci potest, ita nec reliquæ his secundæ sunt, siue originem earum, siue usum & effectum consideres.

II. Quod si in primam primarum qualitatum originem inquisiverimus, sine dubio cum antiquatâ dudum elementorum quadrigâ passu non impari ambulabunt, quorum singulis aliquam ex illis, tanquam pedisse-

quam adscribebant. Quum verò quadrigæ hujus exorbitantia dudum ab iis, qui Regiam Naturæ viam sequi malunt, observata sit, ut suô propediem locò dicetur, hinc vereor, ne & de prioritate primarum qualitatum actum sit, nisi fortè cum vulgò quidem loqui, cum Eruditis autem sentire velimus.

PROPOSITIO IV.

REctius ad sensuum externorum numerum in Tactiles, Gustabiles, Olfactiles, Audibiles & Visibiles discescuntur, quarum aliæ à motu vel quiete, aliæ à situ, aliæ à figurâ particularum C. N. constituentium dependent.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

Non objecta sed qualitates movent sensus: nec anima prius, vel intellectus, de qualitatibus judicare poterit, quàm

fuerint in sensu. Quemadmodum ergò V. numerantur sensus externi:

Gustus & Olfactus, Auditus, Visio, Tactus:

ita totidem quoque qualitates sensibiles, ab illis denominatæ, constituendæ sunt, in quibus omnibus partim ad objecta, quibus inhærent, partim ad relationem illam, quam ad senso-

ria externa habent, respiciendum est. Illæ situs, positura & figura particularum mixta constituentium horumque superficiem efformantium: Hæc verò motus, quem sensorio externo impri-

imprimunt, spectanda sunt, pro quorum diversitate variae objectis sensibilibus qualitates tribuuntur. Sic à motu celeriori varioque calor : à motu tardiori progressivo frigus : ab inæquali superficie asperitas : ab æquali particularum situ lævities & s. p. oriuntur ; quæ omnia ex illis, quæ sequuntur, clariora fient.

PROPOSITIO V.

INter qualitates Tactiles agmen ducunt calor & frigus, quorum is in vario particularum insensibilium motu, THERMOMETRIS distinguendo : Hoc verò in quiete aliqua, aut motu saltem progressivo, tactum feriente, radicatur.

*EKΘESIS.

§. I.

HÆc quodammodò reviviscere videtur qualitarum primarum, vulgò ita dictarum, prærogativa, dum inter omnes qualitates sensibiles agmen ducere dicuntur. Ast neque hîc est, de quo glorientur, cum ordinem hunc non tam propriis meritis, quàm Tactui in acceptis ferant, qui inter omnes sensus externos magis universalis est & reliquos, qui omnes fere tactu quodam & contactu agunt, sub ambitu suo fovet & complectitur. Visus certè fieri nequit, nisi radii visivi tunicam retinam

variè contrectent speciemque visibilem inibi depingant. Neque sapes linguae, aut odores nares sonusque aures sine tactu unquam ferire poterunt ; unde meritò Tactui primæ deferendæ erant.

II. Quam frigidè verò qualitates illæ hæcenus tractatæ fuerint, vel ipse calor ob oculos ponet, cujus essentia ferè in cõputabatur sita esse, quòd congreget homogenea & segreget heterogenea : sicut frigus è contra indiscriminatim & homogenea & heterogenea congregare dicebatur. Utrumque minus

accuratè. Ut enim taceam his descriptionibus non tam essentiam, quàm effectus qualitatum harum exprimi, certè neque hi illis in quarto, ut loquuntur, modo proprii sunt, cum ut calor sæpe heterogenea quoque congregat, in vitrificatione & aliis operationibus Chymicis, ita & frigus sæpe segregando magis quàm congregando ea, quæ sunt diversæ naturæ, se exerit, ut axungia & pinguedines aquæ calidæ permixtæ adstruunt, quæ frigore à se invicem separantur.

III. Propius igitur ad veritatem accedunt illi, qui Calorem per motum varium particularum insensibilium (igneorum cum primis & sulphureorum) descripsere. Motum enim ad calorem requiri vel ipse sensus testatur, cum manus aquæ calidæ immixta pruritum quandam & vermiculationem quasi sentiat: eadem manus frigida motu calefiat: fœnum madidum & calx viva ∇ . soluta incalescant: ferrum ignitum affusam frigidam cum sibilo repellat, omniaque caloris producta, rarefactio puta, attenuatio &c. motu quo-

dam fiant, qui pro diversitate materiæ, in quam agit, varios & sæpe contrarios effectus producit, ita ut, dum lutum indurat, ceram liquefaciat: dum aërem expandit & rarefacit, glaciem & nivem condenset. Neque aliud Antiquorum descriptio arguit, quum & congregatio & segregatio heterogeneorum motu quodam fiant. Nec obstat in Aquilonari vento motum observari vehementissimum, qui tamen frigore magis quàm calore agit. Non enim quivis indiscriminatim motus calorem producit, sed varius, particulas in omnes corporum dimensiones & superficies, susque deque vertendo, disjiciens, requiritur, qualis nec in ventis, nec in fluminibus, motu progressivo in declivi fluentibus, observari potest. Regeris, & hoc gratis dici, cum manipulus arenæ vel cinerum in aërem dispersus variò motu agitetur, nullum tamen calorem producat? Repono, distinguendum esse inter particulas crassiores & sensibiles & particulas insensibiles, minutissimas. Illarum motus nullum vel exiguum calorem producit,

ducit, harum verò varia disiectio
semper caliditatem quandam
conjunctam habet; & licet ipse
motus harum particularum non
semper in sensus incurrat, ut
tempore æstivò, serenò & tran-
quillò accidit, eundem tamen
ex effectibus facilimè deducere
poteris: ut idem pluma fornaci
calenti admota indeque in mo-
tum acta testabitur.

illud solvi poterit, quod in ele-
ganti Emblemate cellæ Arcis
veteris Butisbaensi appingi cu-
ravit Serenissimus Hassiæ Prin-
ceps, DN. PHILIPPUS, Hassiæ
Landgravius &c. Princeps in
rebus Mathematicis & Physicis
Curiosissimus, dum Bacchum,
ore hianti, dolio insidentem
in Vernacula sequenti inscri-
ptione exornari jussit:

IV. Facile hinc Problema

Kalt in das Mues / warm in die Hånd /
Mit einem Athem beids von mir wend.

Id est:

*Flando refrigescit labiis ut brassica clausis,
Sic ore expansò mox vola fota calet.*

Res scilicet in vulgus nota est,
eundem oris halitum & calefa-
cere & frigefacere: calefacere
quidem ore aperto: Frigefacere
ore connivente labiisque quo-
dammodò compressis; quod
problema Antecessoribus no-
stris nodus quasi Gordius & ir-
resolubilis erat. Nostro tem-
pore nihil solutu facilius est,
quàm certum sit ore diducto &
hiante particulas halitum for-
mantes motu variò agitari sic-
que calorem quendam produ-
cere: compressis verò labiis

motu progressivo versus unam
partem efflari, sicque gratò fri-
gore temperare juscula, partes
inflammatas & s. p.

V. Quodsi quis de iis, quæ
de motu hætenus, in calore
obvio, dicta sunt, dubitare velit
aut ambigere, is, quæso, quoti-
diana Thermometrorum *φαινό-
μενα* consideret, quorum effe-
ctus vel in proprio corpore
(quodam quasi aërometro) u-
nusquisque facile experiri pote-
rit. THERMOMETRA
autem, seu THERMOSCO-
PIA,

PIA, instrumenta quædam sunt, ad varios ignis & caloris gradus distinguendos apta nata; unde ad aëris, conclavium & camera-
rum temperiem indagandam, paroxysmorum febrilium inten-
sionem examinandam & gradus Δ . in Operationibus Chymico-
rum Philosophicis curatius ob-
servandos egregiè conducunt: sive jam simplici & vulgari uta-
mur, ex phiolâ angustioris colli
inversâ & vasculo liquore ali-
quo tincto immersâ constet, ut
ex Fig. 1. Tab. VI. apparet: sive
ex tubulo bicipiti & inflexo in
Fig. 3. Tab. VI. in quo utrobique
liquor tempore vel loco calido
descendit: Frigore verò super-
veniente adscendit, cum aër
in superiori globo C. con-
tentus & à calore externò ex-
pansus liquorem tubo inclusum
deprimat, qui aëre à frigore ex-
terno illâc rursus condensatò
denuò adscendit, quatenus ab
aëre recipienti inferiori incum-
bente sursum propellitur. Quod
eò facilius accidit, si thermosco-
pium superiori globo minus in-
structum sit, ut in Thermometro
Florentino Fig. 2. & 6. & Ther-
moscopiis serpentiformibus Fig.

Fig. 4. Tab. VI. observatur. Idem
prorsus accidit, si aër vitro tu-
bum continenti includatur, in
quo liquor contrariò prorsus
motu tempore calido adscendit,
frigido verò descendit, haud ali-
ter ac in alio eoque curiosissimo
Thermometro, in Fig. 5. Tab. IV.
depictò, ubi virunculus D. in tu-
bo E. ab aëre vitro B. C. incarce-
rato & à calore externò expanso
sursum propellitur, qui aëre in-
terno à superveniente frigore
condensato & externo aperturæ
tubi A. incumbenti cedente rur-
sus descendit.

VI. Licet autem frigus con-
trarium sit calori adeoque in
quadam motus privatione &
quiete consistere videri posset:
attamen & in eò, cum primis si
validius & vehementius fuerit,
motum quandam eumque pe-
netrantissimum, utut rectili-
neum & progressivum adesse,
testantur rhagades & fissuræ la-
biis aliisque partibus à frigore
illatæ: testantur perniones &
membra gelu perusta: testatur
ipsa frigoris perceptio, quæ
omnia sine motu fieri non pos-
sunt. Neque meram privatio-
nem sapiunt particule frigori-
ficæ,

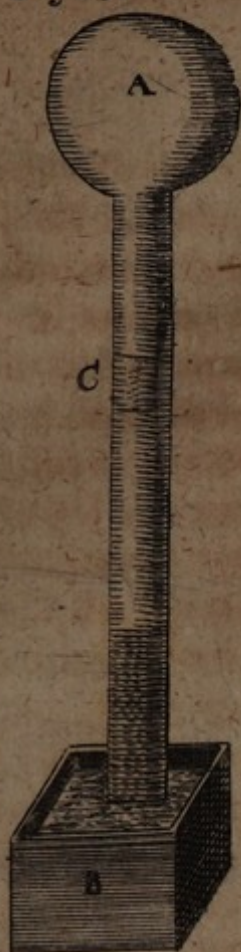

Fig. 2

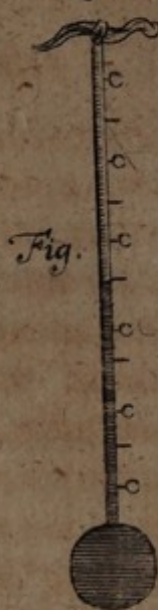

Fig.

Fig. 3

Fig. 2

D

E

E

Fig. 5

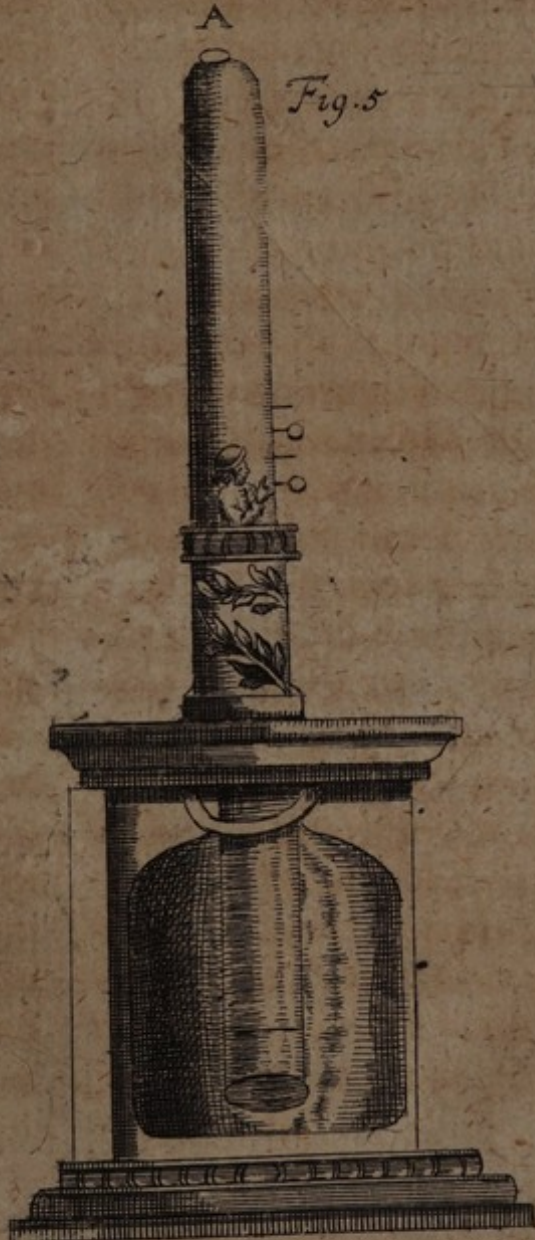
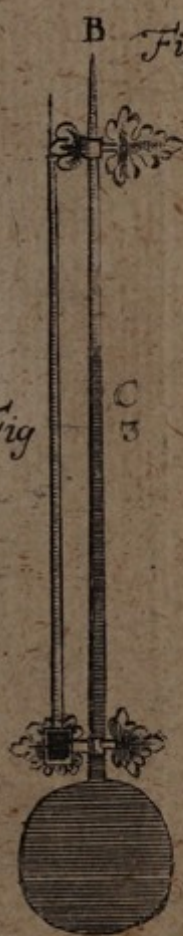

Fig. 6

Fig

C

Fig. 4.

ficæ, tempore hyberno è regio-
nibus Septentrionalibus adve-
tæ aërique commixtæ; quæ per
mixturas Modernorum frigori-
ficas, è nive & sale, sive commu-
ni, sive ammoniaco, aquam et-

iam prope fornacem calefactam
in glaciem mutant: o item &
Θ * (si in ∇. soluta applicentur)
potulenta tempore æstivo refri-
gerantia, multum illustrari pos-
sunt.

PROPOSITIO VI.

HUMIDITAS est dispositio particularum exigua-
rum, oblongarum & flexibilium, leni motu
inter se repentium. Siccitas verò à particulis cras-
sioribus, rigidis sibi que firmiter adhærentibus sub-
oritur; quæ utrobique **HYGROSCOPIIS** ex-
plorari solent.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

EN veram humidi radicalis
radicem! de quò tot in vi-
ventibus controversiæ miscen-
tur. Notandum autem humi-
ditatem heïc non denotare re-
lativam illam potentiam, quâ
corpora naturalia madefiunt:
sed absolutè sumtam fluidita-
tem indigitare. Fluida enim
Antecessoribus nostris ea dice-
bantur, quæ difficulter termino
proprio, facilè vero alieno con-
tinerentur, solidis indifferenter
se habentibus: quæ quidem de-

scriptio fluiditati potius, quàm
humectationi applicari potest.
Quacunque verò ratione de-
mum humiditatem quis consi-
deret, ad eandem semper parti-
cularum, fluida constituentium,
exiguitas requiritur, quò ad mo-
tum promptiores sint & ætheris
interfluentis impulsibus eò faci-
lius obediant. Unde solida fa-
cilè fluiditatem induunt, quan-
do in particulas minutissimas
quovis modò rediguntur, ut vel
ipsum aurum, per molam Phi-
losophicam in liquorem pota-

K

bilem

bilem redigendum, adstruit. Non tamen sola exiguitas fluiditatem efficit, sed & flexibilitas illarum molecularum requiritur, quâ sublatâ fluida è contra soliditatem affectant, ut albumen ovi serumque in sanguine calore indurata attestantur. Hinc pro majori vel minori flexibilitate varii fluiditatis gradus, volatilitas scilicet, aquositas, oleaginositas & viscositas observantur in spir. vin. rectificato, aqua, ϕ , gummatibus &c. ad quæ omnia denique particularum insensibilium, illuc interfluentium, motus & impulsus requiritur, sive jam ab æthere incluso oriatur, quem in aquâ bullæ è liquoribus in vacuò elevatæ attestantur: sive à spiritibus in spir. vini & sanguine: sive ab ignitis atomis in metallis fuis, perinde est. Non tamen motus hujus intuitu omnia statim fluida quoque calida sunt, quum non semper vehemens & celerimus (qualis ad calorem requirebatur) sed lenis particularum motus sufficiat.

II. Alio & contrariò ferè modò se res in siccitate habet, ubi firmior particularum, ut

plurimum crassiorum, cohæsiò subesse videtur, unde & firmitas aut soliditas audit. A quamam verò causâ qualitas hæc producatur, non una Scriptorum mens est. Sunt qui eandem salii cui-dam coagulanti, aut spiritui acido, particulas mixtorum figenti, tribuunt. Ast licet concedamus utrumque hoc medium haud minimum ad firmitatem contribuere posse; quia tamen & ipsa salia facile per deliquium in fluorem abeunt, imò aqua salita non æquè facile congelascit ac dulcis: hinc sententia hæc totum negotium non expedit, sed prætereà ipsa particularum quies & externi cujusdam, utut subtilissimi, corporis impulsus suum quammaximè symbolum adferunt.

III. Cæterum humiditas in aëre aliisque corporibus naturalibus instrumentis quibusdam, scilicet HYGROSCOPIIS, dignosci ejusque gradus distingui solent, quorum vulgarissimum est orbis ligneus, è chorda liberè suspensus, qui pro majori vel minori humiditate aëris, ob chordam vel laxatam, vel contractam, se variè circumvolvendo

Fig. 1.

Fig. 2.

TAB. VII

Fig. 3.

Fig. 4.

vendo gradus humiditatis, in margine depictos, exhibet, quod simplicissimum licet experimentum in Aula Cæsareâ tantum applausum invenit, ut eô pro tempestate venationibus idoneâ explorandâ sæpe utantur, cujus idea ex Fig. I. Tab. VII. hauriri poterit. In Aula verò Turonensi cornubus cervinis, è fune prope parietem, cui gradus, quos apicibus suis metiuntur, adscripti sunt, suspensis utuntur. Alibi funes majores transversim parietibus appensos adhibent, è quibus alius funiculus perpendicularis cum indiculo dependet, ad gradus humiditatis similiter explorandos admodum idoneos. Est & ubi bilance utuntur, cujus summitati quadrans, in gradus divisus, est annexus, in quo gradus humiditatis pariter à lingula, ad latus illud deflectente, ostenduntur, prout salia aut alia corpuscula in unâ

bilancis scutellâ aërem humidum plus minus imbibunt eaque de causâ pondus alteri scutellæ impositum superare valent, ut ex Fig. 3. Tab. VII. apparet. Sunt etiam, qui rescissam è chordâ testudinis portionem in pyxide chartaceâ perpendiculariter erigunt, cujus extremitati superiori virunculum annexunt, gradus humiditatis indice monstrantem, prout à chordâ, particulas aëris humiditas recipientem indeque se contorquente, variè movetur, quod in Fig. 2. Tab. VII. ob oculos ponitur. Tandem arista avenæ similiter erecta & desuper indiculo transversim instructa eidem scopo inservire valet, quæ chorda quasi naturalis est, ac similiter à particulis aëris humidis, in fibrillarum interstitia se insinuantibus, variè torquetur, cujus icon Fig. 4. Tab. VII. occurrit.

PROPOSITIO VII.

ASperitas est particularum in superficie corporum inæqualis locatio, quarum aliæ depressæ sunt, aliæ verò prominent. Lævities è contra in æquali partium situ radicatur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

A Sperius nihil est humili
cū surgit in altum, idque
non moraliter tantum, sed &
Physicè. Quando enim parti-
culæ quædam, corporum super-
ficiem formantes, in altum ex-
surgunt, aliæ verò infra hori-
zontem illarum hærent, non
potest non asperitas aliqua, h. e.
inæqualis particularum situatio
oriri, ut in ferrò rubigine obdu-
cto, dentibus concretionibus
tartareis & quasi lapideis de-
rurparis aliisque videre licet.
Quod si verò particulæ præ aliis
eminentes limâ vel aliis instru-
mentis tollantur, æqualior illa-
rum situs, h. e. lævities exsurgit,
ut in ferro polito, speculis & si-
milibus fieri solet.

II. Utraque qualitas tum in
colorum, tum & aliorum effe-
ctuum productione magnum
momentum habet, cū pro di-
versitate superficiæ, ratione as-
peritatis, aut lævities, colores
aut nigri, aut albi, aut & interme-
dii appareant, ita ut illarum sub-
sidio Cœcus apud Boyleum om-
nes colores exactissimè distin-
guere noverit. Ita dentes politi
& sive dentiscalpiis, sive denti-
ficiis lævigati eleganter albi-
cant: asperi verò & tartaro ob-
fessi, aut nigricant, aut flave-
scunt. Instrumenta item fer-
rea armaque lævigata & polita
facilius alia corpora penetrare
eaque discindere valent, quàm
rubigine obducta.

PROPOSITIO VIII.

Densitas & Raritas ab interiori partium textu-
râ profluit, quarum hæc in copiâ pororum:
Illæ verò in eorundem paucitate radican-
tur; quæ
utraq; si tactui resistunt, duritiem: sin illi cedunt,
molliem conjunctam habent.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

DUro nodo durus cuneus est quærendus & quicquid viribus non cedit, vectibus cedat, oportet. Molliavero mollior tractanda sunt, cum tactui facile obtemperent, cui dura fortiter resistunt: unde hæc ex soliditate, illa è fluiditate promanare videntur; cumque solida paucos, fluida vero plures habeant poros & interstitia, hinc molliamagis raritatem, dura vero densitatem conjunctam habent; quod ipsum tamen non de Optica, sed Physica densitate intelligendum est.

II. Physica autem densitas ob pororum paucitatem aut exiguitatem non multum ætheris admittit, adeoque in tantam mo-

lem non evehit corpora, quam raritas, quæ plurimum materiæ subtilis in alveolos suos recipere potest, ut in spongiâ, lanâ & similibus videre est. Nec obstat corpus rarum in Peripato dici, quod parum materiæ: Densum autem, quod multum materiæ habet? cum densa quidem materiæ homogeneæ intuitu corpora rariora superent, ejusque intuitu summoperè extendi possint, ut in auro manifestum est: Materiæ vero extrinsecæ intuitu corpora rariora ditiora sunt; unde statim additur, rara parum materiæ, sed multum molis: Densa autem multum materiæ in parvâ mole possidere.

PROPOSITIO IX.

GRAVITAS est pressio corporum sublunarium versus tellurem, partim à formâ, partim à mediò & impulsu ætheris proveniens. LEVITAS autem est motus corporum versus superiora, h. e. nihil aliud, quam minor gravitas.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Nil gravitate gravius, nil levitate levius. Gravissimum enim & difficilimum est veram gravitatis causam dare, ut mirer Antiquos hanc qualitatibus manifestis annumerasse, quam ne definire quidem valuerunt. Circularis enim est descriptio, quando gravitatem qualitatem, quâ elementum grave est & à peripheriâ ad centrum tendit, describunt. Ridiculus est appetitus, quo gravia ad terram, tanquam locum natalem, anhelare dicuntur. Nec majoris ponderis est magnetismus, qui globo terraqueo cum ejusmodi gravibus intercedere dicitur, cum primis si per attractionem more solitô explicetur. Multo minus effluvia à calore solis elevata negotium hoc exhauriunt, cum eadem tempore hyberno sit corporum gravitas, quàm æstivo & ob æqualem adscendentium & descendendum vim corpora in æquilibrio potius hære, quam locum mutare tenerentur: Cumque generans inter causas

gravitatis remotas potius, quàm proximas numerari mereatur; hinc veram ejus causam eamque proximam partim in formâ & figurâ gravium, partim in medii seu aëris impulsu (quem per rotationem materiæ subtilis exprimunt alii) radicari puto. Formam sanè & figuram gravium multum ad gravitationem contribuere, inde constat, quod lignum teres & rotundum citius in aqua submergatur, quàm planum aut quadratum: quamvis & reliqui corporum modi, formam essentialem constituentes, symbolum suum conferant. Medium verò gravitatem vel intendere, vel imminuere, ex cōstat, quod aqua multa in superficie sua contineat, quæ aër sustinere nequit. Pari ratione aqua salsa graviora corpora sustinet, quàm dulcis, quod hydrometro Fig. 8. Tab. VIII. probari potest, quô & fontium salinorum qualitas & aliorum potulentorum, cum primis aquæ, levitas explorari solet. Hinc & impedita & aversâ medii pressione gravia, levium instar, in aqua natant,

Fig: 1.

Fig: 2.

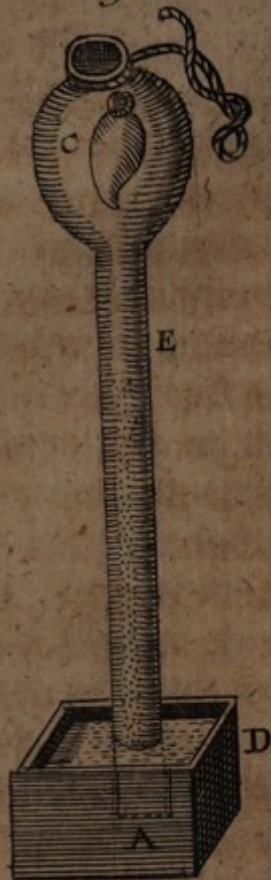

Fig: 3.

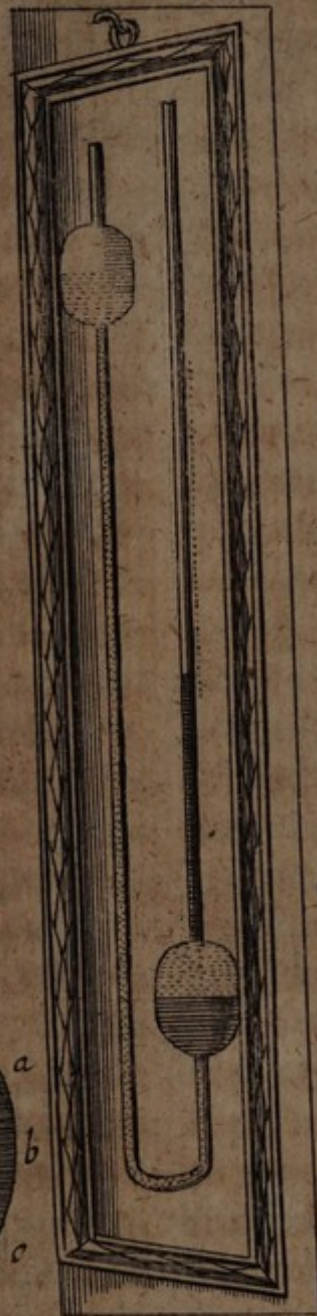

Fig: 4.

Fig: 5.

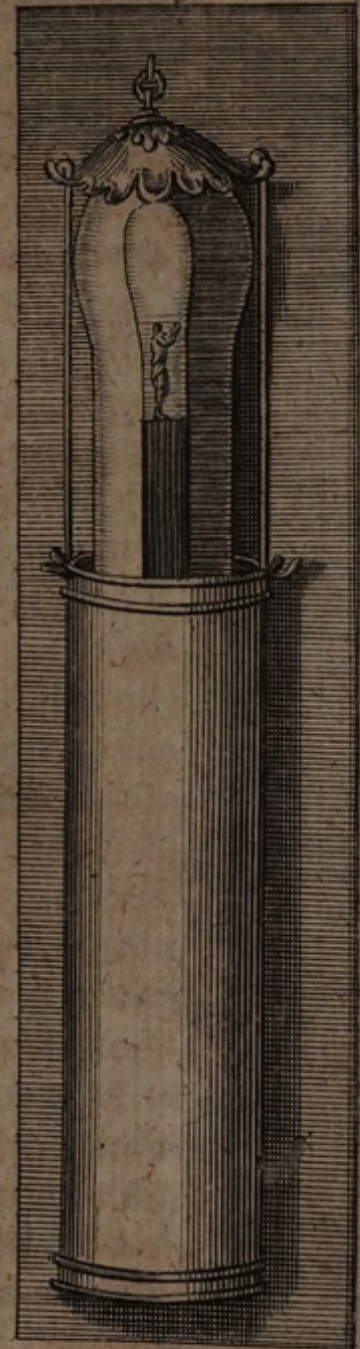

Fig: 6.

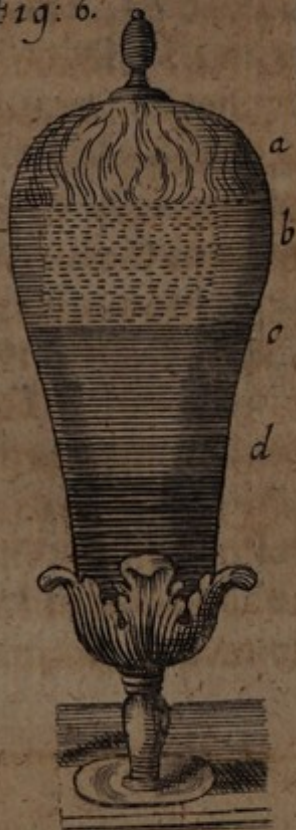

Fig: 7.

Fig: 8.

natant, nec submerguntur, ut in Valvula Boyleanâ Fig. 1. & 2. Tab. IV. depicta fieri solet.

II. Ab iisdem causis gradus gravitatis oriuntur, quum formâ & texturâ corporum mutâ, gravitas vel augeatur vel imminuatur, ut in rarefactione atq; condensatione constat; rarefacta enim impulsus mediî porosâ suâ textura eludunt, quem condensata è contra sustinere coguntur. Imò prout mediî vis pressiva & elastica ab aliis particulis heterogeneis commixtis intercipiendo quasi debilitatur, eatenus alia corpora minus elevare valet, sed dum antea sibi relictum cum illis in æquilibrio hærebat, jam illis cedere cogitur, ut in BAROMETRO seu Baroscopio observare licet, quod instrumentum est ad aëris gravitatem seu potius ejusdem elaterem cognoscendum & consequenter varias eique tempestates prævidendas aptum: Sive simplex fit ex tubo Torricelliano Fig. 1. Tab. VIII. descripto: Sive compositum Fig. 3. Tab. VIII. depictam: quorum prius facile in Anemoscopium, Fig. 5. ob oculos positum, mutari valet, quò

pariter ad ventorum & aëris mutationes distinguendas utimur.

III. Cognitâ jam causâ gravitatis leve levitatis est negotium, quæ nihil aliud est, quàm minor gravitas, ita ut absoluta corporum levitas, quæ positivè gravitati opponatur, nulla sit, sed ea tantum respectivè levia dicantur, quæ alio, cui cedere coguntur, minus gravia sunt, licet & ipsa aliquam in se gravitatem habeant. Ita vinum lagenæ B. in Fig. 7. Tab. VIII. inclusum omnium consensu grave est, quamdiu sibi relinquitur, cum & illud aliorum instar deorsum moveatur & in propriò locò, licet non efficaci modò, gravitet. Quando verò ab aqua lagenæ inversæ A, tanquam graviore, premitur huicque cedere cogitur, eatenus leve est, cum versus superiora moveatur: non scetus ac ignis, aut pluma, ab aëre circumstante elevata, levia dicuntur, cum minus gravia gravioribus cedere cogantur. E quò fundamentò vulgare Elementariorum experimentum, quo antiquatum elementorum quaternionem ob oculos ponere fatagunt, derivandum est, in Tab. VIII.

VIII. Fig. 6. depictum, ubi limatura σ , aut fragmenta δ , Terram præ se ferentia, tanquam gravissima fundum d. occupant. Huic gravitate proximè accedit liquor η aquam mentiens: Succedit θ Terebinthinæ, tanquam levius, ad ostendendum Δ & tandem spir. vin. tinctus, tan-

quam omnium levissimus summitatem a tenet: quæ omnia gravitate suâ naturali ita se mutuò librare solent, ut licet per concussionem vitri confundantur, mox tamen pristinum locum repetant &, nî unum tandem ab altero solvatur, constanter retinent.

PROPOSITIO X.

Qualitates olfactiles odores audiunt, qui à particulis salino-sulphureis, diversimodè figuratis & olfactus organon variè moventibus, oriuntur, unde vel amicam fragrantiam, vel foetorem ingratum spirant.

ἙΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Helleboro hîc opus est, ut tum odorum, tum foetorum foetus distinguamus. Non enim moschum tantum & ambaram spirantes odores, sed & hircum olentes foetores hîc considerandi sunt, qui originem si spectes, ab eâdem vel simili utrobique causâ proveniunt. Interim & hæc emundioris naris homines requirit, qui veram odorum causam sub-

olfacere possint, cum & hîc discrepantes, utut ex parte absurdæ, Autorum sint opiniones. Quid enim calidi & sicci prædominium in mixtis ad odores conferre poterit, cum & frigida sæpe odorata sint, humidaque putrescendo foetorem spirent. Nec particulæ salinæ vel sulphureæ rem penitus exhaustiunt, cum & θ . commune & sulphur citrinum, ita crudè sumpta, parum vel omninò nihil odoris

con-

conjunctum habeant ; Et licet in o. particulæ illæ concurrant, vix tamen odorem quendam præ se ferunt, nisi particulæ illæ variè figuratæ & in motum actæ organum olfactus variè movere sicque odorem vel foetorem producere possint.

II. Textura igitur & diversa particularum illarum salino-sulphurearum efformatio differentiam odorum potissimum constituit, quâ sive spontaneâ fermentatione, vel putrefactione, aut artificiali triturâ & commixtione immutatâ, odor simul & foetor immutari solet. Hoc in ambra & zibetho observare licet, quæ cum unâ vel alterâ guttulâ succi limonum com-

mixta, fragantissimum & balsamicum odorem spirant, cum solitaria & divisa naribus ingrata sint. Illud in carnibus & sanguine viventium manifestum est, quæ recentia & spiritu vitali perfusa naribus non incommo-
dant : Quod si verò per sphacellum, extravasationem & ipsam mortem ad putredinem vergant, horrendum utrobique & cadaverosum foetorem produnt : non aliam ob causam, nisi quòd mutatâ particularum texturâ & figurâ, ea, quæ antea blandè nares titillabant, postmodum sibus per motum extraversis organum olfactus ejusque fibrillas in diversum rapiendo, foetorem producant.

PROPOSITIO XI.

Qualitates Gustabiles constituunt Sapores, quos linguæ papillis nerveis imprimunt particulæ corporum (cum primis salinæ) hâc vel illâ ratione figuratæ, pro quarum diversitate variæ illorum species exsurgunt : Acidus, dulcis, amarus, acerbus, acris &c.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

SAlē sapientiae hic opus est, dum vera Saporum origo determinanda venit. Non enim omne, quod sapit, animos Philosophorum nutrit aut exfatiat, cum ignis elementaris caliditas hīc frigescat & Sal (quod primum sapidum vulgò dicitur) in se & absolute spectatum rem totam non exhauriat, cum multa sale copioso scateant, quae, nisi resolvantur, nullum saporem praeseferunt, quia salia non agunt, nisi soluta. Adeoque tum demum qualitates gustabiles discriminant particulae illae, si hāc vel illā ratione figuratae & liquore quodam solutae linguam ejusque papillulas nerveas ferire & plus minus vellicare valeant.

II. Per Sapo- res ergo nihil aliud hōc in locō intelligendum est, quā habitudo illa & relatio, quā alimenta aut medicamenta ad linguam, tanquam verum gustus organum, fovent, ita tamen, ut neutiquam alteratio illa, quam ex applicatione saporum ad linguam percipi-

mus, hīc attendatur, cujus intuitu nihil certi de Saporibus determinari posset, cum quae hujus palato arrident, alterius appetitui nauseam procreent: Sed potius varia illa particularum textura spectetur, pro quarum diversitate motus ille, quem particulae, debito vehiculo solutae, linguae plerunque imprimunt, quodammodo determinari, sicque diversae Saporum species poterunt constitui. Ita SAPOR ACIDUS oritur à particulis rigidis & acutis, gladio- rum instar linguam pungentibus, ut in Θ. communi & ~. mineralium acidis apparet: quae si nimis explicitae & extraversae sint ACRIMONIAM conjunctam habent: Sin verò aliis obtusioribus quodammodo temperentur, SAPOR SALSUS producitur, qualis in ϙ & Θ * occurrit: Terrestris verò particulae intermixtae Saporem austerum & acerbum, cum sub actione Θium fibrillas linguae in diversum rapiant: Osae spicula salina obtundentes & linguam blandè titillantes Dulcem:

cem: Terreſtres, ſalinæ & ſoſæ amarum, aut alia quavis ratione mixtum producant. Quodſi verò particulæ illæ à ſaliva non ſolvi poſſunt, aut illi vel linguæ ſupernatent, ut papillulas ejus vellicare nequeant, **INSIPIDUS**, ut ita dicam, Sapor producitur, qualis in pinguibus, aëre aut aqua fontanâ occurrit, quæ tamen ab admixtione particularum ſalinarum facilè quoque ſapida reddi ſolet, ut in ∇ . marina videre licet.

III. Facilè hinc explicare licet, cur una eademque res nunc auſterum, nunc dulcem Saporem præ ſe ferat, cum mutata particularum texturâ & figurâ, neceſſariò quoque Sapor immutetur. Sic Meſpila adhuc viridia & immatura, ob particularum ſoſarum ſuppreſſionem, acerba & guſtui ingrata ſunt: extraverſis autem particulis ſoſis & emollitis per fermentationem & inſequentem putrefa-

tionem rigidioribus fibrillis dulceſcunt: Idem in muſto & vino occurrit, quorum prius ob particulas acutas & ſenas ab aliis ſoſis obtuſas dulceſcit: Illis verò per fermentationem extraverſis hoc vinoſum magis Saporem acquirit. Et hinc quoque ratio petenda, cur, ſi menſe Auguſto aut pluviæ abundant, aut intempeſtivum frigus hyemem antevertat, vinum acidum & auſterum generetur? cùm illic humores nutritii & uvas vegetantes, ob terram nimis irrigatam & dilutam, copioſas particulas terreſtres & hamatas ſecum rapiant: hinc verò ob defectum caloris ōris particulæ ſoſæ extraverſi digerique nequeant, ſed à ſalinis & terreſtribus ſuppreſſæ liquorem aceto magis quam vino ſimilem relinquant, vix ullis artificiis aut mangoniis ad vini generoſi probique ſtatum elevandum.

PROPOSITIO XII.

Qualitates audibiles ſonus conſtituit, qui nihil aliud eſt quam motus aëris tremulus, in anfractibus auris reciprocatuſ: & prout nervos acuti-

cos variè afficit, sonum aut gravem, aut acutum, aut mixtum producit: à rupibus verò aut aliis corporibus duris, è regione fitis, reflexus Echo, sive simplex, sive duplex, efformat.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

SURDIS hîc fabulam narrare & inanes sine voce sonos forte proferre videor, dum novam sonorum explicationem molior. Antea enim communi Aurium traditione qualitates audibiles, h. e. soni in membrana aurium internâ, quæ tympanum audit, formari credebantur: à quâ sententiâ nec ipsi alieni quondam fuimus. Ast in fine videbitur, ejus toni. Quid enim opus est, ut tympana in aurium cuniculis pulsantur, ubi quasi tubâ quâdam classicum canitur? cum sola eaque artificiosissima illarum concha, ad reflectendos æque ac colligendos sonos sufficiat, hæud aliter ac in ellipticè convexis cameris acusticis fieri consuevit; unde & conchis & CORNUBUS ACUSTICIS in Tab. IX Fig. 2. depictis surdastris auditus restitui potest.

Salvis g. his anfractuosis aurium cavernis, nervoque auditorio probè constitutô, salvus quoque est auditus & sonorum perceptio, tympano licet exeso & corrupto; quod haud ficulneum est argumentum, quô non tam membranam hanc, cum officulis fulcimenti gratiâ annexis, quàm potius conchiformem illam aurium cavernam veram sonorum officinam esse evincitur.

II. Præter admirandam hanc organi acustici cavernam ad sonorum productionem aëris insimul concursus ejusque motus celerrimus & tremulus requiritur, quorum alterutro deficiente cessat omnis sonus. Aëris quidem necessitatem ad oculum demonstrat experimentum in Fig. 3. Tab. IX. ob oculos positum, ubi campanula Recipienti inclusa & verticilli superioris rota-

Fig. 3.

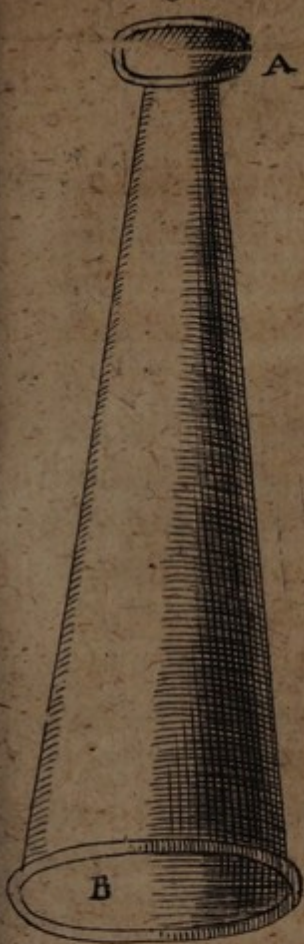

Fig. 2.

Fig. 5.

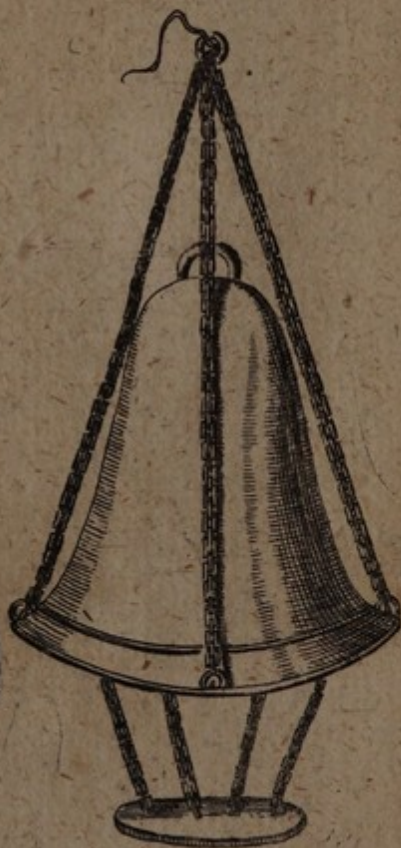
Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

rotatione percussa sonum manifestissimum edit, quamdiu aër circumfluit in vitro relinquitur. Ut primùm autem opè antliæ pneumaticæ aërem inde exhaurimus, ac campanulam denudò ferimus, tantum abest, ut sonitus quidam oriatur, ut potius pellem te verberasse videaris. De motu pariter (quem vel cytharæ aliorumque instrumentorum Musicorum concentus ad oculum demonstrat) nemo dubitare poterit, licet non omnis, sed celerrimus & tremulus sono producendo par sit. Inde enim est, quod ensis leniter motus, nullum sonitum producat: fortiter verò strictus aëremque feriens sibilum satis acutum edat. Inde est, quod ferrum, ante quasi mutum existens, in Chalybem induratum satis sit sonorum. Inde est, quod campana solo incumbens, ob tremulationem impeditam, tantum sonum non edat, quantum ante sibi liberè relicta præ se ferebat. Nec obstat continuitatem soni cum motu tremulo subsistere

non posse, sed stante tremulatione sonum necessariò interruptum esse debere; siquidem licet omnis sonus reverà interruptus sit, nobis tamen est & videtur continuus, quùm interjectum intervallum exile nimis & insensibile ferè à Nobis minus percipi possit.

III. Tremulò hoc aëris motu per TUBAM STENTOREOPHONICAM, in Fig. 1. Tab. IX. depictam, variè reciprocato soni ad insignem sæpè distantiam promoveri possunt, quùm aliàs longè à nobis remoti, ob fatiscentem successivè motum, voces nostras auditu neutiquam assequantur, eoque minus, si vento nobis contranitante simul aër avertatur. Quod si verò sonus in rupem aut aliud objectum fortiter renitens ita impingat, ut simili motu re percussus aures de novo feriat, ECHUS, seu (ut vulgò loquuntur) ECHO producit, quod aërem lateralem simul ad alias rupes reflectendo sæpe duplex, triplex, aut multiplex exauditur.

PROPOSITIO XIII.

Qualitates Visibiles, oculum ejusque tunicas & humores trajicientes, sunt

LUX

LUMEN

PELLUCIDITAS

OPACITAS

&

COLORES:

Quorum intuitu corpora in $\left. \begin{array}{l} \text{Lucida} \\ \text{pellucida} \\ \text{opaca} \end{array} \right\}$ distinguuntur.

EKΘΕΣΙΣ.

§. I.

HEc in mediâ luce cœcutimus, & dum ea, quæ clara & expedita sunt, luce meridianâ clariora dicuntur, ipsâ luce nihil fermè est obscurius. Quando enim Scholastici lucem qualitatem realem, lumen verò qualitatem intentionalem, è subjecto suo emigrantem, dicunt, fumum nobis pro luce & umbram pro corpore obtrudunt. Nec feliciores sunt illi, qui lucem atque lumen effluvia substantialia, à corpore lucido jugiter emanantia, esse putant, cum ea sæpe lumen de se spargant, quæ actu lu-

cida non sunt, ut pili felium commoti, mare impetuosius agitatum, indusia quorundam hominum, *vid. Miscell. Acad. Germ. Cur.* passim. Probabilior igitur est opinio Cartesianorum, qui LUCEM & sobolem ejus LUMEN nihil aliud esse concludunt, quam corporis cujusdam tenuissimi visum aut motum rectilineum, in oculi fibras continuatum; quod ob tenuitatem poros omnium pellucidorum quidem transit, sed in corpora densiora incidens, ad instar aliorum corporum reflectitur: Imò speculis causticis, sive refrin-

refrangentibus, sive reflectentibus concentratum ignis instar omnia comburit, adeò quidem, ut specula caustica ex vitro parata, aut & metallica majora, lapides in vitra calcinare, metalla liquare & arbores in momento quasi accendere possint, ut in Fig. 4. Tab. XI. videre licet.

II. De PELLUCIDITATE res magis expedita est, quæ omnium consensu in æquali & rectilineâ pororum situatione, lumen æqualiter transmittente consistit; sicut OPACITAS è contra ex inæquali & confusò pororum situ, lumini viam intercludente profuit, quod inde variè reflexum colores constituit, quibus corpora pellucida, ut coelum, aër, aqua, vitrum &c.

Corporibus aufert nox atra colorem.

Prout ergò corporum naturalium particulæ in superficie variè situatæ sunt, eatenus radii luminosi in illas incidentes aut omninò absorbentur, unde nigredo: aut æqualiter reflectuntur, unde color albus: aut partim absorbentur, partim verò reflectuntur, unde colores intermedii, ruber, flavus, viridis &c. promanant, sicque mutatâ tex-

destituuntur: Licet si aliæ particulæ illis commisceantur, aut textura illorum immutetur, ut radios luminosos quodammodo refringant aut reflectant, facile quoque colorata fiant, ut in iride, vitro aut argento vivo obducto, aut in pulverem contuso, videre licet.

III. Cum ergò COLORES nihil aliud sint, quàm lumen ad oculos spectatoris variè repercussum, hinc perperam in veros & apparentes olim divisi sunt, quum omnes ab eodem fonte promanent & sicut in his certa corporum textura, ita in illis quoque illuminatio aliqua lucisque reflectio requiritur, sine quâ ne mente quidem concipi potest color, siquidem

turâ corporum, oppidò quoque mutatur color, ut variis Chymicorum præcipitationibus & Pictorum mixturis ad oculum ostendi potest. Hinc facile hariolari licet, quâ ratione Cæcus ille *Boylei*, omnium objectorum colores solo tactu distinguere sicque de coloribus quoque optimè judicare potuerit: haud aliter ac Amicus quidam (Do-

ctor

stor Juris) Infantes suos, naturâ
cœcos, per literas è ligno for-
matas, solo tactu scribere docet,

quorum manus oculatæ sunt &
credunt, non quod vident, sed
quod tangunt.

CAP. VII.

DE

QUALITATIBUS OCCULTIS
vulgò sic dictis.

PROPOSITIO I.

Licet corporum usquedum incognitorum qua-
litates nos lateant, eoque sensu rectè occultæ
dicantur: Aliorum tamen, quorum *φαινόμενα* hactè-
nus innotuère, qualitates manifestis annumerandæ
sunt.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Ignoti nulla cupido, nulla
scientia, nulla qualitas, à sen-
sibus, quos movet, dijudicanda.
Quemadmodum ergò plura in-
dies Exotica nobis innotescunt,
de quibus Antecessores nostri
ne per somnium quidem cogi-
tarunt, ita facultates eorum &
qualitates quoque in occulto
latuèrunt, donec ab iis, quibus
illa sive inveniendi, sive intuen-
di occasio data fuit, rationis
& experientiæ adminiculò de-

mun erutæ fuerint. Ita pau-
cis abhinc annis radix antidy-
senterica, ipecacuanha dicta, à
Lusitanis in Europam delata
fuit, cujus antea vires prorsus
incognita fuère. Similiter fa-
bæ S. Ignatii paulò post inno-
tuère, in ventriculi aliisque, inde
per consensum ortis, affectibus
nobilissimæ, quarum virtus An-
tecessoribus, cum ipso subjecto,
pariter occulta fuit. Quin &
nova indies ex utrâque Indiâ
remediâ corporaque naturalia
adve-

advehuntur, quæ ut hæcenus incognita fuerunt, ita qualitatibus omnibus Europæis occultis imprægnata sunt, quarum intuitu qualitarum occultarum existentiam nemo facile negare poterit.

II. An verò illæ qualitates, quarum subjecta & *φαινόμενα* hæcenus perspecta fuerunt, occultæ sint dicendæ? merito ambigitur, cum eadem in his, quæ in qualitatibus manifestis, communiter ita dictis, observantur, reverâ occurrant, *φαινόμενα* sc. & effectus. Quid enim aliud in calore, frigore, humiditate & s.p.

sensibus est obvium, quàm effectus: qui similiter in qualitatibus, ut vocantur, occultis, actionibus v. g. magneticis, sympathia, antipathia & aliis in apricò est.

Quod si verò ad causam eatur, major sanè difficultas in manifestis quibusdam, frigore v. g. occurrit, quàm in aliis pro occultis habitis, in quibus utrobique tamen animus despondendus non est, cum si non ex antiquis Scholarum principiis, verâ tamen Modernorum Philosophiâ, satis clarè & distinctè explicari possint, ut in exemplis manifestum erit.

PROPOSITIO II.

FRustra ergò agunt, qui vim Magnetis directivam & (ut vulgò audit) attractivam ad qualitates occultas referunt, quarum hæc in ejusdem textura & pressione aëris, per effluvia magnetica inde expulsi: Illa verò ab ætheris Polaris permeatione profuit.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Magnum Naturæ miraculum in Magnete reconditum esse nemo facile negabit,

quicumque vel acus magneticæ directionem, inclinationem & declinationem, vel & reliquas actiones magneticas in attrahendo

M

hendo

hendo ferrô paulò attentius consideraverit. Certum enim est Magnetem acumq; illo imprægnatam semper ad polos mundi se convertere, ita quidem, ut sub æquatore magnes alterâ extremitate fixissimè poli septentrionalis, alterâ verò poli Australis punctum respiciat. Certum pariter est eundem magnetem, extra æquatoris pœmaria locatum, alterâ extremitate inclinari, in septentrionalibus quidem locis versus polum septentrionalem deorsum, in australibus verò, versus polum australem sursum, quod inclinationem ejus dicimus, è Fig. 4. Tab. X. observandam. Notatu quoque dignum est, quòd magnes in quibusdam locis non directè polum septentrionalem respiciat, sed aut versus ortum, vel occasum, quodammodò declinet, quæ actio magnetis declinatio vocatur & in Fig. 3. Tab. X. ob oculos ponitur.

II. Ad hæc *φαινόμενα* extricanda notari velim Magnetem eundem semper situm affectare, quem sub terræ visceribus, antequam effoderetur, obtinuit. Duo enim globi terraquei, tan-

quam maximi Magnetis, poli statuuntur, Septentrionalis scilicet & Australis, polis cœli exactè respondentes, quòd etiam de magnete dicendum, qui hanc, quam in terrâ habebat, posituram, si libretur, sponte sua repetit. Abhinc notandum, quòd cum globus terraqueus liberè in vortice suo libretur, utrumque hunc polum in eodem situ conservari non posse, nisi statuamus perpetuò aliquid è polis cœli, in polos terræ fluere, cum & hæc corpora sua habeant effluvia, quibus mediantibus terra duobus suis polis nunquam non correspondentis cœli polis respondere tenetur, ut è Fig. 1. Tab. X. apparet. Dum ergo hæc effluvia terram penetrant, necessariò fluxu illo continuo poros sibi proportionatos effingunt, ut eò citius & liberius effluere & refluere possint. Quod si jam portiones quædam corporum terrestrium reperiantur, quæ similes jamdum poros habent, non possunt non celerius & vehementer in illos ruere & versus illam partem, quo tendunt dirigere. Cum autem Magnes dubio procul tales poros

Fig. 1.
Coelum

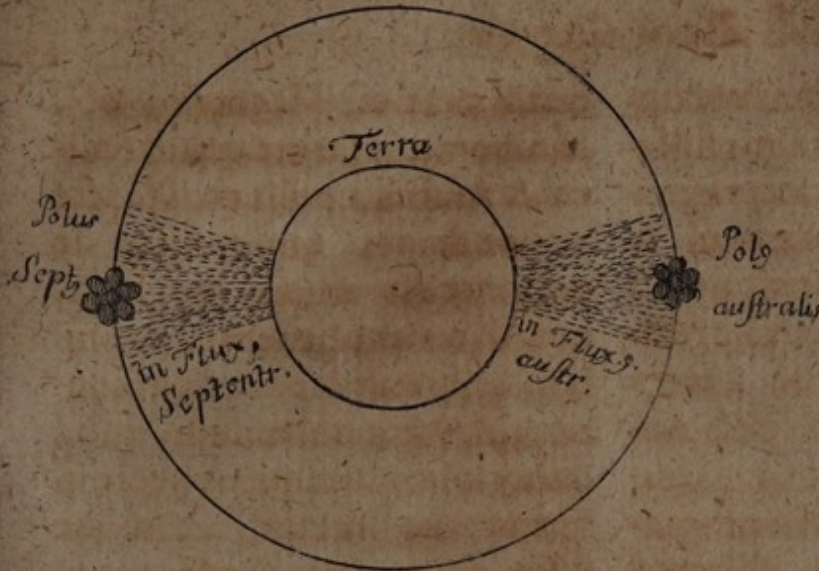

Fig. 2.

TAB. X.

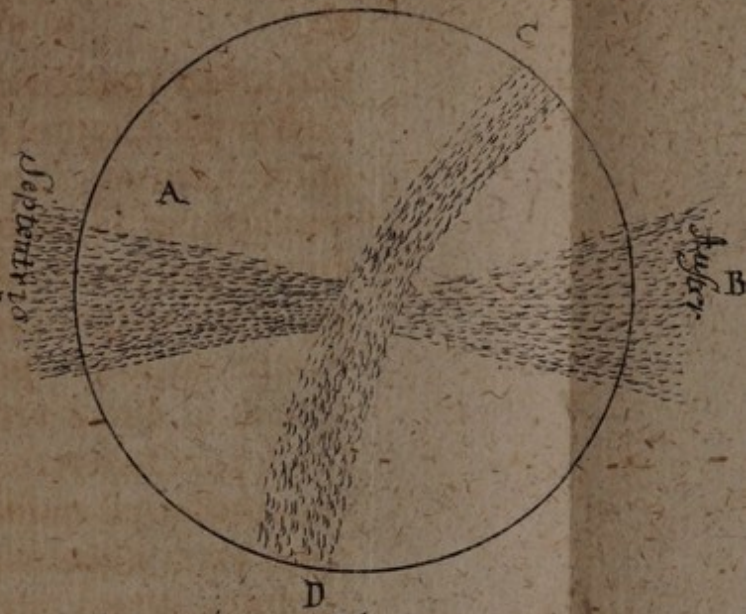

Fig. 3.

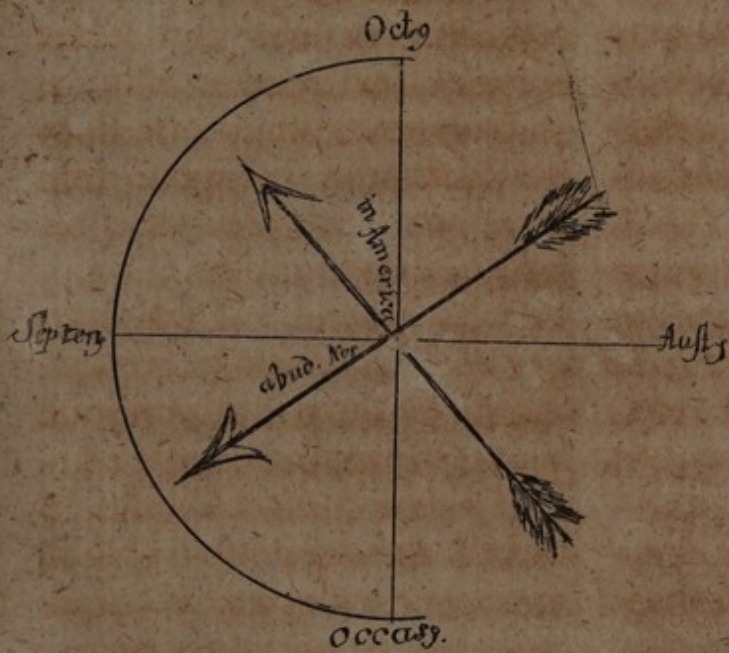

Fig. 4

Fig. 5.

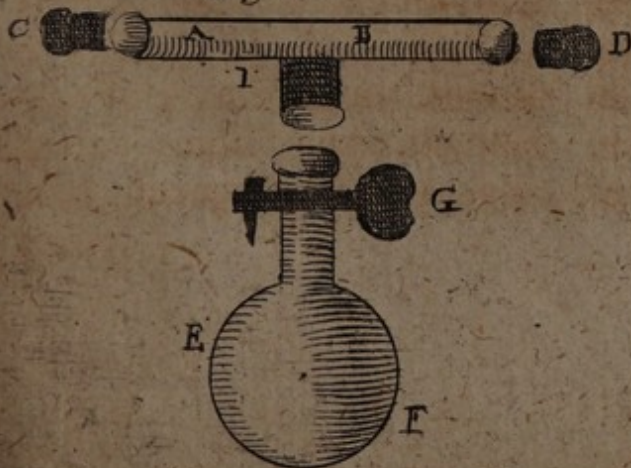
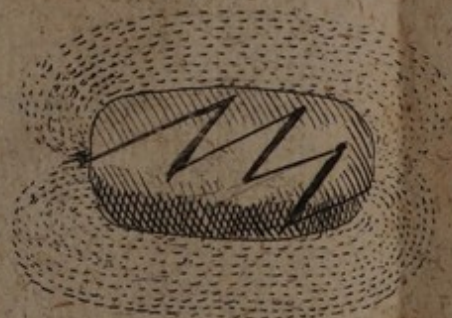

Fig. 6.

poros habeat, mirum non est, quod ex causâ modò dictâ semper ad polos mundi dirigatur.

III. Cur verò magnes aut acus magnete affricta, supra vel infra æquatorem locata, altera extremitate versus terram inclinent? inde sine dubio suboritur, quòd, cùm influxus illi ad opposita terræ puncta ferantur & utrobique versus centrum terræ tendant, fieri non possit, quin mutuò sibi occurrentes & ob vim æqualem sibi cedere nolentes, ambo ex parte ad avia deflectere cogantur, cum utrobique polum suum repetant. Ab hisce particulis eccentricis similes quoque pori in magnete probabiliter efformantur, qui influxum illum aberrantem recipiendo inclinationi magneticæ ansam & occasionem largiuntur, vi cuius magnes, qui sub æquatore utrâque extremitate in lineâ rectâ & horizontali æqualiter polos mundi respicit, in regionibus septentrionalibus versus polum septentrionalem deorsum, in australibus verò versus polum australem sursum inclinatur & infra perpendicularum recedit, ut ex Fig. 4. Tab. X. apparet:

IV. Ex eodem fonte etiam Declinatio Magnetica scaturire videtur, quâ in certis locis polum septentrionalem non directè, sed ad alterum latus quodammodò deflectendo, respicit, ut è Fig. 3. Tab. X. apparet. Hæc declinatio pristinis temporibus pro incertâ & eventuali habita & à vicinitate fodinarum ferrearum, aut effluviarum & alium obviatione deducta fuit, sed falsò. Constat enim ex iteratis Nautarum Peritissimorum experimentis, quòd declinatio hæc pro varietate regionum, temporum & aliarum circumstantiarum regulares suas stationes atque gradus observet, calculatione Astronomica supputandos, quòd non tam casu & fortuitò, quam ex certis & infallibus causis provenire potest, quæ tamen subactissimorum Philosophorum ingenia hætenus mirè torserunt; quamvis Doctissimus Halleus difficultati huic quodammodò satisfecerit, dum præter ordinarios polos magneticos adhuc duos alios supponit, quos ex occurfu effluviarum ita deducit: Putat scil. quòd, dum influxus utriusque poli, australis

scilicet & septentrionalis A. B. in Fig. 2. Tab. X. delineati, sibi invicem occurrunt & ut supra dictum, ob virium æqualitatem, adeò sibi cedere non possunt, ut acus magnetica sub Æquatore in linea rectâ detineatur & extra utrinque ad devia deflectat: ab hisce effluviis excentricis alii poli devii, alter septentrionalis, alter australis D. parentur, per quos materia ætherea ipsaque effluvia, fluendo & refluxendo magnetem declinare faciant. Interim regularitas declinationis nondum expedita fuit, licet ex hac hypothese ratio dari possit, cur declinatio hæc in iisdem locis, pro diversitate temporum, quandoque varietur, quum poli illi devii indeque manantia effluvia facile meatus & cursus suos, instar fluminum, mutare possint.

V. Quod tandem vim Magnetis attractivam attinet, quâ magnes libratum ad alterum magnetem aut ferrum ruit, pulsione potius, quam attractione fieri dicendum. Quando enim influxus antedictus polaris ærem inter magnetem & ferrum loco movet, hic pristinum locum &

æquilibrium recuperaturus magnetem libratum ad alterum firmiter detentum, aut ferrum ad magnetem propellit, adjutus effluviis illis polaribus, ita formatis, ut per polum australem quasi ingredi, per septentrionalem verò remeare nequeant, unde crebrò in hunc impingendo approximationem corporum illorum promovent. Quemadmodum enim in Fig. 5. Tab. X. bina obturacula C. D. in Tubo vitreo T. exhausto aëre intermedio A. B. aut applicato recipiente E. F. reſerato hujus epistomia G. ab aëre externo ita intruduntur & ad se mutuò urgentur, ut se mutuò attrahere videantur: Ita magnes magnetem, aut magnes ferrum quoque attrahere videtur, licet omnia pulsioni aëris & influxus illius polari adscribenda sint, cujus præsentiam ad oculum observare licet, quando magneti in charta alba scobem seu limaturam ferri affundamus, quæ à motu ejus circulari in gyros quosdam disponitur, ut in Fig. 6. Tab. X. videre est. Quod ipsum tamen in magnete tantum integro & texturâ legitimâ gaudente, non verò pulverisato

risato aut sordido locum habet, qui ob poros inversos & obstruētos virtute hāc exuitur.

PROPOSITIO III.

Similiter Fluxus & Refluxus maris à manifestâ potius quam occultâ D. qualitate oritur, quæ Meridianum attingendo aëremque premendo maris simul æstum remotè causatur.

EΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

SI ullibi, sanè hęc pio cum stupore agnoscendum, quàm mirabiliter Deus omnia pondere, numero & mensurâ fabricaverit, ut vastissimo maris Oceano uno in loco ab aëre commoto, tota ejus moles in utroque mundi hemisphærio libretur. Eodem enim tempore, quo Marii æstus, ob D. præsentiam, penes nos accidit, etiam in Antipodum hemisphæriō contingit & VV. ita ut spatio 6. circiter horarum aquæ marinæ alibi ad dimidium, alibi ad integrum, alibi ad 2. milliaria à littoribus recedant, qui refluxus in Vernacula die Ebe vocatur: Horis verò totidem sequentibus sensim ad littora rursus fluit, qui

fluxus in Vernacula die Flucht nominatur: quæ maris fluctuatio perpetua singulis diebus bis contingit & non tantum ad ripas maris aperti, sed & in littoribus fluminum majorum, in mare se immediatè devolventium (etiam ad 10. milliaria distantium) observari potest, in Albi v. g. prope Hamburgum: in Sequanâ & cum primis in Tamesi Londini Britannorum; & licet tempore Novi D & Pleni D æstus ille major sit, maximus autem tempore autumnali & vernali, ☉ in æquatore existente: Licet etiam singulis vicibus fluxus & refluxus ferius contingant, ut utrobique non semper 6. præcisè horas, sed quandoque $5\frac{1}{4}$ horarum spatium emetiantur, attamen

men adeò statis & fixis periodis hæc contingunt, ut in regionibus maritimis per calculum Astronomicum, in Ephemeridibus notatum, scire possint, quâ horâ fluxus, quâ refluxus contingat.

II. Statae hæ & certissimis periodis recurrentes aquarum vibrationes nonnisi à simili fixaque causâ provenire possunt, non incertâ, casuali, aut fortuitâ. Quapropter ad ejusdem explanationem non sufficiunt radii Ores, aquas marinas, ut nonnulli putant, rarefacientes & ad æstum illum stimulant, cum neque periodi, neque incrementa hujus inde derivari possint. Ut taceam nullam rationem in promptu esse, cur non lacus & stagna, ☉. æquè subjecta, idem quoque sustineant? cur fluxus indiscriminatim nubilo æquè ac sudo coelo contingat? quod idem de radiis (quos alii substituant) Dibus dicendum. Licet enim certum sit fluxum & refluxum maris ☽. potius, quam ☉. motum sequi, adeoque extra omne dubium locetur, ☽. pro causa ejus, (remotâ ad minimum) habendam esse: Non ta-

men id lumine ejus aut irradiatione fiet, instabili pariter & fortuitâ: sed ob aliam, à motu & situatione ejus deducendam, rationem.

III. Ut ergò propius ad scopum nostrum accedamus, notandum est fluxum maris toties contingere, quoties ☽. attingit Meridianum, sive supra, sive infra Horizontem: Toties autem refluxum observari, quoties eadem ☽. à Meridiano recedit. ☽. autem in Meridiano constitutâ spatium æthereum inter ☽. & globum terraqueum angustius redditur ærque interceptus quodammodo comprimitur, idque maximè tempore pleni ☽ & novi ☽, Lunâ in perigæo existente, ubi fluxus major quam in quadraturis observatur. Cum autem ex hydrostaticis constet, fluida in angustias redacta celerius moveri æremque compressum vim suam elasticam & pressionem fortius exercere, mirum non est, si hic aquis marinis incumbendo easdem ad littora urgeat, unde fluxus maris oritur, qui prout ☽. sensim à Meridiano recedit & æri pristinum spatium

se versus superiora expandendi concedit, sensim remittit & aquarum refluxum constituit; quæ omnia eò clariora fient, si cum Renato des Cartes aliisque Astronomis, circulum æthereum non exactè rotundum, sed ellipticum statuamus.

PROPOSITIO IV.

Manifesta quoque est Tensorum & Compressorum restitutio, quæ potius externo aëris & ætheris impulsui, quàm internæ potentiæ restitutivæ, tribuenda est.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Dum & tensorum compressorumque restitutio à Majoribus nostris ad occultas qualitates relegatur, hæcque vel appetui cuidam, vel internæ vi elasticæ, quâ corpora incurvata figuram sibi debitam affectent, adscribitur: Moderni, tanquam Minorennæ, restitutionem in integrum ab æquis rerum æstimatoribus contendunt, quò ab ignominiosâ hâc servitute Philosophicâ liberati pristinæ libertati restituantur. Hâc ergò freti *φαινόμενα* illa perenni aëris & materiæ subtilis impulsui adscribunt, quæ poros corporum, naturaliter constitutos, continuò

atque blandè pervadit: quamprimùm verò pori illi per corporum tensionem aut compressionem distorquentur, ita ut suctò more eosdem permeare nequeat, tamdiu illuc impingit, donec eosdem in priorem pristinumque statum vindicaverit.

II. Ex hoc fonte derivanda est arcus tensi & in integrum restituti explicatio, de quâ fuse *Cartesius in Epistolis*. Inde quoque ratio fluit, quâ lamina chalybea convoluta in horologiis portatilibus (vulgò *die Feder*) continuò se explicet & totam rotularum structuram indicemque circumagendo diem horasque metiatur. Fluit tandem ex hoc,

hoc, quâ ratione Aër, Ignis, quæ omnia motibus & arietationibus ætheris & materiæ subtilis Spongia aut acervus Lanæ quovis modò compressa resiliant: adscribenda sunt.

PROPOSITIO V.

MAnifestior adhuc est Medicamentorum, venenorum & alexipharmacorum operatio, quæ, pro variâ particularum texturâ, humores aut partes solidas variè movendo qualitates suas exerunt.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

PHarmacorum actiones ab Antiquis ad occultorum asylum quoque delatas fuisse mirum non est, cùm quivis Medicaster nescio quæ secreta & arcana horribilia se possidere clamet. Quemadmodum verò sub splendidò hoc titulò sæpe communissima & in usu quotidianò receptissima remedia occultantur: ita secundum Antiquorum placita inexplicabiles medicamentorum qualitates, Modernorum principiis illustratæ, luce meridianâ clariores fiunt, sive jam Universalia, sive particularia & Specifica, ut vocantur, medicamenta confide-

res. Inter illa PURGANTIA communia & vol. 80. acerrimo sanguinis & lymphæ texturam discerpunt motuque insolito excitato recrementa varia, per excretoria, simul laceffita, exterminant; novissima verò magnesia Romanorum alba, acidum absorbendo & in esum tertium abeundo, humores abstergendo è corpore proscribere solet. VOMITORIA particulis suis acribus fibras ventriculi irritant, ut inverso motu peristalticò ea, quæ in cavitate & confiniis ejus detinentur, per superiora rejiciat. DIAPHORETICA particulis tenuibus volatilibus sanguinem exagitant serum;

serumque superfluum per cutis poros eliminant. DIURETICA sanguinem fundendo scrofitates ejus ad cribriformem Renum substantiam deturbant. SPECIFICA & APPROPRIATA mechanicâ particularum suarum structurâ & figurâ huic vel illi visceri, ceu magis proportionata, facilius adherent ejusque tonum confortando vim & qualitatem suam impertiunt, sicque receptæ Modernorum Philosophiæ minus contrariantur, ut ab alijs ex professo, quod dicitur, demonstratum fuit.

II. Major in Venenis illisque oppositis Antidotis hæere videtur difficultas, quæ ut occultatâ facie à Veneficis propinatur, occulta etiam qualitate enecare videntur. Verùm ut oc-

culta Maleficorum facinora dies sæpe deregit, ita de venenorum actione lis hodie prorsus est decisa, quæ spiculis suis corrosivis & plus minus acidis, aut partes C.N. erodendo, aut humores circulantes fluidumque nervosum coagulando, vel dissipando partes suas agunt. Unde & illis opposita ALEXIPHARMACA vel corrosivitatem eorum obtundunt, qualia sunt lacticia & oleosa, quæ arsenicalia, Mercurialia, ☿lica & alia in ventriculô adhuc hærentia subito obtundere valent, ut vel communi Toxicophagorum experimentô constat: Vel & spicula illorum vi diaphoreticâ ex sanguine per poros corporis eliminant, ut Theriacalia, Bezoardica &c.

PROPOSITIO VI.

IN aprico quoque est Sympathiæ aut Antipathiæ ratio, quæ utrobique per effluviorum & pororum convenientiam aut difformitatem manifestatur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Qui lite & amicitia cuncta
olim constare asseruerunt,
occasionem dedisse videntur u-
niversæ de sympathiâ & antipa-
thiâ doctrinæ, quæ, licet integra
de illâ theatra vastique com-
mentarii in scenam fuerint pro-
ducta, plura tamen aut apertè
falsa, aut sanæ rationi minus
consentanea complecti videtur.
Quando enim vitem atque bras-
sicam talem inter se inimicitiam
fovere asserunt, ut juxta se plan-
tari nequeant, experientia totò
die contrarium ostendit, cum
brassica nuspium lætius in Pala-
tinatu, quam inter vites juniores,
succrescat; & quamvis in facto
res ita se haberet, neutiquam
tamen ex occulta aliquâ quali-
tate, aut odio internecino prove-
niret, sed quod altera planta vici-
næ sibi, sed diversæ speciei, re-

nuioribus forte poris instructa,
nutrimentum subtraheret, ut in
aliis illud vegetabilibus obser-
vare licet. Idem de Sympathia
est dicendum, quæ suas quoque
in pororum mechanicâ aut si-
milibus fundamentis causas sa-
tis manifestas habet. Sic binæ
chordæ æqualiter tensæ talem
sympathiam habere dicuntur,
ut unâ in motum actâ vibretur
& altera: quia ob æquales utro-
bique poros materia subtilis ex
unâ ejecta alteram subeundo
simili motu afficit. Heliotro-
pium autem Solem semper re-
spicit, quia humores, quæ her-
ba illa scatet, à calore Solis agi-
tati majusque spatium affectan-
tes, poros in parte Soli obversâ
magis patulos subeundo fibras
colli eò simul torquent sicque
florem Soli objiciunt. Alibi
par parium est ratio.

INTRODUCTIONIS

Ad

PHILOSOPHIAM MODERNORUM

NATURALEM

PARS SPECIALIS.

CAPUT I.

DE

MUNDO.

PROPOSITIO I.

Mundus est universitas corporum naturalium, à DEO T. O. M. in sui gloriam, ordine mirabili, cum tempore creata & huc usque per Naturæ leges conservata.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Nonne decem mundi facti sunt? ubi autem sunt novem? Scilicet ubi vis in hoc Mundi theatrō novem illi sunt ingrati, qui sanguine licet Salvatoris mundati vix de suō Creatore sunt solliciti & si non originem Mundi cum Paganis ab æternō esse credant, ejus tamen perpetuitatem securitate suâ indies crescente haud obscure sibi persuadere videntur. Aliter utrobique sentiunt, qui

se in hâc miseriarum valle tanquam in hospitio, non tanquam in domo vivere profitentur animæque munditiem omnibus hujus seculi deliciis anteponunt.

II. Quemadmodum autem benignissimus Creator Mundum dedit hominum disputationibus, ita cum primis de formâ ejus quàm sollicitè disceptârunt hæctenus, de materiâ tantisper unanimes & securi, quæ, si mundum constituendum tibi sumas, nulla est, juxta Poëtam:

N 2

Mate-

Materiam noli querere, nulla fuit:

Sin constitutum spectes, eadem est, quæ corporum singulorum, Mundi partes integrales constituentium. Nec aliam Tibi de formâ ejus conceptum, quàm in ipsis corporibus mundanis, formare poteris, cùm quæ de animâ spirituque ejus dicuntur, aut falsa sint, aut ambigua, nihilque præter admirandam illam corporum habitudinem & coordinationem superfit, quod essentiam ejus & naturam constituat.

PROPOSITIO II.

Varia inde Mundi systemata sunt efficta, quorum præcipua sunt Ptolomaicum, Copernicanum & Tychonicum.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Ordo non rerum tantum, sed & mundi est anima. Coordinatio autem & habitudo cœli terræque ad centrum universi systemata mundi peperit, quorum utut plura ab Astronomis asserantur, tria tamen ex illis caput fere efferunt & reliquorum quasi matres sunt, Ptolomaicum scilicet, Copernicanum & Tychonicum. Primum jam Pythagoræ temporibus depictum à Ptolomæo, Philosopho Antiquissimo, restauratum fuit, cuius hypothesis est terram in mundi centro immobilem quiescere & circa illam orbem cœlorum, stellas fixas & Planetas continentes, indies circumvolvi. Secundum huic è diametro contrarium est, quo Copernicus, Philosophus quondam Torunensis, Solem in medio universi immobilem esse globumque terraqueum, reliquorum Planetarum instar, circa illum rotari statuebat: quod paucis immutatis amplectuntur Cartesiani ad unum omnes. Cùm verò Tycho Brahe, Nobilis Danus, observaret, Ptolomæi syste-

systema Veneris & Mercurii, quæ ☉ pro centro habent & neutiquam circa terram rotantur (cum manè tantum & vespere, nunquam verò circa mediam noctem vertici nostro immineant) φαεινομένους non respondere falsisque hypothesebus inniti: In systemate verò Copernicanò nullam parallaxin fixarum invenire posset, quæ tamen necessariò in supremo firmamento adesse debebat, si terra, reliquorum Planetarum instar, motu suo annuo, per tot ambages, circuitum suum perficeret: alii Script. quoque eò ipso vim inferri putarent; hinc aliud ille systema formabat, quò terra in medio mundi immobilis centrum vorticis solaris, lunaris & stellarum fixarum: Sol verò reliquorum Planetarum centrum esse statuitur. Interim non vanum est B. Dn. Ludolfi iudicium, qui in *Historia sup. seculi P. I. c. XV. p. 51.* certò credit, quòd, si Tycho diutius supervixisset & Modernorum Copernicanorum explicationem audivisset simulque experimenta & instrumenta, quibus Angli aliquam, licet exiguam, parallaxin fixarum nostro seculo ob ocu-

los ponunt, observasset, animum suum procul dubio mutasset & longè facilius globum terraqueum exiguum, ad lucem caloremque, reliquorum Planetarum instar, inde lucrandum, annuatim circa solem se volvere, quàm integrum firmamentum, modò inexplicabili, circa terram rapi, credidisset, eoque magis, quòd sententia hæc SS. adeò non contraria sit, ut illuc potius haud obscura ejus vestigia legantur, non obstantibus variis locis, quietem terræ, ut videbatur, afferentibus, quibus (ut dudum exoptabat D. Clodius) è fontibus linguæ sacræ ex professò satisfecit Zimmermannus in *Scriptura Sacra Copernicante* A. 1691. in lucem editâ.

II. Ut ergò in selectu Systematum horum eò tutius procedamus, notanda erunt requisita bonæ hypotheseos Astronomicæ, quæ 1. omnium φαεινομένων coelestium rationes explicare. 2. Omnium seculorum observationibus respondere. 3. Quantum fieri potest, simplex & perspicua esse: Neque 4. aut sibi aut alibi demonstratis contradicere debet. Sapienti satis!

PROPOSITIO III.

Figura Mundi est incerta & illi tantum cognita, qui certis eundem limitibus circumscripsit.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Mundus regitur opinionibus, dum alii rotundam, alii ovalem illi tribuunt figuram. Sed

fallit opinio mundum
cūm mundus inexhaustæ æquæ ac indefinitæ magnitudinis sit. Cūm ergo Figura nihil aliud

quàm certæ magnitudinis sit determinatio, hinc ignoratâ magnitudine ignoratur figura. Accedit extremum mundi ambitum ex fluidâ quadam materiâ coelesti & aëreâ constare, quæ ut difficulter terminis propriis continetur, ita difficilius adhuc certâ figurâ depingitur.

CAP. II.

DE

ELEMENTIS & TEMPERAMENTIS.

PROPOSITIO I.

Elementa sunt particulæ minutissimæ, in quas E. C. N. ultimatò resolvuntur: suntque vel Primaria, ut Minima Naturæ: Vel Secundaria, ut particulæ aquæ, terreæ, salinæ, oleosæ &c.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Quod literæ in vocibus, hoc elementa sunt in corpo-

ribus. Quemadmodum verò *Prisciano* litera est minima pars vocis, ita minima Naturæ jure meri-

meritoque pro elementis sunt habenda. His enim simplicitas illa, quæ ad naturam elementorum requirebatur, unicè competit. Resultant autem hæc Naturæ minima ex ultimâ corporum resolutione & non nisi à posteriori innotescunt, cum falsum sit elementa in creatione primò omnium ad constituenda corpora mixta producta fuisse: quò sensu elementa ab *Helmontio* non immerito *Paganorum* imposturæ dicuntur. Ex nihilo enim creata fuerunt corpora mixta, nec illis elementis indigebat Creator ineffabilis,

Simplex apparet, simplicitate caret.

Idem de Alkali & Acido, quorum bonitas à *Bohniô* jamdum explorata & insulsa prorsus reperta fuit, sentiendum. Triplex *Cartesii* materia elementorum salem quidem redolet, sed hypothesein sapit, palato Naturæ minus gratam, quæ nuda spectari desiderat, non verbis, sed rebus explicanda. Quadriga elementorum, aër, ignis, aqua & terra dudum extra orbitam est vagata, nec vel combinatione 4. primarum qualitatum vel ligno viridi in culinis adusto ha-

cum aliud creare sit, aliud verò generare.

II. Circa numerum elementorum mira *Scriptorum* discrepantia occurrit, dum quivis *Scitæ*, cui additus est, & cerebro magis, quàm corporibus convenientia elementa statuit, nostris temporibus tamen ut plurimum evanescentia. Aqua sanè munere hoc sola defungi nequit, quicquid etiam de nutritione plantarum & resolutione corporum per liquorem *Alkalest* in medium adferatur, cum utrobique de aquâ valeat diverbium:

etenus reparari potuit. V. denique *Chymicorum* principia Θ , sulphur, Φ , Ψ & Ω à *Chymista* quodam *Sceptico* uno impetu confusa pristinam puritatem dudum amiserunt.

III. Nihil ergò reliquum est, quàm ut in thesi asserta Minima Naturæ (quæ per sexcenta exprimit *Hippocrates*) pro elementis veris & primariis habeamus, cavendo saltem, ne *Scholasticos* & *Carbonarios* fugiendo in *Epicuri* castra transeamus & atomis illorum, alibi rejectis, munus

munus hocce tribuamus. Quod si tamen moleculas majores è minimis illis coalescentes & tantum non omnibus concretis familiares, pro elementis secunda-

riis habere velis, in illis admit- tendis non erimus difficiles, si- ve jam terreas illis dixeris, si- ve aqueas, si- ve salinas, perinde erit.

PROPOSITIO II.

Particulæ hæ per Mixtionem variè contextæ Temperamentum seu qualitatum harmoniam post se relinquunt, quod in elementale vulgò & vitale distinguitur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

NOva hîc circa mixtionem prælia miscentur: an O. mixtio fiat ex elementis? an elementa seu miscibilia illîc secundum formam permaneant & si maneant, an actu, an potentia maneant? &c. Sed quid opus est verbis, ubi rerum testimonia adsunt? Utique in perfectâ & centrali mixtione (de superficiali verò hîc sermo non est) elementa requiruntur, utpote quæ per minimorum diversorum, mutuò contactu uniendorum, motum definitur. Manent etiam in mixtis secundum formam, nisi dicere veli-

mus, elementa ante mixtionem prorsus abolita & destructa fuisse, quod absurdum; & licet nulla sensibilis mixti pars sit, quæ non unius cum totò naturæ sit, ipsæ tamen particulæ insensibiles, in quas miscibilia redigebantur, propriam suam essentiam, h. e. formam, etiam actu ipso retinent, cum exinde rursus separari possint, ut exemplò quodam artificiali, à Sale Ammoniacò petito, negotium hoc illustrari potest. Quemadmodum enim ~ urinæ per acidum salis culinaris in Θ * quasi vinculo quodam detinetur, ita si aliud sal alcali addamus, quod liqto-

lietorem illum aggrediatur, & urinæ statim liberatus alembicum conscendit relicto in fundô sale communi, è quibus Θ *, tanquam elementis suis, antea conflatum erat.

II. Quemadmodum verò in exemplo modò allatô sal acidum, spiritui urinæ alcalino in Θ * maritatum, ita se mutuò temperabant, ut novus inde mediusque inter acidum & urinosum sapor oriretur, quem armoniacalem quoque vocant: ita similiter in corporibus naturalibus miscibilia, seu particulae elementales, mutuò concursu & connubiô ita se invicem complectuntur, ut è qualitatibus illorum, tam primis, quam secundis, vulgò ita dictis, mixtione alteratis, nova, eaque composita quasi & mixta, oriat, quam Temperamentum vocamus & per harmoniam qualitatum in mixtô concurrentium vulgò describere solemus.

III. Cum verò Natura particulas elementares ita in numeratô habere non possit, ut easdem ad stateram examinare & æqualiter, sive singulis, sive quibusdam, corporibus dispensare

valeat: hinc frustra temperamentum in id, quod est ad pondus & in id, quod ad justitiam vocant, dividitur, nisi dicere velimus, DEUM T. O. M. omnia numero, pondere & mensurâ ita creasse, prout cuilibet speciei, imò individuo proficuum erat: Sicque justissimô DEI arbitriô dispensata temperamenta nunquam non ad justitiam, simul tamen ad pondus, formata esse dixeris.

IV. Majoris momenti fortè est divisio in thesi allatâ, quâ Temperamentum vel elementale, vel vitale dicitur. Illud omnibus corporibus naturalibus commune est & ex certâ particularum, mixta constituentium, texturâ oritur. Hoc verò solis viventibus est proprium & à perpetuô sanguinis & spirituum influxu oritur. Unde juxta particulas in sanguine prædominantes in Sanguineum, Cholericum, Phlegmaticum & Melancholicum distinguitur: quæ omnia tamen dextrè explicanda & cum granô salis sumenda sunt. Temperamentum scilicet Sanguineum oritur, si particulae salino-volatiles olcosæ & bal-

& balsamica sero nutritivo temperata in M.S. dominantur. Cholericum è contra Θ . vol. acri: Phlegmaticum particulis crudioribus chylosis: Melancholicum verò moleculis terreis, fixis & plus minus acidis, in sanguine redundantibus, adscribendum erit.

V. Temperamenta hæc ut in viventibus ætatis, sexus & vitæ generis intuitu mirè variant & mutantur: ita si per ideam, sive conceptionis, aut generationis tempore, aut per affectus animi vehementiores, in hoc vel illò subjectò magis specificentur, Idiosyncrasia, hoc est, illa qualitas oboritur, quâ aliquis ab

hoc vel illo corpore naturali omninò abhorret, ut in averfatione casei, butyri, aut vini, in abstemiis videre licet.

VI. Quod si tandem Mixtio corporum naturalis indeque subortum temperamentum omninò pereant, Resolutio corporum in promptu est, quâ particulæ antea contextæ disjunguntur, separantur & plus minus dissipantur, sive lentè illud & successivè fiat in putrefactione, fermentatione & similibus: sive violentè in calcinatione, vitrificatione, sublimatione &c. quarum illæ Naturæ, hæc verò Artimagæ familiares sunt.

CAP. III.

DE

NATURA COELESTIUM.

PROPOSITIO I.

CORPORA COELESTIA sunt Cœlum & Stellæ, quorum prius non est solidum, sed omninò fluidum & pellucidum, in vortices sydera continentes & in motum proclives distinctum, unde natura ejus deducenda est.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Sursum corda & originem
tuam, quam *ἐξ ἧς* venera-

Os homini sublime dedit cœlumque tueri.

Noli porcorum instar prono
vultu glandes legere, ne ullâ vi-
ce eò suspiciendo, unde deci-
dant. Cœlum quidem intus
gerimus, sed & aliud nos ambit,
splendore suo naturali nos ad
sui contemplationem alliciens.
Interim cave, ne superstitione
quâdam ductus plura illi tribuas,
quàm Natura indulsit. Non
enim aliam eamque nobilio-
rem, quàm reliqua corpora na-
turalia sibi vindicat materiam.
Cœlum enim & terra transi-
bunt. Nec animam quandam
aut vix intelligibiles pagano-
rum intelligentias sibi arrogat,
sed formam aliis parallelam, è
partium texturâ earumque ad se
invicem habitudine promanan-
tem, unde & fluiditas & pelluci-
ditas & reliquæ cœli propieta-
tes derivandæ sunt.

II. Circa primam, scilicet
fluiditatem, minus solidè hacte-
nus philosophati sunt, qui cœ-
lum ex orbibus & sphaëris qui-

ris, pondera mî Lector. Hunc
enim in finem summus rerum
Arbiter, Creator ineffabilis

busdam solidis, à primò mobili
violento raptu circumactis &
attritu suò concentum quen-
dam & musicam cœlestem exci-
tantibus, conflatum esse somniâ-
runt. Eundem sane sonum &
harmôniam hæc in auribus Eru-
ditorum excitant, ac rotarum
axes axungia carentes & ad
quemvis rotarum affricum in-
gratissimum sibilum edentes.
Mirari subit, cur non orbibus
cœlestibus Intelligentiam quan-
dam, axungia cœlesti instructam,
alligârint, ut lubricando eos ra-
ptum primi mobilis faciliteret.
Id enim aurigarum & corrupto-
rum est arcanum: *Wer wohl
schmiert / der wohl fährt.*
& quid fieret cum radiis siderum
luminosis, si orbis cœlorum so-
lidi essent & crystallini? quâ abs-
que refractione ad inferiora pe-
netrarent? annon perpetuæ iri-
des aut halones in cœlo expe-
ctanda essent? adeoque veritati,
rationi & experientiæ longè

convenientius est coelum in solidum esse fluidum, tam quoad superiorem, quàm quoad inferiorem partem, non obstantibus aquis supracœlestibus, in nubi- bus potius, quam cœlō sidereō quærendis. Adstruunt id Co- merarum discursiones: ad- struunt Planetarum stationes, ☿ scilicet, ♀ & ♄, qui mox in- fra, mox supra ☉ spectantur: adstruunt authoritates Patrum & Philosophorum, tam Antiquio- rum, quàm Modernorum, ab aliis jamdum fusè allegatorum.

III. Altera cœli proprietas erat pelluciditas, quæ in causâ est, quò minus cœlum oculis usurpari possit. Color enim ille cœruleus, quem vulgus pro cœlō habet, ab errore sensuum suboritur, quùm corpus illud cœruleum nihil aliud sit, quàm aër, hōc nobis colore impo- nens, quia retro aërem æther subtilissimus, sive aura ætherea, eaque summè pellucida, locata est. Cùm autem pellucida, è longinquō cum primis spectata, nullo colore gaudeant, nisi quòd sub specie nigredinis ap- pareant: hinc aëris lumen de- bile, quod imbibera, nigredini

huic quasi mixtum & cœruleum hunc colorem efformat & de- pingit.

IV. Usus cœli est sustinere stellas, quas fluida cœli substan- tia circumfluens & ambiens vortices quosdam format, quo- rum centra stellæ occupant, ita ut quodlibet sidus proprio sibi vortici inhæreat, quò tanquam in navi circumferri, situmque sibi debitum tueri valeat. Ne- que enim stellæ ad eò certum motum situmque in fluidissimō cœlo servare possent, nisi à con- densato cœlo cogerentur ad suum centrum. Nec aliud mo- tus principium habent stellæ, nisi quod à vorticam rotatione mutuuntur, quorum poli ita sibi mutuò respondent, ut in motu se mutuò promoveant, nec sibi invicem in circumgyrationibus incommodent. Quid quod ad ipsorum siderum conservatio- nem hi vortices plurimum con- tribuant, quæ ob continuam ef- fluviorum emissionem facilimè aut imminuerentur, aut omninò consumerentur, nisi vortices ef- fluvia illa cohiberent, reprime- rent & ultra sphæram exorbitare non permetterent.

PROPOSITIO II.

STella est densior & nobilior orbis sui pars, calida & plus minus ignea, radiis suis luminosis influxum quendam in sublunaria exercens.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

COeli enarrant gloriam Domini lucemque nobis ad Creatoris benignissimi venerationem subministrant: Opera manuum ejus annunciat firmamentum, stellarum receptaculum splendidissimum. Quoniam verò unaquævis stella proprium sibi vorticem tuetur, cujus centrum ferè occupat: Hinc non sine causa ab Antiquis nobilior & densior orbis sui pars esse dicitur, sive jam densitatem Physicam intelligas, quâ Planetæ gaudent, sive densitatem opticam, qualis in sole stellisque fixis occurrit; Et quoniam simul in vorticibus suis celeritè gyranter stellæ, non possunt non simul calorem aliquem, eumque propriè sic dictum, habere junctum, quem & substantia illarum ignea jamdum arguit, à quâ simul lux earum &

radii luminosi, quos ad inferiora spargunt, deducendi sunt, quæ licet interdiu, ob fulgorem Solis illis prævalentem, spectari non possint, reverâ tamen illuc existunt & lucent, ut è puteis profundioribus, qualis Parisiis apud Patres Oratorii habetur, observare licet.

II. Non minus influxus siderum nobis propiorum infuit, utpote qui motu & contactu radiorum, sive immediatò, sive mediato agit, neutiquam qualitatibus, sive occultis, sive intentionalibus, ad Scholarum intentionem olim effectis. Hinc fortè est, quod illæ stellæ, quarum radii, ob immanem distantiam, ad Nos pertingere non possunt, communiter frigida dicantur, ut de Saturno constat. Inde quoque est, quod Planetæ lumen suum à Sole mutantes, æquè calidi non sint, ac Stellæ

propriâ luce radiantes, licet ob vicinitatem efficaciorum præ aliis influxum exercent.

III. An verò influxus stellarum adeò universalis sit, ut & in hominem agat, hîc loci disquiritur? Videas qui hominem prorsus immunem à stellarum efficacîâ esse statuunt, tam quoad corpus, quam quoad animam. Alii quoad utramque partem influxui astrorum hominem subiciunt, ita ut actiones ejus

Astra regunt homines, sed regit astra DEUS.

IV. Aures ergo arrigant hîc omnes, quotquot erectioni thematis natalitii adhuc student, quæ vana prorsus, inanis & illicita est. Quî enim probabunt siderum minorum & longissimè distantium constellationes efficacem ejusmodi influxum in vitam, mores & actiones huma-

voluntariæ per eundem variè determinentur. Quemadmodum verò hi in excessu, ita illi in defectu peccare videntur, cum astra utique vim suam in hominem exserant, tum quoad corpus, utut remotè admodum, tum quoad animam, saltem per indirectum, ita ut illîc sol & homo hominem generare, hîc verò astra tantum inclinare, neutiquam necessitare dicantur: quo sensu sapiens dominabitur astris.

nas exercere? Cur non conceptionis potius, quam partûs tempore siderum stationes ponderantur, cum major illîc impressio in partes adhuc tenerrimas & vixdum formatas fieri possit? Si quis eventum & experientiam hîc urgeat:

— — — *Careat successibus opto.*
Quisquis ex eventu facta probare velit!

Eventus, si prædictioni respondeat, non coelo, sed scelere adscribendus est, quò tristem hominibus mortis ideam imprimendo, certumque interitus momentum phantasîæ quasi in-

sculpendo, vitæ filum nondum consummatum abrumpere, fata hominum accelerare & inexcusabile homicidium committere solent.

PROPOSITIO III.

STellæ perpetuæ, vulgò sic dictæ, sunt Stellæ Fixæ & Planetæ, quarum priores, utut innúmeræ, eandem tamen à se invicem distantiam servant noctuque scintillant.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Fixis in fixas oculis vix temperare nobis possumus, quin in laudes Creatoris dissolvamur toti. Quis enim absque stupore tot splendidissimis sideribus radiantem cœli concamerationem intuebitur? Superbiant Magnates aulæis suis & tentoriis auro gemmisque distinctis: Heic inimitabili texturâ investitum cœli amphitheatrum splendore suo omnem illis lucem adimit lumineque majore minus exstinguit: dumque priora aut tineis & blattis in escam cedunt, aut flammis exusta in cineres & scintillas abeunt: hæc vi naturæ nunquam violanda urunt, nec comburuntur, scintillasque jugiter evomendo scintillare nunquam desinunt.

II. Scintillatio hæc solis fixis competit, nec à rapidissimo fir-

mamenti raptu, utpote gratis asserto, vel & reflectione radiorum solarium dependet, cum stellæ eandem semper faciem præ se ferant propriæque luce radiant. Nec sola distantia rem exhaurit, quæ motum illum magis inhiheret: Quin potius lux illarum vivacissima, nervulos opticos perniciosè vibrans tremulam hanc scintillationem efficit, utut & aëris tremorem penitus excludere nollem, cujus intuitu & Planetæ nonnulli, horizonti vicini, scintillare putantur.

III. Numerus fixarum est innumerus, quod vel sola via lactea, meteoris olim perperam adscripta, testari valet. Interim Astronomi hætenus majorum, in conspectum nostrum venientium, 1022. ferè numerarunt, easque in 48. Constellationes sen

seu Asterismos distinxerunt, ut-
ut à Modernis hic calculus pro
incompleto habeatur. Nomi-
na verò illorum ab hominibus
sub dio viventibus, Agricolis,
Pastoribus, Nautis &c. inventa
sunt, quibus Eruditi, sive ob si-
militudinem, sive ob efficaciam,
quam credebant & influxum,
sive ob immortalitatem, alicui
asserendam subscripserunt, ut
in Carpentario, Corona, Hercu-
le & similibus occurrit. Et li-
cet nonnulli pietate ducti Eth-
nica hæc & pagana nomina cum

aliis magis Christianis atque bi-
blicis permutare maluerint, ita
ut loco Persei cum capite Me-
dusæ, Davidem cum capite Go-
liathi: Loco Æsculapii cum ser-
pente, S. Paulum cum vipera in
manu posuerint, parum tamen
hactenus obrinuere, cum verba
ut nummi valeant. Idem de
Constellationibus Novis, Ense
Electoralis Saxonico & Scep-
tro Brandenburgico, ex Arte Heral-
dicâ coelo adsertis, statuendum,
de quibus Acta Eruditorum
Lipsiensium.

PROPOSITIO IV.

Planetæ sunt sidera densa & opaca, quæ nec
eandem à se invicem distantiam servant, nec
propriâ luce radiant, sed radios solares in se in-
cidentes reflectendo lucent, ut è phasibus Lunæ
aliorumque Planetarum, tam primariorum, quam
Satellitum, Eccipsibus apparet.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.
Quod Planetæ sine Sole, hoc
Christiani sine Christo.
Quemadmodum enim Planetæ
vix aliam, nisi quam à Sole mu-

tuantur, lucem sublunaribus mi-
nistrent, hujusque radiis privati
tristem eccipsin patiuntur: Ita
corda mortalium obscura non-
nisi ab ejus radiis illuminantur,
qui

ad pag. 115.

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 2.

TAB. XI

qui meritò Sol iustitiæ vocatur. Equidem Planetas ob corporis sui densitatem prorsus opacos minusque lucidos esse, & phases illorum & Ecclipses testantur, ut non tantùm tempore novilunii, ubi Luna Soli conjungitur, sed & in conjunctione ☿ c. ☉ videre licet, qui directè inter ☉ & tellurem positus, speciem nigerrimæ maculæ repræsentat. Idem adhuc manifestius è Planetarum Ecclipsibus apparet, si radii solares, ad eosdem tendentes, per aliud corpus interpositum, sive in totum, sive ex parte, avertantur. Nec obstat ☽ tempore Ecclipses totalis, aut tempore novilunii, lumine quodam debili & obscuro præditam esse, utut à ☉ tunc illustrari nequeat: siquidem lumen illud aut radiis solaribus, à globo terraqueo ad ☽ reflexis, aut particulis lucidis, à ☽ haud aliter ac à lapide Bononiensi aut phosphoro quodam absorptis & aliquantisper absconditis, adscribendum erit.

II. Solus ergò Sol est, qui ob substantiam, quâ gaudet, igneam & flammeam, ad instar stellarum fixarum, propriâ luce radiat,

adeò quidem, ut dubitent haud pauci, an Sol planetis reliquis annumerandus sit? Solem autem meram quasi flammam esse radii ejus attestantur, qui per specula caustica, tam refringentia, quàm reflectentia majora, in Fig. 4 Tab. XI. depicta, concentrati arbores incendere, metalla liquare & omnia comburere valent. Unde quoque est, quod igneus hic Solis discus, vi Naturæ, nunquam ecclipsari possit, cum Ecclipses, quæ vocantur Solares, potius globo terraqueo adscribendæ sint, à quò, ob interpositum ☽ corpus, radii solares avertuntur, qui in ipso Sole radiant perpetuò; & licet quandoque maculæ quædam, à fuliginibus, aut effluviis, illuc coacervatis, in superficie ejus observentur, nunquam tamen ab illis ita denigrari & omninò tegi potest, ut vel Ecclipses ordinariæ, vel & tempore passionis Christi observata exinde deduci possint, quum fluctus ejusdem ignei particulas illas statim involvant atque superent, unde faculæ in corpore ejus conspicuæ oriuntur.

III. Aliter res sese habet cum reliquis Planetis, tam Primariis:

riis : H , Z , O , Q , X atque D :
quàm Secundariis , Satellitibus
scilicet Jovis & Saturni , qui
omnes radios $\odot$ in se incidentes
reflectunt , quibus omnis illo-
rum influxus & effectus adscri-
bendus est. Cum verò radii
solares suâ naturâ calidi sint
solâque reflectione qualitatem
hanc exuere nequeant , hinc &
radii Planetarum mutuati , si
non pari efficacîâ , in gradu ta-
men remissiori , calidi sunt di-
cendi , ut liquor in Thermome-
tris ab attactu radiorum luna-
rium subsidens ad oculum de-
monstrat. Quod autem Satur-
nus aliique Planetæ remotiores
frigidi dicantur , non absolute ,
sed respectivè intelligendum
erit , cùm ob nimiam distantiam
non æquè calefaciant.

IV. Influxus hujus intuitu
Soli quamproximè accedit Lu-
na , tanquam Planeta nobis vici-
nior , qui globo nostro terra-
queo adeò similis est , ut à non-
nullis terra coelestis dicatur ,
sicut terra luna terrestris illis au-
dit. Quid quod è Moderno-
rum sententiâ terra , si è D aspici
posset , haud aliter apparitura sit ,
ac nobis Luna è terrâ videtur.
Hinc videas , qui Lunam in varias
regiones , maria , insulas &c. divi-
serunt & instar mapparum Geo-
graphicarum Selenographiam
conscripserunt , ut è doctissimi
Hevelii scriptis apparet. Absit
interim , ut illorum fabulis sub-
scribamus , qui Lunam pariter
habitabilem esse censent , quæ
Lunaticorum potius , quàm sa-
norum , mentem sapiunt.

PROPOSITIO V.

STellæ temporariæ & extraordinariæ sunt Stel-
læ novæ & Cometæ , ab effluviis astrorum coe-
lestibus inter vortices concretæ.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

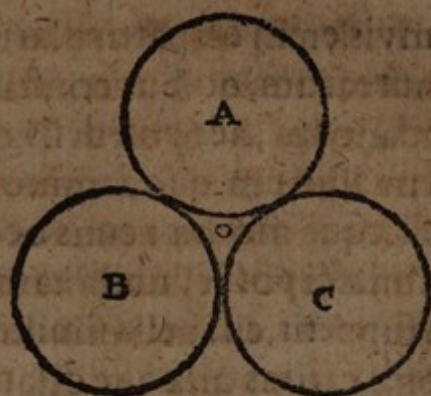
§. I.

NOva hîc circa Stellas no-
vas difficultas oboritur ,

quò titulô licet in genere Co-
metæ comprehendi possint , in
specie tamen & καθ' ἑξοχὴν illa
tan-

tantum sidera extraordinaria venire solent, quæ inter Stellas fixas de novô se offerunt eorumque motum imitantur. Quemadmodum enim Cometæ Planetarum (quorum motum fere observant) simiæ dicuntur, ita Stellæ novæ e contra analogiam aliquam cum stellis fixis habent, adeò quidem, ut haud pauci sint, qui easdem reliquis fixis coævas maculisque tamdiu obteatas esse censent, donec hisce dissipatis in conspectum nostrum veniant; quæ quidem sententia longè tutior est illorum opinione, qui stellas fixas, aut ex congressu planetarum minorum, aut ex condensatione materiæ cœlestis oriri putant. Interea tamen impossibile non est, stellas novas etiam ex effluviis astrorum generari posse, quæ si in corpus ejusmodi cœleste coalescant & inter vorticum interstitia, in o, decurrant, motum fixarum: Sin e contra in ipsis vorticibus in A. B. C. maneant & cum hisce circumvolvuntur, Planetarum motum æmulari poterunt, ut è sequenti figurâ, rudi Minervâ delineatâ, elucescere videtur.

II. Eandem vel similem originem habent Cometæ, qui non tam ex effluviis terrestribus, meteororum instar, quàm ex effluviis astrorum generantur, quæ radiis Solaribus lucem, quam spargunt, debere, figura Cometarum varia ostendit, dum pro variâ Solis positurâ mox Barbatî, mox Caudati, mox Comati apparent. Solem scilicet sequentes caudati videntur: Præcurrentes barbati: Solem verò è diametro oppositum habentes comati sistuntur, quùm radii Solis in illos incidentes æqualiter in circuitum spargantur.

III. Quùm ergò Cometæ sic è causis merè naturalibus generentur, non video, cur tristem adeò prognosin exinde capere debeamus, ut nullum unquam impunè spectari dicamus.

Quamvis enim ob particularum sulphurearum, quibus constant, abundantiam, aer post deflagrationem illorum quodammodo infici, sicque morbis acutis occasio subnasci possit, nulla tamen ratio suppetit, cur bella similiter, annonæ caritas aliæque calami-

tates civiles inde deduci aut prædici possint: quin Cometæ potius, ad instar aliorum siderum, gloriam enarrant Domini, ejus opera stupenda prorsus & mirabilia Nos in laudem & venerationem Creatoris pronò alveò deducunt.

CAP. IV.

DE

CORPORIBUS SUBLUNARIBUS,

scilicet AERE & VENTIS.

PROPOSITIO I.

Aer est corpus fluidum, compressibile & elasticum, ex æthere & effluviis omnigenis constans & à coelo ad terram, per 3. ejus regiones, extensum.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

IN aëre venantur, qui aërem elementis annumerant. Neque enim alia corpora naturalia constituit, sed tantum pervadit & propter vim elasticam nulli figi potest. Neque spiritus dici potest, utut Græcis ob subtilitatem & respirandi usum πνεῦμα audiat. Corpus ergo est & quidem fluidissimum, unde

medium ferè unicum est, per quod objecta sensibilia externa ad sensoria sua, tanquam vehiculo quodam, deferuntur: quò deficiente aut malè constituto, sensus externi aut fatiscunt, aut hebescent. Sic lumen tam promptè se undique diffundere non posset, nisi particulæ æthereæ, in continuâ ad motum propensione constitutæ, siderum pressio-

pressionem tam facile reciperent & ad oculos deferrent. Sic ipse sonus ad auditus organa deferri non posset, nisi aër extus variè motus tremulationem suam auribus communicaret & in conchâ illarum admirabili continuaret, quod campanula in vacuô locata, in Fig. 3. Tab. IX. ob oculos ponit, quæ ut aëre intus relictô acutum sonat, ita hîc extractô magis muta est quàm piscis. Quin de ipsâ respiratione, imò & vitâ hominum aliorumque viventium actum esset, nisi aëris nos circumflui substantia fluiditate quâdam gauderet, quâ pulmones reciprocè irruere, dilatare indeque denuò expelli posset, ut non tantùm quadrupeda & volatilia in vacuo statim exspirantia, sed & pisces attestantur, qui recipienti B. in Fig. 5. Tab. II. inclusi, exhausto per siphonem inclusum aëre, statim resupinati aquæ immoriuntur. Taceo jam alios aëris effectus, facultatem scilicet nutriendi ignem, dissolvendi corpora & corrumperendi: quæ omnes pariter motui ejus & fluiditati adscribendæ sunt, quâ corporum poros subi-

re, particulas illorum divellere, spirituosas expellere & aliô quovis modô alterare valet.

II. Quemadmodum verò aëris fluiditas maximam ad partem ætheri copioso illi permixto adscribenda est, ita ejusdem compressibilitas inde quoque deducenda est, quùm æthere poris ejus extrusô particulae reliquæ ad se invicem accedentes minus spatium occupent, ita quidem, ut aër, qui Æolipilam candentem, in Fig. 2. Tab. III. expressam, antea totam impleverat, per aquæ frigidaë impulsu in tantas angustias redigi possit, ut partem ejusdem vasis septuagesimam tantùm (observante Mersennô, Boyleô, Henrici &c.) occupaverit, ut Fig. 5. Tab. III. ob oculos ponitur. Idem in Thermometris suprâ attactis, ut & decantatâ Campana Urinatoria, Fig. 6. Tab. IX. depictâ, contingit. Illîc enim aër à frigore externô saepe ita condensatur, ut liquor ferè totum siphonis seu tubi ductum repleat: Hîc verò aër totam Campanæ cavitatem antea replens ab aquâ subintrante ita comprimitur, ut in partem superiorem se recipiens Urina-

torum respirationem, sub aquâ alioquin fatiscentem, aliquantisper conservare valeat.

III. Compressibilitati aëris è diametro contraria est ejusdem vis elastica, (*die Treib-Gewalt der Luft*) quâ particulae ejus, quacunque de causâ incurvatæ aut compressæ, contranitando se liberare & à pressione illâ explicare conantur. Huic enim elasticitati ferè omnia adscribenda sunt, quæ Veteres exoletæ fugæ vacui, Modernorum verò plurimi gravitati aëris adscribunt. Inde scilicet sclopeti pneumatici, in Fig. 3. & 4. Tab. III. depicti, vis admiranda, quæ plebejorum fabulæ de pulvere pyrio albo, non tonante, (*vom weissen Pulver*) occasionem dedisse videtur: Inde stupenda Hemisphæriorum Magdeburgicorum, Fig. 2. Tab. II. depictorum, planorum lævigatorum & Cylindrorum marmorcorum Fig. 3. Tab. II. occurrentium cohesio, è quibus illa vix à sedecim equis divelli, hæc verò ab aliquot centenariis vix separari possunt, ut è Guerickio Schottus Sturmius, Stairius & alii docuerunt: Inde quoque reliquæ aëris

pressiones & effectus violenti deducendi sunt, quæ lagenam vitream quadrangularem evacuatam in Fig. 1. Tab. III. depictam, in sexcenta fragmenta diffringere & vitrum orbiculare in cono ruptorio Fig. 1. Tab. II. ob oculos positò comminuere valet: id quod non tantum à pressione perpendiculari, sed & collateraliter fieri posse tubus tubulatus Fig. 5. Tab. X. ad magnetis attractionem (vulgò sic dictam) demonstrandam paratus, edocere valet, cujus orificiis collateralibus applicata vitra orbicularia pariter rimas agunt, si aër ex orificio inferiori perpendiculari antlia pneumatica mediante extrahatur. Non dicam de summâ illâ præcordiorum compressionem, quam moribundi in agone sentiunt, ita ut lapidem quasi molarem sterno incumbere existiment, quæ non aliunde quàm ab aëris pressione dependet.

IV. Ad hanc aëris elasticitatem non parum contribuit æther summe mobilis, quem alii materiam subtilem, alii spiritum mundi, alii Hermetis aviculam, alii materiam stellis analogam vocant

vocant & tam à priori, per indefinitam materiæ divisibilitatem, quàm à posteriori, per effectus magneticos & sympatheticos adstruere & probare solent. Hic enim est subtilissima aëris portio, cui varia effluvia, è globo terraqueo exhalantia, innatant, quorum intuitu aër nos immediatè cingens Atmosphæra, quasi sphæra atomorum & effluvi-
viorum, audit: quæ cum aëri qualitatem suam affricent, ratione effectus in benignum & malignum (à quò posteriori contagium in peste oritur) à Medicis dividitur.

V. Quemadmodum verò id, quod cœlum & globum terra-
queum interfuit, aëris nomine venire solet, ita juxta interval-
lum illud in tres regiones olim

dividebatur, supremam scilicet, quæ ab altissimorum montium cacuminibus ad ignem sub concavo ☽ se extenderet: Mediam, ubi reflectio radiorum solarium terminetur & Infimam, ab hoc termino ad terræ superficie desinentem. Ast quùm Caucasus aliique montes sæpe altius exsurgant

— *Nubesque excedat Olympus,*
Ignis sub concavo ☽ fabulam sapiat: Radii etiam solares multò altius quàm in mediam aëris regionem, à terra æque ac ☽, reflectantur; hinc rectius Suprema aëris Regio à convexo nubium ad cœlum pertingere: Media nubes capere & Infima à nubibus ad superficiem terræ defluere dicitur.

PROPOSITIO II.

Ventus est sensibilis aëris commotio, ab effluviis & vaporibus, ex angustis exitum molientibus, producta, quod per Æolipilas, organa hydraulico-pneumatica & similia demonstrari solet.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Novis inventis ad Ventos explicandos indigemus, cum, Sacra Scriptura teste, Ventus spiret, ubi vult & licet vocem ejus audias, nescias tamen unde veniat & quò vadat. Sicca certè Antecessorum exhalatio parum hîc solatii & subsidii promittit, siccò inde pede prætereunda. Plus in recessu habent vapores incarcerationi, qui si per rimulam, aut tenuissimum foraminulum erumpant aëremque commoveant, Ventos producant. Prius enim ad oculum ostendunt Æolipilæ in Fig. 2. Tab. III. & Fig. 5. Tab. III. depictæ, quæ si prunis imponantur, aqua illîc contenta & in vapores redacta, per angustissimum rostellii hiatum, tantò cum impetu erumpit, ut & sibilum edat & flabellorum folliumque instar ad excitandam flammam, in sufflatione ignis, inservire possint. Posterius autem, scilicet aëris commotionem, partim folles (quæ in vacuò ob aëris defectum non agunt) partim bina recipientia, quorum alterum

exhaustum, alterum aëre adhuc plenum est, demonstrant, quæ si collis sibi jungantur & reserato epistomiò aditus antea præclusus liberè concedatur, aër è pleno in exhaustum tantò cum impetu irrumpit, ut & lapillos illîc insertos ventorum instar disjiciat & per tubulos minutissimos insertos sonos varios & concentus exhibeat, quod experimentum in itinere suo Magdeburgi, apud *Dn. Guerike*, olim, non sine delectatione, vidit & in historiâ suâ describit *Monconys* in *Voyage d'Allemagne* P. 3. p. 73. & 74. Quâ ratione quoque Organa Musica hydraulico-pneumatica constructa videas à *Kirchero*, in *Musurgia* & *Schotto* in *Mechan. hydraulico-pneumat.*

II. Quemadmodum ergò vapores nubibus, montium globiq; terraquei cavernis inclusi & per fissuram aliquam erumpentes, aërem commovendo, ventos pariunt: ita & ventos artificiales per dictas modò Æolipilas excitare possumus, quæ habenis præditæ non tantum in culinis ad focum instruendum alicubi adhiben-

hibentur, referente *Mons. Claude Mydorge, aux Recreations Mathematiques & Physiques p. 147.* sed & venti medicati in forô Medicô, ad excitandos, confortandos & recreandos ægros, illis mediantibus parari possunt, si

iisdem aquam rosarum, moschata & ambrata immittamus, sicque capsulis illis æneis Gallo- rum, quas *Cassiolettes à parfumer* appellant, eò facilius carere poterimus.

PROPOSITIO III.

Venti sunt vel Perpetui, vel Statarii Periodici, vel Vagi, à particulis & effluviis, illis intermixtis, variis qualitatibus gaudentes.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Venti sunt anima navigationum marinarum, ita ut ventis silentibus naves onerariæ in pelago hæreant, ut mus in pice: quod tamen incommodum sub Zona torrida, inter tropicos cancri, pertimescendum non est, ubi venti sunt perpetui. Testantur enim Nautæ, illos, qui sub Zonâ torridâ morantur, in istis terminis nunquam non ventos habere septentrionales, quando penes nos æstas viget & è contra tempore hyemis nostræ, Eosdem Ventos experiri australes. Ratio hæc est: Si

ponamus A. B. in Fig. 1. Tab. IX. esse Æquatorem, Sol ab eò versus Tropicum ☊ tendens radiis suis partes Septentrionis ferit, sicque Nives in montibus illis copiosas liquefaciendo quamplures causatur vapores: Hi autem angustiiis inclusi ventos constituunt, qui facili- mē versus terras sub Zonâ torridâ jacentes aguntur, cum aër ibidem sit tenuior. Contrarium verò evenit in hyeme, dum Sol ab Æquatore versus Tropicum Capricorni deproperat, unde ab Austro Venti versus terras illas ruunt.

Q

II. Venti

II. Venti Periodici statis temporibus observandi, præter
IV. Ventos Cardinales, certis anni temporibus magis familia-

res, sunt Etesiae, quorum priores sequentibus versibus comprehenduntur:

A summo Boreas, Notus imo spirat Olympo

Occasum infedit Zephyrus, venit Eurus ab Ortu;

de quibus, ut & aliis inde ortis, Nautæ pariter observant, quod venti marini de die magis, terreni è contra noctu vigeant. Ratio est, quod loca maritima copiosis scateant effluviis aqueis, quæ per diurnum Solis calorem resoluti discutiuntur versus terram. Quando verò Sol à nostro hemisphæriò recessit, calor subterraneus exsuperat, cum radii Solares tunc infra horizontem nostrum positi eundem adaugeant.

III. Vagò tandem & incertò motu furiant venti procellosi, turbo & præter, cujus species est Meteorum illud marinum, à paucis hætenus annotatum, quod Anglis *a Spout*, aliis verò *Orcan* audit, in quo scilicet ingens aquarum moles instar columnæ in altum assurgit & magnus aquarum gurgis in sublimē fertur, ut è Fig. 2. Tab. XI. apparet. Admirandi hujus *phœnomeni* generationem, si quis alius,

solidissimè è principiis hydraulico-pneumaticis dedit Anglus quidam, *Johannes Mayow*, Medicus Londinensis, qui in *Operibus suis Medico-Physicis cap. XI. pag. 160.* idem ex Nautæ cujusdam ingeniosi delineatione sequentem in modum describit & explicat. Scilicet in figurâ ante citatâ *a. a.* ingens aquæ marinæ moles est, instar columnæ sive montis in altum assurgens. Moles ista nunc majoris, nunc verò minoris altitudinis existit eademque figuram aliquando pyramidalem, nonnunquam verò orbicularem obtinet. *c. c.* Nebula densior est, è particulis aquæ exguis, sursum tendentibus, conflata: hæc à mole prædictâ aquarum ortum ducens quaquaversum expanditur; eadem verò mox gradatim contractior evadens, tandem in acumen ad *e. e.* definit. *e. e. f. f.* Tubulus quidam tenebricosus, à nube superincumbente descendens,

dens, columnæ prædictæ aquarum è directio supereminet. Tubulus iste ab initio tanquam fumi rivulus se habet, qui sensim versus inferiora descendere videtur, ita tamen, ut inter terminum ejusdem infimum & aquam substratam intervallum aliquod interponatur. Porro tubulus idem post breve temporis spatium vaporum densissime collectorum, si non aquarum, gurgite, motu rapacissimo ambituque spirali, non sine murmure insigni, in altum ruente impletur: Post spatium decem circiter minutorum tubuli istius pars aliqua, tertia puta, aut dimidia, plerumque abruptitur, quò factò aquæ ingenti copiâ, horribili visu spectaculò, ex alto ruunt: à quibus naves nonnunquam submerguntur. *d.d.* Nubes est, è quâ tubulus prædictus descendere videtur; hæc à primò ortu non nisi parvula tenuisque, eadem verò brevî quaquaversum latè expanditur, tandemque valdè densa & tenebricosa evadens, in violentam pluviarum procellam dissolvitur. Quæ omnia à motu aëris turbineò pressuraque ejus imminutâ ori-

ri sequentia probant. Primò quidem pro concessio habeo, aërem nonnunquam in orbem agitari. 2. Advertendum est particulas aëreas in orbem actas à centro motus sui recedere conari, ut à Cartesio jam olim animadvertum fuit. Quod si ergò columnam aëris cylindraceam, à summitate atmosphæræ usque ad aquam substratam extensam, circumrotari supponamus, & vortex ille aëreus satis amplius sit, idemque vertigine admodum rapidâ circumferatur, tota illa vis, quâ particulae quæque vorticis istius aërei à centrò motus sui abire conuntur, tanta erit, quanta aëris ambientis pressuræ resistendæ & etiam superandæ valebit. Quod si contigerit, particulis aëreis à centro vorticis istius recedentibus, medium ejusdem instar tubuli vacui erit; quippe perinde res hic haberet, ac si globuli quamplurimi in vase concavò & circulari positi, unâ cum vase eò celeriter circumrotarentur: quò factò globulos istos à mediò cavitatis abire & ad latera ejusdem circulos motus sui describere percipies. Jam verò

dum in medio vorticis aërei eodem modo vacuum fit, aqua ei substrata, ob atmosphaeræ ambientis pressuram, haud secus ac in tubum vacuum, sursum impellitur.

IV. Cæterum cum venti ex illis locis, unde spirant, varias particulas secum rapiant: hinc illarum intuitu varias etiam & diversas qualitates nanciscuntur. Sic Boreas è regionibus septentrionalibus montes nivibus obrectas mareque, cum primis Balticum, congelatum transiens, particulas frigorificas secum vehit, maximè tempo-

re hyberno: unde frigidissimus omnium esse solet. Auster è contra è mari Mediterraneo & regionibus calidioribus particulas aqueas secum rapit, unde hoc spirante pluviae sunt sperandæ, quibus ut ad terram irrigandam & vegetabilia nutrienda plurimum conducit, ita reliqui quoque venti motu suo aquam in caulibus plantarum, hinc inde ab illis agitarum, adscensum magis promovent, adeoque ad vegetationem herbarum, fruticum & arborum admodum necessarij sunt, quæ sine ventis prorsus exarescerent.

CAP. V.

DE

IGNE ET METEORIS IGNEIS.

PROPOSITIO I.

Ignis est collectio particularum subtilissimarum, ut plurimum sulphurearum, rapidissimè morarum, unde calor ejus, lumen, exsiccatio &c. proveniunt.

EΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Igne & aquâ interdicendum esset Physicis, si antiquatum de igne elementari figmentum recoquere velint. Tantum enim abest, quòd ignis elementum dici possit, ut potius Helmontio mors audiat in manu artificis. Non constituit, sed corrumpit corpora. Nec in libro creationis à DEO creatus, sed in Ethnicorum fabulis à Prometheo per furtum desuper ablatum esse legitur. Hinc nec suctas ignis proprietates, lumen scilicet atque calorem elemento huic, precariò hætenus asserto, tribuere audent sicque sub veram ignis definitionem non cadit. Nec particulæ sulphureæ ignem, formaliter talem, absolvunt, nisi concurrente ab aëre rapidissimo motu agitentur & aperiantur, qui ignis quasi animam constituit, adeò quidem, ut sulphureo-nitrosa in vacuò constituta flammam non concipiant ignisque jamdum accensus aëre subtracto statim evanescat.

II. A motu illo rapidissimo particularum ignearum proprietates ejus & qualitates oriuntur. Dum enim non tam motu progressivò, quam variò aguntur, non potest non calor inde sequi. Dum siderum instar globulos æthereos celerissime vibrant, lumen producant: Dum motu suo particulas aqueas in corporibus aliis, sive naturalibus, sive artificialibus, latentes exagitat & è poris illorum eliminant, omnia exsiccant, ut in exsiccatione plantarum atque linteorum videre licet: Dum poros metallorum fusibilia subeundo particulas illorum divellunt & in motum agunt, liquefactio illorum subsequitur. Quodsi particulæ illæ multo aëre ventilentur, flamma aperta oritur: Sin minus, fumus: Sin minimum aëris, sed plus terræ adsit, fuligo exsurgit, quæ non tam materialiter, quam formaliter differre, Chymica analysi probari potest.

PROPOSITIO II.

Ignis est vel supraterraneus & culinaris, vel subterraneus, quorum prior Meteora Ignea: Posterior verò Terræ motum alit.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Altum nimis sapiunt, qui genuinos ignis natales Lunæ concavo subjecerunt, ubi funiculum suum bombardarium forte Prometheus accenderit. *P. Kircherus* sanè in itinere suò ecstático coelesti ignem hunc invenire non potuit, ut ut quamplures Exploratores è Scholis & Peripato præmiserit. Nec ratio ab adscensu flammæ petita rem acu tangit, cum non eam ob causam flamma altum petat, ut appetitu quodam erga natale solum evolet ad suam sphaeram, sed quod aëre multo levior ab hujus elasticitate sursum propellatur. Multò mi-

nus Cometarum, aut Meteororum ignitorum succensio in sublimi talem ignem indigitant, cum priores Lunâ jamdum altiore locum occupent: Posteriora verò frequentius in infimâ regionis aëre accendantur, quatenus particulae sulphureæ, è terrâ & corporibus naturalibus exhalantes, in se invicem ruentes per motum aëris celerrimum inflammantur, ut in seqq. videbimus.

II. Quemadmodum verò de igne culinari nemo dubitat, ita de subterraneò quoque res certa est, quem flamma sub terræ motu erumpens ob oculos ponit.

PROPOSITIO III.

Meteora ignea (ut plurimum textura & locò saltem differentia) sunt Dracones Volantes, Trabes, Ignis Fatuus, Castor & Pollux, Tonitru, Fulmen, Fulgur, Faculae Ferales &c.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Absint procul inde profani! absint Sycophantæ! absint superstitiosi! Naturæ sunt spectacula, quæ priscis temporibus Diaboli ferè opera dicebant Priscillianistæ, in Concilio Braccarensi Italiæ olim damnati. Et utinam tantum pristinis temporibus familiaris esset error! verum & nostris diebus similem Vulgi nostratis insaniam exaudias, dum meteora quædam ignea, cum primis DRACONES VOLANTES, pro Satanâ, mancipiis suis opes & divitias per domuum caminos adferente habet, sicque homines sæpe insontissimos beneficii suspectos reddit, quod sanè turpissimum & in proximum displo-dens crimen est. Licet enim negare non sustineam, Diabolum, tanquam Proteum versatissimum, quandoque meteoris his se miscere posse: attamen & hoc certum est, φαινόμενα hæc sæpissimè ex causis merè naturalibus oriri & in caminos hominum pientissimorum ab aëre detrudi. Quando enim exhala-

tiones sulphureæ ita sibi mutuò adhærent, ut globo majori, tanquam trunco corporis, alia appendix prolixior, instar caudæ adhærescat & utrobique per motum & ventilationem aëris accendantur, Draconum formâ & figurâ ludunt, qui per aërem delati caminisque domuum imminentes in cavitatem horum, ab aëre, extus & desuper premente, detruduntur, cum ob substratum focum aër intus contentus tenuior & minus elasticus existat, adeoque aëri extus prementi cedere cogatur.

II. Quodsi eadem particulæ aliam texturam nanciscantur, pro diversitate figuræ, quam exprimunt, TRABES, COLUMNÆ, FACES, CAPRÆ SALTANTES, ULULÆ &c. audiunt: dum è contra disunitæ STIPULAS, vestibis adhærentes & instar phosphori, sive naturalis in ventre lampyridum, sive artificialis ex □ lucentes, IGNIS LAMBENS, instar stellæ de coelo cadentes STELLÆ CADENTES vocantur, quas ut & alia meteora arte quidam imitantur,

tantur, dum Æolipila cum si-
phone epistomiô instructo spir.
vini rectificatum infundunt,
prunis imponunt, & dum ab aëre
intus rarefacto liquor fontis sa-
lientis instar expellitur, titionem,
aut ferrum candens, per eundem
ducunt, qui accensus ignea me-
teora exhibebit. Interim stellæ
hæ cadentes non confundendæ
sunt cum materiâ illâ gelatinosâ
gummeâ, quam Jaculum astrale,
vulgò Stern-Geschoss / appel-
lant, quod digestionem diurnâ
in liquorem contra Strumas
convertit *Boyle Tr. de Fluiditate
& Firmitate p. 30.*

III. Quod verò Meteora hæc
ex sulphureis & pinguibus exha-
lationibus oriantur, manifestissi-
mè ex IGNE FATUO apparet,
qui frequentissimè circa coemi-
teria, loca suppliciiis & cadaveri-
bus pecorum destinata compa-
rere solet, non aliam ob causam,
nisi quod effluvia talia his in
locis sint frequentiora & copio-
siora; unde perperam pro Spe-
ctris, aut demortuorum mani-
bus, aut animabus habentur.
Nec obstat ignem fatuum inse-
quentes fugere, fugientes sequi
hominesque ad Syrtes & lo-

ea periculosa deducere sicque
monstri quid alere: Nam & hæc
ex causis merè naturalibus con-
tingunt. Illuc enim ab aëre, per
hominem propulsò, propellitur
aut rapitur: Hic ob aërem aëri
circa flumina & abyssus aqua-
rum à frigore nocturno conden-
sato pro implendò vacuò suc-
cedentem eoque ruentem illuc
detruditur, quem si quis sequa-
tur, non meteori, sed animi sui
fatuitatem accuset, oportet.

IV. Ab igne fatuò loco tan-
tùm differre videtur Meteorum
marinum, CASTOR & POL-
LUX dictum, quò nomine binæ
flammulæ summitati navium
adhærentes venire solent, quæ si
in unicum conum abeant, mu-
taò nomine HELENAM con-
stituunt, idque ex eò, quòd, ut
duo priora sine periculo, ita po-
sterior nunquam non impunè
spectari observarint nautæ. Ra-
tio hæc est: quòd materia sul-
phurea (è quâ constant) in prio-
ribus jamdum quodammodò
discussa & disunita facilius eva-
nescat: In posteriori verò mate-
ria illa, compacta nimis, fulmini
aliisque tempestatibus ansam
dare soleat. Idem de flammulis
simili-

similibus cacuminibus turrium
adhærentibus judicandum, qua-
rum exemplum vid. in appen-
dice *Epistol. nostræ ad Dolæum, de
Naturâ Medicâ.*

V. Quod si tandem particulis
sulphureis nitrosæ quoque com-
binentur, Meteoris igneis similis
ferè sonus atque fragor conjun-
ctus est, qualis à pulvere pyrio,
aut pulvere fulminante, ex Θ Γ ,
 ϕ & sulphure ana parato, exaudi-
tur, ut in TONITRU & FUL-
MINE contingit. Quis enim
crediderit, vel solam ignis ex-
tinctionem in nubibus, aut fra-
ctionem, collisionem & colla-
psum illarum ad bombos &
boatus ejusmodi sufficere? cum
vel odor sulphureus, quem
emunctioris naris homines tunc
in aëre sentiunt, particularum
nitro-sulphurearum præsentiam
testetur, quæ, si per campanarum
pulsationes, sclopetorum explo-
siones, ventos aut pluvias dis-
continuentur, aut omninò ces-
sat tonitru, aut instar paucorum
pulveris pyrii granulorum sepa-
ratim accensæ FULGUR abs-
que sonitu causantur. Sin verò
in glomeres quosdam densiores
compingantur, ut non sine vio-

lentiâ rursus diffiliant & è sclo-
petis quasi explodantur, FUL-
MEN oboritur, ob gravitatem
eius combinatorum, instar
auri fulminantis, deorsum ful-
minans, obvia quævis commi-
nuens & prosternens, ita ut ne-
que dormientes, nec plantæ
quædam, aut animalia bruta ab
injuriis ejus sint immunia, quic-
quid etiam è Veteribus Physio-
logis nonnulli de lauro, ficu, de
vitulò marinò, hyænâ odori-
ferâ & similibus fabulari sint.

VI. Quid verò de lapide
seu cuneò fulminari (vulgò
Donner / *Art*) statuendum?
Notum enim est non à vulgo
tantum, sed & Eruditis quam-
plurimis existimari, lapidem
hunc in nubibus generari & à
fulmine violenter explodi. E-
quidem non negamus, lapides
ejusmodi cuneiformes, sive ni-
gricantes (qui frequentiores)
sive albicantes (qui rariores) ab
Agricolis terram sulcantibus
sæpe reperiri, prout & figuram
illorum in *Museo Museorum Lib.*
1. cap. XX. pag. 53. ob oculos po-
suimus: An verò illi ipsi in nubi-
bus generentur & in terram ex-
plodantur, id est, de quo merito

R

dubi-

dubitamus, tum quòd traditio hæc ante *Avicennam*, fabularum Parentem, Veteribus incognita fuerit, tum quòd *φαινόμενα* fulmini conjuncta, spiralis scilicet & per lineas subtilissimas in arboribus discursio, gladii illæsâ vaginâ liquatio, vini imperforatô doliô corruptio & similia longè subtilius quid arguunt, particulas scilicet *Θνο-sulphureas* volatilibus & nonnisi late figendas & restringendas. Adeoque Cuneos illos fulminares, vulgò sic dictos, pro speciebus silicum habemus, in ipsis terræ visceribus, per lusum Naturæ, in hac formâ progenitos; quamvis & lapides fulminares metallici tum in *Amboina* à *Rumphio*, tum à *Curiosis* in *Germaniâ* observati fuerint, de quibus *Miscellan. Germ. Curios.* ut & *Museum nostrum* & annexæ *Epistola Indis Orientalis* confecti poterunt. Utriusque & vulgaris & metallici specimen egregium hoc ipso anno in agro *Gisseno* erutum non sine prece prænoque obtinui & inter rariora mea adhuc servo.

VII. Pertinent huc FACULÆ FERALEs (die Todten-Lichtlein) quas, dum

— — — *ultima linea rerum*, Mors scilicet, aut præcessit, aut insequitur, vulgus pro Spectris aut animabus demortuorum habet. Ast quò minus ita statuamus, facem nobis præfert antedicta meteororum generatio. Cum enim particulae *Θtro-sulphureæ*, in sublimi accensæ, flammam atque lucem præbeant, quid impedit, quò minus & in pavimentis domuum antiquarum, *Θtri fertilissimarum*, particulae sulphureæ è corporibus agrotantium, agonizantium, aut cadaveribus demortuorum exhalantes, una cum particulis *Θtro-sis* per motum aeris accendi faculasque ferales efformare possint? Prout autem in supra enarratis meteoris particulae sulphureæ prædominabantur, ita in hisce faculis particulae nitrosæ reliquas superare videntur, cum ut *Θ* ipsum, flammulam coeruleam præ se ferant & ut citò fiunt, citò etiam perire soleant.

PRO-

PROPOSITIO IV.

Terræ Motus similiter à particulis nitro-sulphureis, in terræ cavernis, tanquam cuniculis, incensis oritur & in Tremorem, Inclinationem & Succussionem dividitur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

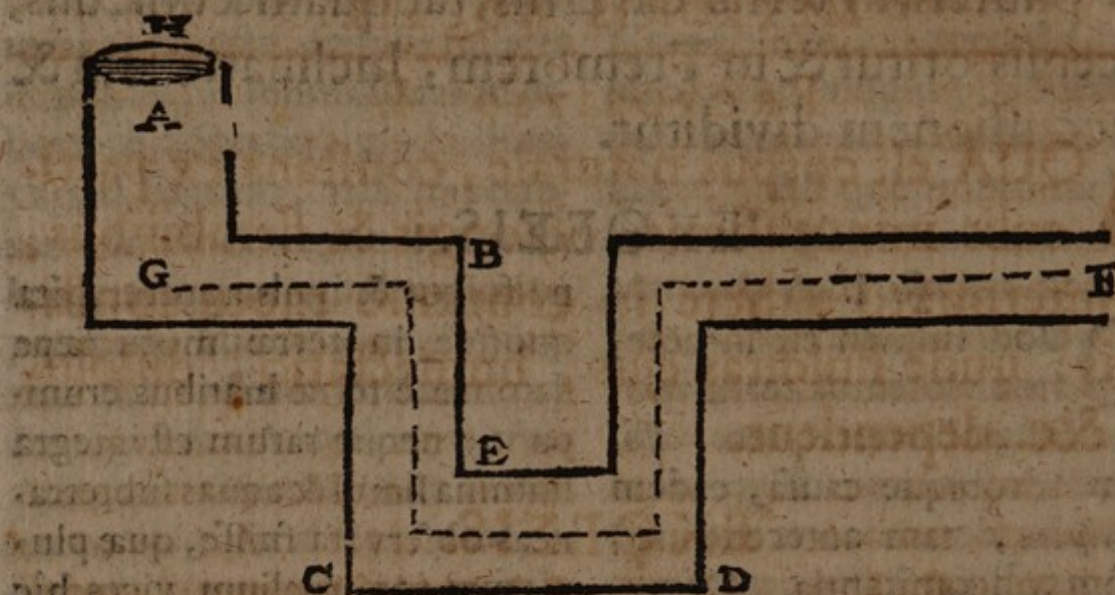
Quod fulmen est in aëre, hoc violentus terræ motus est in globo terraqueo. Eadem utrobique causa, eadem *φαίνόμενα*, tam antecedentia, quam concomitantia. Quemadmodum enim Tonitru atque Fulmen odor quidam sulphureus antecedit, aut comitatur, sic simile quid in terræ motu observatur, ita ut canes venatici, observantibus novellis, ob odorem sulphureum, olfactum tunc amiserint, nec feras insectari poterint. Ut igitur fulminaris ictus desuper omnia conquassat & comminuit, ita terræ motus sursum versus, ob minorem resistentiam, omnia succutit & evertit, ita ut ædificia corruant, montes de novô aut excitentur, aut absorbeantur omniaque susque deque vertantur. Ut in fulmi-

ne fulgur & ignis apparet: ita quoque in terræ motu sæpe flammæ è terræ hiatibus erumpunt; neque rarum est integra flumina simul & aquas subterraneas observata fuisse, quæ pluviarum tonitruialium vices hîc gerere possent: & prout tandem ignea meteora in aëre ab effluviis nitro-sulphureis generantur: ita similiter particula nitro-sulphureæ in terræ visceribus ab ignibus subterraneis, aut aëre alicubi irruente succensæ terræ motum producant, sive jam tantum leviter contremiscat, ob materiæ paucitatem, sive ob sulphureis copiam omnia succutiat & effringat, perinde est.

II. Clariora hæc & planiora fiunt, si cuniculorum bellicorum structuram & operationem consideraverimus, de quorum inventionem licet Franciscus Ge-

orgius Senensis cum Petro Navar- ram imitatam fuisse. Paravarro quondam litigaverit, tur autem sequentem in mo-
certum tamen artem hîc Natu- dum:

A. est caverna pulverem reci-
piens, cui moles elevanda inni-
titur. Ubi jam ignis ad finem
funiculi incendiarii G. pervene-
rit, pulvis extemplò accensus &
rarefactus exitum molitur: un-
de lapides & cæmentum obstru-
cti cuniculi à G. in B. angulò re-
ctò repelluntur. Quia verò
terra B. & E. interjacens impe-
tum cohibet, hinc pars ejus in
C. declinat, ubi pariter hebeta-
tur, donec tertiò in D. & tandem
in F. planè exspiret. Fieri ergò
non potest, quin flamma, angu-
stiarum & moræ pertæsa, sursum

per H. erumpat, quàm aliorum,
ob majorem resistantiam, se
convertere nesciat. Quæ o-
mnia similiter in Terræ motibus
contingunt: & sicuti cuniculi
bellici non semper tam validi
sunt, ut prorsus erumpendo
omnia in aërem explodant, sed
quandoq; molem incumbentem
primò conatu attollunt & dein-
de fatiscens incolumem depo-
nunt, ita idem in Tremore, tan-
quam terræ motu remissione,
accidit, qui à reliquis speciebus
nonnisi gradu differt.

CAP. VI.

DE

AQUA, FONTIBUS ET
METEORIS AQUEIS.

PROPOSITIO I.

AQUA est corpus naturale, constans ex particulis minutissimis, oblongis & flexibilibus, ab intermixtō æthere in continuō motu constitutis: unde fluiditas ejus, humectatio, dissolutio &c. dependent.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Aquam haurit cribrō, qui particulis ejusdem figuram globulosam adscribit. Licet enim fluiditas ejus per hanc ipsam formam commodè possit explicari, attamen reliqua *φαινόμενα* sententiæ huic refragari videntur, humectatio scilicet, quæ per figuram particularum oblongam & anguillinam expeditius, quàm per globulos, poris statim elabentes, salvatur. Illis autem, qui figuram cubicam aqueis moleculis tribuerunt, in explicandâ pelluciditate atque fluiditate aqua prorsus hæret. Adeoque probior

est sententia illorum, qui aquam è particulis oblongis & quasi anguillinâ formâ præditis constare asserunt, quas dum æther continuò interfluit & easdem in motum agit, non possunt non fluiditatem, inde dependentem, aquæ tribuere, quæ statim cessat, si à superveniente frigore, particulas illas condensante aëremque quasi figente, motus ille cesset, ut in glacie videre licet.

II. Facile hinc reliquæ Aquæ *φαινόμενα* derivari possunt, humectatio scilicet, dissolutio, evaporatio, ablutio &c. Dum enim particule aquæ oblongæ, poris corporum se ingerentes, ali-

quantisper illis hærent, humectantur. Quatenus autem motu suo particulas illorum divellunt & discontinuant, dissolutio illorum & haud rarò putrefactio oboritur. Dum à substratò igne caloreque externò particulæ ejus dividuntur & in altum elevantur, evaporatio lentæque illarum absumptio observatur. Purgatio verò & fordidum ablutio motui ejus adscribenda est, quò & particulas aliis corporibus adhærentes liquefacere & à superficie illorum abstergere valet, cum primis si rigidioribus salium & smegmatis

particulis imprægnetur, ut lotricibus haud ignotum est.

III. An & Compressibilitas & Elasticitas quædam aquæ tribuenda sit? usquedum sub judice lis est. Sunt qui asserunt, sunt qui negant, utrobique ad experimenta provocando. Hoc certum est & omnes admittunt, nec compressibilitatem tantam esse, quanta in aëre: Nec elasticitatem, si quâ gaudet, adeò sensibilem & ipsi magis aëri, in poris aquæ delitescenti, adscribendam esse, cui eam ob causam tam validè resistere non potest, ac & utè Tubò Bertianò constat.

PROPOSITIO II.

Aquæ sunt vel supracœlestes, vel infracœlestes, quarum collectio Fontes, Flumina & Maria constituit.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Hic neque Plato nec Aristoteles accuratius distinguere poterit, qui Sacræ Scripturæ (distinctionem hanc suppeditante) luce excœcati

cecidere in profundum.

Licet autem eam ipsam ob cau-

sam de existentia aquarum supracœlestium dubitare non liceat: de loco tamen illarum anxie disquiritur: an scilicet expansum illud, supra quod collocatæ sunt, cœlum sit sidereum, an aëreum? Prius sanè difficulter assereretur, cum aquæ à tot sideri-

sideribus illuminatæ lucem necessariò refringerent, sicque noctes in dies converterent, quod experientiæ reclamationat. Tutius igitur in coelo sublunari illæ quærentur, sive jam nubes cum Theologis quibusdam & Philosophis per easdem intelligamus, sive maria, à Modernis in D disco observata, perinde est.

II. De aquis infracoelstibus res in vado est locata, quarum congregationes Creator ineffabilis in Historiâ creationis Maria nominavit, quorum fluxum & refluxum cum in Parte Generali jamdum absolverimus, hæc vice aliquid de falsedine aquæ marinæ addendum erit, quam neutiquam à radiorum solarium, stagna etiam & paludes, imò fluvios & flumina dulcia ferientium, adustione, affatorum instar obtinet, sed admistioni salium mineralium, à rupibus marinis, aut è terræ rimis eò delatis in acceptis refert, quod observationes Urinatorum, aquam marinam circa fundum & litora salfiorem attestantium, confirmant, ut illustris Boyleus Tr. de fundo & falsedine maris cap. I. ostendit.

III. Quodsi particulis salinis aliæ bituminosæ in quibusdam tractibus marinis admisceantur, amarities sensibilis inde oritur, quod de mari Caspio refert D. Engelbertus Kempfer, in Decuriâ observat. Exoticarum anno 1694. Lugduni Batavorum ventilatarum, perhibendo Mare Caspium in alto mari (non circa litora) prorsus amaram esse & amaritiam non talem esse, qualem ab intensâ falsugine sentimus, sed veram, quam nemo hæcenus descripsit, quod miratur, cum tamen nescio quas voragines ibi fingant & vortices, quibus aquarum undique receptam vim in Pontum Euxinum & Sinum Persicum effundat, ut cum Oceanò circulata fontium origines, exuto sale, rursus subire valeat: Quales gurgites, & accolis Gentibus & Nautis ignotos, se, cum variò Æolò ibi jactaretur, nullibi observasse refert; quemadmodum & insensibiles meatus, ob nimiam distantiam ab Oceanò, concipi non possunt. Amaritiam autem supradictam similiter à bitumine liquido, quod è fundò & inconspicuò litore eò scaturit & aquæ salinæ permiscetur, deducit,

ducit, haud abfimili modò, ac aqua marina refinam navium solvens amaricat.

IV. Quin ex eodem fonte quoque deducendum est mare lacteum, die *Milch-See*/ quod in Indiâ Orientali, circa Bata-
viam, versus Amboinam, bis an-
nuatim observatur: Primâ vice
quantitate minore, sub fine Ju-
nii, circa Novilunium & die
kleine Milch-See dicitur: Se-
cundâ vice, in quantitate majori
similiter circa novilunium, sub
finem Augusti incidit. Utro-
bique aqua marina latis tracti-
bus noctu instar nivis candicat
& quasi lucet, cùm de die reli-
quis circumfluentibus aquis si-

milis videatur. ▽. autem salsa
planè non miscetur, donec in
strias minores dividatur. Sine
dubio his temporibus, per influ-
xum siderum, materia alumino-
so-sulphurea, è montibus sul-
phureis (queis Insulæ hæ abun-
dant) expellitur, quæ, ut alia ossa,
particulis aqueis permista, la-
cteum colorem præ se fert,
aquæ marinæ commixta albe-
dinem illam producit & noctu
instar phosphori lucet, ut egre-
giè docet *Rumphius in Epistolis
Indiæ Orient.* (in denen Dost-
Indianischen Send-Schreib-
ben) *Museo nostro Museorum
annexis, Epist. sc. VIII. pag. 50.*

PROPOSITIO III.

FONTES sunt vel Stabiles & Perpetui, vel Labiles
& Temporarii, quorum priores à vaporibus
subterraneis, per lutum scaturiginum condensatis:
Posteriores autem à Pluviis potissimum oriuntur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

UT genuinam Fontium ori-
ginem è profundò veritatis
puteò hauriamus, utique non in-

super habenda est tradita in thesi
distinctio. Quando enim Vi-
ri quidam Celeberrimi nostro
tempore omnium prorsus fon-
tium

rium natales in solidum à plu-
viis derivare conantur, præter
fontium stabilium perennita-
tem, hîc periclitantem, obstat no-
tabilis admodum *Joannis Joachi-
mi Beccheri* observatio, quam in
*Physicâ subterraneâ Lib. I. Sect.
II. Cap. 3. Num. 6.* fusè recenset.
Visitabat is aliquando Mona-
chos Carthusianos, ad montem S.
Michaelis, prope Moguntiam: &
cum Patres Cœnobii hujus nul-
lum in Carthusiâ puteum habe-
rent, Beccherum autem rerum
Physicarum scientissimum esse
nosset, rogârunt eum, ut sedulo
inquireret, annon scaturiginem
aliquam prope Carthusiam in-
venire posset. Annuit is & ru-
trô terram removendo incidit
in lutum aliquod tenui scaturi-
gine gaudens. Cùm verò mi-
nus hæc sufficeret, suspicabatur
majorem fortè scaturiginem
sub hoc ipsô lutô hære. Ef-
fossô igitur hunc in finem lutô,
incidit in arenam pumice siccio-
rem, copiosis tamen vaporibus
obvolantibus. Mutatâ ergo
mente lutum illud subcœru-
leum pristino loco restituit:
quô factô scaturiginem prio-
rem rediisse vidit, quô vapores

illos coagulari existimans, factis
plurimis experimentis, generale
sibi axioma formavit, nullam
sine tali lutô scaturiginem repe-
riri, quod alii magnetem vocant,
aquas quasi attrahentem, quæ
loquendi formula tamen cum
granô salis sumenda est. Ne-
que enim vel per tractionem,
aut terræ suctionem, nec aquæ
marinæ (quam terrâ altio-
rem putant) gravitationem, aut pres-
sionem aquæ fontanæ scaturigi-
nibus suppeditantur, sed per va-
pores illos subterraneos, sive è
fluviiis subterraneis, sive aliunde
excitados & in lutô scaturigi-
num condensandos aluntur.

II. Quemadmodum ergo
fontes perennes & perpetui præ-
cipuè vaporibus illis adscriben-
di sunt, ita temporarios à pluviis
potissimum colligi atque gene-
rari nullus dubito, qui & citò
fieri & citò perire facileque ex-
siccari possunt; Et quamvis
aquæ pluviales quoque aliquid
ad incrementum fontium pe-
rennium contribuere possint,
solæ tamen sive generationem,
sive durationem illorum non
absolvunt. Nec obstat, in de-
sertis Arabiæ aliisque regioni-
bus,

bus, ubi rarò pluit, rarissimos quoque fontes esse: cùm in locis illis arenosis medium æquè ac materia, ad fontium perennium generationem necessaria, pariter deficient, unde nec fontes, nec pluvix elevari possunt.

PROPOSITIO IV.

Fontes perpetui sunt vel simplices & dulces, Fontibus artificialibus materiam commodantes, vel mixti & minerales, ut Fontes Salini, Acidulæ & Thermæ.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ. Dulce autem hîc, quod purum est & ab alienis particulis intaminatum. Simplicitatem hîc amat Natura, quam nullibi magis, quàm in fontibus artificialibus ars ipsa sive imitatur, sive perficit, quod admirandò splendore superbientes Romanorum Aquæductus, Magnatum Grottæ & Curiosorum machinæ hydraulico-pneumaticæ testantur. Licet autem mille modis varient ludantque hominum ingenia in parandis fontibus salientibus, omnes tamen ad II. ferè Classes referri poterunt, Lapsus scilicet aquarum naturalem earumque

Pressionem, quæ ultima vel à violentâ emboli aliusve ponderis pressurâ, vel ab æeris, sive liberi, sive condensati, sive rarefacti pressione oritur.

II. In priori classe notum est, aquam è montibus & locis eminentioribus, per tubos & aquæductus subterraneos aliorum derivatam, ferè tam altè saliendo adscendere, quàm profundè ceciderat, ita ut lapsus æquè ac adscensio aquarum ex perpendiculari unice æstimetur, sive tubus simplex sit, sive multiplex, sive amplus, sive angustus; Et ex hoc principiò dependent omnes fontes salientes in foris civitatum, Grottæque Magnatum, Romæ, Madriti, Versalesii alibique

ad pag. 139.

Fig. 1

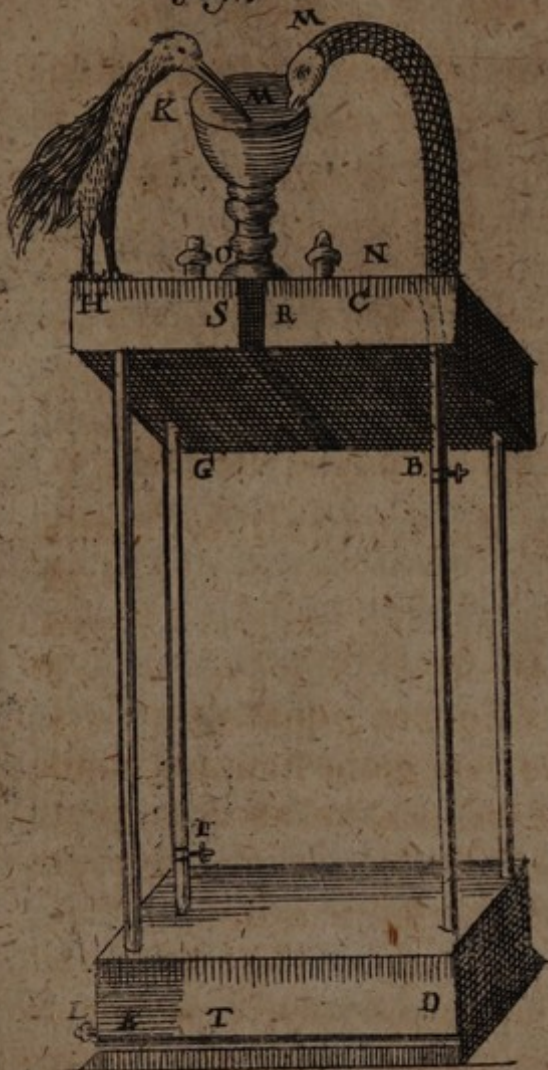

Fig. 2.

Fig. 22.

Fig. 3.

Fig. 5.

Fig. 13.

Fig. 21.

Fig. 6.

alibique in Germaniâ quoque spectandæ. Cum verò causa æque ac effectus illorum satis manifesta ipsique vulgo nota sit, in illis describendis fusiores non erimus. Multò minus iis diutius in II. Classe inhærebimus, qui à violentiâ externâ & pressione emboli, in Acrontisteriis, sive vulgaribus, sive serpentinis, noviter in Belgio inventis, (in den Schlangen-Sprüßen) oriuntur, cùm & hîc res in apriçò locata sit.

III. E secundâ E. Classe præter siphonum & antliarum, alibi expeditarum, *φαινόμενα* hîc à pressione aëris naturali dependet operatio FONTIS AGYRTARUM, in quo aqua pro iussu eorum & arbitrio (ut subdolè simulant) mox fluit, mox in suspensò hæret. Nihil aliud scilicet est, quam Clepsydra in Fig. 5. Tab. XII. ob oculos posita, ubi aqua in superiori cavitate contenta per foraminula D. (quibus alii 4. vel 6. tubulos minores substituunt) in substratam scutellam I. ab aëre incumbente D. expellitur, quæ foramen P. in tubo M. obruens & obundans, ob viam aëri præclusam, impe-

dit, quò minus reliqua portio depluere possit, donec aqua in scutellâ sensim per foramen P. tubumque inferiorem E. in scutellam F. se exoneraverit: quò factò aër de novò per foramen P. sibi ante præclusum per tubuli orificium O. in cavitatem superiorem irrumpens aquam denudò pressione suâ per foraminula expellit: quod Clepselæorum quoque fundamentum est. Hæc verò aëris pressio eò fortior est, quando vel ab aquâ depluente, vel & instrumentis artificialibus primò condensatur. Prius in Fig. 1. Tab. XII. evenit, repletis aquâ recipientibus quadratis S. R. iisque per obturacula O. N. obstructis, aqua per tubum G. E. (reserato prius epistomio F.) defluens in causa est, ut non tantum aër externus pressione suâ naturali aquam è cratere M. in avem tubulatam K. H. ad replendum vacuum, impellat, sed & eodem tempore aër in inferiori recipiente L. T. à defluente aquâ condensatus, reseratò prius epistomiò B. per tubum D. C. irrumpat & aquam è recipiente R. per serpentem tubulatum C. M. in Craterem M. refundat,

adeò quidem, ut tantum à serpente exspuatur, quantum ab ave sorbetur. Posterius autem in Æolipilâ tubulatâ, aut Fonticulô aeneò, qui cum antliæ pneumaticæ apparatus aliàs divendi solet, manifestum redditur, si aër mediante antliâ illis intrudatur, qui, reſeratô epistomiô, aquam illîc contentam per tubulum, radiô satis altô & per varios tubulos superimpositos variè modificando, expellet. Quâ ratione & pyra pomaque aquam, si foliis attingantur, in faciem Convivarum explodentia, parari possunt: Sicut & eadem ratione Fons instar Tormenti bellici, in Titulo h. l. aëri inciso depictus, parari potest.

IV. Similiter rarefaciendo aëris pressionem promovere, sicque Fontes quosdam Artificiales producere possumus, sive jam aër internus, aëri externo aliàs resistens, è vasibus quibusdam expellatur, sive aër alicubi incarceratus expandatur, perinde est. Prius obtinet in Fonticulô Fig. 3. Tab. XII. depictô, cui per tubum C. D. tantum aquæ infunditur, quantum ad

spatium A. F. explendum sufficit. Hoc factô, obturato prius orificio E tota machina invertitur & orificium D. situlæ aquâ plenæ immergitur, sic aqua ex A. F. decidendo, aërem intus contentum expellit & paulô infra orificium C. ad stellulas ** fluctuat tamdiu, donec remotô digitô per orificium E. in tubo B. E. effluat, còdemque momentô aër externus aquam è situla per orificium D. & tubulum D. C. in vitrum A. B. radiô elegantissimô impellat, qui fonticulus, aquam semper situlæ ministrando, perpetuus reddi potest. Quod idem quoque contingit, si è campana, aut recipiente, cui tubulus ejusmodi inseritur, aër per antliam pneumaticam extrahatur, ut in Fig. 6. Tab. XII. videre licet. Posterius autem in IDOLO MULTIMAMMIO, Fig. 2. depictô, observare licet, quod astutissimô Sacrificulorum Ægyptiacorum dolô, tempore sacrificii, non sine populi stupore, lac radiatim fundebat, quando scilicet aër in superiori tholo A. B. per candelas S. E. D. T. tempore idololatriæ accensas, rarefactus per tubum X. S.

X. S. K. I. in duplicaturâ tholi superioris latentem, per fundum vasis K. L. in arulam I. penetrando, pressione suâ, Lac in arâ I. contentum per alium tubulum M. N. in idolum F. urgebat & per mammas copiosas radiatim in concham G. H. expellebat. Nec absimile quid in Patinâ Stannêâ, vel argenteâ, Fig. 4. Tab. XII. ludente, cernitur, cujus cavitatem A. B. tegit planum circulare, è cujus medio prodit apertura C. operculo instructa, quod gaudet matrice cochleari, quâ post impletionem aëri egressus prohibetur. E fundô autem patellæ canalis D. E. assurgit operculum C. perforans, cujus orificium obturaculo quodam muniri debet. His ita paratis patinâ lento igni exposita acetum rosaceum, vel alium liquorem, eleganti spectaculo fonticuli instar ejicit, quod ingeniosum Weigeli inventum est.

V. Fontes compositi & mi-

nerales tandem à particulis illis intermixtis & denominationem & qualitates suas obtinent, SALINI scilicet à sale communi, quod per coctionem in officinis salinariis (auf den Salzhöden) suppeditant: ACIDULÆ à particulis mineralibus plus minus acidis, sive vitriolicis, ut Schwalbacenses & Dönnigsteinenses, sive otrosis, ut Wildungenses, sive otroso-sulphureis, ut Selterenses, quarum hæ Phthificis etiam conceduntur, illæ verò nocent, sed hypochondriacis & nephriticis relinquendæ sunt: THERMÆ à sulphureo-aluminosis, affectibus cutaneis & nervinis dicatæ; in quibus omnibus tamen o aëris catholicum, seu spiritus mundi, ut dicitur, (in FONTIBUS SOTERIIIS, vulgò Gesund- und Heil-Bronnen / magis concentratus) scenam suam quoque ludit, conf. *Museum Museorum de acid. Schwalb. & therm. Embs.*

PROPOSITIO V.

Quemadmodum verò Stagna & Paludes à pluviis, ita FLUMINA ut plurimum à fontibus

bus oriuntur & ob declivitatem sui in mare refluunt, unde per aquarum circulationem venerant.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

OMnia flumina mare intrare eaque ad locum, unde exeunt, reverti, ut iterum fluant, constat ex sacris literis. In mare autem reverti, testatur experientia, si non immediatè, saltem mediatè, quatenus fluvii minores pleno alveo se in flumina majora exonerant, sicque horum aquis se miscentes successivè in pristinam scaturiginem deferuntur. Et licet Stagna & Paludes sensim evaporando disparcant, attamen vapores illorum in altum elevati & in pluvias condensati quoque fluminibus & fontibus miscentur eaque ad mare tandem comitantur.

II. Admirandâ scilicet DEI

T. O. M. providentiâ cautum est, ut quemadmodum in microcosmò per M. S. circulationem omnia membra calore vitali perfunduntur, ita & in Macrocosmò per circulationem aquarum omnia corpora naturalia recreentur, mineralia augmententur, vegetabilia irrigentur & animalia refocillentur: eumque in finem aquæ marinæ & fontanæ prius in vapores reductæ pluviis materiam suppeditant, hæque desuper cadendo vicissim in fontes & flumina abeunt hæcque ad mare comitando ad idem punctum redeunt, unde circumferentiam suam & originem primò duxerant.

PROPOSITIO VI.

VApores ita generati materiam suppeditant
METEORIS AQUEIS, Rori scilicet, Pruinæ,
Nubibus, Nebulæ, Pluviæ, Grandini & Nivi.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

V Apores amant humores & sicut in machinâ corporis humani per humorum circumstantium motum sublimantur spiritus, ita in amphitheatro mundi adspectabilis ex aquis & corporibus humidis, per motum radiorum solarium, effluvia & vapores elevantur, unde Meteora varia aqua generantur, quæ vel in infimâ, vel in mediâ aëris regione, per illorum condensationem, à frigore superveniente, efformantur. In infimâ quidem aëris Regione

ROS

seu vapor, in superficie terræ à frigore in guttas coagulatus occurrit, quem non tantum in planitie, sed & montibus altioribus reperiri, præter experientiam sacræ literæ testantur, ubi roris in monte Hermon geniti mentio injicitur. Ab hoc autem consistentiâ tantum differt

PRUINA,

quasi perurina dicta, quæ nihil aliud est, quàm Ros congelatus; unde & eosdem cum rore effectus edit, scabiem curat & ad

corporum nonnullorum extractionem, roris instar, apta nata est. Adhæret autem vel nivis instar herbis, vel filatim de arboribus pendet. Cui pruinae filatæ similia sunt

FILA D. VIRGINIS,

ex effluviis viscosis, vere & autumnno genita & per aërem volantia, posteriori tamen magis, quàm priori tempore, cum per æstatem viscidæ particulae magis fundi & liquari possint, autumnno quasi filandæ.

II. In mediâ aëris regione occurrunt

NUBES, quæ à NEBULA

locò tantum differunt & utrobique generantur à vaporibus aqueis altius à terrâ elevatis sibi que coherentibus. Nubes autem dispescuntur in Steriles & Fœcundas: quarum hæ materiam præbent pluviae, grandini & nivi: illæ verò nulla alia meteora progenerant. Utræque autem solâ levitate, ut lignum aquæ, aëri innatant, unde & aliæ aliis superiores sunt.

PLUVIA

nihil aliud est, quàm nubes in guttas

guttas resoluta, quàm rarissimè pluviz tenuiores à vaporibus modò elevatis & extemplò condensatis, coelò etiam serenò existente, observentur. Quando ergò pluvia è meris exhalationibus aqueis generatur, naturalis est & ordinaria: Sin verò alia adhuc effluvia terræ rubræ bolaris, seminia ranarum, aut mineralium, per ventos, aut alias causas fortius prementes eleventur, pluviz prodigiosæ, vulgò sic dictæ, sanguineæ scilicet ranarum & gemmarum observantur, de quibus *Balbinus in Histor. Bohem. Lib. 1. c. 49. p. 118.* legi meretur.

III. Quemadmodum verò GRANDO

est pluvia congelata, cujus guttulæ delapsuræ à frigore subito in grana (strepitum illum, qui grandinem antecedit, in aëre collisione suâ excitantia) coagulantur, antequam ipsam terram attingant: ita

NIX

similiter est nubes congelata & in stellulas ut plurimum sexangulares & albicantes compacta. Figura quidem stellaris in nive, ob aquosarum bullularum

æqualitatem, ex legibus mechanicis oritur indeque explicanda est. In tribus scilicet circulis aut cylindris, imò & sphaerulis æqualibus, sub mutuo contactu, radii ex centris per puncta contactus uniti triangulum æquilaterum, seu isosceles, efformant. In hoc autem triangulò quilibet angulus sextam circuli partem absolvit, ut unus globulus eapropter nonnisi sex alios æquales in eodem planò amplectatur. Quemadmodum ergò Nix, de consensu omnium, ex globulis seu bullulis aqueis conerescit, quibus aër extus ambiens, pressione undique æquali, figuram primò sphaericam impresserat, ita quælibet illarum, tum pondere, tum magnitudine, æquales ad eandem altitudinem, juxta Statices præcepta, evehitur & attollitur. Quævis autem bullula non pluribus, quàm sex aliis in eadem aëris regione cingi potest, quarum septem ad minimum, aut & plures juxta ordinem illum positæ, si à frigore simul congelantur, extra punctum contactus, (duplici tunicâ munitum) ibi, ubi minimam resistantiam inveniunt, dissiliunt & tum-

& rumpuntur, à reliquis avulsæ delabuntur, sicque stellulam sex radiis distinctam exhibent. Quoniam verò stellulæ hæ, ob superficiæ æqualitatem, radios luminosos æqualiter reflectunt, non possunt non simul albedinem illam summam conjunctam habere, quæ mutatâ hâc texturâ in nive antiquiori, aut variè conculcatâ, in rubedinem sæpè & nigredinem mutatur, teste *Saint-Romain in Phys. Scholasticis tricus liberata pag. 201.*

IV. Nix hæc, sive à pluvîâ, sive calore Solis, semi liquefacta & sive à ventis, sive aliâ causâ, in glomeres & globos convoluta, pilas grandiores, Montes, seu LABINAS NIVALES vulgò Schnee-Böwinne / dictas, constituit, quæ peregrinantibus, per alpes in Italiam tendentibus, infensæ sunt, quos inde præcipitatæ suffocare solent, ut in *Stumphii Chronicô Helvetiæ* seq. figurâ Lit. A. ob oculos ponitur:

Quod si verò nix hæc liquefacta in excelsissimis alpium cacuminibus (ubi per plura sæpè secula non dissolvitur) in

GLACIEM

congelascat, hæc temporis diuturnitate tandem ita induratur, ut lapidem crySTALLUM & duritie & pelluciditate æmuletur: quæ glacies lapidefacta Helvetis

GLASSARIA & MONTES

GLACIALES

Gletscher /

dictas, constituit, ut è Chronicò

supra laudatò refert *Münsterus in Cosmograph. Lib. 3. cap. 44. pag. 285.* & ex professò *Hottingerius in Mont. Glac. Helv. descript.*

Utuntur eâ ad restringendum æstum febrilem, curandam dysenteriam & refrigerandum potum. Quin & in rimis ejus glaciæ (quæ immensæ sæpè profunditatis est) carnes ferinas & similia à putredine & verminatione diu præservare possunt. *Vid. cit. loc.*

PROPOSITIO VII.

ULtimò METEORA EMPHATICA, à vaporibus aqueis, radiis luminosis illustratis, orta, se offerunt: Iris scilicet, Halones, Coronæ, Parhelii, Paraselenæ atque Virgæ.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

EMphasi hîc opus est, ut meteora emphatica, ex Opticis principiis fluentia, clarè & distinctè explicemus. Cum primis autem

IRIS,

arcus ille cœli diversicolor, accuratorem contemplationem

mereretur, quam & ante diluvium existisse nulli dubitamus, licet munus illi gratiosum post diluvium accesserit. Duo autem illîc enodanda sunt, figura scilicet & colorum varietas. Prioris intuitu ut plurimum semicircularis apparet, quod non tam à figurâ Solis, aut nubium, (cùm

(cùm & in aquis, à molendinis, aut fonticulô æneô evibratis, appareat) quàm potius ex æqualitate & similitudine angulorum, quibus Solis aut Lunæ radii, à nube rorante, ad oculum Spectatoris undique deferuntur, evenit. Ut enim radius, qui in nubem penetravit, coloratus & evidenter conspicuus in oculum resiliat, certô angulô reflecti debet, adeoque inter radium Solis, qui directè nubem ferit & illum, qui versus globum terraqueum retorquetur, certam quandam distantiam & divaricationem, anguli scilicet semirecti, intercedere necessum est. Ut autem reflexio tali præcisè angulo ad oculum Spectatoris fiat, non à quavis roseidæ nubis parte venire potest, non à superiori, vel superiori, sed aliqua tantum, quæ determinatum ab oculô intervallum habeat. Unde ut multæ partes illo sive pari angulo lumen versus oculum reverberent, debent æquè ab oculo distare, id est, in circulum disponi, cujus centrum sit in oculo, à quô omnes lineæ, ad circumferentiam ductæ, sunt æquales. Quod autem

tot variantes colores illuc conspiciantur, ob inæquales nubium partes, mox densiores, mox tenuiores, oritur, eâ ratione, ut in globô vitreô, aqua repletô & prismatibus, in mediô crassioribus, quàm in marginibus, similes colores observamus; & quoniam refractione radiorum solarium longè vivacior est, quàm reflexio radiorum Lunarum, hinc & in iride Solari, cum primis Primariâ, colores illi longè vividiores sunt, quàm in iride Lunari, cùm radiorum vigor per duplicem reflectionem & refractionem in motu suô debilitetur, prout & in iride secundariâ (in quâ colores respectu primarii invertuntur) res satis manifesta est. Quæcunque verò de scutellis iridis (von den Regenbogen / Schüsfelein) fabulantur, splendidae sunt nugæ & infomnia, cùm aut monetæ, aut ornamenta Equorum sint, ab Ethnicis deperdita, quorum delineationem vid. in *Miscellan. Acad. Germ. Cur. Anno 3. Obs. 7. Dec. 11. p. 33.*

III. Non minus & reliqua Meteora emphatica à reflexione & refractione radiorum lumi-

nosorum dependent. Quando enim radii Lunares, vel Solares, in nubem crassam & densam directè incidunt, ita ut hujus medium iis pervium sit, ambitus verò radios refringat & reflectat,

CORONAM
&
HALONEM

præ se ferunt, quæ neutiquam Sidera illa immediatè tangunt, sed in expansio aëris, longè à Lunâ remota oriuntur. Quod si verò Imago Solis vel Lunæ in nubibus ita sistatur, ut in aquis spectantur,

PARHELIAE
&
PARASELENE

se sistunt, quorum intuitu plures sæpè Soles in Firmamentò apparent, cum nunquam plures unò exstiterint. Sin tandem nubes aquosa partes habeat inæquales, densiores & rariores, hasque posteriores radii solares penetrando strias quasdam efformant,

VIRGÆ
oriuntur, quibus apparentibus Sol vulgò aquas attrahere putatur (die Sonne ziehe Wasser)

sed falsò, cum vapores aquei jam ante φαινόμενον hoc in aërem elevati fuerint & ab hoc saltem illustrentur.

III. Quid verò de SPECTRIS AEREIS, COPIIS MILITARIBUS, EQUIBUS, NAVIBUS BELLICIS & similibus, aciem instruentibus, sentiendum? Sunt, qui hæc omnia per reflexionem in aëre & nubibus naturalibus oriri posse asserunt. Ast ut non dicam ipsam reflexionem imagines rerum multò obscuriores reddere, quàm visionem directam, sanè distantia illa à prælio navali ad nubes & à nubibus ad oculos Spectatorum, adeò speciem illam imminet, ut prorsus invisibilis fiat. Ponamus v. g. prælium navale in Fig. 3. Tab. XI. in C. committi, reflexio ejus obscurior in D. scilicet aëre, & oculus intuentis in A. constituta erunt. Potentia E. visiva in lineâ rectâ sese extendat ab A. ad B. quod ponamus quinque milliaria explere. Jam si potentia visiva se in lineâ rectâ non ab A. ad C. sed tantum ab A. ad B. extendat, quomodo, amabo, oculus in A. constitutus reflexionem obscuriorem in

in D. excipere poterit, cùm ne quidem verum objectum, quod clarius est & à quò reflexio hæc oritur, videre valeat, ut *Deckerus in Spectrologia pag. 43. & 44.* eleganter ostendit. Quapropter

φαινόμενα hæc, si quæ occurrant, aut fortuitæ nubium conjunctioni, hominum phantasiæ atque imaginationi, aut causis supernaturalibus tribuenda sunt.

CAP. VII.

DE

TERRA EJUSQUE FOSSILIBUS.

PROPOSITIO I.

Terra est corpus elementare, è particulis majoribus, fixioribus & minus mobilibus constans, unde frigiditas ejus & siccitas dependent.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Nolite damnare, ne condemnemini. Non enim damnatam Chymicorum terram, sed almam plurimorum matrem hîc exosculamur. Hanc qui caput mortuum esse putat, peponem pro capite & fungum pro cerebro habeat, oportet. Terra enim est, quæ non tantùm gemmas pretiosissimas & metalla splendidissima in gremio suo fovet, sed & tot animalium myriades alit atque nutrit. Quid

quod ipse homo terra fit & in terram revertere teneatur. Hinc & corpuscula terrestria è número elementorum excludi non possunt, quùm in ultimâ corporum resolutione (quæcunque demum fuerit) particulæ quædam terrestres observentur.

II. Particulæ hæc cùm & majores sint aliis & fixiores, hinc neque filtra transeunt, sed in illis hærent: neque facîle altum petunt, sed ob gravitatem in fundum secedunt; & quia ob figu-

ram inæqualem neque in plano, neque in declivi, tam facile, ut alia fluidorum moleculara, moventur, hinc quoque frigida magis sunt, quàm calida sibi que mutuò implicata quiescentes. In se autem considerata siccitatem conjunctam habent, quam tamen, alias particulas aqueas in poros suscipiendo, facile amittere possunt.

PROPOSITIO II.

E particulis terrestribus, aqueis, & sulphureis, per ignes subterraneos & calorem Solis generantur Mineralia & Fossilia, quæ in Succos concretos, Terras, Lapides & Metalla dividuntur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Effodiuntur opes, irritamenta malorum! Ast bonis omnia bona, puris omnia pura. Usus habet laudem, crimen abusus habet. Si non habes æs, miser es & pingua non es. Non minorem ergo curam in mineralibus, ac in reliquis naturæ operibus considerandis adhibere decet, quæ licet fossilia quoque audiant, sub amplitudine suâ tamen illa quoque comprehendunt, quæ extus in superficie terræ observantur, qualia sunt lapides quamplures, lutum & similia; Et prout saxa extus com-

parentia successivè in magnam molem crescere & augeri videntur, ita quoque mineralia in profundioribus terræ visceribus latitantia, factâ indies novâ particularum accessione & (quam vocant) juxtapositione, augmentantur & in rimas terræ, tanquam in venas, se expandunt.

II. Neque enim existimandum est mineralia eâ quantitate hodie in terræ visceribus existere, quâ in primævâ creatione producta fuerunt nullaque de novô per viam generationis ori. Neutiquam! quin & illis virtu-

virtutem quandam seminalem, sub auræ cujusdam & exhalationis prolificæ (quam die *Einwitterung* Metallurgi vocant) in matrices illarum incidentem propagari vel exinde constat, quòd mineralia & metalla iis in locis, quæ iisdem prorsus spoliata erant, de novô succreverint. Sic terra, unde ☉ per elixivationem elicitur, brevî novam & ferè majorem ☉ quantitatem elargitur, quàm ante illuc observatum fuerat, ita ut Nitriarii, quibus vix pagi quidam à Principibus ad effossionem nitri conceduntur, annuatim tamen X. ad XX. centenarios elixivare valeant, ut nuper mihi quidam ex illis confessus est. Non minus terra vitriolica, omni ☉ exhausta, paulò post satis notabilem ☉ quantitatem fundit, sive jam ex aëre (ut nonnulli putant) attrahatur, sive virtute quadam seminali illuc de novô generetur, perinde est. Quid quod ex illustri Boylei observatione quædam Angliæ Provincia, è cujus mineris omne ferè stannum effossum erat, post XXX. annorum decursum copiosissimam stanni quantitatem, de

novô illuc generatam, reddiderit. Ut taceam Erastum sæpè argentum in lignis, pro fulcendis mineris adhibitis, progerminare vidisse; adeoque minus credibile est, DEUM T. O. M. mineralia & metalla in primævâ creatione simul & semel in eâ quantitate produxisse, quâ primum inventa fuere, ita ut nulum ab eò temporis momentò succreverit aut auctum fuerit.

III. Pro diversitate seminis illius subterranei fossilia non tantum gradu, sed & specie distincta generantur, non obstante metallorum transmutatione, quæ ut in viventibus & insectis, specie distinctis, obtinet, ita & in mineralibus impossibilis non est, licet ardua & difficilia sint, quæ pulchra videntur. Docent illud projectiones, in præsentia Magnatum factæ. Docent numismata ex auro per transmutationem facta, quale in Museo S. C. Maj. Viennæ spectatur, à Zvelffero depictum: cui nummi aurei Gustavi Adolphi, Regis Sueciæ, signò & insigniti jungantur, de quibus Reyheri *disput. de nummis ex auro per transmutationem factis*.

PROPO-

PROPOSITIO III.

Succi concreti sunt Salia & Sulphura, è quibus Silla particulis acutis & rigidis corpora, sibi proportionata, dissolvunt aliaque à putredine præservant, sive sint acida, sive alealia, sive media.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Salia non agunt, nisi soluta. Cum enim particulæ illorum & spicula sibi invicem connexa hæreant, & nisi per fluidum aliquid interpositum explicentur & disuniantur, ac in actionibus suis & reactionibus præpediantur; hinc per menstruum appropriatum, sc. aqueum, prius solvenda sunt, quò particulæ illorum segregatæ spicula sua in poros corporum infigere horumque particulas aut divellere, aut illis hærendo aërem aliaque extus irruentia arcere valeant. Priori modo solvunt & dissolvunt corpora, ut in ∇. ∇ Regiâ & similibus liquoribus salinis observare licet. Posteriori verò carnes, pisces aliaque à putredine præservant, quod non tam exsiccando præstant, cum & in humidis, hæcibus v. g. cappa-

ribus & similibus, muriâ conditis, vis illa balsamica se exserat, quàm aërem corruptorem inde arcendo, quò in vacuò exclusò, res pariter à corruptione & putredine immunes redduntur.

II. Quod Species Salium, in thesi enumeratas, attinet, inter Acida primas tribuimus Sali Fossili, quod ob crySTALLINAM pelluciditatem Sal Gemmæ vulgò dicitur aliorumque quasi basis & fundamentum est. Lapidum instar è fodinis effringitur tantæque soliditatis est, ut in Calabriâ, Poloniâ, Siciliâ aliisque regionibus ædificiis exstruendis inservire dicatur. Quod si verò aut ab aquâ marinâ, aut ab aquâ fontanâ, solvatur, Sal commune & culinare, tam marinum, quàm fontanum, suppeditat. Hoc è salinis fontibus in officinis salinariis (aus den Salz-Söden) arte

arte paratur, dum aquæ Salinarum, per antlias, in catinos salinarios (in die *Saltz Pfannen*) derivatæ, per coctionem, evaporando, sal in fundo relinquunt, ut in Salinis Hallensibus, Niddanis & aliis videre licet. Illud aut in littoribus marinis relinquunt aquæ marinæ, per radios solares evaporatæ, aut in fossis, hunc in finem ad littora paratis, curatur, de quibus in *Museo Museorum*.

III. Acidis his $\ominus$, qualitatis intuitu, Alumen & Vitriolum accenseri possunt, quorum prius, ob particulas terrestres conjunctas, saporem adstringentem habet & quia vel inter rupes ita invenitur, vel è certis lapidibus, aut aquis mineralibus, elixiviando aut evaporando paratur, alumen rupeum dicitur: à quo non nisi formâ & puritate differt O saccharinum. Plumosum lapidi scissili immixtum: Catinum verò $\ominus$ fixum est. Posterius, scilicet Vitriolum, non tam sal aliquod propriè sic dictum, sed minera quædam à ~u acido corrosa est. Unde pro varietate minerarum & metallorum (è quibus & arte

parari potest) in quæ incidit spiritus salinus subterraneus, vel vitriolum $\oslash$ (quod coeruleum est) vel $\oplus$ $\oslash$ (quod viride) audit; hinc & Goslarienses $\oplus$ suum artificiali modò parant, è pyrite lapide, qui de $\oslash$ & $\oslash$ participat.

IV. Omnibus his è diametro contraria sunt Salia Alcalia, sive ab herba Kali, unde magnâ copîâ extrahuntur, sive à præparandi modò, calcinatione scilicet, ita dicta, cum vox Kali Arabibus ustum quid denoter. Si enim alcalia volatilia excipias, omnia eaque fixa per incinerationem vegetabilium & subsequentem elixivationem fieri solent, quamvis & $\ominus$ volatilia ut plurimum ignem satis intensum requirant, ut in $\ominus$. vol. C. C. craniæ humani, viperarum & similibus videre licet. Interim salia alcalia volatilia magis naturalia sunt, quàm $\ominus$ alcalia fixa, cum haud pauci de hisce dubitent, an Naturæ sint producta, ita ut ante calcinationem in vegetabilibus exstiterint? Quibus an Nitrum verum Antiquorum etiam addendum sit? in sequentibus videbimus.

V. Utraque hæc salia sibi invicem maritata & conjuncta ebulliunt, effervescent & ob particularum inæqualitatem & pororum (quos æther nonnisi cum impetu transit) perversionem conflictum quasi excitant, quò sedatò, se contemperandò, in sal mediæ naturæ, quod enim & neutrum vocant, abeunt: utut additò aliò $\ominus$ alcali, acidum absorbente, bina illa salia facillè rursus separari & disjungi possint. Ad oculum hoc in $\ominus$ * demonstrari potest, quod ut nostris temporibus Venetiis ut plurimum è sale communi, urinâ & fuligine excoquitur sicque sal urinæ alcalinum, sali culinari acido junctum, sal mediæ naturæ exhibet: ita additò $\ominus$ γ , ciner. clavellatis, aut calce vivâ, facillè rursus à vinculo illò liberari & vel in $\sim$ $\ominus$ *, vel in flor. $\ominus$ * formâ, in integrum restitui potest. An $\ominus$ * nativum in Desertis Arabiæ simili combinatione à Naturâ paretur? certò asserere non audeo, cum Nobis sit incognitum. Non tamen

impossibile esse, testantur Flores $\ominus$ * nativi, prope Vesuvium, in Siciliâ reperibiles. Similiter de Nitrò Antiquorum Verò, tùm è Sacris, tùm è profanis constat, illud longè alius naturæ fuisse, quàm $\ominus$ Modernorum, Sal Petræ rectius dicendum. Prius enim naturæ magis alcalinæ fuit, quâ acetum enervare valuit. Hoc verò majorem aciditatem præ se fert, utut particulas alcalinas, in $\ominus$ fixò quammaximè conspicuas, conjunctas habeat, adeoque ad $\ominus$ ia enixa quoque referendum sit. Ut taceam in lixivio Nitratiorum, Salpeter Mitter dictò, Magisterium adhuc, seu feculam alcalinam latere, quæ sollicitè separata novissimam Romanorum MAGNESIAM ALBAM constituit, nostris hominibus adhuc incognitam. De $\oslash$ sis verò & sulphureis $\ominus$ particulis dubitare non finit ejusdem inflammabilitas, locus natalis & effectus, in stercorendis agris quammaximè conspicuus.

PROPOSITIO IV.

Sulphura, è terreis & oleosis particulis constan-
tia, vel liquida sunt, ut Naphtha, Petroleum &
Bitumen: Vel solida, ut Carbones fossiles, Torfa,
Succinum & Ambra.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Hic lucri bonus odor ex re
quâlibet. Sulphurei enim
succis non tantum odorem, sed
& lucrum ferunt, non conte-
mendum. Non dicam jam
de sordidâ Agyrtarum avaritiâ,
quâ oleum Petræ, sive rubrum,
sive album, tam carè divendunt
& ineruditæ plebeculæ, sub titu-
lis speciosissimis, pro Panacæâ
aliquâ obtrudunt. Alia saltem
sulphurea pensitemus, opes ho-
nestissimas ministrantia, quo-
rum basis & prima scaturigo est
Bitumen, quod fluidum in mi-
neris & aliis impuritatibus ad-
huc permixtum Torfam atque
Maltham: colatum & purius
redditum, naphtham, ob efflu-
viorum copiam in distans in-
flammabilem: è terrâ aut petris
scaturiens, oleum terræ atque
petræ: particularis terrestribus

junctum, sulphur nativum aut
citrinum: lapidescens, succi-
num, gagatem & carbones fos-
siles: in mari concreescens, am-
bram constituit, de quibus
omnibus *Museum nostrum Mu-
seorum ab initio* videri poterit.

II. Sunt qui & Arsenicum
cum ꝑ. huc referunt, quæ tamen
ab aliis aut succis mixtis, aut
metallis imperfectioribus, ac-
censentur. Arsenicum certè
copiosissimas particulas salinas
easque corrosivas admodum
conjunctas habet, unde maligna
ejus & venenosa indoles proma-
nat. His enim aut subjectis
oleosis, aut lacteis obtusis, com-
muni Circulatorum experimen-
tò, minus nocet, dummodò
sumptò tempestivè vomitoriò
rursus ejiciatur. Antimonium
è contrà plures particulas sul-
phureas, regulinis seu metallicis

intermixtas, continet, quibus vis tribuenda est; quamvis & salinæ, emetica, in crocô metallorum, in butyrô & conspicuæ, prorsus sulphure & auratô & similibus, excludendæ non sint.

PROPOSITIO V.

Terræ sunt vel steriles & arenosæ, ut lutum: Vel pingues, ut Marga Terræque sigillatæ, in quibus color æque ac odor aliqualis distingui potest.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Pulvis & umbra sumus! Terra, inquam, sumus & in terram revertemur. Difficile interim est terræ primævæ, h. e. simplicissimæ, statum explicare; quæ enim de Terrâ Adamiticâ & Virgineâ, in Museis Curiosorum obviis, dicuntur, incerta ferè sunt. Damnata verò Chymicorum terra damnum est experta. Adeoque pro simpliciiori terrâ lutum nobis sufficiat, cui si aliæ particule minerales & metallicæ jungantur, pinguiorres, marga scilicet, boli & terræ sigillatæ, sub argillâ ab aliis comprehensæ, oriuntur, quæ si manibus aliquamdiu terantur, manifestum odorem, eumque sat

validum, confortantem, conjunctum habent, ita ut Baco de Verulamio statim à somnô glebam terræ recentem naribus, ad longævitatem sibi conciliandam, applicuisse legatur.

II. Color autem, in terris illis Medicinalibus & sigillatis conspicuus, à particulis metallicis oritur, ita ut rubedo bolorum à particulis *Œ*alibus, flavedo terrarum quarundam sigillatarum à particulis *Ō*ribus, candidus in Creta & aliis à Saturninis, plus minus corrosis, aut calcinatis, dependeat. Figuræ autem & species illarum mirè ludentes in Museis Variorum observari possunt.

PROPOSITIO VI.

L Apides, ex aquâ à spiritu lapidifico generati, sunt aut vulgares, ut saxum, silices &c. Aut pretiosi, scilicet geminæ, tam veræ, ut Adamas, Sapphirus, Rubinus, Smaragdus &c. quàm spurix, Fluores & Artificiales, è crystallo variè tincto paratæ.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

IN verbis, herbis & lapidibus magna latet vis. Per lapides autem hîc loci intelligimus mineralia dura, quæ neque malleari, neque liquari possunt, sed igni commissa in calcem abeunt, ut in lapidibus calcariis potissimum observatur. Unde generentur & discrepant Autores. Sunt qui eosdem è limo, post evaporationem particularum aquearum remanente & in solidum ejusmodi corpus abeunte, fieri existimant, quâ ratione calculos animales in hominis brutorumque partibus, tantum non omnibus, generari posse, Dn. Joh. Dan. Major in *Hist. calculi Sperlingiani* asseruit. Ast præter alia gemmarum pelluciditas obstare videtur, quæ fluidam

potius & aqueam materiam arguit, non tam à calore, instar lapidum coctilium, nec sale, in deliquium prono, sed à subtilissimo quodam halitu, quem spiritum lapidificum vocant, etiam in momentò condensabili.

II. In Speciebus lapidum mirè ludit Natura, tam in vulgariis & minus pretiosis, sive simplicibus, Saxo, Silice &c. sive figuratis, ut Marmore communi & Florentino, Lapide Serpentino, Conchite, Astroite, Echinite, Osteocolla, Hysterolitho, aliisque in Museis Curiosorum observandis: quàm in pretiosis, Gemmis scilicet, tum veris, colore & duritie distinguendis, quales sunt Adamas, Sapphirus, Rubinus, Smaragdus, tum nothis & Spuriis, quales sunt Fluores in

mineri orientes & in igne fluentes & Gemmae artificiales, ex crystallo paratae, de quibus omnibus ex professio egit Boëtius de Boot, in *Gemmarum & Lapidum Historia*.

III. Huc Lapidifaceta & cumprimis Lithodendra, in fundo maris generata, pertinent, qualia sunt Corallia, eaque triplicia, alba, rubra & nigra, quae certis lapidibus, tanquam matricibus quibusdam, adnascuntur, haud aliter ac simile concretum coralloides B. saxo

communi A. in Fig. 2. Tab. XIV. rarissimo (quod in Museo meo servo) spectaculo innatum est, ad cujus radicem vermiculus C. pariter lapidifacetus, observatur. Corallia verò ipsa (quibus & Corallina, officinarum anthelminticum, quodammodo similis est) sub aqua non minus ac extra aquam dura tactuique renitentia reperiri, Bocconius & alii, piscaturae coralliorum non ignari, attestantur, vid. *Museum Museorum Tit. de corall.*

PROPOSITIO VII.

Metalla vel Perfecta & matura sunt, certis enchiresibus probanda, ut Aurum, Argentum, Stannum, Cuprum, Ferrum, Plumbum: Vel Imperfecta & immatura, ut Argentum Vivum & Marcasitæ.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Non omne quod (fulget)
(micat)
aurum est: Probandum ergo &
videndum

— — — *quid distent ara lupinis?*

Triplex autem est Metallorum
docimasia, Physica, Chymica &

Mechanica. Hæc bilance sub aqua, juxta inventum Archimedis, aut & hydrometro Fig. 6. Tab. VIII. depictio, perficitur. Illa furnis docimasticis: Ista Lapide Lydio & acubus probatoriis Fig. 3. 4. Tab. XIII. ob oculos positus.

Scilicet

*Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum ,
Sic Lydio Lapide & Pondere claret idem.*

Neque enim soli hîc colori fi-
dendum, cùm & aurum candi-
dum reperiatur, quod argentum
esse jurâres, nisi pondus aliâque
auri proprietates aliud suade-
rent, *vid. Balbinus in Hist. Nat.*
Bohemia. Idem de Argentô
dicendum, quod à dealbatâ Ve-
nere, colore & qualitatibus ex-
ternis, vix à Peritissimis distingui
potest. Sic & in Stannô, si h
Zinco & aliis adulteratur, nul-
lum è colore criterium bonita-
tis hauries. Et quî cuprum fa-
ctitium, ab aquis Neosolanis in
Ungariâ è ferrô transmutatum,
à verô & nativô discerneres, nisi
alia, præter colorem externum,
adminicula suppeterent?

II. Imperfecta & quodam-

modò immatura metalla sunt
Marcafitæ, quarum licet tot sint
species, quot ipsa metalla, binæ
tamen præ aliis sunt famosæ,
Bismuthum scilicet & Zincum.
Quod verò Mercurius etiam
quodammodò immaturus sit,
coagulatio ejus per h fumum
adstruit, quô solo in metallum
malleabile potest redigi, licet
quam facilimè ad pristinam re-
deat indolem. Quam teneram
autem cum Metallis Perfectiori-
bus, Auro scilicet & Argento,
foveat amicitiam, Arbores Phi-
losophicæ testantur, quibus
Chymici arbusculas auri argen-
tive puri, in fodinis ditioribus
ludentes, imitari solent, quales
in Museis quoque ostenduntur.

PROPOSITIO VIII.

PRæparantur Metalla variè in Arte Metallurgi-
ca, in qua 1. Inventio, 2. Effossio, 3. Depura-
tio & 4. Separatio metallorum considerata sunt.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Hoc opus, hic labor est! Hîc
se vivos tumulant Morta-

les suaque cum visceribus terræ
permutant viscera. Adeoque
verum est, quod Poëta canit:

Auri

*Auri sacra fames quid non mortalia cogit
Pectora!*

Et utinam corpora tantum, non verò animam simul periclitentur, quorum animus est in mineris. Periclitari autem animam inventio metallorum per Virgulam Mercurialem, seu Divinatoriam, Fig. 1. Tab. XIII. depictam, attestatur experientia, quam monstri & superstitionis quid alere vel exinde conjicias, quòd in quorundam tantum, non verò omnium manibus se inclinet: Et licet Vallemontius effugium aliquod in effluviis mineralibus, Fig. 2. Tab. XIII. ob oculos positis, eorumque sympathiâ, vel antipathiâ, cum hoc, vel illo homine, sibi quærere sustineat, vix tamen credibile est, tantillas ex hominibus effluentes atomos atmosphæræ huic minerali se validè opponere posse. Adeoque præstant signa magis naturalia, qualia sunt defectus pruinae graminaque arida, saxa graviora & similia, ab effluviis metallorum eorumque motu provenientia, quibus ad

indagandas mineras tutò licet uti.

II. Rudetibus metallorum inventis collectio & effossio illorum instituitur, sive rutrò in terræ superficie, sive aliis instrumentis in Fodinis, in quibus tamen venas minores rarò attingunt, ne præmatùrè fodinas evacuent, Sie müssen keine Kautzber fenn & cum metalla rarò pura (gediegen) appareant, sed aliis plerunque mineris (sive simplicibus, sive figuratis & vel plantarum, vel animalium figuris decoratis) commixta sint, hinc præviâ tostione & lotionc, viliora in officinis fusoriis (in den Schmelz-Hütten) liquantur & funduntur: Nobiliora verò ab ignobilibus separantur, vel solutionc per menstrua salina, ∇ . ∇ Regiam & Cæmenta; aut per amalgamationem cum φ ; vel & fusionc cum δ . Cupellatione & Quartatione, quibus & Probatio illorum, in Arte Docimasticâ, instituitur.

Fig. 1

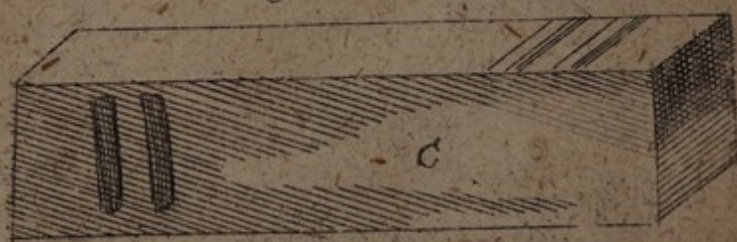
Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

CAP. VIII.
DE
NATURA VEGETABILIIUM.

PROPOSITIO I.

VEgetabilia generantur è semine, terræ commissô, in quô plantula seminalis per humores affluentes & influxum ætheris explicatur, donec, actis simul radicibus, è terrâ propullulet.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Præsentem referet qualibet herba DEUM!

Refert autem generatione, tactum granula intus contenta nutritione atque fructificatione, præter quas aliæ, viventibus propriæ, functiones vegetabilibus tribui non debent. Quæcunque enim in herbâ mimosâ, sensitivâ vulgò dictâ, observantur, non tam à sensatione, propriè sic dictâ, quàm fibrillarum tenerrimarum corrugatione & concidentiâ mechanicâ, deducenda sunt, quæ non magis à sensu quodam oritur, ac staminum & particularum ruptura in lachrymis vitreis, circa apicem aut appendicem violatis. Idem de vasculis seminalibus plantæ, noli me tangere dictæ, sentiendum, quæ ad levissimum sui at-

tactum granula intus contenta in faciem adstantium explodunt & evibrant.

II. Non minùs Generatio plantarum, in terræ gremiô, motu fit mechanicô, quatenus particulæ aqueæ corticem seminum, terræ recens mandatorum, subeundo penetrandoque cum particulis illorum volatilibus (quas pro animâ vegetativâ fortè habent) tenerrima plantarum Stamina, in semine jam ante latitantia, evolvunt, explicant & in eum, in quem inclinabant, situm agunt, donec viribus, per nutrimentum indies appulsum, adauctis, ipsam terram perforando, in apricum prodeant & pul-

lulent, remanentibus tamen fibris, radicem constituentibus: quæ omnia tum aëris extus incumbentis pressio, tum ætheris intus oberrantis, activitas validè promovere solent, quæ plantulam seminalem, in unoquoque semine sepultam, per humores circulates, evolvunt, surculos expandunt & sub HERBÆ, FRUTICIS, aut ARBORIS (quæ tres Vegetabilium Species constituunt) formâ ad ulteriorem vegetationem disponunt, cum primis si calor solis exter-

nus simul terram æquè ac semina fovendo poros & fibras ita disponat, ut humores circulates semina subintrare, movere & explicare valeant. Quemadmodum enim in regno animali nulla sine semine generatio datur, ita nullæ quoque herbæ sine semine propullulant, quicquid de spontaneò plantarum proventu, in muris antiquioribus, tectis aliisque locis inaccessis (quò semina per aves & ventos deportari possunt) olim perhibuerint.

PROPOSITIO II.

Nutritio plantarum aquâ, per radices aut corticem in tubulos illarum impulsâ, celebratur, quâ copiosius affluente vegetabilia, à ventis simul agitata, crescunt & augmentum capiunt.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Qui viret in foliis venit è radicibus humor.

Radicibus scilicet (quibus nulla planta caret) à terrâ subministrantur aqueæ particulæ nutritivæ, quæ per fistulas & tubulos tenuissimos in vesiculas plantarum urgentur. E fistulis enim & vesicis tenuissimis plan-

tas præcipuè constare, Malpighius, Italus, primus per anatonem plantarum curiosissimam demonstravit, quas duplicis generis esse docuit, ita ut aliæ alimento convehendo inserviant, aliæ aëri excipiendo dicatæ

dicatæ sint; quapropter illas vasis, has verò pulmonibus animalium assimilat. Utræque autem in radicibus in fasciculum ferè colliguntur, in ramis latius dispersæ & in propagines dilatatæ, quæ utrobique arctius & laxius inter se conjunctæ vesiculas in interstitiis suis complectuntur, quas amplificari cogit nutrimentum, in carnem quasi concrefcens.

II. In has ergò plantarum fistulas alimentum aquosum è radicibus, non tam facultate quâdam animæ vegetativæ attractice, Scholarum figmento, quàm aëris externi & caloris subterra-

nei impulsu altius evehitur, adeò quidem, ut & arborum excelssimarum cacumina adscendat, cùm ex mechanicis constet, liquores in tubis gracilioribus (quales plantarum sunt) altius evehi, cum primis si arbores à ventis hinc inde moveantur, inclinentur & è situ rectò in declivorem flectantur, qui multum quoque ulteriorem ascensionem facilitare poterat, quoniam gravia in declivi minus gravitant, ut in tubo Torricelliano paulatim inclinatio apparet, ubi 32. pollices adscendere videtur.

PROPOSITIO III.

FRUCTIFICATIO plantarum ope Florum accidit, qui partim ad foecunditatem, partim ad nutritionem fructus tenerrimi, summè necessarii sunt.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

PAtet è fructibus arbor, imò tota plantarum familia, quam juxta novissimam (è Tournefortii *Institutionibus Rei Herbariæ* optimè hauriendam) Botanicorum methodum vix certius, quàm è floribus & fru-

ctibus distinguere poteris, utut alii floribus, alii fructibus primas deferant: alii denique interiorem & universam partium organicarum structuram simul considerandam esse suadeant. Quicquid horum sit, omnes florum præsentiam ad fructificationem

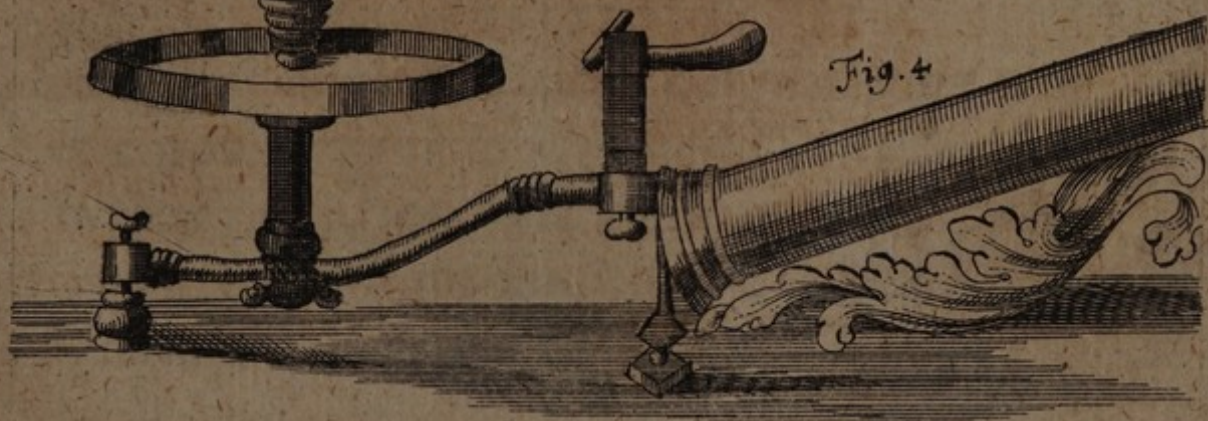
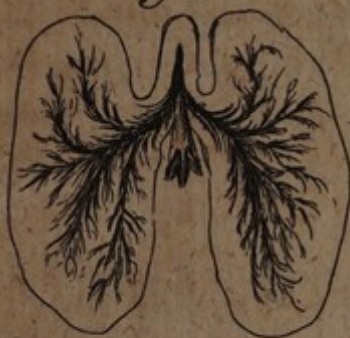

tionem summoperè necessariam esse fatentur, per quos non tam folia, seu petala, variis coloribus ludentia, cum vulgò, quàm apices pulverulentos, cum Salmasiò & aliis, intelligendos esse duco. Hi enim sunt, qui pulvere minutissimo, quem dissiliantibus fibrillis de se spargunt, seminalis vasculi stylum imprægnant & foecundant, qui in plantis Hermaphroditicis vel in mediò illorum hæret, ut in Tulipis & rosis, vel ab illo remotiores sunt, ut in frumentò Turcicò, vel & in diversis individuis continentur, ut in Plantis sexu distinctis, quales sunt Mercurialis, Morus & similes. Quemadmodum igitur apices seminis masculi officinam, ita vasculum seminale partes genitales foeminas exhibet, ut absurdum non sit, verum in plantis sexum statuere, quem argumentis solidis & curiosis adstruxit Dn. Camerarius in *Epist. de Sexu Plantarum*, quam in Appendice Dissertat. nostrarum Epistoliarum reperire licet. Nec obstat in plantis sæpè absque pulveris supradicti concursu generari fructus quosdam: siquidem non minus

constat fructus illos prorsus steriles & omnibus feminibus destitutos, adeoque, ovorum à Gallo non foecundatorum instar, subventaneos esse, *vid. c. l.*

II. Alter in thesi allegatus florum usus erat, nutritionem fructus tenerioris promovere, ad quam reliquæ florum partes, petala scilicet, stamina & similia symbolum quoque suum adferunt. Flores sunt quasi viscera quædam, in quibus alimentum multiplici circulatione ad primam ovuli formationem, aut explicationem, aptius evadit. Sive enim semina plantarum in singulis plantis efformentur, sive (ut probabilius apparet & non tantum per plantulam seminalem in Fig. 3. Tab. XIV. sed & spicam E. in mediò Germinis A. B. F. microscopiò observatam, in Fig. 1. Tab. XIV. ob oculos ponitur) delineatæ jamdum in feminibus particulæ saltem evolvendæ sint, alimentò sincerò & laudabili utrobique indigent, cujus primos impetus sustinere non possent fructus tenerissimi in vasculò seminali contenti, nisi prius in aliis floris partibus mitigaretur quasi & ab hetero-

terogeneis particulis purgetur. Lacte enim, infantum recens natorum instar, in primâ partium explicatione fructus indiget, quæ, non secus ac fœcundatio plantarum, periclitatur, si flores intempestivè refecentur, eò scilicet tempore, quò expandi debent, cùm post explicationem illorum simile damnum non facile observetur. Florum ergò munus haud obscurum est nutrire fructum adhuc tenellum, ita tamen, ut nutritio hæc vix unius aut alterius diei sit; cui asserto si quis objiciat flores illos, qui fructui nascenti in rosis, pyris, malis cotoneis &c. imminet, adeò hisce nutrimentum non præbere, ut suum potius alimentum à fructibus mutucentur:

Is sciat velim, alimentum à pedunculo per fructus cutim ad flores urgeri, ab his & in his præparari, indeque circulatione quadam (in plantis non minus ac animalibus observabili) ad fructus, per vasa deferentia, redire & in ipsa semina, quæ centrum illorum occupant, simul dispensari: quæ omnia probabiliora redderent valvulæ, in tubulis plantarum, ope antliæ pneumaticæ in Fig. 4. Tab. XIV. per recipiens B. aut campanam tritorio B. instructam, demonstrandæ, quæ eundem procul dubiò cum valvulis venarum, in brutis & hominibus occurrentium, usum habebunt, si certum sit experimentum à *Senguerdio* tentatum.

CAP. IX.

DE NATURA BRUTORUM ET OECONOMIA ANIMALI.

PROPOSITIO I.

BRUTA sunt animalia ratione destituta, quæ præter corpus organicum, principiò vitali, ad varios motus, in oeconomîâ animalî perficiendos, sunt instructa, quorum intuitu in Gressilia, Reptilia, Natatilia & Volatilia distinguuntur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Jumentorum nunc mentio facienda est, de quibus & Salomonem inter Regios strepitus ac honores differuisse non poenituit. Hic enim, Sacra Scripturâ teste, elocutus est de cedro, quæ est in Libanô, usque ad hyssopum, quæ egreditur de parricere, de jumentis, volatilibus, reptilibus & piscibus. Quia & à Paganis Magnus Orientis Dominitor, Alexander Magnus, similem inde delectationem hausisse videtur, dum Præceptoris suo Aristoteli tot subsidia, ad Historiam animalium (plurimorum talentorum opus) conscribendam, porrigere iussit, quam optimum Stagiritæ librum esse, non absurdè dixero. E Christianis verò plures sunt, qui hanc Philosophiæ Naturalis partem scriptis nobilissimis illustrarunt, sive jam universam animalium Historiam, sive Sacram, sive Profanam, enarraverint, ut Bochartus, Franzius, Majus, Gesnerus, Jonstonius, Aldrovandus, Willughbeius, Rajus &c. sive hanc, vel illam brutorum speciem ex professô, quod dicitur, descri-

pserint, insectorum scilicet horumque generationem, de quibus Rhedi, Svammerdam, erucarum earumque transmutationem, de quibus Listerus, Græffia & alii: Concharum & testudinum, de quibus Buonanni in *Recreatione mentis & oculi*. Quò & opuscula Naturæ Curiosorum in Germaniâ, loco Pensi Academici, de hoc vel illô brutô conscripta pertinent, quorum epitomen & contenta in *Historiâ Literariâ S. R. I. Acad. Naturæ Curiosorum*, pro Coronide commentariolo huic adjecta, videre licebit.

II. Quemadmodum verò in omni brutô & corpore vivente duo, tanquam partes essentielles, occurrunt, Corpus scilicet organicum & Principium vitale, motus varios exercens: Motus autem dispositionem aliquam & ad motum propensionem (quam Naturam dicunt) in partibus integrantibus requirunt; ita primò omnium Corporis Organicæ textura expedienda est, pro cuius diversitate alia in hunc, alia in alium feruntur motum. Hæc ergò Anatomici

con-

consulendi erunt, qui Corpus Organicum dividunt in Truncum Capitatum & Artus. Truncus subdividitur in tres Cavitates, seu Regiones, supremam, mediam & infimam. Hanc Abdomen constituit, quod ob purgamentorum copiam maturè removendam cultri anatomici aciem primò experiri solet. Illam Pectus: Istam denique Caput format & constituit. Suprema Functionibus animalibus: Media vitalibus: Infima genitalibus potissimum inservit, utut mutuam sibi in Oeconomîâ Animali operam præstent & admirandum inter se consensum alant, quem partim humorum circulantium, partim nervorum aliorumque vasorum, tam nervorum, quàm sanguiferorum & lymphaticorum ope inter se invicem exercent, de quibus Anatomici, Bartholini scilicet, Veslingii, Bauhini, Bidlovii, Verheyen & quæ instar omnium, Bibliotheca Anatomica conferri poterunt.

III. De Principiò vitali (quod Animam Brutorum vocant) nondum conveniunt Autores, cum non desint, qui pro imma-

terialitate ejus pugnant, aliis illud materiale & corporeum esse statuentibus. Prius ex Antiquissimis Platonici nonnulli, metempsychosin, seu revolutionem animarum, admittentes defendebant: quibus Indorum, cum primis Sinensium, Brachmanes adhucdum subscribere videntur, qui honori sibi ducunt, si animæ illorum, post obitum, in jumenta majora transmigraverint. Maxima è contra Physicorum Pars animam brutorum materialem esse sustinet, cum videamus bestias diversos actus simul diversis membris exercere, quod fieri non posset, nisi anima illarum partibus corporis organici esset coextensa. Adhæc plurima animalia, cum primis insecta, in partes discissa, sensum & motum in his ad tempus exercent, quod absque divisione principii vitalis fieri non posset, quæ, ut ipsa extensio, materiam quandam arguit. Nec obstat tales in brutis nonnullis versutioribus, vulpibus annosis, felibus & similibus, actiones perfici, quæ à principiò corporeò derivari nequeant, sed cognitionem aliquam & quasi ratiocinationem

nem arguant; siquidem omnes à motibus & undulationibus spirituum reciprocis membrisque in motus illos inclinantibus clare & distinctè duci & deduci possunt, ut post Cartesium Epitomator ejus, Dn. Le Grand, in peculiari *de carentiâ sensûs & cognitionis in brutis* commentariô ob oculos posuit. Adde quod haud absimiles sæpè actiones & *φαινόμενα* in automatis artificialibus, ab Hautschio, Norimbergensium Dædalô, aliisque fabricatis, observemus, ut dubitare non liceat, easdem in corporibus naturalibus, à Summô & Omnipotentissimô DEO T. O. M. numero, pondere & mensurâ mirè coagmentatis, per mechanicas principii vitalis excursiones administrari posse. Dum verò in specie determinandum est, quæ, qualis, quanta sit materia illa, quæ principii vitalis munus gerit in corporibus viventium? diversæ rursus sententiæ occurrunt. Videas enim, qui

non secus ac in vegetabilibus humores circulantes & cumprimis sanguinem pro illô habent, quum & ipse Spiritus S. in sacro Codice animam brutorum in sanguine latere dixerit: unde Bartholini Hafnienfes in hunc usque diem ab esu sanguinis abstinent & abstinentum censent, sicut ex Thom. Bartholini *Zr. de sanguine vetitô* apparet. Ast cum ibidem non tam ipsa sanguinis massa crassiuscula pro animâ brutorum habeatur, sed hæc in ipso sanguine, tanquam vehiculô, contineri dicatur; hinc rectius spiritus, seu particulas volatiles, partim in sanguine contentos, partim inde generatos & in nervos delatos, pro animâ brutorum venditamus, qui jugiter, variè & celerrimè in corpore rotati non possunt non calido vitali partes recreare & perfundere eâque de causâ Naturæ igneæ & lucidæ esse dicuntur à Willisiô, *Zr. de Animâ brutorum*.

PROPOSITIO II.

Functiones, in œconomiâ animali occurrentes, aut individui conservationi inserviunt, ut Nutritio,

tritio, sensus & motus, aut speciei propagationi, ut generatio, conceptio & partus.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

Ratio villicationis jam red-
denda, ut supputare quea-
mus, quô modô peragantur fun-
ctiones automaticæ, in machinis
viventium, quæ simul & colle-
ctivè sumptæ OECONOMIÆ
ANIMALIS nomine venire so-
lent. Duplices autem sunt fun-
ctiones, illæ occurrentes, prout
nonnullæ ad individui conser-
vationem ordinatæ sunt, sive
jam ad esse simpliciter requiran-
tur, ut nutritio, sive ad benè esse,
ut sensus & motus: Aliæ autem
ad speciei propagationem spe-
ctant, ut generatio & eò perti-
nentes actiones, quibus in sui
similis procreationem inclinan-
tur quævis animalia. Inter prio-
res agmen ducit ipsa Nutritio,
per alimenta, cibum & potum,
celebranda, quibus nullum pror-
sus animal carere valet. Quæ
enim de Chamæleonte, solô æ-
re visitante, fabulantur, expe-
rientia dudum, per sectionem
Anatomicam, insecta varia in sto-
machô animalculi hujus obser-

vando, falsa esse docuit. Nu-
tritio scilicet resarcire debebat
id, quod per motum indies cor-
poribus viventium decedit, si-
mulque materiam suppeditare
corporum incrementis, cum au-
ctio nihil aliud sit, quàm uberior
nutritio, ob fibrarum ductilita-
tem in juvenibus tantùm obvia,
in senibus autem, ob staminum
rigiditatem, subsistens. Adeo-
que ob tantam nutrimenti ne-
cessitatem duplex illud deside-
rium, (quod Appetitum vocant)
animalibus implantatum est,
quô fame pressa cibum solidio-
rem, siti verò divexata potum
affectare solent. Fames qui-
dem radicaliter à villicatione
plexûs nervosi (in sinistrô ven-
triculi orificiô conspicui & cum
reliquo systemate insignem
consensum alentis) oritur, quam
non tam humor lienis acidus,
aut venarum exinanitio hanc-
que subsequi putata suctio,
quàm collapsus & affrictio pa-
rietum ventriculi & à liquore
gastricô emanantia effluvia cau-
santur.

fantur. Sitis denique ab exsiccatione faucium harumque vellicatione dependet, quam utramque aut lymphæ salivæque defectus, aut salita & piperata, inferunt.

II. Quamprimùm ergò cibi potusque sunt assumpta, quædam illorum Præparatio, ad sanitatem & vitam longiorem multum conferens, in ore instituitur, quam Masticationem dicimus. Hâc enim alimenta, ope dentium & muscutorum, comminuuntur, salivæque, in glandulis salivalibus, è sanguine arterioso, secreta & per ductus salivales in os deducta, imbuitur, ut & sapor illorum accuratius percipiatur & digestio ventriculo magis facilitetur. Præparata enim in ore alimenta, mediante Deglutitione, per œsophagum, in ventriculum deferuntur, ut chylus prius, mox & chymus, inde extrahatur. Chylificatio enim non tam solò calore coquendo, ut vulgus existimat, perficitur: licet calorem stomachi vitalem à negotiò hòc prorsus excludere non liceat: Nec instar massæ in panificiò fermentando: Sed extrahendo: quatenus lymphæ

stomachæ (quam menstruum & fermentum vulgò vocant) particulis salinis magis magisque incidit & extrahit particulas nutritivas & balsamicas, spirituosas verò easdem magis volatilifacit, quæ accedentibus in duodenò particulis fellis oleosis & succi pancreatici aquosis lactescunt sicque magis depuratæ chymum albicantem constituunt, qui per tunicam intestinorum villosam transcolatus, in vasa mesaraica alba, quæ venæ lacteæ dicuntur, indeque in cisternam chyli & per ductum thoracicum venamque subclaviam in dextrum cordis ventriculum infunditur, ut sanguini commixtus, ope pulsûs, è systole & diastole constantis, per vasa arteriosa & venosa, circulari & in sanguinem mutari possit. Cor enim est musculus validus & instar antliæ jugiter agitato, quò massa sanguinea, per arterias ad omnes corporis organici recessus urgetur: à quibus per venas in idem principium revehitur, haud aliter ac in circulo describendò pes circini ad idem punctum redit, unde antea profectus erat.

Quapropter & motus hic ab
Harvæo

Harvæo primum, mox & aliis, circulatio sanguinis dictus fuit, ab internò particularum motu, quem fermentationem alii, Nos digestionem dicimus, omninò distinguendus.

III. Uterque hic motus ad sanguinis & spirituum generationem valdè necessarius est, è quibus illa non tam in hepate, corde, aut aliò quòdam viscere, quàm in ipsis vasis sanguiferis, perficitur, quatenus chymi particulæ salino-volatiles, cum oleosis digestæ, rubedinem induunt, ut in Chymicis fieri solet. Cùm verò in M. S. plurimæ particulæ adhuc hæreant, quæ partim majori volatilitate indigebant, partim è corpore penitus exterminandæ erant, hinc in diversis visceribus ulterior ejus perfectio & depuratio instituitur, quarum prior in pulmonibus & liene, altera autem in renibus, hepate & glandulis contingunt. In pulmonibus scilicet aër illi permiscetur, ut particulæ ejus magis dilatentur & explicentur, eaque de causâ duplici respirationis, inspirationis scilicet & expirationis, actu, mediante folle pellucido, in Fig. 3.

Tab. XV. ad oculum demonstrabili, reciproca vice impellitur & expellitur, quò effecto novus semper succedere simulque sanguinis, è dextrò ventriculò egressi, motus in sinistrum promoveri possit. In Liene, merè fibrosò, copiosæ particulæ volatiles & spirituosæ illi permiscuntur, quarum intuitu splen ridere facit. In Renibus serum excrementitium, à sanguine secedens, sub urinæ facie, per ureteres, in vesicam destillat. In Hepate particulæ actiores sulphureæ secretæ, per tenuissima vascula biliaria, partim in vesiculam felleam, partim & per ductum choledochum, in intestinum duodenum, sub formâ bilis, amendantur. In glandulis tandem conglobatis lymphæ à M. S. separata in vasa lymphatica: In conglomeratis autem humor segregatus, per ductum peculiarem, in cavitatem quandam deponitur, aut, non secus ac per poros, omninò è corpore transpirando excluditur.

IV. Sanguis ita genitus & depuratus aptus natus est, ut partim nutrimentum corpori ejusque partibus, partim & mate-

riam spiritibus generandis suppeditet. Illud portio ejus albicans, serum sanguinis dicta, constituit, quod in poros & interstitia fibrarum se insinuando à calore vitali quodammodò inspissatur & corporis substantiæ appropriatur, concurrente simul succo nervoso, subtilissimos etiam corporis recessus irrorante tonumque partium validè conservante. Altera verò portio sanguinis, ob particulas salino-volatiles oleosas, rubedinem præ se ferens, spirituum, seu particularum sanguinis subtilissimarum, generationi est dicata, qui officii intuitu in spiritus vitales, animales & genitales vulgò dispescuntur, ita tamen, ut non tam essentiâ & substantiâ, sed majori vel minori puritate differre censeantur. Spiritus Vitales quidem, in arteriis, per motum sanguinis digestivum, evehuntur & partes calore vitali perfundunt. Spiritus Animales inde in cortice cerebri secreti & per fibrosam ejus substantiam, seu Medullam, in nervos dispensati, sensus & motus, ceu Functiones Animales, obeunt. quorum priores vel interni sunt, vel externi. Hi variis spirituum animalium discurtionibus & motibus in cerebro & cerebello perficiuntur, quales sunt sensus communis, phantasia & memoria. Hi nihil aliud sunt, quàm impressiones objectorum sensibilium eorumque specierum in sensoria externa illisque coherentes nervosos funiculos, quales sunt: Gustus & Olfactus, Auditus, Visio, Tactus. Gustus in particulis salinis, va-

riè figuratis & papillas nerveas ipsius linguæ, hoc vel illò modò vellicantibus radicitur, quæ salivâ, tanquam mediò, prius solvi debebant, cum saliva non agant nisi soluta. Olfactus à particulis salino-sulphureis, diversimodè figuratis & membranam nasi pituitariam posteriorem vellicantibus, dependet. Auditus à citissimâ & tremulâ æris verberatione oritur, quæ in artificiosissimâ auris conchâ plus minus reflexâ auditum, vel gravem, vel acutum, efficit; unde & sonus CORNUBUS ACUSTICIS, in Fig. 2. Tab. IX. depictis, juvari & TUBA STENTOREOPHONICA, Fig. 1. Tab. IX. ob oculos positâ, in distans propagari potest. Nullum enim sonum sine aëre fieri, campanula in vacuò prorsus muta testatur, in Fig. 3. Tab. IX. Visus à speciebus visibilibus non tam emittendo, ut in LATERNA MAGICA in Fig. 2. Tab. XV. quàm recipiendo, ut in CAMERA OBSCURA & Fig. 1. Tab. XV. perficitur, tubisque opticis, aut MICROSCOPIIS, Fig. 3. & 4. Tab. XV. depictis, juvari potest, siue tribus lentibus sint instructa in Fig. 4. Tab. XV. siue unicâ in Fig. 3. ejusdem Tabulæ, ubi circulus eoriaceus a, lentem continens, apici Fig. 1. aut Fig. 3. applicandus, reliqua verò instrumenta l. g. res minutiores examinandas firmant & tenacius complectuntur, quæ ope instrumenti, in Fig. 1. depicti, variè moveri & inclinari possunt; sicut tenaculo, in Fig. 2. ob oculos posito, tubuli, liquonibus impleti, applicari & inseri possunt. Tactus denique ab

Fig. 3.

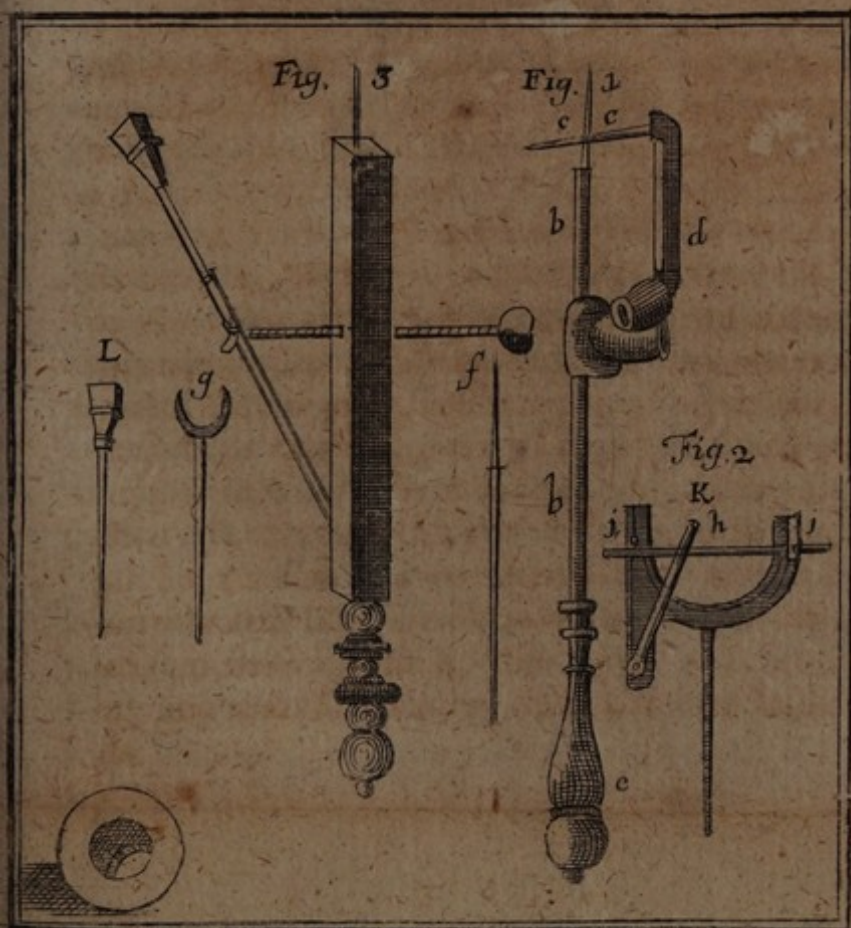

Fig. 2.

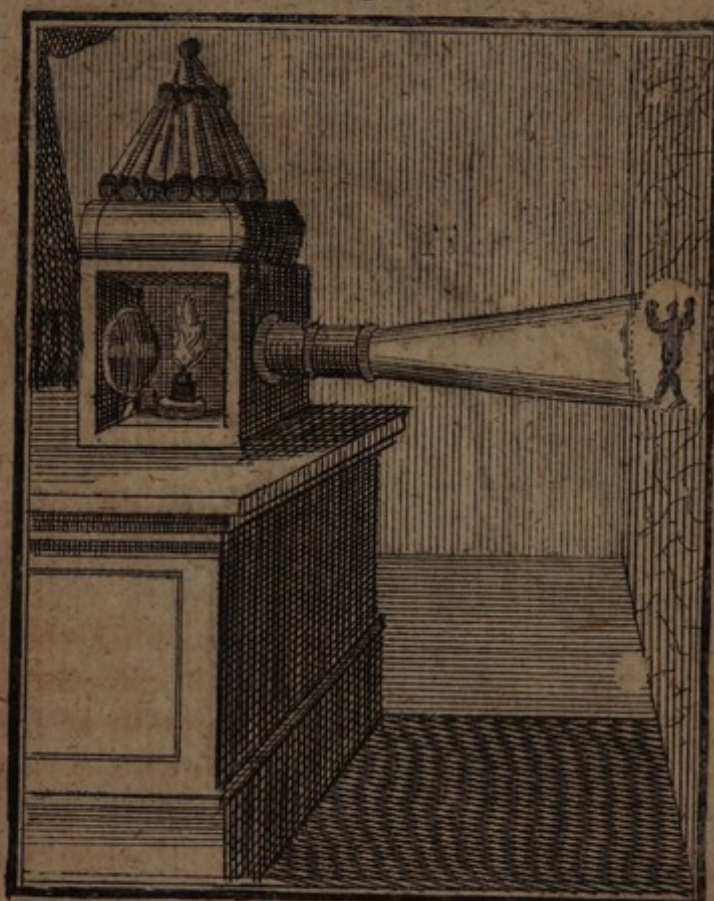

Fig. 4

ab objectorum externorum superficie, aut asperâ, aut lævi, motu itidem papillulas entis variè afficiente, perficitur. Quod verò motum animale attinet, is à spiritibus animalibus, aut fibras motrices, aut musculos irradiantibus deducendus est, qui ab illis & sanguine arterioso insufflati & quodammodò breviores redditi, haud aliter alia loco movere possunt, ac lapis molaris à plurimis vesicis, in Fig. 5. Tab. IX. inflatis, elevari solet.

V. Inter actiones speciei propagationi inservientes, in sexu virili, seminis prolifici generatio: In sequiori autem conceptio, foetus formatio & partus considerari merentur. Seminis prolifici (quò foemellæ carent) generatio in testiculis perficitur, per quorum funiculos, in gliribus cumprimis exactius distinguendos, portiones sanguinis subtiliores transcolantur junctisque spiritibus, tam vitalibus, quàm animalibus (spiritus genitales simul constituentibus) per vasa deferentia ad vesiculas seminales deponuntur. Hisce autem collectis & turgescen-
tibus animalia mascula ad orgasmum Venereum stimula varioque modò congregientia foemellis, ob liquoris genitalis æstuationem similiter prurientibus, semen prolificum injaculantur, quod an ipsius uteri cavitatem ingrediatur, an in viis & vaginâ uteri hæ-

rendo, quoad particulas spirituosissimas, in vasa arteriosa statim penetret? adhuc sub Judice lis est. Quicquid sit, hoc extra dubium est, particulas illas insignem in totò corpore alterationem parere & ad Ovarium delatas, titillatione quadam, fibrillas, ad extremitatem tubæ Fallopiæ tendentes, ita vibrare, ut hæc ad ovarium reflexa, ovulum unum, vel alterum, excipiat transfutumque ad uteri cavitatem indulgeat. Quamprimùm autem ovula in uterum delata sunt, humores nutritii, transfundendo primùm, mox & per vasa umbilicalia, lege circulationis, eò delatæ particulas illuc jam delineatas extendunt & spiritus intus latitantes excitant, qui variis suis impulsibus & motibus partes explicant & nutrimentum porulis & fibrarum interstitiis impellendo tam formationem, quàm auctionem foetus, in uterò contenti, promovent, donec ob sufficientem nutrimenti accisusque defectum exitum molitur, quò ipsò foemellæ ad partum stimulantur, pro diversitate animalium, tam oviparorum, (ad quæ conchilia & ostrea, ex unionibus, ceu ovulis suis, genita, referenda sunt) quàm viviparorum, temporis intuitu, diversum, quod in homine, ordinariò naturæ cursu, finis mensis noni & initium mensis decimi constituit. Interim, ut in reliquis corporibus naturalibus, ita & hæc

Ludit in humanis divina potentia rebus,

cùm ordinarius hic pariendi terminus haud rarò sive anticipari, sive postponi soleat, ut plurimis casibus, in forò ventilatis, ob oculos posuimus, in *Pandectis*

Medico-Legalibus Part. I. ut & *Supplemento Apologetico*, de verò & genuinò partus humani terminò, Gissæ A. 1705. ventilatò.

CAP. ULTIMUM
DE
NATURA HOMINIS.

PROPOSITIO I.

Homo est animal rationale, quod præter corpus organicum Mente, divinæ particulâ auræ, quoque gaudet.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I. **E**st DEUS in homine, sine cuius Numine nihil est in homine. In eò sumus, vivimus & movemur.

Est DEUS in Nobis ejusque calefcimus igne.

Incalefcimus autem motu, ab omnipotente Creatore, ut omnibus rebus mundanis, ita homini quoque implantato & ab Eodem, per Naturam, usque dum confervato. Scilicet ut in Macrocosmo, ita & in Microcosmo, admiranda partium symmetria & coordinatio observatur, unde talis ad motum inclinatio oboritur, quam vel levissimò fluidorum impetu & impulsu motus solidarum insequitur. Non sine causâ igitur Hippocrates Causam hominis naturam partim in corporis organici habitu, partim in viribus quærebat, ut in *Medicinâ Novâ Antiquâ* fusius ostendimus. Robustus ergò habitus constantesque vires Naturam fortiorem: Corpus autem flac-

cidum viresque labascentes Naturam debiliorem efficiunt: quod idem de Consuetudine, quam alteram Naturam vocant, censendum, quatenus per illam quoque partes & artus, aut robustiores, aut validiores, redduntur, motusque illorum plus minus faciliatur, de quibus plura in *Diss. Epistolicâ de Consuetudine, alterâ Naturâ*.

II. Corpus Organicum (in cujus partibus fundatur hominis Natura) quoad plurima & tantum non omnia convenit cum texturâ partium in reliquis animalibus, ratione destitutis, nisi quod staturâ corporis erectâ præ aliis tantum emineat, quantum inter lenta solent viburna cūpressi,

Pronaque cū spectent animalia cætera terram

Os homini sublime datum cælumque tueri.

Hinc & pleræque actiones, in Oeconomia animali brutorum occurrentes, in homine quoque observantur, ut in gradu eminentiori. Equidem sunt,

qui in quibusdam functionibus, cum primis sensuum externorum, organa brutorum membris & sensoriis humanis anteponunt, juxta versum:

Nos

*Nos aper auditu, nos vincit aranea tactu,
Vultur & olfactu, lynx visu, simia gustu:*

Sed triumphus hîc ante victoriam eanitur, cum ea, quæ subtilitati fortè & mobilitati sensoriorum in homine deesse videbantur, mentis & animæ rationalis adminiculo sufficientissimè

resarciantur, eaque, quæ sentimus, sentire nos sciamus, quod in brutis adeò desideratur, ut non sine causâ sensum, propriè sic dictum, illis denegent Moderni.

PROPOSITIO II.

Mens, seu Anima Rationalis, est Substantia cogitans, finita corporique organico mutuò foedere juncta.

ἘΚΘΕΣΙΣ.

§. I.

*Mens, mensura, quies, motus, positura, figura,
Sunt, cum materiâ, cunctarum exordia rerum:*

Posteriôra scilicet rerum materialium: Prior autem rationalium exordia, h. e. principia constituunt: Illa movendo: Hæc verò cogitando. Nihil enim prius in Animâ rationali concipitur, quàm cogitatio, non quidem determinata, sed in genere sic dicta. Quemadmodum ergò extensio de essentiâ materiæ esse dicitur, ita pariter cogitatio indeterminata est de essentiâ animæ rationalis, imò reliquorum spirituum, ad unum omnium, cum primis finitorum, angelorum scilicet. Cumque à rebus corporeis, seu extensis, tale quid oriri non possit, hinc à solius DEI sapientiâ & potentiâ originem suam veneratur anima.

II. Non minus fœdus & commer-

cium illud, quod in viventibus animam inter & corpus intercedit, à liberrimò DEI beneplacitò derivandum est, quicquid alii de vinculo mentis cum machinâ corporeâ commententur. Spiritus enim automatici, quibus munus illud tribuunt, non minus extensi & corporei sunt, ac partes corporis organicæ & solidæ; adeoque non major inter hos & animam rationalem est proportio, quàm inter illas. Sufficit, quòd ipsa mens pro arbitriò suò particulas C. N. subtilissimas, quæ spirituum nomine veniunt, ita determinare valeat, ut ad nutum & voluntatem ejus parati in has vel illas partes influere, easdem locomovere, aut variè alterare possint.

PRO-

PROPOSITIO III.

Operationes Mentis, seu Functiones Rationales, sunt Intellectus & Voluntas, quam postremam appetitus rationalis & affectus animi sequuntur.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

§. I. **O**mnia propter hominem, homo propter DEUM. Licet enim & cœli & omnia sublunaria gloriam Domini ebuccinent & per effectus, à posteriori, enarrent: Solus tamen homo id cum veneratione quadam & cognitione Creatoris præstare valet. Eum scilicet in finem intellectus est iustructus, ut cognoscendo intelligat bonitatem & immensam DEI clementiam, sicque in laudes ejus dissolvatur totus. Non sitis ergò sicut equus & mulus, quibus non inest intellectus: Reddite DEO, quæ DEI sunt Mortales: Ejus enim est potentia, regnum & gloria in seculorum secula.

II. Cæterum quânam in parte & quò modò dictæ modò Mentis operationes in homine perficiantur, admodum obscurum est. Nec enim certò dici potest, quânam in corporis parte sedem suam habeat, quicquid de variis cerebri particulis, glandula pineali & similibus hîc fabulentur. Si conjecturæ locus est, in principio nervorum, ad quod omnium sensoriorum nervi excurrunt, tanquam in throno suo residet & per motum spirituum

allatas species sensibiles dijudicat, in quò intellectus officium radicatur. Quatenus autem ex illis quasdam eligit, alias verò rejicit, voluntas sequitur ejusque pedissequæ, appetitus scilicet & affectus animi, spiritus & humores aut in motu sistentes quodammodò, ut timor, metus, tristitia: aut expandentes, ut lætitia: aut denique motibus contrariis distrahentes, ut ira, quæ furor brevis est. Modum nemo hætenus exprimere potuit, nec unquam exprimere poterit, quamdiu spirituum essentia specialior eorumque actiones (in quibus utrobique cœcetitimus) nos latebunt. Multò minùs actiones mentis, quæ aut in distans operando, per sympathiam quandam & consensum munialem, aliorum animas variè movere, aut aliorum motus recipere, per insomnia, aut aliis impressionibus, futura prævidere similiaque perpetrare valet, sive penetrare, sive exprimere licebit, nisi lux in inaccessis habitans novâ luce mentis nostræ tenebras illuminet, cui Laus,

Honor & Gloria sine
fine!

F I N I S.

MICHAELIS BERNHARDI
VALENTINI

HISTORIA
LITERARIA

S.R.I. ACADEMIÆ NA-
TURÆ CURIOSORUM,

COMPLECTENS

RECENSIONEM ET
CONTENTA LIBRORUM, A

DNN. PRÆSIDIBUS, ADJUNCTIS ET COLLEGIS,
LOCO PENSI ACADEMICI, AD NORMAM ET
FORMAM IN LEGIBUS PRÆSCRIPTAM,
EDITORUM,

SEORSIM OLIM ET PER PAR-
TES CONTINUATA,

NUNC VERO
AUCTIONIOR ET EMENDATIONIOR CONJUNCTIM
EMISSA.

~~~~~

GISSÆ-HASSORUM,

Typis & impensis HENNINGI MÜLLERI,
M DCC VIII.

THE UNIVERSITY OF
CHICAGO
LIBRARY
STACKEPOLE NA
CHICAGO ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF
CHICAGO
LIBRARY
STACKEPOLE NA
CHICAGO ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF
CHICAGO
LIBRARY
STACKEPOLE NA
CHICAGO ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF
CHICAGO
LIBRARY
STACKEPOLE NA
CHICAGO ILLINOIS

PRÆFATIO.

DEliberatum olim fuit, annon possibile sit, ut in tantâ Scriptorum ubertate omnes, aut saltem potiores, libri in unum Systema redigantur, aut verò ea, quæ ab aliis vel noviter excogitata, aut eximie dicta sunt, speciatim in usum seligantur. Illius telam à DNN Jureconsultis jam olim cæptam esse, iis ignotum esse nequit, quibus pretiosus ille & spissis voluminibus constans Tractatus Tractatuum ad manus unquam fuit. Hujus autem vestigia novissimè apud Renatum des Cartes Part. 2. Epist. C. pag. mihi 326. leguntur, cui hujusmodi consilium haud multum displicuisse videtur, utut de possibilitate ejus admodum dubitet. Difficile enim esse de alienis judicare & utilia inde desumere, quin neminem huic negotio parem esse, credit. Caterùm si revivisceret Vir Nobilissimus, hanc procul dubiò sententiam prorsus abdicaret. Quid enim tot hætenus, in diversis Europa locis, Angliâ scilicet, Galliâ, Italiâ &c. instituta Collegia ac Eruditorum Conventus aliud sibi volunt, quàm ut librorum undique conquisitorum nucleum, demptò quasi cortice, evolvant, contenta breviter enarrent, suumque subinde judicium interponendo alios in molestâ lectione sublevarent? Quod saluberrimum & omnium Facultatum disciplinis apprime proficuum institutum nunc & in mediâ Germaniâ quoque viget, postquam Celebratissima Eruditorum Lipsiensium Societas simile quid felicissimè tentavit & à plurimis jam annis continuavit. Non dicam de Hallensium, Hamburgensium aliorumque, à JUNKERO ex professô enumeratorum, Ephemeridibus, ad eundem scopum tendentibus. Certè si compendiosa hæc emergendi via ab initio Mundi calcata fuisset, asserere non vererer, uni ferè volumini haud difficulter includi posse

omne, quicquid aut rarioris, aut elegantioris literaturæ Orbis unquam vidit. In defectu verò hujus sufficiat nobis Modernorum solertia, quâ circulis suis & conventibus non de nostrò saltem seculò optimè mereri, sed & serò secuturæ posteritati scriptorum suorum compendia in Diariis relinquere amant, quæ ut omni meliori modò commendanda sunt, sic Illustrissima S. R. I. Naturæ Curiosorum Academia ulteriorem quoque ansam dedere, ut & hoc in punctò suum insimul symbolum conferre nullibi intermissura sit. Quem in finem ultimis, pro Anno 1684. evulgatis, Monitis de novò cautum est, ut, vi Legum Leopoldinarum, Collegarum scripta, si breviora, in Appendicem referantur, sin verò prolixiora & seorsim edenda, eorum tamen in annuis Ephemeridibus, brevis & in Synopsi quasi mentio quoque fieret. Quandoquidem autem hujus rei expeditio, missis olim à Magnifico DN. Præside literis, meæ in specie tenuitati commendata fuerit, collegi hunc in finem ea cum primis Curiosorum nostrorum opuscula, quæ ad Normam & Formam in Legibus præscriptam hoc vel illud corpus naturale pertractandum suscepèrunt. Quùm verò nucleum eorum successivè & per speciales continuationes Decuriæ II. atque III. Miscellan. Acad. Nat. Cur. locò Appendicis hætenus adjecerim: plures autem me rogaverint, ut conjunctim omnia, cum aliis adhuc restitantibus Curiosorum opusculis, in lucem publicam emitterem; hinc non potui non votis illorum satisfacere & præmissa cuilibet Regno naturæ introductione, sub formâ programmatis invitatorii olim hæc à me publicatâ, Commentario huic Physico subjungere, quò Curiosi Naturæ Scrutatores aliquam simul librorum cognitionem habeant eorumque corrasione supersedere possint. Hoc autem in lectione recensitionum harum notari velim, voces literis (quas vocant) cursivis expressas novum semper caput in opusculis innuere, quod ipsum tamen in quamplurimis numeris quoque designatum & expressum est. Errata (si qua irrepsère) Typographica Lector Benevolus haud gravatim emendabit, quem athleticè valere jubeo. Dab. G. Sæ è Musco die 20. Julii A. 1708.

INTRODUCTIO
Ad
REGNUM NATURÆ
MINERALE.

L. S.

Uemadmodum imperscrutabilis & mysteriis undique referta est Sacro-Sancta Creationis Historia, ita singulare & notatu illi haud indignum, Sanctissimum DEI Amanuenssem *metallorum*, omniumque quæ è tertæ medullis eruntur, ne verbo memi-

nisse, utut omnium alioquin corporum naturalium haud obscuram mentionem fecerit. An æternæ atque inexhaustæ Sapientiæ Numen hæc ipsa silentio involvendo & datâ quasi operâ insuper habendo in primâ statim herbâ suffocare voluit, inde nunquam non exorta, malorum irritamenta? Quid enim

*Auri sacra fames, quid non mortalia cogit
Pectora?*

An, quod alibi palam observatur, tacitè hîc indigitat, non ea, quæ infra, sed quæ supra nos sunt, esse quærenda, non Naturæ, sed Cœlorum regna. Ast quid DEI percontatur opera mortalis & unius noctis fungus?

Quis enim vias Domini cognovit & quis unquam illi fuit à consiliis? Piè hîc tacere præstat, quàm in causas hujus rei indagare, ne ab illis vapulemus, qui, nullas unquam rationes circa res naturales à fine, quem,

„DEUS, aut Natura, in iis facien-
 „dis sibi proposuit, desumere
 „solent, ne tantum sibi arrogare
 „videantur, ut ejus consiliorum
 „se participes esse putent. Suf-
 ficit DEUM T. O. M. non sine
 pręgnanti causâ auri argętive
 mineras in primęvâ creationis
 historiâ reticuisse, ac generali
 terrę nomini singula inclusisse.
 Quid enim aurum nisi terra?
 quid argentum nisi lutum? quid
 tot coloribus radiantes gemmę
 nisi pulvis & umbra? Interim
 quā ratione primū innotue-
 rint hominibus tot *venarum me-
 tallicarum* Species, & quis illa-
 rum Autor & *Inventor* fuerit,
 disquiritur? Illūc rem metalli-
 cam fortuitum quid esse, opinio
 est GEORGII AGRICOLÆ, Mi-
 neralistarum (ut BOYLEO au-
 dit) Peritissimi *Lib. 1. de re me-
 tallicâ pag. 1.* Occasionem ex
 EPICURI mente edocet GAS-
 SENDUS *Syntagm. Phil. Epicur.
 pag. 346.* qui tum primū me-
 tallia reperta fuisse scribit, cum
 sylvę seu fulmine accensę, seu
 aliunde excitatō inductōve igne
 conflagrarunt & factō radicitus
 incendiō cohęrentia radicibus
 metallia fuere liquefacta. Con-

jecturę huic calculum quoque
 adjicit OLAUS MAGNUS *Lib. 6.
 de Gentibus Septentr. cap. 1. pag.
 m. 182.* qui Septentrionalibus
 suis metalla eādē ratione in-
 notuisse refert; speciatim a. in-
 cendio montis Idę ferri fusoria
 primum detecta esse dicitur à
 MAJORE, in *Genio Errante, seu
 Dissert. de ingeniorum in scien-
 tiis abusu cap. 12.* Cuinam ve-
 rò ita felici esse contigerit, ut
 primus omnium mineras ape-
 ruerit, in eō diversa diversorum
 est sententia. Sunt qui cuidam
 ex Argonautis, LYNCEO co-
 gnomine, id honoris tribuunt.
 Alii TARQUINIUM SUPER-
 BUM pro Inventore fodinarum
 habent, sicut ex *Isid. Orig. lib. 5.
 c. 27.* habet THEODORUS
 JANSSONIUS ab ALMELO-
 VEN *Onomast. rerum invent.
 p. 47.* qui Lapidinas in specie
 CADMO tribuit, juxta *Clemen-
 tem Alex. Strom lib. 1. & Plin. 7.
 c. 56.* Verū altius erūendi
 sunt artis rei que metallicę nata-
 les, cū in primā statim mundi
 ætate iisdem neutiquam carue-
 rint. TUBALCAIN sanē,
 quem ex Zillā Lamechus ge-
 nuit, laudatur in Scripturā, ut Vir
 in

in arte ærariâ & ferrariâ versatissimus; unde colligere est jam inde à primò Mundi exortu æris & ferri mineras gentem illam fodisse Asiæque fodinas esse vetustissimas; quid quod CAINUS, Adami filius, à JOSEPHO pecuniam magni æstimasse dicitur. Nec desunt numismata Protoplasti inscriptionibus insignita, præter antiquissimos Hebræorum Græcorumque nummos, de quibus ex institutò Illustris *Rei Nummarie Scriptores*, VOLCKAMERI, MAJORES, PATINI, SPONII &c. Sic in sacro AARONIS vestitu duodecim eminebant gemmæ, ex infimis terræ mineris petitæ, de quibus ex professò EPIPHANIUS in *peculiari Tr.* ab Hierotarentinò Latinitate donatò. Quod si tandem ad Profanos eatur, & illic vestigia apparent antiquissima fodinarum. SEMIRAMIS enim, bellis quondam Celebris Regina, captivos ad metalla damnasse legitur, quæ Abrahami temporibus dominium tenuit in Assyrios; unde denuò elucescit opera metallica non nudius tertius, sed à longis retroseculis floruisse: Ut ut

diffiteri non possimus ante Erychthonii ætatem de nullis fodinis, (quo in locò sc. fuerint) memoriam quid proditum fuisse. Quamprimùm autem Europæis innotuit Studium Metallicum, mox scriptioni manus admove-runt eaque, quæ in eruendis hujus generis fossilibus observata sunt, in usum posteritatis annotarunt; Et quamvis apud Veteriores rerum naturalium Scriptores, PLATONEM, ARISTOTelem, PLINIUM pauca & nonnisi fragmenta quædam historiæ metallicæ occurrant, Posteritamen hoc in scribendi genere sedulam omninò operam navarunt. Sic in *Operationibus Metallicarum* describendis excellit jam ante laudatus AGRICOLA, in variis hujus generis Commentariis: quem in plurimis æmulantur MATHESIUS, ALBINUS, CÆSALPINUS: In *Probatione minerarum* seu *Arte Docimasticâ*, ERCKERUS in *Probier-Buch*. *Generationem* verò *mineralium*, si quis alius, egregiè absolvit Inclytus BECHERUS, Author fide dignissimus, in *Physicâ subterraneâ*, cui scripta HONOR. FABRI, BOYLEI,

LEI, HAMELII, WEBSTERI aliorumque haud infeliciter junguntur. Multa similiter hoc de argumentô PARACELsus habet & qui vitulô ejus arat, HELMONTIUS, uterque tamen datâ quasi opera sunt obscuri. Nec KIRCHERUS Jesuita omnibus satisfacit, quamvis in *Mundô suô Subterraneô*, magno promissor hiatu, plura stipuletur. Accuratam tandem *fossilium delineationem* atque differentiam si desideres, illa *ὁφθαλμοφανέως* conspiciuntur in elegantissimis *Museum Scriptoribus*, quos inter palmam tenet ULYSSES ALDROVANDUS in *Muséô Metallico*, librô non minus rarô, quàm pretiosô, è scriptis GESNERI magnam ad partem collecto, quibus multa debet ALDROVANDUS, Vir ob indicibilem in colligendis naturalibus curiositatem tandem ad incitas redactus. Nec contemnendum est parile WORMII *Museum*, è triplici Naturæ regnô depromptum: BESLERI itidem *Gazophylacium* & *Museum Brackenhoferianum*, perperuisiisque satis eruditis inscriptionibus enarratum. Quibus verò id felicitatis

contigit, singula majori cum delectamentô observare poterant in ipsis *Cameris*, *Pinacothecis*, seu ut Italis audiunt, *Galleriis* in & extra Germaniam, à Curiosis Naturæ Scrutatoribus undique conquisitis, de quibus Ingeniosissimus DN. JOH. DANIEL MAJOR, Antecessor Chiloniensis & in Acad. Leopoldinâ Collega Noster Exoptatissimus, singulari Tr. in Vernaculâ olim editô, *von den Kunst- und Naturalien-Kammern*: quem utinam aliquando continuaret Vir in rebus hisce Versatissimus. Hæc enim conditoria quasi & promptuaria quædam sunt, unde pleraque hauriri possunt, quæcunque in intimis terræ visceribus alma Mater Natura recondit. Videas hîc *Succos Minerales*, metallorum sive generationi, sive augmentationi, servientes, eosque vel in *Sulphura*, vel in *Salia* concretos, quæ pro variâ spiculorum, ex quibus sunt conflata, texturâ, tam in substantiâ, quàm in effectû mirè ludunt, sicut diversimodas particularum figuras, visum exiguitate eludentes, microscopiorum ope, præter POYVERUM, HOOKIUM,

KIUM, GRIENDELIIUM detexit Oculatissimus LEVVENHOEK, in *Anatomia rerum*, haud ita pridem è linguâ Belgicâ Latinitati reddita, cujus summaria, sîs, vide in *Supplem. Act. Erud. Lipsien- sium Sect. II. pag. 102.* Videas hîc immanem & majorem, quàm aliquis putaret, *Terrarum* differentiam, imprimis medicatarum, seu, ut à sigillis alibi impressis audiunt, *sigillatarum*, Melitææ sc. Lemniæ, Laubacensis (de quâ in peculiari scripto GEILFUSIUS) Strigonien- sis, Herbornensis &c. quarum insignem mirâque varietate ludentem congeriem, in Muscô Waldschmidiano, Francofurti nuper admirabantur mecum Archiatri Electorales Saxonici, FRANCI, MORGENSTERNII, ERNDELI, Triga Patronorum meorum observantissimè habenda. Videas hîc *Lapides* & *vulgares* & *pretiosos*, hosque & veros & metallicos, seu *fluores*, tam affabrè tornatos, tam artificiosè à Naturâ depictos, ut subtilissima hominum ingenia reperiant, quæ *Gemmis* suis *factitiis* vix ac ne vix quidem imitari valeant. Sunt qui externâ su-

perficiæ picturas exhibent, ab ortu illis ita inhærentes, ut jurares arte factas esse, quales datâ operâ recenset LACHMUNDUS in *Præfat. Oeuvres de Hildesheimensis* curiosissimæ: Tabulis verò æneis sub oculos ponit ULYSSES ALDROVANDUS in *Muscô Metallico Lib. IV. pag. 760*: Vivô denique exemplô quotidie observari possunt in *Lapidibus Florentinis*, vulgo etiam non ignotis & in pretiosissimo Achate Musei Cæsarei Viennensis, CHRISTO REGI naturali quadam inscriptione sacro, cujus effigies, ab Invictissimô Imperatore LEOPOLDO Academia Naturæ Curiosorum Gratioussimè dono data, videtur in *Ephemerid. Germanorum ANN. I. Dec. 1. Obs. 112. pag. 260.* Sunt deinde, qui semina referunt & fructus, ut *pisa Carolina, confetti da Tivoli*, vid. WORMIUS in *Muscô*: Frutices *Coralium*, de quô GANSIUS & BOCONE *aux Recherches & Observations naturelles.* Sunt qui varias animalium partes mentiuntur, ut *linguas serpentum glossæpetra Melitenses*, de quibus ex profelsô WELSCHIUS,

(B)

homi-

hominum *osteocolla*: Muliebria *lapis uterinus*: Cornua *unicornu fossile*, de quô BAUSCHIUS: Conchas *ostracites*, de quô MAJOR; sicut de ipsâ câque admirandâ *Conchyliorum* familiâ videri poterit BUONANNI *nella ricreatione dell' occhio & della mente, Roma* primum edita. Non dicam de integris animalibus quâvis de causâ petræfactis, quorum exempla legas in *Ephe-meridibus Germanorum Curiosis & Epist. D. D. MAJORIS, de Can-cri & serpentibus petræfactis*; sicut embryonem in uterô Maternô lapidescentem habet De- sideratissimus D. D. STRAUS- SIUS, *Tr. de Fœtu Mussipontano*. Imò integra Tartarorum Horda subitanêâ metamorphosi petræ- facta, in quodam Tartariâ deser- tû hodiernum conspici dicitur. Ut taceam *lapides vegetabiles* in variis animalium partibus gene- rari solitos, *Bezoar* sc. Orientale & Occidentale, *Ægagropilas* seu *Bezoar Germanicum*, *Globos Cervinos & Calculos Humanos*, quos non tantum in renibus & vesicâ, sed omnibus corporis humani partibus subnâsci, ex observationibus undique col-

lectis propriâque experienciâ ostendit Ocularissimus D. D. FRANCUS in *Lapicidinâ Micro- cosmi*. Ast ubi *Lapis Philosophicus*, cui tantopere inhiare so- lent Chymici Secretiores, ADE- PTOS se vocantes? Multa ete- nim Musea vidi (absit jactantia dictis!) multa legi, multa col- legi, nuspiam verò, quod sincerè fateor, nuspiam lapidem huncce Philosophicum reperii, licet in eô conquirendô & opes & inge- nium dilapident quamplures, quorum numerus reverâ est in- numerus. Scriptorum Scho- lasticorum à tempore Alberti ultra 12000. numerat singularis- simus Italus, ALESSANDRO TASSONI in *Tr. De' Pensieri Diversi lib. X. Cap. IV. pag. 352*. Alchymistarum ego tot myria- des verè dixerim, qui mira, sed obscura, de arte suâ profitentur, quæ plerunque tamen miserè corvos deludit hiantes. Pauci vel nulli obtinent, quod ex- optant infiniti. Chymicum quondam novî Veteranum, in Palatinatu inferiori, cujus quo- tidianâ conversatione usus sum familiarissimè, quem spes hujus lapidis adeò inescârat, ut pleris- que

que MSS. literis majusculis præfigeret: O LAPIS! tandem verò lapidaria tumulum exornans vorum boni Chymici adimplevit. Non sine causâ igitur vana hominum desideria explodit FABIVS GLISSENTI, in *Tr. de Lapide Philos. moraliter considerato*. Sed itane neganda pariter erit *Metallorum Transmutatio*, cui lapis ille vulgò destinari solet? non existimavero. Plures sunt unius rei causæ, nec defectu Panaceæ corrumpit transmutationis possibilitas, quam & ratio admittit & experientia confirmat, id quod ex conditō adstruunt egregiè, ὁ πολυμαθέστατος MORHOFIVS, in *Epistolâ ad Joelem Langelottum de metallorum transmutatione*, JACOB CARANTA de *Naturâ auri arte facti* & Author libri Germanici hōc de argumentō nundinis modò diffusis editi. Sive enim gradu saltem, sive simul specie censeas differre mineras, utrobique sanè res non est de impossibili, quum non tantum inter animalia, sed & inter vegetabilia & animalia idem vulgò observari credatur. Illius veritatem è sexu sequiori docet GRÆFIA, Celeberrimi

Sculptoris MERIANI Filia, in curiosissimò tractatu: *Wunderbahre Verwandlung der Raupen*; licet nullam hîc transmutationem agnoscat SVVAMMERDAMIUS, qui hujus rei modum singulari pariter de *Insectis* libro prosequitur & metamorphosin illam, plus quam Ovidianam, ab aliis Insectorum Scriptoribus ALDROVANDO, MOUFETO, LIBAVIO, GÖDDARTO, assertam, negat cum LISTERO: Hujus verò in exemplum cedere putantur Teredines ex lignō & Scorpiones ex herbâ Basilicogeniti. Cùm igitur in cæteris Naturæ Regnis locum inveniat specierum metamorphosis, quidni & in regnō minerali? locum autem invenire adstruit ἡ πέριξ, quem solve, sōdes, syllogismum. Testatur hoc elegantissimum numisma Cæsareum Viennæ conspicuum & in præsentia S.C.M. FERDINANDI III. Pragæ 15 Jan. A. 1643. projectione Chymicâ confectum, quod in figurâ æri incisâ habetur in ZVVELEFFERI *Mantiss. Spag. pag. 329*. Quin & in metallis vilioribus id procedere docet cuprum (quod nobis est ad

manus) factitium ex ♂ in ♀ transmutatum. Verum cum & hinc paucis Corinthum adire detur, præstat consilio Spiritus S. aut operibus vocationis aliquid boni efficere, quò habeamus, de quibus erogemus in proximum: aut viâ Naturæ ordinariâ è mineris, à DEO hunc in finem productis, artificiosè separare aurum & argentum, idque aut *solutione*, aut *fusione*, aut *cupellatione* & *quartatione*, de quibus supra citati Artis Metallurgicæ Scriptores, quam in compendiò habet DN. JACOB le MORT, Amicus, cum Lugduni viverem, Integerimus, in *Metallurgiâ Contractâ, Chymia Medico-Physicâ annexâ pag. 262.* Rarò enim simplici & purò aurò scatent minere, quod *Obryzum* vocant (*gediegent Gold*) sed plerunque matrices, lapides & terras admixta habent, à quibus dictis modis depurandæ; quibus adjici adhuc posset *amalgamatio cum ♀*, quò mediante aurum ex arenâ solet elici, quæ in aquis & fluminibus, aurum vehentibus, continetur, ut præter Tagum, Pactolum id de Rhenò pariter constat, qui circa Germershemium, Spiram

& alia loca arenâ *argyrisferâ* gaudet, unde plebeji artem hanc callentes (*die Goldwäscher*) aurum artificiosè extrahunt, cundis aureis Rhenanis destinatum. An & in corporibus animalium eorumque partibus generetur aurum, non sine causâ dubito, postquam famosa, de *aureo dente* pueri Silesiaci, impostura à SENNERTO conterraneò detecta est. Quis verò crederet *album* reperiri *aurum*, omni tincturâ exutum? reperiri autem in Cerconossii montibus Autor est fide dignissimus BALBINUS S. J. in *Histor. Bohemia P. I. C. XIV. p. 40.* quod argentum esse jurâres, nisi auro familiares proprietates aliud suaderent, pondus sc. extensibilitas, vis eludendi ignem & aquam fortem, solubilitas in aqua Regia &c. Pro argumentò illud est ad auri naturam quam proximè accedere *argentum*, quod similiter vel è mineris extrahitur, & *argentum rude* dicitur, vel *apxum*, sub forma arbuscularum, virgularum, capillorum in terræ gremiò fovetur, sicut arbusculas ejusmodi Dres ob oculos ponit Nobilissimus BES-

LÆRUS in *Gazophylacio*; quas imitari gestiunt Curiosi, *Arboribus Philosophicis*, ex ☉ & ♀ paratis*, de quibus eruditum Tr. conscripsit & ad prelum jam paratum habet DN. PEIKE KAMP Marpurgensis, Vir in experimentis Physico-technicis apprime doctus: Quemadmodum iidem *Argentum artificiale* ex ♀ parare nōrunt, unde tot de ♀ dealbat & processus exstant, ut opus Iliade prolixius haud difficulter inde posset colligi. De aliis metallis imperfectioribus, *Cupro*, *Stanno*, *Ferro*, *Plumbo*, eorumque recrementis, *Cadmia*, *Pompholyge*, *Lithargyrō*, *Cerussa*, ut & metallis secundariis, ♀ vivo, ♂, *arsenico* &c. plura addidisse non permittit occasio, licet de illorum essentiâ, effectibus variisque arte Chymicâ inde parandis medicamentis drasticis & Herculeis multa hîc adferri possent, quæ Ingenuos Naturæ Cultores & juvant & delectant. Hoc enim illud est condimentum, quô *Disputationum*, præsertim de *Generalibus*, austeritas temperatur. Hic est jucundissimus secessus, in quem animus disputando defatigatus divertitur. Hæ amæ-

nitates naturales in minimis etiam observata & locis suis opportunè inserta, ad lectionem & studii hujus amorem alliciunt, etiam eos, qui extra Scholas Præctica vitæ genus sectantur, ipsamque juventutem mirificè afficiunt: Ita Serenissimus Legislatores in *Statutis Academiae Nostræ Gissenæ Tit. LVI*. Agite ergo, GENEROSA PECTORA, quæ non tam corticem Naturæ proletarium lambere, quàm in intimos ejusdem sinus penetrare contenditis, agite & in abstrusos terræ cuniculos mecum descendendo admirandam fossilium varietatem in Regnô Minerali perscrutamini. Lucem ego commodabo faciemque præferendo Vos ad inæstimabiles has Naturæ delicias manu quasi ducam, & ita quidem ducam, ut *Publicè* generationem, differentias, depurationem omnemque minerarum œconomiam, tam naturalem, quàm artificialem, Ordinariis Prælectionibus candidè explicaturus: *Privatim* autem in Collegiis semestraliter aperiendis varias illarum Species, Succos minerales, tam macros, quàm pingues, Terras omnis generis,

Lapides & vulgares & pretiosos, Metalla eorumque mineras è Fodinis & Museis Celebrioribus hinc inde collecta oculari inspectioni concessurus sim, unâ cum novâ eâque facilimâ Chymiam addiscendi metho-

dô, quâ varia & auro contra pretiosiora medicamina inde sublimari possint. Faxit DEUS ut omnia feliciter! *Initium autem fiet* Proximo die qui est Octob. Valete! *PP. Giffæ d. Oct. Anno 1689.*

Num. I.

EHRENFRIDI HAGENDORNII,

Med. D. & Pract. Görlic.

TRACTATUS

De

CATECHU, seu TERRA

JAPONICA

ad normam Acad. Nat. Cur.

Jenæ A. 1679.

Librum præsentem V. Sectionibus absolvit Doctissimus Author (cujus elegantem pariter *Cynosbatologiam* alibi recensabo): *Prima Philologica* est, atque medicamentum hoc improprie *terram*, *Japonicam* autem à Patriâ dici docet. Quid verò vox *Catechu* sibi velit, usquedum in dubiò manet. In *Sectione II. Physiologicâ*, *Ortum* & *progressum* considerat & quandoquidem GARZIAS ab HORTO Europæis illam primò

detexit, Recentiorum inventum esse probat. Dum verò in *naturam* ejus atque quidditatem inquirat, institutis variis tentaminibus tandem invenit *mixturam esse compositam*, ex succo cujusdam arboris, cum miscela pulverum vegetab. oriundam, idque confirmat 1. quòd per trituram & microscopium varia inibi deprehenderit, frustra sc. lignorum, semina, lapillos &c. quòd 2. omnibus ferè *menstruis* obediat, aquosis, spirituosis & oleosis. Porro

Porro in patriam ejus inquirat, differentias, electionem & temperiem, quam temperatam esse putat, ad siccitatem tamen modicè vergentem. Tertiâ Pharmaciam expedit, varias sc. præparationes & compositiones, quas inter imprimis Tincturam ejus laudat, c. quadruplò spirit. vini vel aliùs spirit. appropriati pararam, atque decenti vehiculo dosique sumptam. In subsequenti verò Sect. IV. Therapeutica tractat & quoad vires ejus generales, vim adstrictivam inibi excellere probat, conjunctâ tamen qualitate præcipitatoriâ, ob pulveres intermixtos. Anodynâ tamen insimul, ob semen *ban-guè*, cujus intuitu & Venereis accensetur, quin & alexiphar-

macam esse, contra alios sustinet, cùm austera, tantùm non omnia, hâc facultate gaudeant, exemplo tormentillæ, bistortæ &c. quia M. S. à sale vol. venenoso nimis rarefactam in pristinam consistentiam vindicare solent. Masticatorium quoque est & traumaticum egregium, tam intus, quàm extus, adhibita. Quæ omnia postea specialius ostendit Autor & propriis observationibus omnibus C. H. affectibus, internis & externis, ubi vi quadam adstrictoriâ & anodyna opus erat, applicavit. Sectio tandem quinta mechanica tradit experimenta, Pictoribus & Cosmeticen amantibus haud ingrata futura.

Nam. II.

JOH. LAURENTII BAUSCHII
SCHEDIASMA

De

UNICORNU FOSSILI,

ad Normam & Formam Acad. N. C.

TRACTATUS hic curiosæ DN. D. FEHR II Scorzonæræ adjectus est, ubi præmissis variis nominibus hujus unicornu, materiam & modum generationis inquirat, quam margam quandam, bolum vel succum lapidescentem esse credit, qui intercedente motu

motu, in terræ visceribus concepto, atque varia matricis, sive loci conditione, vel ipsius etiam naturæ lusu, in cornuum, dentium &c. formas abeat & coaguletur. Unde jam patet, quid de eorum opinione sit sentiendum, qui cornua hæc, aut monocerotum cornua, aut dentes Elephantinos, diluvii tempore terrâ obrutos & quasi calcinatos esse statuunt. Illud verò haud impossibile esse credit, quod lacteus huiusmodi liquor, ex margâ, lignorum, cornuum, vel dentium porulis se insinuans, hæc in lapides successivè indurare possit. Abhinc *diversitatem*, animale inter atque minerale unicornu occurrentem, tradit, quæ à colore, odore, sapore, consistentiâ aliisque proprietatibus hauriri facile potest. *Locum* verò *natalem* diversa Germaniæ æquè ac Italiæ loca esse, variis exemplis & historiis comprobat. *Vires* quod concernit, pares illi ac terræ cuidam sigillatæ adscribit, præcipitantes scilicet, diaphoreticas & alexipharmacas. Quod verò à vulgò tot cæque stupendæ prorsus facultates illi tri-

buantur & auro contra pretiosius æstimetur, id ex præconceptâ ferè opinione, de unicornu verò, provenire credit, quod ipsum tamen tantas adversus venena vires neutiquam habere ex Clariss. Medicorum testimoniis adstruit. Multi interea in Epilepsia, febribus malignis, variolis, diarrhœis &c. *usus* esse non inficiari potest. *Modum utendi* in *preparato* potissimum esse subjungit, utut ex eodem pariter ac terra quadam sigillata *Spiritum* quoque per destill. elici posse nullus dubitet. Quin & variis illud *compositionibus* admisceri solet, quas inter elegantes imprimis sunt *globuli bezoardici*, à Dn. Authore in febb. malignis & variolis expertissimi.

Rx. Unicornu mineral.

Terr. sigill. albæ.

C. C. philosoph. calcinat.
aa. ℥iij.

℥ nîi diaphoret. ℥j. Terantur subtil. & cum mucilag. Tragac. alb. c. aq. Scord. vel Scorz. fact. F. Globuli in form.

Terræ sigill. Turcicæ Dos.
℔j. ad ℔ij.

GEORGII BALTH. MEZGERI, M. D.

AMBROLOGIA,

seu

Thesium Physico-Medicarum Semicenturia,

exhibita

Gratioso Naturæ Cur. Collegio.

IN Præf. Gener, Dn. Rosinus
Lentilius, causam exponit, cur
B. Dn. Autor coeptam olim
ambrologiam non prosecutus
fuerit, inter quas haud minima
videtur, quod A. 1666. in lucem
prodiens Justi Fidi Klobii Am-
bræ Historia Beatum Virum de-
terruerit. E fragmentis autem
post mortem eruit citatus Pro-
logus, quæ sequuntur.

In Thesi I. & II. Nominis ety-
mol. Hebr. & Græc. proponit,
addens in III. Nomina Latina &
Germ. in IV. & V. Homony-
miam. Abhinc §. VI. Definitio-
nem realem addit & per concre-
tum fragrantissimum, ex exhal.
pingui, in terrâ & mari, coagu-
latum describit; quam §. VII.
Physicè explicat. In sequenti-
bus autem, à §. VIII. usque ad
XVIII. aliorum sententias re-
cenfet & refutat, qui ambræ ori-
ginem aut è regnô animali, aut

vegetabili deducunt & vel pro
avium, piscium & similibus par-
tibus, aut excrementis, aut plan-
tarum lachrymâ, resinâ, aut fun-
gô habent. Nectamen in Mine-
ralium classe, aut terram §. XVIII.
aut sui generis succum §. XIX.
aut sulphur Veterum §. XX.
aut Mixtum quid §. XXI. sed
Bitumen esse §. XXII. statuit,
cujus generationem per 4. cau-
sarum genera à §. XXIII. ad
XXXIV. inclusivè explicat. His
expeditis Proprietates ejus ex-
ponit & soliditatem calori exsic-
canti & frigori indurescenti §.
XXXIV. pinguedinem, inflam-
mabilem odorem sulphuri, §.
XXXV. ad XXXVII. Saporem
§. XXXVIII. vim attractoriam
texturæ & effluviis §. XXXIX.
tribuit. Thesi verò XL. Lo-
cum tam generationis, quàm
collectionis eruit, quorum is
terræ gremium, hic verò Mare

(C)

Indicum

Indicum & Æthiopicum constituitur. Cum verò facile adulteretur, ante usum selectum habendum esse §. XLI. suadet, eligendo cineream, oleosam, fragrantem, non albicantem & gypseam. Et quum temperamentum ejus calidum & siccum, ut in §. XLII. demonstratur, adeoque multarum virium sit, hinc eandem non prorsus, quia exotica est, insuper habendam esse §. XLIII. statuit, cum non quævis ferat omnia tellus. Quantum enim usum habeat in Mechanicis, in varii generis vestimentis & utensilibus grato

odore imbuendis §. XLIV. quantum externè adhibita in confortando capite proficiat in §. XLV. quantum internè, in Senum morbis, confort. stomacho, corde, cerebro, nervis, conferat §. XLVI. ostenditur. Unde non potuerunt non variae compositiones Galenicæ §. XLVIII. XLIX. inde proficisci, è quibus variae formulæ fieri possunt, quarum specimen pro coronide in §. L. exhibetur. Tandem in fine Dn. Lentilius quasdam Notas & novas sententias addit & p. 295. refutat Gallos, qui ambrosiam pro cerâ habent.

Num. IV.

PHILIPPI JACOBI HARTMANNI
De
SUCCINO PRUSSIACO
Historia Physico-Civilis.
Francofurti A. 1677.

AUtor ad vastissimum Naturæ Oceanum emeritum quippiam collaturus Succinum ejusque natale solum, à nemine seriò & accuratè hætenus descriptum, unà cum viribus & usu, traditurus erat, eumque in finem Lib. I. Cap. primo

omnia, quæ tam ab Antiquis, quàm Modernis, de *locis succinum ferentibus*, in omnibus mundi partibus, olim vel nunc, tradita sunt, examinat eosque ad veritatem quam proximè accedere dicit, qui Basiliam vel Baltiam, (à quâ Mare Balthicum denominari,

minari, Kranzius contra Hel-
moldum disputat) maximè au-
tem Septentrionalis Oceani In-
sulas succini natales esse dixe-
runt. Quæcunque autem de
aliarum Regionum succino di-
cantur, aut non vera esse succi-
na, sed lapidem gagaten, aut for-
tuito eò dilapsa marisque Bal-
thici viciniae eadem deberi cre-
dit. Econtra solum fundum
succineum Prussiam esse probat
& ex parte Pomeraniam, cum
non solum ad mare Balticum
Prussiae succina abundant, sed &
variis in locis, à mari distitis, hic
thesaurus è terrâ eruatur, sive
jam à furibus eò defodiatur, sive
(quod probabilius) per meatus
subterraneos, aut refluxus ma-
ris, aliquando ipsis invehatur,
perinde est. Tales enim du-
ctus illi frequentes esse avto-
psia docet. Abhinc *Cap. 2.* ve-
ram *Succini sedem*, littus scili-
cet Sudavicum, 7. angulis distin-
ctum, describit, quod circa in-
gressum haud ita profundum,
sed progrediendo magis altum,
& si pergatur, rursus minus tale
reperitur, unde colles quosdam,
seu dorfa, illi contineri credit,
quæ ingentes succini massæ pu-

tantur, à quibus obortæ sæpè
tempestates particulas quasdam
aveillant. Quæ autem de fun-
dò maris succineò splendescen-
te fabulantur, apud Autorem
nostrum fidem non merentur.
Interiora tamen litorum horum
viscera mineralia varia, impri-
mis vitriolum copiosum, conti-
nere asserit, cui tamen multum
nitri commistum: Varia item
lapidum genera, lyncurios, ada-
mantes Prussiacos &c. Quia
& ex rivis, qui de summis ruunt
præcipitiis, quosdam acidulis
sulphureis similes reperiri tra-
dit: Campos autem, litoribus
vicinos, steriles ferè & (quod no-
tandum) sylvis raris, piceis verò
nullis, conspicuos esse. His de
loco succini communi præmissis
Cap. 3. Proprium subjungit & in
venas ejus inquirat, quas dupli-
ces invenit, luteas scilicet & li-
gneas. Arenosa autem, in
quibus latent Succini venæ, non
tam verè putantur vegetabilia,
sed mineralia quædam. Curio-
sum tamen est in animalibus
quoque Succinum interdum re-
periri, casu fortè deglutitum.
Quâ ratione autem ex locis illis
eruat, Cap. seq. 4. docet, dum

vel à vulgò è maris excrementis eligitur, aut retibus ex aquâ hauritur, quod tempore procelloso marique & fluctibus agitato procedit, apparente quidem algâ triplici, ab Autore depictâ, hæc enim signi loco est. Olim quoque forcipite extrahebant Succinum, qui modus hodiè prorsus defuit, sed ejus loco fossione quoque illud ex oris maritimis eruunt & in sacculos, de collo pendentes, recondunt, quod tamen periculosum esse videtur, cum solum, prorsus fabulosum, lignis, ut in metallifodinis, suffulciri nequeat. Porro *Cap. V.* in *Consistentiam & Figuram* Succini inquirat, & falsam esse dicit illorum opinionem, qui Succinum liquidum in mare profluere & ibidem demum indurari putant, cum fossile quoque durum sit, quod haustile sæpè soliditate superat. Utrobique autem mirum Naturæ ludum observari, in variis figuris & characteribus, vegetabilibus, animalibus & mineralibus illuc expressis, ut & variis corporibus, Succino sive involutis, sive annatis, utut & ars naturam sæpè subdolè æmuletur, quod in *Cap. VI.* ubi

Historia Civilis, quoad Administratores, Colonos sive Operarios, Jura & Privilegia, fusè describitur, & præcipuè *Cap. VII.* per varia *artificialia*, è Succinò parata, ostendit, quibus pro majori confirmatione Appendicis loco annexum Manuscriptum, à Monachò Grunoviò, in vernacula relictum, addit, propriis tamen animadversionibus emendatum. Prælibatis ergò Historico-Politicis, jam in Lib. II. ad Physicam Succini considerationem progreditur, & dum 1. *statim capite Generationem & Naturam* ejus tradit, varias Autorum sententias refutat, qui Succinum aut excrementum animalium, aut arborum, in specie Pini, progeniem esse credunt, cum quæ Poëtæ de animalibus Succiniferis hinc inde canunt, fabulosa, priora verò ab Agricola, Aurifabrò & Goebeliò dudum refutata sint, iisque in locis reperiatur Succinum, in quibus nullæ Pini arbores servantur.

Nec OBSTAT 1. Aristotelis & Dioscoridis autoritas, cum hic fabulam alleget Poëtarum, illius verò lib. de mirabilibus auscul-

auscultatis, in contrarium allegatus, exotericus sit, non acromaticus.

Non OBST. 2. Plinii ratio ab odore terebinthi desumpta, cum odor ille pluribus corporibus, etiam mineralibus, sit communis.

Nec 3. Ramenta Pini aliaque, sive vegetabilia, sive animalia, illuc inclusa idem probant, cum hæc illi fortè fortuito, ut aliis corporibus, intermisceri potuerint; & cum præterea nec maris spuma sit, quæ nullibi (ut alii existimabant) observatur, neque ex scaturiginibus, aut fundo maris pullulet, ob tantam figuræ diversitatem, hinc in *Cap. secundo* Autor Noster Succinum revera ad mineralia, seu fossilia, referendum esse censet, ita tamen, ut neque terram, neque succum, neque metallum, (cum quo neque in fusibilitate, neque ductilitate convenit) sed lapidem & in specie gemmam esse, summâ (qua interdum reperitur) ejus soliditate & pelluciditate probat.

Quod verò non omne Succinum æquè solidum reperiat, illud non obstare putat, cum

magis & minùs non varient speciem. In reliquis enim qualitatibus & virtutibus convenire videntur, quales *Cap. 3.* sunt vis Succini attractiva, quæ illi cum aliis quibusdam corporibus electricis & gemmis est communis, quæ omnia leviuscula attrahere dicuntur, non tantùm extra corpus animalium constituta, sed (si fides est habenda nostro) etiam ea, quæ intus latent; unde vulgaris plebejorum superstitio, de catarrhis in Succinum se insinuantibus, est subnata. Ab aliis verò gemmis magè distinguitur Odore & Sapore, quorum uterque à particulis oleosis & salinis proficiscitur; imò & Colores ejus, visque Medica alexipharmaca, lithontripica & nervina, illis adscribenda sunt, quibus in cephalalgia, debilitate stomachi, difficultate pariendi, catarrhis, (quorum antidotus audit) summoperè conducit. An autem certum virginittis signum inde capi possit, ut Albertus Magnus habet, illud pro fabulâ meritò habetur. Interim prædictæ virtutes verum Succinum ab aliis, falsò nomen illud gerentibus, distinguunt,

succino scilicet Orientali, gagate, ambrâ (quam eadem ratione bitumen minerale dicit) lyncurio, ut in *Cap. IV.* fusiùs docetur. Quomodo verò actiones suas exerat? & quâ ratione effluvia oleosa è succinô, per frictionem, expulsa, leviora attrahant? Quâ item ratione particulis suis ballamicis odorem, saporem, aliasque qualitates sensoris externis imprimat? Quâ fiat, ut insecta Succino in-

escata adhæreant, aut sui figuram illi imprimant, illud ex conditô in *Cap. ultimo* fusè profequitur, cui, ὕσπερ quasi ἀεὶ πρὸς agens, bina corollaria subjungit, quorum alterum etymologiam, homonymiam & synonymiam expedit: Alterum verò Autores, tam sacros, quàm profanos,

Succini mentionem facientes, ex utrâque antiquitate petitos, enarrat.

Num. V.

JOH. LAURENTII BAUSCHII
SCHEDIASMA

De

LAPIDE AETITE

ad modum & mentem Acad. N. C.

Lipsiæ A. 1665.

SCRIPTUM hoc sequenti junctum est & eadem ferè methodo elaboratum, in cujus *proæmio* varia muliercularum infortunia, aut ex abortu, aut præternaturali, vel difficili partu illis subnata, recenset, quibus *Aëtites* alias mederi dicitur. Lapis hic aquilæ ferè *nomen* debet, quod in ejusdem nidô vulgò reperiri dicatur, quod tamen, ut prorsus

fabulosum, ridet Autor Venerabilis & in fluminibus, ripis, agris atque montibus colligi refert. Unde sterilis est disceptatio, an in aquilarum nidis, vel corporibus, generetur? an verò ab iis eò deportetur, utrumque enim falsum; hinc convenientius adhibentur alia ejus nomina, ab Autore addita. *Species* ejus pro varietate contentorum

variant

variant admodum : Vel enim calculis, terrâ, arenâ, vel aquâ prægnans est, unde varias sortitur denominationes, quatenus crusta illa lapidosa circa aliam vel aliam materiam concrevit, id quod *modum generationis* absolvit. Sunt tamen & aliæ *Differentiæ à loco natali, colore, odore, magnitudine & figurâ* desumptæ, ut ex adjectis *iconibus* videre est. Quod verò *vires* ejus attinet, multa illi tribuuntur, quæ & naturæ & Medicinæ limites superare videntur. Præcipua ejus vis est, quod pro diversô applicandi modô & abortum præcaveat & partum promoveat, quod contra alios & autoritatibus & experimentis confirmat, cum hâc tamen distinctione, ut non cuivis partus difficultati præternaturali, sed naturali, (nec hujus tamen causis singulis) opitulati

credat ; sicut abortum pariter à causâ violentâ neutiquam præcavere soleat. Alias ejusdem virtutes, ut & *vires fabulosas*, suis Autoribus relinquit, tandemque *coronidis & appendicis* locô aliis lapidibus gravidis concludit, utut sub censum aëtitarum nullibi cadant, quos inter & saxa illa calcaria refert, quorum ager Suinfurtensis æquè ac thermæ Malliacæ fertiles sunt, quibus minores quidam lapilli, ex unâ parte convexi, sunt inclusi; vulgò bufonum lapides, diè *Kröten-Stein* / audire solent, quos (nescio in quem finem) auro circundare & de collô suspendere solent. Quin & viva sæpè animalcula, ranas, bufones, serpentes &c. in lapidum meditullio reperiri, plurimis experimentis ostendit.

Num. VI.

JOH. LAURENTII BAUSCHII

Med. D. & Phys. Svvinfurt. Ord.

SCHEDIASMA

De

LAPIDE HÆMATITE & SCHISTO,

ad modum & mentem Acad N. C.

Lipsiæ, 1665.

Pro

PRO continuandâ nuper cœptâ historiâ literariâ, addo jam ea, quæ primò omnium recensenda erant, curiosa scilicet Beatiss. Dn. BAUSCHII, Primi Acad. Nostræ Fundatoris & Præsidis, Scripta, quæ inter agmen meritò ducit curatissima Lapidis Hematitæ Historia, in quâ mirare mecum indefessam atque variam Illustris Viri Lectionem, quæ vel ex solò *proæmio*, tractatui huic præfixo, colligi poterat. Bipartita autem est: Primum enim conquisitis, ex optimæ notæ Scriptoribus, exemplis, tragicos eorum casus enumerat, qui omnis generis *hemorrhagiis* perierunt. Abhinc arduam omnino & perquam difficilem de *lethalitate vulnerum* doctrinam expedit, ut, quas alii hunc in finem annotarunt observationes, hîc in compendiò ferè conspici possint. Quod verò ipsam tractationem concernit, præmissâ *nominis* evolutione, *generationem* hematitæ docet & ex ramentis rubricæ, per calorem in lapidis consistentiam induratis, provenire credit. Quoad *locum natalem* notatu fortè dignum est, quòd ferrifodinas

maximè amet & cum o^o insignem affinitatem habeat; inde enim est, quod instar magnetis ferrum sæpiusculè attrahere dicatur. *Differentia* ejus variæ sunt, ratione scilicet *figuræ, coloris & consistentiæ*, sicut fusè ostendit. *Vires* autem *adstrictivas & exsiccativas* illi tribuit; hinc in omnis generis hæmorrhagiis, hæmoptysi, mictione cruentâ &c. sacra vulgò anchora est, intus & extus adhibitus. *Traumaticum* pariter remedium constituit in Phthisi, vulneribus ulceribusque externis. Quin ubicunque adstrictione quâdam opus est, egregiè sese gerit. Multæ tamen *virtutes fabulosæ* huic pariter Lapidis adscribuntur, quas fusè ridet Autor. In *Mechanicis* aurifabris quoque inservire solet. Cùm verò à Matthiolò olim dubitatum fuerit, an vulgaris Officinarum hæmatites idem sit cum hæmatite Dioscoridis, hinc eum *eligere* docet, qui frangibilis æquè ac friabilis sit, æqualis duritiei, coloris sanguinei & ab omnibus sordibus liberi. Variæ postmodum hujus *preparationes* in Officinis instituuntur, frequentissimè tamen

tamen in formâ pulveris præscribi solet. Inter succedanea ejus *Schistum lapidem* extollit, qui hæmatitæ quædam species est, & tantam cum eô similitudinem habent, ut *Schistum* frequentius, quàm verum hæmatiten nobis offerri credat, utut forma multum variet, ut adjec-tæ *tabula ænea* demonstrant.

Hinc hujus pariter *differentias* atque *vires* tradit, quæ cum hæmatite ferè colludit. Tandem & alios eosque *spurios hæmatites* addit, non tantum *naturales*, sed & *artificiales*, quorum descriptiones, tum ex Autore, tum

Ephemeridum Nostrarum

Dec. I. hauriri

poterunt.

Num. VII.

D. JOH. LAURENTII BAUSCHII

SCHEDIASMA POSTHUMUM

De

COERULEO & CHRYSOCOLLA;

Jenæ, Anno 1668.

DUobus hoc membris ab-solvitur: Prius eleganti *Proœmio Melancholico Historiolo-gico* est instructum, in quô colle-ctis undique exemplis varia Me-lancholicorum deliria recenset: Et cum in affectuum horum curatione cœruleum specificè conveniat, non potest non in ejus hæc naturam curatiùs in-quirere. Quandoquidem verò cœruleum nativum, lapis Ar-menius & Lazuli ab aliis prorsus confunduntur, hinc eorum *dif-ferentias* docet, à patriâ, colore,

sapore &c. petendas. Sic quod ex Armeniâ olim adferebatur cœruleum, lapis Armenius dice-batur, cum terrâ tamen, seu Bolô Armenô, neutiquam confun-dendus. Ubi verò cœruleum aureis quasi punctulis est distin-ctum, lapis Lazuli audire solet. Jam verò *modum generationis* quod concernit, lapides hosce tum generari putat, si quando humor acidus quidam, sive sal-sus, materiam fortè metallicam corroserit, auream v. g. vel ar-genteam, quæ à calore demum

(D)

subter-

subterraneò in lapidis duritiem excoquatur. Non negat eandem interim, sive per sublimationem, lapidibus, sive per præcipitationem sabulo & arenæ adhærendo, lapides hosce producere posse. Instituto postmodum *delectu* varias ejus & *præparationes* & *compositiones* annectit, unâ cum *viribus*, ubi præter qualitates calido-siccas *externè* vis potissimum *caustica* illi tribuitur, quæ tamen non tam lapidi crudo, quàm ustione prius calcinato, attribui potest. *Internè* etiam bilem purgare dicitur in affectibus melancholicis, indè vulgò deductis, melancholiâ, maniâ, epilepsiâ; quin & cordialibus annumerant, quò fine celebrem alkermes confectio- nem ingreditur. De *usu* tan-

dem *mechanicò* res est in vadò; unde ad alterum

DE CHRYSOCOLLA

Membrum nos convertimus, quod cum pari ferè methodò absolvatur, parcè heïc attingemus. Duplex verò est *Chrysocola*, *nativa* & *factitia*. Illa propriè hoc venit nomine & *viribus* ferè cum superioribus cœrulei speciebus colludit: Hæc verò *borrax officinarum* dicitur & ex Nitro, Sale Armon. & Urinâ Venetiis copiosè excoquitur, eximii *usus* in rebus aphrodisiasticis & cosmeticis. Quin in ciendis menstruis, partu, lochiis &c. ferè ultimum est refugium. De *usu mechanicò* Pictores & Aurifabri loquantur. De valore *Taxæ*.

Num. VIII.

MATTHIÆ TILINGII
CINNABARIS MINERALIS,
scu MINII NATURALIS,

Scrutinium Physico Medico-Chymicum,

ad Normam & Formam S. R. I. Acad. Nat. Cur.

A. 1681.

IN præmissò *Alloquiò ad Lectorem* Autor Usum mineralium, cum primis Mercurialium, Antimonialium & Martialium,

tialium, contra alios, defendit, cum & correctâ adhibeantur & qualitates suas, vegetabilium & animalium instar, in primis viis non deponant, sed radium virium suarum non in ventriculum tantum, sed in totum corpus spargant; è quibus tamen omnibus tum efficacissimam, tum magis tutam existimat cinnabarim nativam selectiorem, cujus usum insontissimum ex professò fusè ventilat Godofredus Schulzius in Trigâ Cinnab. Membr. 1. c. 7. Abhinc in CAP. I. *Cinnabarim Nativam, seu Minium Naturale, ad mineralia referendum esse docet, de quorum principiis & sulphure maximoperè participant.* CAP. II. verò *Cinnabaris Nativæ, seu Minii Naturalis, Etymologiam declarat, quam non tam à Dracone & Elephante mutuatur, cum Sanguis Draconis longè diversum quid sit à cinnabari nativâ, sed aut juxta Plinium nomen Indicum est cinnabaris, ad Nos usque derivatum, aut à Græcò κινάβηξ, quod graveolentiam quandam denotat, deductum. Cur autem nativa dicatur, ex ipsò terminò innotescit.* CAP. III. *Homony-*

miam perlustrat & partim à sanguine Draconis, seu Cinnabari Dioscoridis, (quæ Autori succus arboris Indicæ est) partim à Cinnabari & Miniò factitiò aliisque distinguit, quorum illa ex & sulphure sublimatur: Hoc verò ex h uistò efficitur. CAP. IV. *Synonymiam addit variaque Arabum nomina, secundum ordinem alphabeticum, in Tabulâ, ex Ulyssis Aldrovandi Muscò Metallicò, Johnsonii Lexicò aliisque ob oculos ponit. Tandem Cap. V. Paronymiam variaque, à cinnabari & miniò derivata, tam Græca, quàm Latina, subjicit. His expeditis CAP. VI. Cinnabaris Nativæ Differentias constituit, & non tantum ejus, verum & vegetabilis & artificialis varias species recenset, Antiquis magis cognitæ, cum nostris temporibus, post Cinnabarim Dioscoridis, sive sanguinem Draconis, tam verum, quàm factitium, Cinnabaris mineralis duas tantum Differentias admittat, nativam unam, alteram artificialem, ita tamen, ut vel ratione loci, vel puritatis suas utrobique respublicas habeant.* Quâ ratione verò Cinnaba-

nabaris nativa differat à Cinnabari vegetabili Dioscoridis, vulgò Sanguine Draconis dicta, CAP. VII. insequente docet, ubi Sanguinem Draconis verum, non tam ex animali quodam proficisci, sed lachrymam arboris Indicæ esse putat, quam decoctò ligni Brasiliensis, sanguine caprinò & quibusdam gummatibus imitari gestiunt Mangones, qui factitius & adulterinus tamen per venulas albicantes facilè à nativò distingui potest: Mineralem autem è fodinis & mineris erui planum est. Unde CAP. VIII. haud difficulter *differentiam inter Cinnabarim Mineralem & Factitiam* expedit, cum priorem Natura suppeditet, è fodinis argenteis: Posteriores verò Ars ex φ & sulphure sublimet, ita tamen, ut mox aureò, mox rubrò, mox cœruleò, mox albò colore prodeat, sicut varias enchireses ex Chymicis quamplurimis subjungit. Non minus CAP. IX. ob insignem materiæ affinitatem *Differentiam inter Cinnabarim Mineralem & Cinnabarim* δ . eruendam suscipit, quæ tum quoad partes ingredientibus, tum quoad effectum

multum coincidunt & in eò saltem differunt, quòd illa naturalis, hæc artificialis sit. Quà ratione autem hæc posterior ex antimonio & Mercurio sublimatò paretur & in majori copiâ impetretur, ex Fabri, Wedelii & le Febure scriptis annotat: quemadmodum idem Godofredus Schulzius in Trigâ Cinnabriorum, Cinnabari scilicet Nativâ, Factitiâ & Specificò Cephalicò pertractavit, cui Autor noster plurimum in acceptis tulit. Quin & Controversiam illam: An Cinnabaris Antimonii de δ . an de φ prosapiâ sit? tangit, priusque asserit, non obstante eodem in capite mortuò antimonii pondere, quale receptum erat, cum idem in aliis laboribus antimoniatibus, quos φ non ingreditur, observare liceat & nonnisi ab acidò flammæ concentratò deducendum sit. Tandem & Formulas varias Cephalico-Cardiacas, Cinnabari δ . insignes addit, cum Specifico Cephalico D. Michaelis, dem rothen Herß, und Haupt Pulver Lipsiensium, prorsus colludentes. CAPITE porrò X. *Differentiam inter Cinnabarim & Mi-*

& *Minium mineralia* & *Minium Factitium*, ut & *Sandycem* instituit in eò, quòd illud è fodinis eruatur & naturæ sit Mercurialis, hoc verò è plumbò calcinatò, modis ab Autore descriptis, fiat: sub quibus omnibus plumbò notabile pondus accedit & quidem ab acidò flammæ, ut experimento quodam Chymico confirmat. Sic neque *Sandyx* nativum quid est, sed cerussa, aut *sandaracha* cum rubrica calcinata. CAP. XI. *Differentiam inter Cinnabarim Mineralem & Sandaracham ac auripigmentum*, non tantùm ex colore, sed & principiis constitutivis hauriendam addit, cùm sulphur in his non Solaris, sed arsenicalis sit naturæ, nec cum principiò Mercuriali adeò exactè temperatum sit, ut in Cinnabari nativâ, sed hoc excedat; hinc neque ꝑ ex illis, ut è miniò nativò elici possè docet. Eâdem ratione à *Rubricâ Sinopicâ* (à Sinope, unde olim ad Nos ferebatur, dictâ) seu *Rubricâ fabrilis*, differt, quæ (ut in CAP. XII. ostenditur) neque striis argenteis, vel aureis, splendet, nec ꝑ fundit. Similiter in CAP. XIII. ab argentò

rudi rubeò, cuprò & electrò, ratione principiorum constituentium, facillè distinguitur; & licet *anthrax*, *ammochrysum*, *hematites*, *hyacinthus*, *granatus*, *balassus*, *carneolus*, *corallia rubra*, *schistus*, *pyrites* &c. colore quodammodo Cinnabarim nostram æmulentur, attamen in CAP. XIV. multum ratione consistentiæ & particularum Mercurialium Sulphurearumque, quibus destituuntur illa, differre videntur, & proinde à descriptione & naturâ Cinnabaris mineralis plurimùm abludunt, quæ in CAP. XV. dicitur: Lapis purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ non admodùm absimilis, non insigniter durus, ponderosus tamen, tantâque quantitate argenti vivi prægnans, ut per se, absque ignis violentiâ, guttatim effluat. Partes ergò materiales illam constituentes sunt ꝑ, sulphur & terra in CAP. XVI. enumeratæ: è quibus ꝑ in CAP. XVII. ob oculos ponitur, qui ut facillè è Cinnabari obtinetur, ita facillè rursus in Cinnabarim converti potest, in quâ ꝑ Philosophorum quoque latet. Altera pars Sulphurea in CAP.

XVIII. à sulphure antimonii Solaris proficiscens, ex colore ferè elucet, à quò vis ejus absorbens diaphoretica, nervina & anodyna deducenda est. Hisce CAP. XIX. basin præbet *Terra Mineralis lapidescens*, tanquam ultima pars materialis, quæ suum quoque symbolum in absorbendis salibus conferre valet. Ratione loci natalis CAP. XX. non tantum in Hispaniâ, Armeniâ, aut Ungariâ, sed & Germaniâ nostrâ reperiri dicitur, v. g. in Palatina-tu propè Alshemium: in Hassiâ propè Marburgum aliisque in locis, ubi nives tempore hyemali rubore afficiuntur. Interim in CAPITE XXI, ubi *Delectum Cinnabaris Mineralis* habet, Ungaricam eligit, utpote quæ Naturæ Solaris & ☿ & sulphuris gravida est, sive jam pura sit, sive lapidibus permista. Attamen in CAP. XXII. *Usus ejus ante preparationem* summoperè vitandum esse monet, ob spiritus Mercuriales, adeoque internè ab eò abstinere, externè verò in suffimigiis salivatoriis non nisi cautissimè adhibere jubet. Quâ ratione autem depuretur, CAP. XXIII. edocet, tostione

scilicet, sublimatione, coctione & lotionem, è quibus omnibus postremam (*das Schlemmen*) summoperè necessariam, imò sæpè sufficientem asserit cum Dan. Ludovici in Pharmac. Diss. I. p. 351. Quantum enim noceat sublimatio repetita, ab aliis tantoperè laudata, ostendit Schulzius in Trigâ Cinnab. Præparata ita Cinnabaris vires admirandas habet, quas *in genere* tradit CAP. XXIV: Anodynas scilicet, Cephalicas, Nervinas, Absorbentes, Demulcentes & si non per se, per indirectum tamen, diaphoreticas, alexipharmacas & cordiales: quæ omnia contra aliorum *objectiones*, à Frider. Hoffmannò in Clavi Schroed. & Scholz. jamdum obtrusas, masculè defendit. *Modum*, quò operationem suam absolvit, docet CAP. XXV. dum scilicet aut ligando (ut Ludovicus asserit) vel & Archæum in ventriculò statim, sive odoretenus, sive nudò tantum aspectu, reficiendo juvat, cum eadem, quâ assumitur, substantiâ, rursus excernatur: quamvis & acres simul humores absorbere, cum Wedeliò & aliis haud absurdè statuat.

statuat. Abhinc in CAP. sequenti XXVI. *solius preparatae usum*, non verò alia medicamenta Spagyrica (qualia sunt Spiritus, Tincturae, Elixiria) suadet, cum hinc simplicitatem amet Natura & quò magis discerpitur ejus textura, eò minus operetur, quod in *precipitato diaphoretico Hartmanni*, cujus basis Cinnabaris mineralis est, CAP. XXVII. fusè carpit, illique Cinnabarim simplicissimam anteponebat hujusque *Dosin* à gr. x. ad xij. plus minùs, pro ætatis & virium discrimine, in CAP. XXVIII. determinat simulque in CAP. XXIX. in variis *medicamentis compositis*, Cinnabari insignitis, ostendit, qualia sunt Specificum Cephalicum DD. Mich. de quò Schulzius ex professò in Trigâ Cinnab. & quæ illi occasionem dedere, Spec. diacinnab. Myrsichti, Panacea Anwaldina, à Crolliò descripta, Panacea Solaris Wildegansii, observante Ludovicò, manifestè opiara & tantillum Cinnabaris recipiente. Porro CAP. XXX. *Usum Cinnabaris correctæ singularem in doloribus mitigandis, contra vigilias, in sistendis fluxionibus, corde*

roborando, sudore movendo & humoribus expurgandis celebrat; quæ omnia à sulphure temperatò & sale Mercuriali deducit, quatenus serosorum humorum acrimoniam demulcent & tam per sudorem, quàm per alvum exterminant. Sic in CAP. XXXI. *Usum ejus in Supremi Ventris Affectibus*, Cephalalgia, Vertigine, Pavore nocturnò, Epilepsiâ, Apoplexiâ, Paralyfi, Convulsionibus & similibus, ab acidò p. n. dependentibus, ostendit & formulis Practicorum ob oculos ponit, è quibus omnibus cumprimis arridet Pulvis Epilepticus Anodynus Dn. Ludovici. Similiter in CAP. XXXII. *Usum Cinnabaris Mineralis correctæ in Affectibus Medii Ventris* extollit, in Lipothymia, Syncope, Palpitatione Cordis, Pleuritide, Febris Intermittentibus, imò & Continuis, cumprimis Scorbuticis, Asthmate Præcordiali aliisque, ubi deliria aut convulsionès imminet, quibus omnibus sulphure balsamicò temperatò succurrit. In CAP. XXXIII. *Cinnabaris Preparatae Usum in Morbis Infimi Ventris*, in Cholera humidâ, Cardialgia, Singultu, Vomitu,

Vomitu, Appetitu nimiô, Affectione hypochondriacâ, Scorbutô, Affectibus hystericeis, adducit, ubi præmissis præmittendis juvat, specificis addita. Quin & Vermes necat, ob Mercurium, foetumque promovet, spasmos mitigando uterinos. In CAP. XXXIV. *Usum Cinnabaris correctæ in Arthritide, Scabie, Erysipelate* habet eumque cumprimis contra dolores arthriticos graves, arthritidem vagam scorbuticam, cum Mollenbrocciô in Tr. de Varis, laudat, idque ob vim anodynam nervinam. Imô & in aliis morbis Externis ejusdem Usum in CAP. XXXV. extollit, v. g. in Variolis cum Spasmo, ubi carpis applicanda, ex observatione Frid. Hoffmanni. It. in Unguentô contra Epilepsiam aliosque morbos malignos: Sicut & aliis unguentis cephalicis, nervinis, hystericeis & arthriticis, de consiliô Autoris, adjici posset. Interim *Cautelas quasdam & Regulas circa Usum ejus observandas* in CAP. XXXVI. addit cavetque, ut nonnisi correctæ & præmissis universalibus adhibeatur, cumprimis in Epilepsiâ

sympatheticâ, ubi magis convenit, quàm in idiopathicâ. In reliquis capitibus alios usus, à Medicinâ alienos, proponit, v. g. *Usum Cinnabaris & Minii Mechanicum*, in picturis, coralliis factitiis, cerâ rubrâ &c. de quibus in CAP. XX XVII. *Usum* ejus, ut & *Minera Cinnabarina, ad Lapidem Philosophicum parandum*, in CAP. XXXVIII. addit, quod eò magis probabile videtur, quod & *aurum & argentum in Cinnabari Nativâ lateant*, ut in CAP. XXXIX. ostendit, cùm ex diversis Chymicorum observationibus constet, quandoque ☉. quandoque autem ☽. quandoque utrumque ex illâ separata fuisse, quod ipsum diversitati minerarum adscribendum. Tandem in CAP. XL. *Secreta Varia ex Cinnabari minerali, factitiâ & Minio* paranda, in medium adfert, eandemque ad transmutationem metallorum, ignes artificiales, corallia rubra adulterina &c. sumi docet, de quibus consulendi Porta, Alex. Pedemontanus, Mizaldus & alii Secretorum Scriptores.

Num. IX.

GABRIELIS CLAUDERI,

D. Med. Duc. Saxon.

INVENTUM CINNA-
BARINUM,

hoc est:

DISSERTATIO DE CINNABARI NATIVA

Hungaricâ, longâ circulatione in majorem efficaciam
exaltatâ, ad Normam Acad.

Nat. Cur.

Jenæ, Sumptibus Joh. Bielkii, 1684.

UT breviter se expediat Au-
tor, CAP. 1. statim inten-
tionem & scopum suum exponit,
ideoque omiſſis verbalibus &
vulgaribus, è Scholziô & Tilin-
giô petendis, inventum suum
proponit, Generaliora nonnul-
la de Medicamentis Mercuriali-
bus in CAP. 2. præmittendo,
quæ à Miso-Chymicorum argu-
mentiſ liberat. Interim CAP. 3.
Nauseam medicamentorum merè
Mercurialium haud inficiatur,
adeoque in CAP. 4. & 5. Ana-
loga & in specie Cinnabarina
feligit & contra Adversarios de-
fendit. Cùm enim particulæ
Mercuriales à sulphureis tempe-
ratæ ſint, hinc non tantùm Cin-
nabaris nativa, ſed & Cinnabaris

ſ. & Specificum Cephalicum
(quæ Trigam Cinnabarinorum
laudatiſſima eſt) mirè in con-
vulſionibus, corde & nervis ro-
borandis conveniunt, quod de
Cinnab. Nativâ in CAP. 6. oſten-
dit ejusque vim *diaphoreticam*,
diureticam & *anodynam* ſimul
explicat & in CAP. 7. diverſas
Autorum opiniones, an & quo-
modò illa Chymicè tractanda
ſit? examinat, qui elutriationem,
præparationem & ſublimatio-
nem ſuadent, quibus Autor
CAP. 8. *Circulationem* & *dige-
ſtionem Chymicam* addit, ita ut
poſtquam CAP. 9. *Sublimatio-
nem* Cinnab. tractaſſet in ſequen-
ti CAP. 10. *modum ſuum circu-
latorium*, ſuper igne lampadis,
(E) expo-

exponat & CAP. 11. *dofin* medicamenti inde præparati addat, quam à gr. 4. 5. 6. 8. ad 10. extendit. Præfervativè quidem tertîâ quâvis septimanâ : Curativè sæpè, pro morbi exigentiâ. Abhinc in CAP. 12. *partes essentialis* Cinnab. nativæ & *operandi modum* describit, quem CAP. 13.

in primis viis irradiando, aut absorbendo, fieri putat, idque in CAP. 14. aliis rebus, narcoticis, confortantibus, osteocolle &c. illustrat & tandem in CAP. 15. pro coronide rerum Physicarum perscrutationem summo perè commendat.

Num. X.

JOHANNIS LUDOVICI GANSII
CORALLIORUM
HISTORIA,

Impr. Francofurti Anno 1630.

QUandoquidem hujus æquæ ac sequentis Libri mentio speciatim fiat in *Legibus Nostris* §. XI. & pro normâ quâdam, sive regulâ, commendetur, operæ pretium esse duxi propositum inde nostrum, in primâ editione, feliciter auspiciari. In fronte autem hujus Tractatûs Autor Nobil. antiquissimum illud carmen de coralliô ponit, quod *Orpheo*, primo gemmarum Scriptori, tribuitur. Cum autem Græcô idiomate sit conscriptum, aliquot ejus versiones addit, tam ligatæ, quàm solutæ Latinitatis, cum purô Commentariô. Ab

hinc, præmissa *Etymologia*, Coralliorum *ortum* locumque *natalem* considerat & cum aliis ejus est opinionis, quod Corallia sub aquis molliuscula ferè sint, aëri verò reddita lapidis demum duritiem induant. Coralliorum deinde *differentias* addit, partim à colore, partim à figurâ, ubi iconem habet elegantissimæ arbusculæ corallinæ, qualem & inter rariora Beatissimi D. D. TACKII olim vidi & Dn. F. HOFFMANNUS apud Celeb. ROLFINGIUM. Absolutâ sic consideratione Physicâ *usum* eorum Pharmaceuticum atque Medicinalem

nalem ostendit. Illuc varia inde præparata: aq. spirit. liq. magist. pulv. simpl. & compos: Hic vero vires eorum, tam in genere, quam in specie, omnis generis morbis applicando, tradit, initium faciendo à capitis affectibus, Epilepsiâ, Apoplexiâ &c. ubi pag. 120. addit inter alia decantissimi hodie spirit. vitriol. epilept. descriptionem. Ad peccatoris verò vitia, Phthisin, Tussim &c. maximè commendat *flores sulphuris corollatos*. Imprimis verò cordiale insigne esse corallium fusè probat. Quin & in infimi ventris affectibus, cum præcipitatione opus est, suum quoq; symbolum conferunt, ardore v.g. stomachicò, singult. diarrh. dysent. &c. ubi benè monet, ne quis in dysenteria magisteriò utatur, nisi purissimè edulcoratò, ne augmentum inde capiat morbus. Ex aliorum hypothesi Venerem quoque stimulare tradit, idque vel collo, vel manibus appensa; unde dubitat (nescio jocò, an seriò) an foeminis armillas concedere debeamus, cum sine illis rerum harum satis appetentes sint, neque ad Virginum quoque ornamentum ad-

hibenda corallia, ceu defloratarum potius indicem, esse suadet. Ad arthritidem porrò usum eorum maximè commendat, ad imitationem *Alexandri Tralliani*, qui diacorallium per 100. dies continuando & per intervalla repetendo malum hoc percussisse fertur.

Tandem & incantamentis resistere probat corallia nostra, 1. ex auctoritate Veterum atque Recenriorum, Zoroast. Metrodori, Orphei, Alb. Magni, Paracelsi, Libavii &c. 2. Experimentiâ. Novit enim Medicum magni nominis, qui plurimos à veneficiis incussos morbos seq. pulv. profligavit:

Rx. Corall. rubr.

alb.

dent. hom. demort. aa. ʒj.

Herb. & sem. anthirrin. ʒij.

M. F. pulvis.

quò suffimigentur partes affectæ, donec cesset malum. Fulmina verò, tempestates, grandinem, sterilitatem agrorum & insecta arcere viatoresque defendere eadem, dictu incredibile & superstitiosum esse credit.

INTRODUCTIO
Ad
 REGNUM NATURÆ
 VEGETABILE.

L. S.

A Bominationis & proterviæ plena res est, hujuscemodi sæpè homines publica docendi munia venari, qui ob adnatam ingenii stupiditatem dicendique impotentiam nihil minus, quàm arduo huic oneri sustinendo pares sunt. Icarum hi videntur æmulari, cumque fastu vel astu voti sui compotes redduntur, non sibi modò crucem figunt, sed & Academias, & quas maximè curare debent, Artes & Scientias turpiter defraudant. Prout enim illi, quos *ad Professionem speciosam alligatos & sub ingenti Titulo laborantes pudor magis quam voluntas tenet, molestissimo illo tædio sui*, (quod SENECA *de Tranquillit. animi cap. 2.* describit,) intus & in cute divexantur: Ita Scholæ Publicæ & Lycea, Doctoribus habilibus destituta, ruinosam Celebritatis & Frequentiæ jactu-

ram ferunt, imò Artes & Scientiæ, carie quasi & gangrænâ sphacelatae, enormes patiuntur hiatus, ac à pristino splendore immane quantum abeunt. Vivum, ast infelix, hujus argumentum est illustre Scientiæ Naturalis studium, quod illotis Scholasticorum manibus tractatum nonnullis è præcipuis doctrinæ suæ membris mutilatum fuit. Philosophi enim (ut VOS „ SIUS conqueritur in *Hist. „ Phil. Cap. V. §. 39.*) in Scholis, „ exceptis de animâ libris, præ „ tereunt reliquam doctrinam „ de Animalibus & Plantis, quâ „ sponte cesserunt Medicis; ut „ non injuria dicere possint Medicinæ Candidati plus se in „ ipsâ Scientiâ Naturali Medicis, quàm Philosophis debere. „ Quod ut ipso jure detestandum, ita culpa non tam in discipulos redundat, quàm Docentes, qui & Ana-

& Anatomix & Botanicæ ignari
 verbis & litibus ignorantiam
 palliare, ipsamque, quam ne-
 sciunt, Naturam turpiter præ-
 „ tereunt. Quotus enim quis-
 „ que est (sunt verba WORMII
 „ in *Præfat. Musei pretiosissimi*)
 „ qui cum se rerum naturalium
 „ inquisitioni dederit, aliud à
 „ Scholasticis hauriat, quàm in-
 „ eptas quasdam argutiunculas
 „ de Materiâ Primâ, Privatione,
 „ Motu Orbium Cœlestium
 „ eorumque soliditate aliisque
 „ ejus farinæ sophismatibus.
 „ Disputant pro & contra, h. e.
 „ ut pueri faciunt, exstruunt ex
 „ lutô casulas, quas non minori
 „ oblectamentô deiciant, ut
 „ sic ineptiores à se Discipulos
 „ remittant. Hæ fruges sunt
 „ & (si Diis placet) emolumenta,
 „ quæ largô imbre depluunt in stu-
 „ dium Naturæ, si humi nata &
 „ brocardicis Scholarum somniis
 „ enutrita ingenia ad excelsam
 „ Naturæ Professionem evolent,
 „ quæ mundum vix spithamâ ma-
 „ jorem reputando domi semper
 „ pyra coquunt, neque vilissimi,
 „ qui præ pedibus est, lapidis, plan-
 „ tæ vel insecti nomen, nedum
 „ partes, venas & illorum viscera

unquam conspexerunt. Hinc
 illæ lachrymæ! hinc Scientia
 Naturæ suis Partibus & Palladio
 defraudata rubore suffunditur.
Pudet, inquit WILLISIUS, *pu-*
det me hætenus precario fuisse
Philosophum & Poëticam quan-
dam Physicam me meosque Audi-
tores delinivisse & incantamento
quodam fecisse fucum. Quid
 verò opis? quid consilii? En!
 sincerus est laudatus ante VOS-
 SIUS *l. c.* Quapropter casti-
 „ ganda, *inquit*, supina hæc Phi-
 „ losophorum incuria, usque
 „ dum perfectam doceant Phi-
 „ losophiam; quod non erit,
 „ nisi à Medicis ea reperant, quæ
 „ illi non de suô obtinuerunt,
 „ sed de alienô. Repetenda
 „ igitur Anatome, repetenda
 „ Botanice. Quî verò repetas ab
 „ iis, qui vel in eodem vel parili
 „ lutô hærent? *Sunt multi Botani-*
ces Professores (ita HANNE-
 MANNUS in *Nova Methodo*
cognoscendi vegetabilia §. VIII.
p. 12.) qui ultra usuales vix ullam
plantam cognoscunt. Hinc à die-
 „ bus DIOSCORIDIS nil Ar-
 „ tem Herbariam increvisse
 „ comperit HELMONTIUS,
 „ quocum coepere vilescere

„ non quidem herbæ (pentacu-
 „ la Divini amoris) sed Herba-
 „ rii. Fatendum equidem est,
 multum hæc & temporis & la-
 boris contrivisse Fratres BAU-
 HINOS, id quod *Pinax*, XL an-
 norum opus, ipsò opere testatur.
 Quodsi tamen dixeris quod res
 est, circa corticem versati nu-
 cleum vix ac ne vix quidem at-
 tigerunt, nominibus magis
 quam ipsis rebus operam navan-
 tes, quam parvi rem momenti
 esse palam profitetur *ὁ μανδάνει*.
 Noster STRAUSSUS *Isag.*
Part. Spec. c. 7. axiom. VI. p. 224.
 Imò ne in his satis feliciter illos
 versatos esse sæpius animadver-
 tit Illustris MORISONIUS,
 ægrè licet id ferente KÖNIGIO
 in *Regn. Vegetab. pag. 39.* Ra-
 tiones autem & occasiones er-
 rorum, à Botanicorum vulgò
 commissorum, pluribus suppe-
 ditat AMMANNUS in *Prefat.*
Characteris Plantarum Novi; è
 quibus potissima ferè est, quod
 Naturam insuper habendo no-
 mina plantarum signaturis, ana-
 logiis & adjunctis prorsus exter-
 nis: Usus verò aut vanis qualita-
 tum gradibus, aut Vulgi Super-
 stitione mererentur. Testantur

id *Herbaria* MATTHIOLI,
 L'OBELII, TRAGI, LONI-
 CERI, THEODORI, à Patriâ
 TABERNAMONTANI vulgò
 dicti &c. quæ utut herbarum
 Iconibus & historiis egregiè be-
 nèque mereantur de Rebus
 Phytologicis, non tamen ex-
 actam & quasi scientificam inde
 speraveris cognitionem, cum
 plantarum & indigenarum &
 exoticarum multitudo earum-
 que inexplicabilis varietas in
 animis discentium confusio-
 nem pariat. Plus ergò lucis
 fecerantur illi, qui ad plantas
 clarè intelligendas, promptè ad-
 discendas & fideliter retinendas,
 omnes sub certis generibus, tum
 summis, tum subalternis, ordi-
 natè disponunt, juxta ipsius Na-
 turæ characteres & indicia à flo-
 ribus, seminibus, eorumque ca-
 licibus & conceptaculis petita.
 Laudabiliter id ex Antecessori-
 bus Nostris moliti quondam
 sunt A. CÆSALPINUS, DA-
 LECHAMPIUS, CASTEL-
 LUS, COLUMNA, BERN-
 HARDUS MÜLLERUS; sed
 nescio quî factum, ut quæ pri-
 mum mota, plus ultra non fue-
 rint promota; donec Incompa-
 rabilis

rabilis Angliæ Botanicus ROB. MORISON, *Lector & Prof. Oxoniensis*, rem ex conditō alius repeteret, tantumque in Augiæ hocce stabulo repurgando proficeret, ut omnem vegetabilium fundum dubio procul emetiri potuerit, nī casu infelici Londini ē rhedā præcipitatus vitam præmaturè abdicasset. Vivet interim & ē bustō quotannis efflorescet ejus memoria, quū glaciem hīc fregerit aliosque excitaverit, qui lineamentis ab illo ductis colores adderent: Quos inter primas tenet RAJUS Conterraneus, qui *Novam Plantarum Methodum* non tantum Tabulis Mnemonicis est complexus, sed eandem insimul ad Usū Præcticum, experimentis, ratione suffultis, applicavit in *Historiā Plantarum Universali* pretiosissimā. Vestigia hujus in Utrāque Germaniā premunt hodiernum Viri famā doctrinæque Celeberrimi: PAULUS HERMANNI *Lugduni Batavorum*: AMMANNUS *Lipsiæ*: CAMERARIUS F. *Tubingæ*: Hospites partim & Comites Itineris mei Desideratissimi. Prostant in publicum eorum Speci-

mina, Eruditis non ignota, quibus ceu filo Ariadnæ ducti φιλόφυλοι intricatissimo Vegetabilium Labyrintho se tutò committere eumque felicissimè superare queunt, accedente cum primis autopsiā, fidissimā Magistrā, quā sine vanus esset omnis aliorum labor & conatus. Dulce sit hortos atque flores elegantibus sermonum flosculis legere depictos in FERRARIO: Dulce sit icones eorum & picturas limatissimas in Operibus verè Regiis: *Horto Eystettensi*, *Horto Malabarico* &c. mirari: Dulce rariores & exoticas observare Species, ab Itinerariorum & rerum Indicarum Scriptoribus, BREYNIO sc. BONTIO, A COSTA, CLUSIO, MARGGRAFIO, NIHUSIO, NIEREMBERGIO & aliis depictas: Dulce numerare plantas in Patriā surgentes, BAUHINO *Basileenses*, VORSTIO *Lugdunenses*, HOFFMANNO *Altdorffinas*, CHEMNITIO *Brunsvicenses*, AMMANNO *Lipsienses*: Dulce visuque admirandum tot florum plantarumque myriades in *Herbariis* (ut loquuntur) *Vivis* intueri, de quibus ex GUI-

LIELMO

LIELMO LAUREMBERGIO
D. SIMON PAULI in Qua-
dripartitô Botanicô: Dulcius
ipsas spectare plantas in *Hortis*
Europæ Celebrioribus vivâ ve-
getatione ludentes, *Patavino* in
Italiâ, *Parifino* Gallia, *Oxonienfi*
Britannorum, *Lugdunenfi*, ut &
Amstelodamensi, Batavorum, *Li-
psienfi*, *Aldorffino*, *Argentinenfi*,
Heidelbergensi, *Giffensi* Germa-
norum. Longè verò dulcissi-
mum *Herbationibus* crebrò insti-
tutis vegeta plantarum corpora
in solô natali latius succrescen-
tia quotannis intueri, nemorum

sylvarumque experiri umbra-
cula, montes conscendere, per
camporum pratorumque viri-
daria vagari, fontium fluminum-
que ripas comitari, ne vel mini-
mus Naturæ parturientis floscu-
lus in conspectus abeat. Ma-
gna Magnatum gaudia sint Ve-
nationes, Aucupia, Piscaturæ,
Regum Principumque deliciæ:
Parilis, si non major, & jueandi-
tas & utilitas conjuncta videtur
Excursionibus Botanicis, vel
Atheos ad spontaneam DEI ve-
nerationem ducentibus, quan-
doquidem

Præsentem referet qualibet herba DEUM.

Quod Regibus sunt venabula,
hoc Physicis rhizotoma. Fu-
riant in viscera brutorum Nobi-
les: Nos terræ rescemus viscera
& in gremiô ejus defossas radi-
culas scopo nostro adaptemus.
Dilantent ferarum corpora Ve-
natores: Nos ibimus in viscera
plantarum, atque tubulos, fibril-
las, canaliculos, *vegetationi* illa-
rum & *nutritioni* servientes, cum
Illustri DIGBÆO, Oculatissimo
MALPIGHIO, Subtilissimo
GREWIO aliisque *Anatomie*
Plantarum Scriptoribus obser-
vabimus. Mille Apitius con-

dimenta parer è ferarum carni-
bus, Aulicis salivam moventia:
Nos animum pascemus & oculo-
los, in DEI Naturæque admiran-
dis nunquam satiandos. Ut „
enim Pictores longâ intentio- „
ne hebetatos oculos ad spe- „
cula quædam & virores colli- „
gunt, sic nos in hortis, campis „
& montibus animum defef- „
sum vel aberrantem, ut Ter- „
sissimi Scriptoris LIPSI ha- „
bent verba *Lib. 2. de Constant.* „
c. 3. DEUS & Natura nihil fa-
ciunt frustra, nec frustra tot ve-
getabilium centuriæ è solô pul-
lulant

lulant & se in flores induunt, spontè in culturam sui exci-
sed eos, quorum interest, vel tant.

Speſtatum veniunt, veniunt ſpeſtentur ut ipſa!

Speſtandæ autem ἐχ ἀπαξ καὶ δις καὶ τρίς, ἀλλὰ πάλιν πολλαῖς ἐωρεῖ-
σθαι χρὴ: Non ſemel, non bis,
non ter, ſed multoties oportet
aſpexiſſe plantas, ut juxta GA-
LENUM obſervat Amiciſſimus
DN. FRANCUS, nuper Heidel-
bergenſium, nunc Wittenber-
genſium Anteceſſor & Archia-
ter, in *Floralibus Terræ Palatinæ*.
Unicum hoc obſtrepere vide-
tur, quòd grave ſit errare per
montium cacumina, deſcende-
re in vallium profunditates, ad-

hætere perrarum declivitati pa-
ludumque premere lubricum,
quod neque acceptum, neque
tutum ſatis eſſe videtur. Ma-
gnum enim D. SIMONEM
PAULI in excuſſione Botanicâ
caſu infelici ferè crurifragium
expertum eſſe, WILLIUS atte-
ſtatur, *Diſſ. 2. de Philiatrorum*
German. Itineribus pag. 159. Hæc
verò quem non terreant veſti-
gia? Sed heûs delicatule! nonne
δύσκολα τὰ καλὰ?

Dulcia non meruit, qui non guſtavit amara.

Hi ſunt Tauri & Dracones, qui-
bus aureum Medicinæ vellus ac-
ceſſu redditur difficile, quos cor-
data Argonautarum pectora
nullibi pertimeſcunt. Apage
ἀκροτέα δὲ καὶ νοσώδεα λεπτάτε παι-
δία HIPPOCRAT. *S. 3. A. 12.*
captent muſcas domi inutilia
terræ pondera, partiantur inter
mulieres penſa, vel in hortis illa-
rum penſilibus garoſmi ono-
pordique fragrantiam ſcruten-
tur. Haber hæc ars tot homi-
nes ſanctos, tot Gentilium Nu-
mina, Cæſares, Reges, Principes,

Magnates, Eruditos, ut nondum
iis planè plenèque ſatiſfecerint
Graviſſimi Buccinatores: HO-
MERUS, DIOSCORIDES,
PLINIUS. Salomon Regum
Sapientiſſimus *Eccleſ. 11. ſ. 35.*
inquit, ſe vineas plantaffe, fe-
ciſſe hortos & pomœria, ut
animum transferret ad ſa-
pientiam; quod idem ferè de
Cyro Perſarum Rege CICERO
tradit. Hic enim eſt Naturæ
liber, plura quàm omnes Herba-
riorum Commentarii in reſeſſu
fovens. Parum Hercle ſapit,

(F)

qui

qui relictâ autopsiâ nonnisi ex incertis Mortalium scriptis sapit: Quin in ipsius *Naturæ campum aliquanto latius excurrendum est, indeque delibandum & ad sedes suas referendum, quicquid amœnitatum in Naturâ hominum observavit industria, jubentibus ita Lycei Nostri Statutis, Tit. LVI. de Physico.* His ut devotè satisfiat, operæ me pretium facturum spero, si *Lectiones Publicas æstivales* illis non minus, quàm vernantibus Naturæ deliciis conformavero, anni quidem tempore ita ferente commodamque materiam & occasionem subministrante. Quem in finem reliquis Naturæ Regnis, Minerali sc. & Animalis præcedentibus temporibus expeditis, tertium *Vegetabile* pro coronide addemus, illisque, quorum interest, methodo Celebrioribus Seculi Nostri Botanici hodiè consuetâ, ad accuratam *Vegetabilium cognitionem* ruri domique viam præmonstrabimus, additâ simul Curiosâ *Plantarum Anatomia, Vegetatione, earumque Resuscitatione*

Chymicâ, à Beatissimô & undique Famigeratissimô D. D. TACKIO ex professô traditâ. Nec *Usus* ex Vegetabilibus in Forum Medicum redundantes insuper habebimus, sed illos pariter, ex SCHROEDERI *Pharmacopœiâ Medico Chymicâ*, Ejusque *Compendio* ab Excell. DN. FRANCO in Lexicô Veget. traditô, ut & *Commentariis* HOFFMANNI, ET TMULLERI, MICHAELIS annotabimus, addita semper ætiologia, casibus & observationibus, tam propriâ, quàm aliorum experienciâ, compertis. Ne verò solis Philiatris studiis nostris & laboribus gratificari videamur, hinc in gratiam eorum, quibus eristicum philosophandi genus est in pretiô, Diebus 7 atque 8 *Controversias selectiores*, quæ in Philosophiâ Naturali Scholasticis cum Modernis intercedunt, tam explicando, quàm disputando, ventilabimus! Faxit DEUS ut omnia FELICITER! PP. Gisse

Die 20. Maji Anno Christi

M DC XC.

Num. XI.

JOH. MICHAELIS FEHRII, D.

Phys. Sinfurt. Ord.

HIERA PICRA,

seu

De

ABSINTHIO,

Analecta, ad normam & formam

Acad. Nat. Cur. selecta,

Lipsia, Impensis Viti Jacobi Trescheri,

A. 1668.

SEcuturo de *Scorzonerâ* Li-
bro, à *Per-Ill. Dn. PRÆSIDE*
olim evulgato, jam præmitti-
mus alterum de *Absinthio*, parili
ferè methodo expeditum. In
Prefatione enim *HIERÆ PI-*
CRÆ Titulum enucleat & ab-
hinc *nomen & naturam* hujus
herbæ expedit, ubi plura notatu
fortè non indigna. *Descriptionem* verò ad vivum elegantibus
omninò figuris offert, quibus &
differentias ejus atque *genera* di-
stinguit, quorum I. est absin-
thium vulgare, quod Ponticum
includit. II. Seriphium, seu
maritimum. III. Santonicum,
cujus effigiem, à *MATHIOLO*
annotatam, in dubium vocant
Alii, quin & Ipse ex Santonici

officinalis semine, terræ manda-
to, plantam Tanaceto haud absi-
mitem obtinuit. IV. denique,
genus est montanum, cujus ele-
gantissimam speciem, à Beatissi-
mò *BAUSCHIO* collectam, æri
in sculptis figuris addit. Hinc
quando *locum natalem* confide-
rat, ex *SOLENANDRI* obser-
vatione, monet, quòd, ut ex in-
effabili *DEI T. O. M.* providen-
tiâ suâ singulis Regionibus re-
media succrescant, ita circa pa-
gos atque sepes abundè prove-
niat absinthium, quo & rustica
gens habeat, unde frequentibus
sibi obstructionibus occurrat,
cùm *vires* ejus atque *qualitates*,
ob *olis* volatilis abundantiam,
aperitivæ sint, Salisque essentia-

lis intuitu deterfivæ, utut ob admixtas simul particulas terrestres quandam post se adstrictionem relinquat, in quô acidulas illud imitari sentit, quæ non tantum aperiunt, sed & viscerum, in tonô suô debilitatorum, fibras confortant. Ex omnibus autem absinthii speciebus vulgare tantum *eligit* loco cujuscunque, sive Pontici, sive Romani, vernô quidem tempore decerptum, ejusque usus tam ratione præparationis pharmaceuticæ, quàm applicationis practicæ, duplicem constituit. Illic *præparationes* ejus & simplices & compositas enumerat, quas inter vina speciatim absinthiaca (à SIM. PAULI etiam absque absinthio parata) eminent eaque fermentatione potius, quàm nudâ saltem infusione præparanda, quo & absinthii cruditates corrigantur & ejus volatile evocetur, cui in corpore, meteori instar elevato, actionem ejus & efficaciam ferè tribuit. Hæc verò *usum* absinthii *practicum* tribus C. H. Regionibus applicat, ita quidem, ut in *Morbo Capitis* specialissimè quidem cephalalgia, à vermibus oriundæ, sit dica-

tum, sicut id singulari demum de verme nasicolâ observatione adstruit, cui similem ferè tradunt Eruditi Parisienses *au Journal de Medecine, Mense Secundo*. Quin & Epilepsiæ stomachicæ appropriatum esse remedium aliisque per ventriculi consensum propullulantibus Capitis subvenire morbis, experientia contestatur, quô nomine & ebrietatem præcavere dicitur. Sic & in *Thoracis affectibus* haud omninò sterilis est absinthii usus, speciatim in febribus malignis, eoque magis, si juxta KIRCHER I hypothesin verminosæ putredinis soboles sint. De Divinô autem hoc in intermittentibus auxiliô nullum amplius est dubium. Maximè tamen *infimæ Regionis* visceribus dicatum est, ut non sine causâ fortè id stomachi anima dicatur, ut Rhabarbarum hepatis. In appetitu certè, sive dejectô, sive quôvis modô depravatô, etiam gravidatum pica, summum est remedium, quam inventionem tempestivâ, exhibitô prius Mechoacannæ pulvere, cretæ commistô, syrupo de absinthio funditus extirpavit Auctor Eruditus. Cachexias verò despe-

desperatas, vulgò die *Sarbo*
Sucht / & inde pullulantes icte-
ros, hydropes, scabies &c. solò
sæpè absinthiò percuratos, ele-
gantissimis ostendit observatio-
nibus. Singulari autem enco-
miò hic extollit D. RHEFEL-
DII secretum in hydropes, quod
ita parat:

R. Sal absinthii ʒj. solvit in
cellâ, filtrat, & spirit. salis præci-
pitat, ad modum tartari vitriola-
ti, inspissat, & crysallos inde pa-
ratos à ʒss. ad ʒj. in aquâ appro-

priatâ propinat. Quantum ve-
rò in omnis generis lumbricis,
vulgaribus æquè atque latis, va-
leat, nemo fortè nescit, in quò
posteriori casu tamen jalappam
quoque partes suas strenuè egis-
se, speciali observatione confir-
mat, additâ simul icone oculari.
Tandem *Mechanicum* ejus *Usus*,
in conservandis vestimentis,
plantis atque frugibus subjun-
gendo, quæstionibus quibus-
dam atque corollariis curio-
sis concludit.

Num. XII.

PHILIPPI JACOBI SACHSII à LEWENHAIMB,
Sil. Phil. & Med. D. & Acad. Germ. Cur.

AMPELOGRAPHIA,

seu

VITIS VINIFERÆ CONSIDERATIO,

Ad Normam Colleg. Nat. Cur.

Lipsiæ,

Imp. Trescherianis, A. 1661.

Celeberrimus hujus Seculi
Rerum Naturalium Scri-
ptor, P. J. SACHSIUS, alter Pli-
nius, Historiam Vitis Viniferæ
tanto eoque multiplici studio
& infinitâ lectione perpolivit,
quantò antihac à nemine per-

tentatum est, *verba sunt Beatif-*
simi Senis D. SIM. PAULI in
Q. B. pag. 558. In *Prælòquio* au-
tem exorditur à variis Scripto-
rum argumentis, eorum in spe-
cie, qui ex triplici Medicinæ Re-
gno singulare quoddam simpli-

cis genus sibi pertractandum elegere, quod ad exhauriendum Universi hujus thesaurum ferè necessarium visum est Inclytæ S. R. I. Nat. Cur. Academiæ: quæ ansam largiebatur Autori de aliis Exterorum sodalitiis, ab Italis Academiis dictis, prolixè discurrendi. Facto hinc ad Tractationem transitu *Lib. I. Generalia* complexurus, absolutò prius nomine, in *Inventores* vini inquit, & quamvis vitem in primævâ Mundi creatione exstitisse credat, excultionem tamen ejus uvarumque expressionem non nisi post diluvium Noacho innotuisse credit. An verò id ab hircò, ex labruscarum, ut ferunt, comestione inebriato cæterosque cornu feriente didicerit, id ferè cum HEINSIO ridet & idem fortè de putatione ejus, quam asinus pampinos abradens docuisse fertur, sentiendum est. Abhinc *descriptionem culturamque vitis* addit & in quibusdam Hungariæ tractibus trunco ejus auri obryzifila, ob fortè mineras subterjacentes, intertexi refert, unde vini cum aurò sympathiam deducit & annexis *differentiis* ratio-

nem reddit, cur vitis annuatim vere progerminet, ex eo, quod spiritus intus conclusi, salis æquè ac sulphuris adminiculo, consueque protendant illam, donec figuram à Naturâ destinatam obtinuerit: Decidere autem autumno folia, dum spiritus cum humore aqueò partibusque sulphureis, sub æstivò calore, quâ data porta ruunt, remanente sale fixò crassiorique sulphure. *Conf. WILLISIUS Tr. de fermentatione.* Libro verò II. *Speciali Partes* ipsius vitis earumque *usum* tradit, quem tribus, ut per compendium eamus, verbis exprimo: *Pampini* sc. picantibus: *Flores* delinquentibus, *Lachryme* opthalmicis, *uvæ immatura* stomachicis, *matura* bellariis, *passæ* verò heceticis consecratae sunt. Inde vindemiam ingreditur Autor *mustique expressionem* enucleat, non tantum *primarii*, quod vini rudimentum est, & si nimium poterit, alvum stimulat, sed & *secundarii*, Lora vulgò dicti, qui servorum potus est. Remanent *Arille* & *vinacea*, quorum illa adstringendo valent vinaque subaustera, die *Reyser* constituunt: Hæc verò adhuc

adhuc calida certum podagriorum sunt solatium. Mustum autem doliis, sulphure perfumatis, inditum, *fermentationi* committitur, quam particularum salino-sulphurearum reactioni, cum WILLISIO, ascribit, quâ durante sedulo sibi caveant Vinidemiatores ab evaporante Gas Sylvestri, quod non secus ac aquarum mineralium vapores homines strangulare solet, de quibus elegantem ab Illustri Domino FEHRIO, Svalbaci observatam historiam addit. Sedatâ fermentatione liquor paulò clarior vinum propriè dicitur, cujus varius semper *usus*, varius *abusus*. Plura hîc sunt, quæ summæ lectionis Autor ex omni æquè antiquitate, ac Celebriorum Medicorum scriptis undique collegit, quàm ut singula hîc in compendiò tradi possint. Binæ saltem controversiæ notatu fortè dignæ sunt, quæ multis abhinc annis Scholas exercuere & in hodiernum usque diem nondum sunt discussæ: An scilicet præservandi sine Vinum ad ebrietatem usque ingurgitare expediat? *An & febri-*
cantibus conducat? Prius rotun-

dè negat, cùm alia prostant media, scopum hunc ferientia. Posteriori verò distinguendo faciliorem se præbet & per omnium *februm species* eundo docet, quod, contra Veterum quorundam rigorem, non omnis vini potus in febribus inhibendus sit, quæ sententia nostris quoque temporibus invaluit admodum. Plures sanè, si supputationem instituas, acidæ sunt, quàm volatiles vini partes, ut calor Galenicis tantopere infestus, ne quidem ex hoc principiò exhorrendus sit. Non minùs *in aliis ægritudinibus divinum vini usum* fusè recenset, utut excipiat haud paucos & affectus & ægros, *infantes* imprimis & *nutrices*, quibus non faciliè concedendum est: quò tamen in casu prudentiores Medici haud difficulter dispensare nòrunt. Innumerabiles hinc *vinorum*, tam naturalium, quàm artificialium, *differentias*, à colore, sapore, odore, virtute, locoque natali addit, unà cum variis eorum productis; *aceto, spiritu vini, tartaro*, quæ & ipsa, prout abundè cognitum, tam à Galenicis, quàm Chymicis, variè sunt tractata. Tandem

dem appendicis loco *racemationem*, ut vocat, succinctam adjicit, quâ notas quasdam su-

perioribus addendas pro supplemento complectitur.

Num. XIII.

GEORGII CHRISTOPHORI PETRI,
D. Arch. Mog. & Fac. Med. Erf. Assess.

CARDUUS BENEDICTUS,

Jenæ,

Imp. Trescherianis, A. 1669.

PRæliminaria signaturas laudant, DEI quasi digito vegetabilibus inscriptas, quibus non tantum aliorum usum, sed & vim cardui benedicti pnevmonicam atque antipleuriticam primitus innotuisse credit Autor. Ipsam verò *Tractationem à Descriptione C. B.* tum *nominali*, tum *reali*, exorditur, variasque carduorum *differentias* enumerat, quas tamen inter carduo benedicto, si virtutem ejus & efficaciam spectes, primas haud immerito defert. Unde pro loco sibi *natali* exulta potius viridaria, quam desertas solitudines exposcit, sub Autumni quidem initio terræ committendus. Incidenter hîc eorum examinat experimentum, qui carduum

absq; acuminibus nasci promittunt, si seminum acumina confringantur, quod ulteriori relinquit experientiæ. *Qualitates* autem ipsi tribuit attenuantes, incidentes, abstergentes, diaphoreticas & alexipharmacas. Sale enim volatili sanguinis coagula potentissimè resolvit, hinc in pleuriticis, aliisque viscerum internorum inflammationibus, tam egregiè sese gerit. Quamobrem pro usu pharmaceutico varias cardui hujus præparationes, tam simplices, quàm compositas, enarrat. Illic nil frequentius est plebejis pulvere C. B. simplice, cujus ꝑ in aquis appropriatis ad profligandas febres, tam intermittentes, quàm malignas (sæpiusculè non impunè)

punè) hauriunt, quo tamen multò tutius esset Sal ejus, tam fixum, quàm essentialè tartareum. *Hic* verò compositos inde pulveres febriles, pleuriticos & alexipharmacos collegit; quæ omnia demum, pro *usu curativo*, triplici Corporis Humani regioni fusè applicat, ita tamen, ut haud multa occurrant, quæ hîc speciatim recenseri possint, nisi quod à Pistore quodam Graizense Cardui Benedicti usu binos depulerit lumbricos latos, de quibus & *Excellentissimus* D.

FEHRIUS de *absynthio*. Tandem & *morbis universalibus* venenisque adversari probat. Nec in externis illum morbis omninò sterilem esse, docet egregiâ observatione, ab Illustri Dn. PRÆSIDE, cujus honorifica modò mentio facta, hausta, qui ulcus virgæ putridum in Sartore, unâ cum carunculis mictioni plurimùm incommodantibus, decocto C. B. cum passulis & glycirrhizâ percuravit.

Num. XIV.

D. SAMUELIS LEDELII,

Phys. Dac. Görlicensis,

CENTAURIUM MINUS,

ad Normam & Formam Acad. N. C.

Francofurti apud Zunnerum,

1694.

Quùm Affinis Autoris præsentis, D. Schram, Physicus quondam Fraustadiensis, cœptum de Centauriô minore tractatum, ob præmaturam mortem, absolvere non potuerit, defectum hunc suppleturus Autor, tum ob floris elegantiam,

tum ob virtutis efficaciam, in *Præfamine* laudatam, tractationem hanc in se suscepit, in cujus CAP. I. *Nomen* ejus, tum à Chi- rone Centaurô, Thessalo Botanico, tum à dignitate herbæ, centum aureis contra pretiosiore, deducit, quod non tam de

(G)

Cen-

Centauriô majore, quàm minore, intelligendum statuit. In CAP. II. verò rem ipsam descripturus Centaurium minus *desinit*: Herbam minutam, spithamam altitudine superantem, per totum amaram, exsurgentem è radice lignosâ, pusillâ & fibrosâ, caule geniculatô, angulosô & concavô, binis foliis oblongis ex adversô locatis, floribus puniceo-purpureis, in umbellam dispositis, post deflorationem minutis siliquis, subtili semine repletis, constantem: quam descriptionem secundum singula verba prolixè explicat. Ab hinc in CAP. III. *Locum natalem* dicit loca sicca, colles & prata sterilia, confinia agrorum, propè vias locaque arida, in hortis siccioribus. Ubi præter vulgarem speciem allegat aliam rariorem, flore albicante præditam, quam Tiguri in collibus, Genevæ, Monspeli & Bononiæ, in pratis udis alibique in hortis Curiosorum observavit. *Floret* autem, juxta tenorem CAP. IV. mense Juliô, ejusque existentia Augustô & Septembri absolvitur: quô tempore quoque *colligenda* erit & in locum purior-

rem siccumque, ne situm contrahat, reponenda & *asservanda*. Antequam porrò de Viribus agat, inquirit primùm, an & *Signatura* ejus aliquid contribuat ad qualitates indagandas, cui soli, ut in aliis herbis, ita & in hac, parùm tribuit in CAP. V. Adeoque in subsequenti CAP. VI. *Vires generales herba nostra aurea* dicit esse amaras, exsiccantes, calefacientes, deobstruentes, leniter adstringentes omnique putredini resistentes, quas tam è Galenicorum, quàm Chymicorum principiis deducit. Quemadmodum inde quoque Speciales qualitates, Cephalicas, Stomachicas, Hepaticas, Anthelminticas, Antifebriles derivat. Specificas autem, quibus morsui canis rabidi & aliorum animalium medetur, à totâ substantiâ profluere existimat. De cæterô licet Simplicibus in curando, cum Helmontiô, plus tribuat, quàm Compositis, cum primis Inquilinis & domesticis, non tamen omninò insuper habet *Preparata* varia Galenica, in CAP. VII. enatrata, tam liquida, ut Decoctum, Infusum, quàm sicca: Pulverem scilicet:

Qui-

Quibus in CAP. VIII. *Spagyricas* quoque *Præparationes*: A-
quam destillatam, tam simpli-
cem, quàm essentificatam, com-
positam & febrifugam, Essen-
tiam, Elixir, Extractum, &c. &c.
subjungit, donec in CAP. IX.
Medicamenta quoque *Composita*,
tam *Officinalia*, quàm *Magistralia*,
Centaurium minus continentia, ex
Dispensatoriis variis aliisque
Scriptoribus adjiciat. Quibus
præmissis ad *enucleandas Vires*
speciales se accingit Autor &
postquam liber antiquissimus
de Centaureô, sive Galeni, sive
Apollonii, sive alius cujuscun-

que (quem in compendiô hîc
trahit Autor) non omnes virtu-
tes hujus plantæ nobilissimæ
complectitur, hinc in præsentî
CAP. X. easdem in variis trium
regionum morbis, tam internis,
quàm externis, cum primis au-
tem Febribus, in- & externè: ad
affectus item cutaneos, vulnera
& ulcera egregiè convenire, plu-
rimis & observationibus & for-
mulis, ex aliis Præcticis collectis,
ostendit, imò *propriis Curationi-*
bus in Praxi 21. annorum in CAP.
XI. confirmat & tandem in
CAP. XII. *usu externo* ejus
concludit.

Num. XV.

JOH. GEORGII VOLCAMERI

De

CHOCOLATA INDA

Opusculum, ab A. C. de Ledesma olim scriptum.

Norimbergæ,

A. 1644.

Libellum huncce Venerando
& beato Seni D. D. Volca-
mero in Italiâ olim concef-
ferat Medicus Chirurgus Fa-
migeratissimus, M. A. Severini,
è pluribus, in fine hujus scripti

recensitis, operibus, Erudito Or-
bi notissimus, è quibus hætenus
inedita adhuc in scriniis, nî fal-
lor, hæredum Per-Illustris Dn.
Præsidis asservantur, quæ uti-
nam aliquando, cum pretiosissi-

(G) 2

mis

mis C. Hoffmanni in Opera Galeni Commentariis, ab iisdem Publico concrederentur.

Præfens autem opusculum IV. CAPITIBUS absolvitur, quorum PRIMUM in basin Chocolatæ inquirat (quò nomine Indis confectio venit) *Cacacium* scilicet, seu, ut alii loquuntur, Cacao, nucis genus, pistaciis haud ab simile, cujus duplicem hîc speciem videas, *Cacacium* vulgare, ex violaceo in purpureum colorem vergens: Alterum laxius & majus, *Saxlaxtæ* dictum, magis albicans. Arborem autem ejus *Tiliæ* assimilât Nierembergius, cujus semen olim pro nummis apud Barbaros habitum fuisse, idem confirmat, antequam monetæ innotescerent. *Naturam* porrò & Temperamentum ejus ad frigiditatem & siccitatem inclinare: quia tamen copiosis, quæis scatet, particulis oleosis calidioribus non tantum à Naturâ temperantur, sed & arte sub ipsâ comminutione imbuuntur; hinc completionem illi temperatam tribuit, eoque magis, quod aromatibus æquè ac oleosis additis, nucum illarum frigiditatem magis subi-

gant, qualia sunt vainiliæ campestres, aceotes, maiz & alia; quibus tamen alii foeniculum, amygdala ambrosiaca & similia, nobis cognita, balsamica substituant, ut ex eleganti D. de Marchena descriptione, ab Autore addita, videtur:

Rx. *Cacacii* lib. x.

Sacchari lib. iß.

Cinamomi ʒij.

Cardamom. ʒß.

Caryophyll. aromat. vel
Anisi, duorum Carolinorum pondere

Aceotes q. s. ad colorem dispergendum. Addunt alii

Amygd. expressamque è mali Medici floribus aquam. M.

In CAP. II. inquirat in *Qualitates totius compositionis*, eamque non tam calidam, aut frigidam, sed temperatam esse dicit, cum aromata à cacaciò frigidò, & hoc ab aromatibus artificiosè temperentur; unde colligit non statim ac Chocolatæ compositio absoluta est, illâ nos uti posse, sed elapso mense, ut contrariæ qualitates prius infringantur. **TERTIUM CAPITULUM** docet
Modum

Modum preparandi Chocolatam, ubi cacacium decortica-
tum cum aceote comminuere
juber, ut colorem intimè admit-
tat; hinc reliqua simplicia cri-
bro, antequam confundantur,
secernit & tandem omnia lege
artis in orbes fundit & in arcu-
las seponit, quæ sub usu, vel c.
aquâ & saccharô, vel aq. destil-
latis, vel lacte, calidè sumuntur.
ULTIMO quantitatem & *dosin*
Chocolatæ determinat, cujus 3v.
vel vi. manè sub auroram ebi-
bere jubet, tempore quocunque,
utut verum eligat. Interim
non tantùm hybernô, sed & æsti-
vô concedit, cùm ob transpira-
tionem insensibilem à calidis

nequicquam eô tempore læda-
mur. Hispanis tamen ardente
Syriô eandem non concedit, nisi
longiori usu adsueta nullum in-
de dâmnus sentiant. *Coroni-*
dis demum loco quærit, cur
Chocolatam bibentes impin-
guescant, cùm omnia, (cacao, si
excipias) calida sint & sicca?
Causam rejicit unicè in caca-
cium, quod plurimis particulis
oleosis & temperet acrimoniam
humorum & nutrimentum præ-
beat. Adduntur tandem *Ap-*
pendicis loco quædam è Nierem-
bergiô de Arbore Cacaô, Aceo-
te, Cliete, Mecasuchie, Mais
aliisque Chocolatæ ingre-
dientibus.

Num. XVI.

JOH. JACOBI WEPFERI,

Med. D. Scaphusiani,

CICUTÆ AQUATICÆ

HISTORIA ET NOXÆ.

Basileæ A. 1679.

QUâ occasione Autor Cele-
berrimus materiam hanc
pertractandam suscepit, ex-
plicat in *Prefatione*. Postquam
scilicet à Cicutâ, tantùm non

omnium sententiâ, frigidâ, con-
vulsiones atrocissimas excitari
vidisset, adeoque temperamen-
tum ipsi scrupulum movisset,
hinc in omnia accuratius inqui-

siturus vidit radices vomitu rejectas non nocere, unde persuadere sibi non potuit, succum cicutæ in sanguine operationem suam exerere, sed in ventriculô statim illud fieri, pluribus in brutis factis experimentis comprobavit. Deprehendit quoque venena, citra spirituum dissipationem & sanguinis coagulationem, solis particulis acutis varièque formatis ventriculum scindendo operari, unde, citra pugnam inter acidum & alcali, spiritus non possunt non turbari, quos per Præsidentem systematis nervosi, h. e. Animam sensitivam intelligit. Addit tandem consilium, quô Philosophi venenorum operationem in brutis addiscere possint. His præmissis, depictâ prius Cicutâ Aquaticâ, quoad radicem & herbam, in Figurâ æneâ, *Historiam* ejus & *noxas*, per casus tragicos & praticos describit, è quibus periêre omnes, qui cicutam in ventriculô retinuêre: qui verò vomitu spontaneô, aut arte promotô, rejecêrunt, omnes salvati sunt. In COMMENTARIIS subnexis *Cap. 1.* Danubium describit. *Cap. 2.* Cicutæ

Species, terrestrem scilicet & aquaticam, recenset, addens *Cap. 3.* Qualitates, quarum intuitu eandem, non tam frigidam, quàm calidam esse, ex effectibus concludit. Caliditatem ejus autem à particulis igneis salino-sulphureis, spirituosis, acuminatis, linguam acrimoniâ vellicantibus, deducit, quæ omnia cardialgia, convulsiones aliaque, in ægris observata, symptomata satis arguunt historiæque quamplurimæ, in *Cap. 4.* ex aliis Botanicis & Practicis collectæ, testantur. Ad Dioscoridis authoritatem hîc contrariantur respondet in *Cap. 5.* distinguendo inter refrigerationem per se & per accidens talem, utut Dioscorides non expresserit, quî refrigeret? nec Socratis mors placidissima obstat, cum in *Cap. 6.* incertum esse dicatur, an venenum illi ab Atheniensibus propinatû? vel si datum fuerit, an ex solâ cicutâ constiterit? Interim non solô calore, sed aliâ facultate venenatâ cicutam nocere putat, quam tamen non occultam, sed in particulis corrosivis, scindentibus & Archæum irritantibus, radicatam, cum Recentioribus, adstruit

in *Cap. 7.* addendo simul in *Cap.* subsequenti 8. Modum agendi, quô particulae illae symptomata in ægris ante recensitis produxerint, rodendo scilicet ventriculum & M. S. fermentando: illustrando omnia per historiam Infanticidæ, Anatomiae subjectæ & per digressionem in *Cap. 9.* propositæ. Abhinc in *Cap. 10.* causas tradit, cur *cicuta* in illis, qui curati fuerunt, nulla funesta symptomata reliquerit, quas suæ hypothese, per varia brutis infusa venena, applicat; eamque ob causam in Scholiis *Historias datæ Cicutæ Aquaticæ* subnectit, quæ in Canibus & Lupis eadem, quæ in homine symptomata movit; Quâ occasione simul aliorum Venenorum operationes, per similia Experimenta examinat, scilicet

Cap. 11. Napelli.

Cap. 12. Cocculorum.

Cap. 13. Nucis Vomicæ.

Cap. 14. Helleb. albi.

Cap. 15. Gialappæ.

Cap. 16. Rad. Coron. Imp.

Cap. 17. Solani.

Cap. 18. Hyoscyami.

Cap. 19. Amygd. amar.

Cap. 20. Antimonii.

Cap. 21. Arsen. & Auripigm.

Cap. 22. Mercurii:

quæ omnia, tam propriis, quàm aliorum observationibus, illustrat. Cum verò nihil tam nocivum sit, quod non aliquas etiam utilitates habeant; hinc in *Cap. 23.* *Usus Cicutæ* proponit, quæ tamen externè solùm, in empl. de *cicutâ*, adhibetur, quod cum aperiendo & discutiendo agat, caliditatem *cicutæ* magis probat. Internè prorsus exulet, cum funesta symptomata inferat, quorum intuitu in *Cap. 24.* *Curationem eorum post Cicutam assumptam* addit, quæ fit dando in principiò Vomitoria, postea verò pingua, lactici-
nia, cordialia, bezoar-
dica.

VALENTINI HENR. MOLLENBROCCII
COCHLEARIA
 CURIOSA,

Lipsiæ, sumptibus Grossii,

1674.

Consideratis quibusdam mirabilibus in Plantis nonnullis, Rosa sc. Hierochuntinâ, Ssferracavallo, Noli me tangere &c. occurrentibus, Dn. Autor in *Capite 1. Nomen Cochleariæ à figurâ deducit, quàm aliæ à viribus, odore, sapore, aut & primò Inventore nominentur. Cap. 2. verò Descriptionem tradens, eandem neque telephii speciem, nec Herbam Britannicam esse, è viribus & ipsâ formâ colligit. Differentiam in Cap. 3. pariter à formâ petit, & in figuris æncis* 1. Cochleariam foliò subrotundò usualement, 2. Foliò sinuatò, 3. Repentem, tam majorem, quàm minorem, sistit, quæ omnes (ut in *Cap. 4. de locò natali ostenditur*) in Occidentalibus magis, quàm Orientalibus reperiuntur, idque non sine DEI providentiâ, quoniam in illis Scor-

butus magis grassatur, cui opponitur. Floret autem Aprili. Abhinc in *Cap. 5. Qualitates & Virtutes* explicat, quas calidificcas & Nasturtio virenti similes dicit, diaphoreticas, antiscorbuticas, ant-hydropicas, salivolatili adscribendas, mediante quò & semen variolas expellit. Unde in *Cap. 6. varia inde Præparata*, vel ex totâ herbâ, vel ex semine parat, Decocta, Infusa, Spiritus, Conservas &c. In specie autem *Cap. 7. tradit Embamma* ex fol. recentibus, cum saccharò tufis. *Cap. 8. Decoctum* in lacte, vel sero lactis, sed lenissimum, ne & vol. avolet, cavendo, ne asari folia pro cochleariâ sumantur, ut in Daniâ Sim. Paulli vidit. *Cap. 9. Vinum* inde, sive cum, sive sine fermentatione, sistit, illîc musto, hîc vino infundendo. Quæmodum

modum & alia *Infusa*, sive ex solâ, sive cum aliis, in serô lactis & cerevisiâ parata *Cap. 10.* describuntur. *Spiritus* in *Cap. 12.* non tam per fermentationem, cum Sennertô, quàm per abstractionem, cum Rolfinciô, parandus est, qui melior, si spiritus tritici aliquoties super herbam recentem cohobetur, ut à D. Fehriô didicit Autor & Lib. de Varis jamdum professus est. Similiter quoque Spiritus antiscorbutici Compositi fiunt, ad imitationem sequentis D. Mich.

R̄. Herb. Cochlear.

Nasturt. aquat.

beccabungæ.

piperitidis.

Rad. Raphani marini.

ari recent. ana q. v.

Leniter concisa & contusa infunde ~ bacc. sambuci, per fermentationem parati, ad 3. dig. eminentiam, digere per tri-duum & destilla in MB. Huic, si affundatur ~. aperit. Penoti, fit spiritus antiscorbuticus compos. Ejusdem. In *Cap. 13. Sal volatile Cochlearia*, ceu potissimam ejus partem considerat, quod ob parcitatem in spiritu servandum. Paratur autem, si

succus è Cochleariâ expressus purificetur, quodammodò inspissetur, donec Θ in succo spontè concresecat, quod tamen sal potius essenziale videtur esse. Operatur penetrando & deobstruendo, sed tempestivè adhibendum. Adeò enim non subscribit Alcalistarum consuetudini, qui nullis non medicamentis salia volatilia immiscere solent, ut potius hæc in morbis biliosis & ebullitione M. S. intempestivè usurpata inflammationem sanguinis, cardialgiam & similia inferre statuat, ut in febricante quòdam est expertus. Nimis enim foetida nervis incommodant, unde ad extrema ejusmodi remedia non nisi in extremis malis, hydrope, arthritide, scorbutô &c. confugiendum esse statuit. In *Cap. 14.* Olea cochleariæ tradit, tam infusa, quàm destillata, quorum prius è recenti, hoc è cochleariæ semine destillandum. *Conserva* in *Cap. 15.* more communi parata, cum *Syrupo* in *Cap. 16.* iis dicatur, quibus succus crudus nauseam parit: è quibus in *Cap. 17.* Electuaria & Mixturæ ex tempore fiunt, utut à Saccha-

(H)

ratis

ratis in Scorbutô, quantum possibile, abstinere jubeat, in Tr. de Varis. Magis ergò Cochleariæ *Essentia* in Cap. 18. laudanda, quam Sim. Paulli optimè è succô & spiritu propriô conficit & cum *Essentiâ trifolii fibrini* miris laudibus effert. Pauperculi ejus loco *succum expressum* assument, quem alii plurimis formulis, ab Autore adscriptis, miscent, ut in Cap. 19. videre est. *Magisterium* in Cap. 20. propriè

magisterium non est, sed oxy-saccharum, ut è parandi modô, à Rolfinciô, in Chym. in Artis formam redactâ, traditô, elucescit. Tandem & *Usum Cochleariæ externum* in Cap. 21. subjungit, quatenus & in fotibus, cataplasmatibus, linimentis, clysteribus, ad artus scorbuticos & dolentes, paralyti item scorbuticâ aff. ctos & gingivas scorbuticas curandas admiscetur.

Num. XVIII.

JOH. FERDINANDI HERTODT,
Phil. & Med. D. Regiæque Civ. Brunensis Phys.

CROCOLOGIA,

seu

Curiosa Croci, Regis Vegetab. Enucleatio,
ad normam & formam Acad. Nat. Cur.

Jenæ, A. 1671.

Nobilissimus hujus Autor, Legibus Illustris Acad. Germ. Curiosæ satisfactorius, florem elegit Territoriô suo indigenum atque vernaculum, *Crocum* puta, cujus (præmissa tamen *Onomatologia*) varias primò species evoluit, communes æquè ac insolitas rariores, ex BAUHI-

NO, CLUSIO, LOBELIO, TABERNÆMONT. DODONÆO, DURANDO &c. additis elegantissimis figuris ex HORTO EYSTETTENSI, libro nescio an caritate magis, an raritate insignis, quem pro collatione ex Bibliothecâ Nostrâ Gießenâ nuper mutuô tenui.

Abhinc

Abhinc de *natalibus* ejus agit, de *tempore* itidem, quô se in *florem* induit, *culturâ*, *electione* atque *viribus*, ubi præter qualitates primas & secundas, ut vulgò audiunt, vim ei tribuit *paregoricam* & insigniter *anodynam*. Cordialibus etiam *annumerat*, ita tamen, ut, si in *dosi* excedatur, *veneni* quoque *naturam* assumere possit, sicut ejus rei non unæ *observationes* in *apricô* sunt. Hoc enim peculiare habet, ut in *excessivâ* *quantitate* intus sumptus, *cachinnos* atque *visum* plus quam *Sardonium* inferat, cujus *vivum* *Autor* in *Hispaniâ* vidit *testimonium*, dum *Aromatarius* quidam plurimum *crocî* in *ollam*, *carnes* *jurulentas* continentem, *injiciens*, post *illarum* *esum* in tantum est *solutus* *risum*, ut *parum* *abfuerit*, quin *medios* inter *cachinnos* *animam* *efflaverit*. Quare ad *legitimum* *pretiosi* *hujus* *condimenti* *usum* *progre-*
ditur cumque triplicem, *Medicum*, *Culinarem* & *Mechanicum*? quibus *varias* *ejus* *præparationes*, *Tinct.* *Extr.* *Elixiria*, *Mixtiones* itidem, tam *magistrales*, quàm *officinales*, *croco* *insignitas*, ac-

consuit. Pro *specialiori* *verò* *applicatione* *deinde* *ad* *normam* *Acad. N. C.* *plerosque* *C. H.* *af-*
fectus *p. n.* à *capite* *ad* *calcem* *eleganti* *ordine* *recenset*, *uni-*
cuius *morbi* *definitioni* *sin-*
gularem *semper* *præfationem* *præmittendo*, *cum* *eleganti* *ap-*
plicatione, *subjunctis* *deinde*, *tam* *propriis*, quàm *aliorum* *formulis*, *croco* *insignitis*, *quas* *inter* *speciatim* *excellit* *Spiritus*
asthmaticus *de* *gummi* *ammonia-*
cô, qui à *nonnullis* in *arcanis* *ha-*
betur & ob *singularem* *effica-*
ciam *mereretur* *certè*, ut in *omnes* *officinas* *introducere-*
tur. *Præparatio* *ejus* *hæc* *est*:
℞. *Virid.* *æris* ℥ss. *gum.* *am-*
mon. ℥j. *destill.* *inde* *Spirit.* *qui*
ab *oleô* *separatus*, *rectificetur*, *impositâ* *rostrum* *capitelli* *crocî*
austriaci ℥j. *Dos.* *g.* *x.* *ad* ℥j. *in* *Mixturis*.

Tandem pro *coronide* addit *questiones* aliquot & *problemata* *crocum* *concernentia*, quorum
1. est: *An* *crocus* *sit* *napelli* *anti-*
dotum? *cujus* *Aff.* *confirmat*
literis *B. Domini* *ETTMÜL-*
LERI, qui ab *Amicô* *ex* *Poloniâ*
habuit, *illius* *Regni* *Incolas* *na-*
pelli *flores* *quotidiè* *in* *acetariis*
(H) 2 assu-

assumere, sine omni damnô & hoc quidem ob familiarem croci usum, quô Poloni quoque immensè delectantur, ita ut ad 3j. sæpè cibis suis admisceant. Quærit. 2. *An crapulam arceat & an 3. somnum inducat?* utrumque affirmando. Quartò & ultimò, *an fatum in uterò tingere possit?* Affirmativam pariter ex AMATI LUSIT. propriòque experimentò demonstrans. Canem enim gravidam aliquamdiu multò crocò pavit: postmodum verò appropinquante partûs tempore Spectatoribus in Theatrò Publicò

ad oculum ostendit, non foetus solùm, sed & secundinas crocò penitus flavescentes.

Magis verò mirum est, quòd & extus corpori admotus, totam cutis peripheriam inficere possit, sicut id in puerperis videre est, quæ ad expellendum Ictericum crocum melli & farinæ mixtum umbilico applicare solent, quatenus omnes puerperas Ictero necessariò corripere persuasæ sunt, quem tamen crocò potius imputandum esse, cum *Cap. de Ictero*, tum hòc quoque locò demonstravit.

Num. XIX.

EHRENFRIDI HAGENDORNII,

Med. D. & Med. Elef. Saxon.

CYNOSBATOLOGIA,

ad Normam Acad. Nat. Curiosorum,

Jena, Impensis Joh. Bielkii,

A. 1681.

Cùm Autori nostro in *Prolegomenis* summoperè placeat illorum conatus, qui vegetabilia, aut animalia, sive in genere, sive in specie, descripsèrunt, hinc posterioribus se jun-

cturus & Cynosbatum descripturus in LIB. I. PHILOLOGICO *Onomatologiam* & similia unicò describit capite. Abhinc in LIB. II. PHYSIOLOGICO CAP. I. VEGETATIONEM CYNOS-

CYNOSBATI IN GENERE tradit, ita ut *Artic. 1.* Modum ejus explicet: quod scilicet in semine Cynosbati, per aliquot menses terræ gremio commissio, partim Archæus, partim humores circulantes particulas illuc delineatas evolvant, corticis repagula rumpant, germini recenti fores aperiant & ad debitam formam deducant, quæ *Artic. 2.* aliter in juniore, aliter in adultâ se habet, quæ posterior ferè fruticescit; unde cum Simone Pauli, contra Dioscoridem, non tam herbis, quàm fruticibus, annumerat. *Articulo* verò *3. Patriam*, tum generalem, tum specialem, in- & extra Germaniam, ad sepes in dumetis, sylvis, ubique ob usum insignem, utut diversâ (quam *Artic. 4.* explicat) specie recenset. Præter communem enim & sylvestrem datur & hortensis media, variâ flore, simplici æquè, ac plenâ, in Fig. ob oculos posita: Datur & arborefcens, in tantam altitudinem & latitudinem ramos suos expandens, ut Wormatiæ olim arborem retrò Templum Cathedralē plurimis columnis saxeis suffultam viderim, à Gallis nunc

devastatam. Sibi enim relieta per plurimorum annorum decursus vivit, quod principio salino, illuc copiosè latenti, adscribit, utut à quercu atque pinô hâc in parte superetur, nisi cum Paracelsô, Glauberô & aliis, sale quôdam volatili, rore majali, aurô potabili, aut cruore radicibus affusô, vitam ejus prolongare sustineas. Porro in CAP. II. VEGETATIONEM CYNOSBATI IN SPECIE & quidem *Artic. 1. Radicis* pertractat, quatenus vel ex semine, vel radice antiquâ, vel & furculis, terræ commissis, protuberat, signosa quidem, non tamen spinosa, non una, sed numerosa, extus ruffa. Hæc scilicet loco oris est, nutrimentum adferentis frutici, quod per suctionem quandam allici haud absurdum dicit, succoquæ betulæ, tempore vernali copiosissimè effluente, probare conatur, licet nec mechanicam pororum, nec aëris calorisque Solaris pulsionem excludat. *Artic. 2. Truncum* eviscerat, ejusque partes, tum internas, tum externas, ob oculos ponit, ita ut è prioribus maximè sollicitus sit circa medul-

lam, æream & porosam, quam contra Grevvium adeò simpliciter ad germinationem necessariam esse negat, cum eâ exematâ plantæ non emoriantur, ut in arboribus annosis. 2. Quod plerunque sicca & exsucca in adultis, licet in junioribus succulenta sit. Inter externa autem curiosus est in spinis considerandis, quibus omnes ferè species gaudent. Licet enim in hortis Curiosorum *Rosa sine spinis* detur, dubitat tamen, an, si microscopiò examinetur, omnibus spinis destituta sit. Corticales autem magis, quàm lignosas esse spinas, elegantissimò ordine dispositas, easque non tam ex succò nutritivò, per latera extravasante, per accidens ortas, sed in semine jamdum delineatas ostendit. His expeditis *Artic. 3.* Folia, *Artic. 4.* verò Flores eorumque partes contemplatur, è quibus singulare quid pulvis antheris adhærens, tanquam genuinum sulphur vegetabile anodynum, habet, quod una cum alcohol pini, coryli &c. sulphuribus metallorum anodynis, cum Wedeliò, præfert in diversis morbis. *Artic. 5.* Baccas

Cynosbati, tam crudas, quàm maturas & molliusculas, tractat, quarum arillos verum illorum semen esse, contra Matthiolum (qui ex Dioscoride Cynosbatum *ἀσπεριον* asseruit) propugnat, ac ob oleum sulphurque balsamicum lithiasi mederi statuit. Lanuginem verò, quæ involvuntur, non tam urendo, quàm particulis acutis puniendo, urticarum instar, molestant esse fructuique hinc ridiculum à plebe nomen contigisse, asserit. Porro *Artic. 6.* Spongiarum variarum figurarum earumque vermiculos observat, ex ovulis illis genitos, quæ tanquam semina, non tam ex putredine, aut Insectorum ovulis, quàm destinatione quâdam Naturæ, ut in gallis, ibi generari credit ex eò, quod crescente Spongiâ & ipsum crescant & peculiare alveoli, illis excipiendis destinati, observentur. A quò autem ovula illa sint exclusa & quomodo Spongiis istis communicata sint, in dubiò relinquit. Hoc certum est, vermiculum illis generatum tandem metamorphosi, insectis communi, in muscam & cantharidulam mutari effractisque late-

latebris in auras abire, ut in figurâ æneâ ob oculos ponit. Unde tandem CAP. III. hanc CYNOSBATI DESCRIPTIO- NEM dat: quod sit Frutex de genere rosarum sylvestrium oriundus, præter baccas rubentes etiam spongas capillofas ferens singularisque, tum in Medicinâ, tum Oeconomîâ, usus. LIB. III. PHARMACEUTICO CAP. I. PRÆPARATA EX FLORIBUS CYNOSBATI recenset, sc. 1. Aquam. 2. Spiritum. 3. Conservam. 4. Syrupum. CAP. II. PRÆPARATA EX BACCIS addit & quidem *Artic. 1. Medicamenta è pulpâ*, aquam, spiritum per fermentationem, cum quô & spiritu salis armoniaci è lignô Nephriticô Tincturam elicit & è & rob cynosbati Elixirium nephriticum, vel Malvaticum hujus nominis, acetum, Vinum medicatum, syrupum, electuarium, rob, conditum, sal essentielle. *Artic. 2. Medicamenta ex arillis* Cynosbati addit, Arillos scilicet præparatos, spiritum & oleum, tam destillatum, quàm expressum, quocum Balsamum Sulphuris Cynosbatinum efficit.

Pertinet huc Emulsio, Sal &c. Non minus CAP. III. PRÆPARATA E SPONGIA CYNOSBATI considerat, ita, ut *Artic. 1.* ea, quæ è *Spongiâ integrâ* parantur, præmittat, scilicet spiritum Decoct. Extr. Essentiam, Magisterium, Sal &c in *Articulo 2.* verò *Preparata è Vermiculis* addat, liquorem scilicet & spiritum. Tandem CAP. IV. PRÆPARATA EX LIGNO, Spiritum, Oleum & Sal fixum subjungit, hujusque intuitu quædam de specificâ salium fixorum differentiâ, contra alios, deducit, cum & fixa ex aromaticis alium saporem habeant & aliter cum acidis effervescent, quam & Tartari. LIB. IV. THERAPEUTICUS EST, in cujus CAP. I. VIRES CYNOSBATI GENERALIORES evoluit, ita ut *Artic. 1.* in diversis affectibus diversas partes cynosbati conducere censeat. *Artic. 2.* verò qualitates Cynosbati manifestas & specificas discutit, quas posteriores in Lirhiâ, Epilepsiâ & Hydrophobiâ admirandas, partim à Benedictione Divinâ, partim à mechanicâ particularum texturâ concinnâque alcali & acidi

acidi mistione deducit, noxas simul Cynosbato ab aliis affricas *Artic. 3.* diluens. In CAP. II. VIRES CYNOSBATI SPECIALIORES ventilat & quidem *Artic. 1.* in MORBIS INTERNIS 3. Corporis Regionum, siquidem 1. in *Affectibus Capitis* Spongiæ curant Cephalalgiam, Vigiliis, Epilepsiam, Phrenitidem: Radix Rabiem & Hydrophobiam: Fructus tonsillarum tumorem. 2. In *Affectibus medii Ventris* Fructus cum melle Tussim, Flores Pleuritidem, Spongiæ & Conserva Hæmoptysin. 3. *Ex Affectibus infimi Ventris* fructus ardorem ventriculi & alvi fluxus, arilli calculum, rob intemperiem hepatis calidam, spiritus icterum,

vermiculi lumbricos, spongiæ uteri procidentiam curare valent. Nec in MORBIS EXTERNIS, in *Articulo 2.* expeditis, deses est. Siquidem flores oculis, spongiæ strumis, herniis & hæmorrhagiis, spongiæ combustæ alopecię, folia ulceribus, lanugo arillorum ariduræ, radix spiculis extrahendis egregiè conveniunt. Tandem & in OECONOMIA egregium usum præstare Cynosbatum, in LIB. V. per VI. diversa *Capita* ostenditur, additâ pro coronide quæstione: Cur surculus, per insitionem Cynosbato maritatus, suam speciem retineat? quod virtuti seminali, per totum diffusæ, tribuit.

Num. XX.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI
De

J A L A P P A

Liber, secundum Leges & Methodum Imperialis Acad. Leopold. Nat. Cur.

Frankfurti ad Mœnum,

Impensis Friderici Knochii, A. 1700.

Cùm antehac de domesticis Exotica prorsus insuper habere & Inquilinis egerit, hinc ne videatur, in *Prefatione* ad peregrè

grè nata se progressurum dicit Autor, promittens simul curiosam Nucis Moschatæ & Theriacæ coelestis descriptionem, quarum priorem mox quoque subjungemus.

Abhinc in LIBRI I. *Cap. 1.* Jalapæ nomen explicat idque à locò natali Xalapa derivat: *Cap. 2.* Definitionem realem & differentias subjiciens, illiæque notas bonitatis, hîc verò mechoacan- nam illi jungendo. In *Cap. 3.* Locum Natalem, Tempus & modum collectionis exprimit, quorum primus India Occidentalis Peruviana: Secundum Ver: Tertius in eò consistere dicitur, ut effossa radix in tessulas scindatur, exsiccetur, ac vel cum, vel sine pannò inceratò asservetur. In *Cap. 4.* de Electione & Notis Jalapæ, laudat Americanam, recentem, nigricantem, ponderosam, acriusculam. *Cap. 5.* Temperamentum Jalapæ calido- sic- cum esse probat idque in recenti magis, quàm exsiccatâ, haud secus, ac in scammonè observari solet: ubi incidenter de cautelis circa usum scammonii pauca addit. Quando verò in *Cap. 6.* in describendis Jalapæ

viribus in genere occupatus est, eandem panchymagogam esse dicit, magis tamen phlegmagogam & hydragogam, quæ vis à particulis salino-sulphureis fixioribus, utut acrioribus, deducitur: unde & ad apophlegmatizantia & errhina refertur. Quin & virtutem carminativam (quatenus humores viscidos, flatus generantes, eliminat) illi tribuit. Dosis in *Cap. 7.* ex Autoribus Practicis, usque probatissimis, à ℥j. ad ℥i℥. determinat, addens varias inde constantes formulas. Resinæ verò ℥℥. sufficere ipsa experientia testatur. Abhinc in Capite sequente octavò Præparata nonnulla tradit, ibique pulverem ꝑ & o maritandum esse suadet, quales formulæ complures in *Cap. 9.* offeruntur. Nec in formâ pulveris tantum, sed & aliâ facie præscribi potest. Sic faculas & trochiscos inde paratos videas in *Cap. 10.* Mysterium in *Cap. 11.* Morsulos in *Cap. 12.* Rotulas in *Cap. 13.* Cum aquâ vero & spiritu jalapinò (qui diaphoreticus est) oleum contra odontalgiam nobilissimum prodire docet in *Cap. 14.* & quum infusum jalapæ
(1) non

non rarò à Practicis quoque commendetur, hinc in *Cap. 15.* docet illud, nec cum vinò, nec cerevisiâ commodè fieri posse, nisi jalapa spir. vin. prius mace-
rata fuerit, cum nonnisi oleosis & spirituosis extrahatur. Quapropter & *Decoctum* in aquâ in *Cap. 16.* nil valere dicitur. Me-
liores sunt *portiones jalapæ*, ex pulv. aquæ mistô & è resinâ aquâ vitæ solutâ, quales in *Cap. 17.* describuntur: quibus *Emul-
siones jalapine* in *Cap. 18.* & *Syrupi* in *Cap. 19.* è variis collecti
jungenda sunt. Nec minus gratae sunt *Essentia jalapæ* cum
spiritu vini rectificatô, vel spiri-
tu cerasorum, in *Cap. 20.* vel &
Elixiria, cum aliis purgantibus
in *Cap. 21.* descripta. Ex *Ex-
tracto* verò per se à ðß. ad ðj. in
Cap. 22. laudatô, *Pilula* in *Cap. 23.*
parantur, si aliquid resinæ illi
maritetur. Quin & aliæ magis
compositæ formulæ inde con-
fieri possunt, *Boli* scilicet in
Cap. 24. è pulvere jalappæ &
Conserva florum Persicorum &
Electuaria in *Cap. 25.* Rob in
Cap. 26. Quemadmodum &
Pruna illâ condiuntur in *Cap. 27.*

& *Passula* in *Cap. 28.* ut & *Dia-
cydonium solutivo-laxativum* in
Cap. 29. Imò si delicatuli fortè
petierint, *Panis* quoque *Martius
jalapinus* præparari poterit, juxta
ductum *Cap. 30.* Quibus expe-
ditis in *Cap. 31.* cautiones quas-
dam circa usum jalappæ in me-
dium adfert, ne scilicet in hypo-
chondriacis, aut ubi humores
orgasum quendam concepe-
runt, facilè derur.

In LIB. II. THERAPEUTI-
CO PART. I. tradit usum jalap-
pæ in Affectibus Capitis & qui-
dem

- Cap. 1. in Dolore Capitis,
2. in Vertigine,
3. in Melancholiâ,
4. in Apoplexiâ &c.

PARS II. Usum jalappæ in
Affectibus Thoracis per 8. Ca-
pita.

PARS III. Usum in Affecti-
bus Abdominis per Capita 33.

PARS IV. Ejusdem in Febri-
bus usum per 8. Capita,

Et tandem V. PARS Usum
jalappæ in affectibus externis
per 12. Capita, collectis undi-
que formulis, osten-
dit.

BENJAMIN SCHARFII,
Med. Lic. & Arch. Suvarzburg.

ARKEYTHOLOGIA
^{feu}
JUNIPERI
DESCRIPTIO,

Ad Normam & Form. Acad. N. C.

Frankofurti & Lipsiæ ap. Wolffium, A. 1679.

DEnominationibus atque differentiis jam præmissis, figuris, æri incis, ad vivum depingit Juniperum; tam majorem, arborescentem & fruticescentem, quàm minorem, sive humi repentem, sive altius in fruticem surgentem. Abhinc locum ejus natalem, culturam atque qualitates, tam in totò, quàm in partibus, latentes considerat, quas inter vi sua balsamicâ & terebinthinatâ quasi, nephriticâ excellunt baccæ, quæ renum anima jure dici possent. Externè verò gummi juniperinum, Sandarachum vulgò dictum, succino nequicquam cedere docet. Deinde præparata varia, ex lignò æquè, atque baccis, quovis modò elicienda, discu-

tit, quæ inter palmam ferè ducit multis in arcanis habitum *Malvaticum juniperinum*, in calculi curâ, tam præservativè, quàm curativè, prorsus egregium; addit præparationem ejus ex **ROLFINCIO Lib. IV. in Art. formam red. Sect. I. Cap. X. art. 1.**

R. Rob juniperi ℥iij.

Vini Malvat. canth. ℞.

Mista in vase terreò, pistillò marmoreò, digeruntur leni calore & tincturâ per linteum colatâ servatur ad usum. Quidam loco malvatici sumunt spiritum juniperinum, vel spiritum vini: Sicut alii rob juniperi jungunt c. rob ebulinò, ceu Frankofurti ad Moenum ejusmodi tinctura prostat sub *Spir. vini juniperini* D. J. D. H. titulò. Quan-

do verò usum juniperi specialem excutit, notabilis fortè in affectibus Capitis cura est, quâ Juvenem 14. annorum convulsionibus manûs atque pedis in sinistrò latere detentum sequenti methodò percuravit: præmissis sc. Purgantibus & Vomitoriis pro diaphoresi dedit pulverem sequentem:

R̄. Sal. vol. C. C.

succin. aa. gr. xvj.

fix. junip. ʒj.

Flor. sal. armon. ʒß. M.

Divid. in 4. p. æ.

S. 4. Schweistreibende
Pulverlein.

Externè aq. artic. & spir. lumbricorum, junip. sal. armon. & unguento quodam nervino usus est. Et eadem ferè formulâ, egregiâ quidem, sed alienis, ut videtur, plurimis efficaci & superbâ, inter *medii ventris affectus* Pleuritidem, etiam absque venæsectione, sæpissimè se persanasse testatur. Quanti verò in *abdominis morbis*, renum imprimis & vesicæ, valeat, id jam supra dictum. Notabile simul est, quod particulis fortè oleosis & vermibus inimicus sit, sicut insanæ longitudinis lumbricum

habet Autor, *essentiâ sua contra vermes* è muliere 41. annorum prolectum, quam juniperus pariter ingreditur & sequenti comparatur modo:

R̄. Herb. abrot.

scordii.

tanaceti aa. Mj.

Rad. Diptamni.

Filicis.

Zedoariæ aa. ʒß.

Flor. centaur. min. Mj.

persicor. p. ij.

Musci corallini ʒiß.

Sem. santon.

coriandr. aa. ʒvj.

bacc. junip. ʒij.

Myrrhæ optim.

Theriac. Androm. aa. ʒß.

concis. & contus. infund. f. q. spir. junip. rectific. Tinctum quod est separetur & novus spir. affundatur, conjunctis liquorib. adde

Spir. C. C. sal. vol. imprægnat.
ʒij.

M. S. Essenz wider die Würmt.
Tandem & externè, in catarrhis præcipuè, ut & rebus *æconomicis* juniperum adhiberi posse pro colophone docet.

MATTHIÆ TILINGII,

Arch. Hafs. & Prof. Rintel.

LILIUM CURIOSUM.

Francofurti ad Mœnum,

1683.

NUNQUAM OTIOSUS fuit ZEPHYRUS quondam noster, sed præter haud pauca scripta Physiologico-Practica, Rhabarbarologia sua (alibi fortè recensenda) & præsentii lilii descriptione, ad normam Academ. Cæsareo-Leopoldinæ utrobique conscriptis pensum suum contribuere, & (quod in plurimis desideratur) legibus Cæsareis satisfacere sustinuit.

Præsentem autem Commentarium in IV. PARTES, suis rursus Capitibus distinctas, ordine divisit, & postquam in *Dedicatione* æquè, ac *Præfatione* haud pauca in laudem & encomium hujus floris scripserat, aliisque, tam domesticis, quàm exoticis, anteposuerat, insimulque *Nominalia*, quoad etymologiam, homonymiam, & similia in Capitibus prioribus expediverat, *primum* accuratam lilii *Descri-*

ptionem, quoad formam ejus, structuram atque partes tradidit, *variasque Differentias* lilii, scilicet hortensis & sylvestris, aurei & albi adduxit, insimulque graviter invohere non dubitavit in Botanicorum illorum vecordiam & inscitiam, qui lilium aureum & purpureum Martagon, aut Hemerocallidem, appellare amant, cum plantæ sint diversissimæ, utut & posteriores cum phalangiô, liliô convalliô, tulipis, coronâ Imperiali, periclymenô, convolvulô & aliis ad genus liliaceum quodammodò referri possent concedat. Ab hinc *locum natalem*, *vegetationem*, *culturam* & *signaturam* ejus tradit, quibus & *colorem*, *odorem* & *saporem* lilii subjungit, huncque particulis humidioribus & variè figuratis, linguam ferientibus, illum siccioribus nares textura sua vellicantibus, istum

verò luminis æquali reflexioni,
 è fontibus Scientiæ Naturalis,
 tribuit ; & quoniam è diversis
 partibus conflatum erat liliū,
 hinc diversis illud *qualitatibus*
 instructum esse docet, ita ut *flo-*
res, ob particulas sulphureo-sali-
 nas & mercuriales, probè tem-
 peratas, moderatè calefacere,
 humectare, maturare, dissolvere
 & dolores sedare valeant, id
 quod & varia inde præparata ef-
 ficiunt. Hinc postquam in Cap.
 posterioribus *lilii albi dignitatem*
 è Sacris & Profanis altius erue-
 rat, in PARTE III. varia inde
 præparata, *Decocta*, Aquas, Spi-
 ritus, Tincturas, Mixturas, Emul-
 siones &c. enumerat, è quibus
 elegans est *liquor Cosmeticus*
Rolsincii:

℞. Aqu. lil. alb. q. v.
 ol. Tart. p. d. ℥j. M.

Alibi addit camphoram, quæ
 utrobique propriâ experienciâ
 confirmat. Egregius quoque
 est Pulvis Emmenagogus Tim.
 à Guldenslee :

℞. Stamin. lil. alb.
 florum Cheiri.
 Calendul.
 Croci or. ana ℥j.
 Spec. troch. de myrrh.
 ℥ij.
 Succini alb. præparat.
 Div.
 Castor.
 Sabin.
 Fæc. bryon. ana ℥j.
 ol. destill. succ. albigt. xv.
 M. F. Pulv.

Inter Cataplasmata placet *Cata-*
plasma digerens ad Anginam
Rondeletii:

℞. Unguent. dialth.
 ol. lil. alb.
 amygd. dulc. ana ℥j.
 Sterc. hirund. ℥i℥. M.

In IV. PARTE *usum lilii in Mor-*
bis internis æquè, ac externis,
 tantum non omnibus ostendit,
 & aliorum Formulis, lilio
 ornatis, confir-
 mat.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI
 MOSCHOCARTOGRAPHIA,
 feu
 NUCIS MOSCHATÆ
 Curiosa Descriptio,

Francos. & Lips. Impensis Joh. Christoph. Stösselii,
 A. 1704. Typ. J. H. Groschii.

NUces jam in Seniô relictu-
 rus Dn. Arion prolixam
 Nucis Moschatæ enucleatio-
 nem proponit, cui in *proœmiô*
 VITA AUTORIS, ab Esaiâ
 Dahlborn, Ph. & M. D. descri-
 pta, præfigitur, in quâ Studia
 ejus, itinera, officia, Amici,
 Theologi, Juri, Medici, Philo-
 sophi, scripta, tam edita, quàm
 edenda, fusè describuntur. In
 ipsâ verò Tractatione SECTIO
 NE I. expeditô in I. CAP. No-
 mine II. *Definitionem* sistit &
 per nucem aromaticam arboris
 Bandensis, figuræ rotundæ &
 oblongæ, certis involucris in-
 clusam, externè canescentem,
 internè autem ex albô rubescen-
 tem & variis hominum usibus
 inservientem describit; cujus
 intuitu III. *Patriam* ejus, Indiam

sc. Orientalem & in specie Insu-
 las Moluccenses, cum primis
 Bandam esse asserit, siquidem
 Malabaricæ inodoræ minusque
 aromaticæ hujus loci non sunt.
 Abhinc IV. *Collectionem* ejus &
transportationem è Scriptoribus
 Indicis & Itinerariis, Nieuhofiô,
 Wurfbaioniô, Schambergerô &
 aliis adducit, & V. *Differentias*
 & *Delectum* addit, illîc tres ejus
 Species, sc. Marem, Fœminam
 & Regiam enumerando, quam
 ultimam tamen pro abortu ma-
 gis, quàm peculiari specie habet
 Autor Descriptionis juratæ de
 Nuce Moschatâ, quæ in Appen-
 dice nostri Musei Museorum
 reperitur. Hîc verò non tam
 immaturas & cariosas, quas
 rompos vocant, quàm perfectas,
 ponderosas & pingues eligit,
 quæ

quæ acu punctæ & præbent. VI. *Temperamentum & Vires* examinat, quas particularum oleosarum intuitu calefacientes, aromaticas, carminativas & subadstringentes sicque ad tonum viscerum confortandum aptas satis statuit & quidem variâ formâ adhibitas, tam *liquida*, in VII. Extr. Ess. & vol. & in CAP. VII. descriptis: quàm *siccâ* in pulvere, Mag. & fixô, parcissimô tamen in CAP. VIII, aut tandem mediâ consistentiâ in Conserva, Balsamô, Unguentô & Linim. CAP. IX. descriptis. Ne verò X. *noxa* quædam ex abusu ejus oriatur, hinc & facultatem ejus stupefactivam, in sulphure narcoticô radicatam è Practicis observationibus ob oculos ponit, in recentibus magis, quàm exsiccatis, ma-

nifestam. His præmissis in SECTIONE II. *Usum* ejus *Practico-Medicum*, prolixè admodum, juxta 3. corporis humani regiones deducit, ita ut in I. Parte, in membra XI. subdivisâ, usum ejus in Supremô Ventre, in II. Parte per V. membra *Usum* in mediô Ventre & in III. Parte *Usum* in affectibus infimi Ventris, per VIII membra, collectis variis variorum formulis nuce moschatâ insignitis exhibeat; quibus in SECTIONIS III. Parte I. CAP. X. dist. *Usum N. M. in febribus*: Parte II. 25. Capitibus distinctâ usum ejus in affectibus externis subjungit, & tandem in ultimâ SECTIONE IV. *Usum* ejus *domesticum* pro coronide addit variasque superstitiones in nuce moschatâ, strenuè loco datâ, fundatas exhibilat.

Num. XXIV.

GEORGII WOLFGANGI WEDELII OPIOLOGIA,

Ad mentem Academia Naturæ Curiosorum,

Jenæ, 1674.

V Ir Excellentissimus, pro liberandâ fide Societati No-

stræ olim datâ, polychrestas opii opes, ex reconditis Naturæ æquæ,

ac

ac Artis Medicæ thesauris reclusurus, præmissis *nominalibus*, in *qualitates* opii primùm inquit & calidum illud esse pluribus evincit. Pro confirmatione verò ulteriori, *analysin* ejus *Chymicam* instituit, quæ per Retortam copiosissimum oleum cum Salis vol. quantitate non exiguâ fundit, remanentibus in fundo Sale fixo & capite mortuo. *Vim* autem ejus *narcoticam* sulphuræ potissimum substantiæ ascribendam docet. Ut verò in *agendi modum* penetret, varia primùm remedia somnum inducentia recenset & exinde certò concludit opii *ἐνέργειαν* in blandâ quâdam *ἀναδυμνάσει* consistere, quâ mediante ipsius cerebri porulos, à vigiliis diuturnis dilatatos, obstruat, quasi & hac ratione nimios spirituum excursus sufflaminet.

Curiosissima speciatim ejus est experientia, quâ & purgantia somnum induxisse vidit, idque in puerulis, non tantum quòd humores evacuando materiam malo subtrahant, sed & quòd Sulph. quoque & Sal vol. turgant, & infantes copiosò serò scateant, quod aliàs opiatorum

vim mirè quantum auget. Ex propria enim observatione hanc regulam ponit Autor Illustris: *Opium non operari, nisi serum sit in sanguine proportionatum.* Hinc qui temperamenti sunt serosi, ab opiô facillimè sopiuntur, id quod in moderandâ dosi accuratè observandum. Contra verò, ubi serum est exhaustum, in magnâ licet quantitate, vix operationem exferent inde parata medicamina, quod in *maniacis* ad oculum apparet, quorum sanguis V. S. extractus sero prorsus destituitur.

Unde si voti tui compos fieri velis, in morbis hujusmodi humectantia & alterantia usurpanda, aut opiatas commiscenda sunt. Cur verò non omnia pariter Sulphura vi ejusmodi narcoticâ gaudeant, hanc rationem addit, quòd opii sulphur præ aliis facile resolubile sit, quod ex eò apparet, quòd in omnis generis menstruis solvatur, salinis, aquosis, spirituosis.

Quò & elegantissimum BORRICHII experimentum facere videtur, qui oleosam opii substantiam sub destill in confertissimam nebulam abire vidit,

(K)

quæ

quæ resolutionis ejus facilitatem magis approbare posset. Abhinc ad *correctionem opii* abit & *extractionem*, per varia menstrua, salina, sulphurea & aquea, ut, jam ante dictum.

Præfert tamen reliquis sulphurea atque Spir. Vini, qui sulphur ejus & resinam narcoticam acrius attingit. Notatu enim dignum est, opium per spiritum vini tractatum majori gaudere narcosi, quàm per alia menstrua, in quâ sententiâ præter experientiam consentit denuò Celeb. BORRICHIVS, *Diss. de somnò & somniferis*. His *medicamenta varia*, ex opiò parata, subjungit, in *formâ mediâ, solidâ*, atque *liquidâ*. Istic epicrisin suam de laudanis aliorum opiatis addit: simplicitatem amans. Illic pulv. & magist. anodynum tradit, cum cinnab. & extr. opii facile parabile. Hæc verò Tincturam opii guttatim distribuendam docet, cum singulorum dosi atque pretiò. Postmodum verò *usum opii*, tam *generalem*, quàm *specialem*, subjungit. Illum ad sopiendos dolores, vigilias, fluxiones, tam ferofas, quàm sanguineas. Quin

& sudorem movere, ac subinde purgare docet, sicut in priori casu eleganter consentientem habet Beatiss. Dn. ETTMÜLLERUM, *de Vi Opii Diaphoreticâ*. Curiosum quoque est, quod Veneri favere & aphrodisiacum esse observaverit, cum ambratis nempe propinatum, inde enim pollutionem nocturnam vidit aliquoties. *Usum* verò *specialem*, in omnibus ferè morbis, per tres corporis regiones fusè ostendit & peculiari quoque capite *cantelas* in ejus exhibitione observandas addit, ut sc. tempestivè adhibeatur, nec semper expectetur, usquedum vires sint collapsæ. Periculosa sanè est vulgata Practicorum opinio, opium nonnisi in extremo necessitatis casu usurpandum esse, de quâ fortè alibi. Prorsus verò non audiendi sunt ii, qui opii nostri usum penitus exterminare volunt, quorum objectionibus satisfecit circa finem Autor Celeberrimus & tandem problemate illo concludit: *An opium sit Maslach Turcarum?* quod tamen in ambiguo potius relinquere, quàm certi quid determinare maluit.

JOHANNIS GEORGII VOLCAMERI
OPOBALSAMI
ORIENTALIS,

In Theriacæ Confectionem Romæ revocati,

Examen Veritasque reddita,

Norimbergæ,

Typis Wolfg. Endteri,

A. 1644.

Curiosissimum hoc Opusculum itineri Italico Illustris HELIANTHI I. Præsidis nostri etiam post mortem Venerandi, in acceptis ferimus, quod utut ante Miscellaneorum annuorum exortum jamdum lucem viderit, ob rei tamen utilitatem æquè, ac raritatem, meritò inter prima Curiosorum Scripta erat collocandum, cum recentissimæ undique Theriaces dispensationi multum lucis adferat.

Subnatum illud est ex satis decantatâ & acerrimâ illâ controversiâ, quæ olim Medicis quibusdam cum universô Aromatatorum Collegiô intercessit Romæ, de Opobalsamô Orientali, cujus integram *Relationem Historicam* à fronte libelli ponit Autor, prout descripta erat à

Franciscô Perla Calciensi, Medicô Romanô, quam paucissimis enarrâsse juvabit: Postquam sc. jussu Cardinalis Barbarini, in usum Pharmacopolii Pauperibus dicati, nova Theriaces compositio adornanda esset, hocque negotium Antonio Manfredo, Medico Romano, committeretur, hic à Mercatoribus Venetis crebrô ac indefessô studiô sibi ipsis. balsami veri comparaverat, idemque Priori & Consiliariis Collegii Med. Romani, quatuor Archiatriis aliisque Pharmacopœis ad censuram obtulit, omniumque votis approbatum Theriacæ suæ miscuit. Quid fieret? en reliqui Urbis Pharmacopœi, ac Aromatarii, qui Opobalsami veri loco ejus succedaneis semper usi fuerant, verentes,

tes, ne antidoti hujus fama mercibus suis obesset, submurmurant primum & abhinc apertò Marte agentes rem ad Pontificem devolvunt, Collegiumque Medicum æquè, ac antidotum noviter confectam, ob adulterinum, ut querebantur, liquorem, loco balsami veri illi immistum, suspecta reddere conabantur. Pontifex negotium Camerae & Archiatro, D. Thadæo Collicolæ, ut & D. Johanni Ubaldino, Medico Urbis Primario, commisit, coram quibus disputatio hæc in utramque partem diu ventilata fuit, partes Manfredi tuentibus Medicis Romanis Bonanno & Baldo Baldo: Aromatariorum verò Stephano de Casparis, Medico pariter Romano. Itum E. est in probationem Opobalsami & observatum 1. Balsamum hoc aquæ immissum descendere quidem, sed mox in tenuissimam nebulam disjectum aquæ superficiem obtegere. 2. Panno copiosè injectam maculam relinquere. 3. Lacti infusum hoc neutiquam coagulari. His elari Aromatarii, consultis primum Collegio Aromatariorum Neapolitano Petro-

que Castello, rem coram D. Collicola acrius urgebant, & plurimis argumentis Opobalsami istius falsitatem demonstrare sustinebant, quæ è scriptis & libellis reciprocatis, ab Illustri Dn. Volcamerò relationi historicæ subjunctis, ferè sunt sequentia:

Obj. 1. Dubium omninò esse, an verum Opobalsamum adhuc reperiatur in hoc Universò, cum balsami plantæ in Judæâ & Ægyptò olim creverint, nunc verò per Imperiorum mutationes, Provinciarum devastationes, populorumque excidia prorsus eradicatæ sint; unde quoque summa illa Autorum discordia, tam de ipsò Opobalsamò, quàm arbore ejus, aut frutice, exorta esset.

Obj. 2. Antiquiores, Superiorum jussu, non sine prægnanti causâ, Opobalsamo aut Balsamum occidentale, aut oleum nucistæ, vel caryophyllorum &c. tanquam succedanea substituisse, quæ constitutio non temerè violenda sit, aut immutanda.

Obj. 3. Liquorem illum Medicorum Romanorum non obtinere notas, Balsamo vero à Plinìò,

niô, Dioscoride & aliis attributas, cum 1. Odorem illum fragrantissimum præ se minus ferat, ut sanguinem è naribus proliciat. 2. Colore Opobalsamo non respondeat, qui primùm albicans & abhinc aureus est, cum liquor hic melle obscuriorem habeat colorem. 3. Lac non coagulet & tandem 4. nullam in pannô maculam relinquat.

His verò non obstantibus non tantùm Collegium Aromatariorum Neapolitanum, sed & alii, ab ipsis etiam adversariis consulti, Viri Celebratissimi, Petrus Castellus scilicet, Paulus Zacchias, Veslingius & alii Opobalsamum illud genuinum atque verum agnoverunt. Objectis verò Aromatariorum Rom. tum illi ipsi in *responsis*, tum Manfredus & Bonannus in V. suis *Propugnationibus* annexis doctè atque fusè satisfecerunt, respondendo:

Ad 1. Falsum esse in Syriâ (ubi juxta Plinium & Theophrastum nascitur) jam defuisse Opobalsamum, cum Theologorum æquè ac Philosophorum sententia rerum species sint perpetuæ. Præterea non

Syriam, sed Arabiam felicem veram ejus Patriam esse, unde in Syriam & Judæam transplantata erat, ut ex plurimis Autoribus oculatis probat D. Bonannus.

Ad 2. Succedanea cessare, quando vera in promptu sint remedia, cum ob eam tantùm causam surrogata fuerint, quod ob difficile inter Europæos atque Arabes commercium à tot retroseculis Opobalsamo caruerimus, quod per Modernorum Mercatorum diligentiam jam verum obtinetur, teste Prospero Alpino aliisque.

Ad 3. Liquorem illorum omnes Opobalsami probas sustinere, modo rectè pensentur verba Antiquorum. Quod enim 1. Odorem illum hæmagogum attinet, ille non necessariò omni plantæ hujus liquori competit, sed illi tantùm, qui aut spontè exsudat, aut per incisionem effluit. Qui verò aut ex frondibus exprimitur, aut per decoctionem elicitur, tantum quidem odorem non habet, ut ut Opobalsamum sit genuinum, cum magis & minus non variant speciem. 2. Color quo-

(K) 3

que

que varius est, pro diversitate ætatis, adeoque Opobalsamum illud Romanum in ultimò fortè ætatis gradu constitutum, odorem obscuriorem præ se ferre potuit. 3. Plinium, Dioscoridem & alios neutiquam asserere Opobalsamum lac coagulare, sed potius ipsum in lacte condensari, quod in liquore illò quoque observatum fuit. Densatur, inquit Plinius, & (ut Dioscorides loquitur) lactescit.

4. Maculam necessariò omnia oleosa relinquere, imprimis si libera, ut ab Aromatariis factum, manu infundantur panis: Minus si guttatim; ut adeoque neque hâc maculam quandam affricare potuerint Opobalsamo, sive Theriacæ Romanæ, quæ Edicto publico abhinc utrobique legitimata fuit, ut in

Peroratione Opusculi ulterius explicavit Autor Nobilissimus.

Num. XXVI.

JOH. AUGUSTINI HÜNERWOLFF,

Med. Lic. & Pract. Arnsted.

ANATOMIA

POEONIAE,

Arnstedt ap. Meurerum,

A. 1680.

IN *Proœmiò* Autor mirabiles quosdam effectus plantarum considerat, dum sambucus in salice crescens epilepsiam, nigellastrum ejusque radix hæmorrhagiam sanare dicuntur: quibus & Pœoniam annumerat, eâque de causâ perlustrare conatur in præsentî Tractatulò, cujus
CAPUT I. Nominalia: CAPUT

II. Definitionem & Divisionem considerant, cujus intuitu Pœonia in Marem & Fœminam distinguitur, quarum prior radice crassiori & simpliciore: posterior fibrosâ magis gaudet, utut caule, foliis & floribus distingui quoque possint, de quibus Botanici ex professò. In specie igitur in Marem & veram Pœoniam

niam officinalem inquit in CAP. III. quam cum Dioscori-
de aliisque, qui de Pœoniâ scrip-
serunt, unâ radice gaudere
dicit & in hortô Vinariense
reperit Wedelius: unde nec fra-
xinellam cum Tragô, nec dicta-
mnum album pro eâdem habe-
re poterimus, cùm diversissimæ
utrobique radices sint. Ratio-
ne *loci natalis*, in CAP. IV. oc-
currentis, per se & spontaneô
proventu in Montibus altissi-
mis, in specie alpinis, Narbonen-
sibus & aliis, succrescit, è quibus
nunc in hortos recepta est, quos
fœmina cumprimis exornat.
Inde debitô tempore collectæ
radices & flores in umbrâ sic-
candæ seminaque locô siccô af-
servanda sunt. Quoad *Tempe-
ramentum* in CAP. V. calidum
& siccum esse, ex colore rubrô
colligit, non obstante dulcedi-
ne, quàm amarities distemperat,
ut adstrictio ejus docet; quæ
omnia enchiresis Chymica con-
firmat, quâ ex lib. j. radicum,
unciæ sex aquæ spirituosæ &
olei drachmæ tres obtinuit, reli-
ctô capite mortuô, sal fixum
continente. Inde *vires* ejus,
tam *generales*, quàm *speciales*,

derivat, quarum priores aperiti-
vas, attenuativas, leniter tamen
adstringentes, anodynas, anthel-
minticas &c. in CAP. VI. Po-
steriores autem in CAP. sequen-
ti VII. *contra varios Affectus in-
ternos* explicat; ad præcavendas
scilicet convulsiones in feбри-
bus, tam intermittentibus, quàm
malignis, maximè contra Epi-
lepsiâ, in quâ acetosam san-
guinis acrimoniam corrigendo
nervorumq; crispaturas solven-
do, sive sola, sive cum ☿ volati-
libus in usum tracta, mira præ-
stat, cumprimis in Epilepsiâ Pue-
rorum, in quâ radicem & grana
Pœoniæ, cum absorbentibus &
opiatiss, aliquot diebus ante novi-
& plenilunium, cum fructu de-
dit. Non minus in Cephalal-
giâ, Vertigine, Incubô, Lethar-
gô, Apoplexiâ, Melancholiâ,
Maniâ, Catarrhis & Tussi puero-
rum Convulsivâ (contra quam
egregium pulverem exinde pa-
rat Mynsichtus) conducit, quam
postremam, præmissô vomitu,
radice Pœoniæ, cum elæosaccha-
rô anisi, in puellâ unius anni feli-
citer curavit. Sic & in Asthma-
te, Palpitatione, Lipothymiâ,
Torminibus Ventris, Dysenteriâ,
Passione

Passione iliaca, Hypochondriacô malô, egregiè conducit. Quod lumbricos è Rustici puerô essentiâ radicis Pœoniæ & C. C. vol. cum ☉ ☽ fixatô paucisque granis gummi guttæ expulsos attinet, addiramentis fortè adscribendum est. Arthritidi verò & calculo mederi, quatenus spasmos quoscunque sistit, facilè credibile est, præcipuè quòd Autor egregium huius rei experimentum refert. Quâ ratione & suffocationi hysterica, partui difficili & doloribus à partu succurrit. Quodsi verò in amuletô virtutem antiepilepticam quoque exserat, id CAP. VIII. particulis aëreis, sulphureis exhalantibus & seri acrimoniam corrigentibus, adscribit, utut nunquam id ab ipsô

tentatum esse, sincerè asserat. Aliàs verò usum quoque externum habere, in CAP. IX. docet & in variis morbis in formâ unguenti, emplastri, balnei, pediluvii &c. adhiberi posse ostendit. Reliqua *Preparata* varia & *Composita* concernunt, tam *liquida*, Aquas, Spiritus, Tincturas, Decocta, Syropos &c. in CAP. X. descripta, quàm *solida* & *Media Consistentia* medicamenta in CAP. XI. & XII. enarrata: quæ omnia *Dosi* & *Vehiculô*, in CAP. XIII. descriptô, propinanda sunt. Tandem in CAP. XIV. pro coronide *Invectiva in Vires Pœonia* diluit, cum, si spem fallat, aut cariosa, aut tempore minus legitimô collecta sit.

Num. XXVII.

JOHANNIS CAROLI ROSENBERGII RHODOLOGIA,

seu

Philosophico - Medica generosæ Rosæ

Descriptio,

Francofurti, Anno 1631.

AUtor huius πολυμαθέστατος & elegantem hanc rosarum
nominis fortè amore du- anatomen instituens, in præludiô
non

non sine ratione increpat illos, qui insuper habitis domesticis & vernaculis, medicamenta sua ex mediâ Barbariâ petere solent, cum vel ex solâ rosâ integra Pharmacopœia formari possit. Ipsam verò tractationem in 2. partes dividit. In priori *Philologum* agit & variâ rosæ encœmia, insignia Principum & Nobilium rosâ decorata, allegorias, similitudines & alia collegit, quibus in fine elegantem B. Domino Parenti filiali pietate consecratam parentationem jungit. Speciatim autem hâc in parte curiosè inquisivit in originem proverbii omnibus ferè nationibus usitati, cum ea, quæ sub silentii fide aliis confiduntur, *sub rosâ dici* dicuntur, id quod inde fieri credit, quod Cupido, Veneris filius, ut Poëtæ ludunt, Harpocrati, silentii Deo, digito labia compescenti, rosam donaverit, ne secretiora Veneris peccatilla (ut loqui amat) propalentur. In parte secundâ verò elegantem primò rosæ *historiam Botanicam* tradit, non quoad species saltem varias & differentias, sed & causas, culturam ejus, atque qualitates, tam

manifestas, quàm occultas. Ab hinc *rhodopharmaca* simpl. & composita, Officinalia, Chymica atque Galenica, variæ formæ, recenset & pro applicatione speciali deinde *per singula morborum capita* fusè grassatur, factò à febribus initiò, ubi *Veteres* maximæ confusionis arguit, quòd in tantum multiplicaverint febrium numerum atque nomina, ut & versatissimi sæpè Practici inde se vix extricare possint. Major (inquit Nob. Autor) est inter febres affinitas, quàm quidem Veteres putavêre, qui tot ferè febres, quot humorum species, specierum mixtiones, aut febrientes, constituerunt: Hinc tot curæ variationes, tot remediorum cumuli, cum tamen vel sola rosâ perdomari sæpè possint, sicut id fusè probat. In *Hecticæ* quoque *Ætiologiâ* à Veteribus dissentit, quam non tam in humidi radicalis defectu (quod nunquam, etiam in ipsâ morte, penitus depasce posse credit) quàm potius *ellyphni* malâ dispositione quærit. Sicut enim in lucernâ, pro flammæ conservatione, non tantum oleum, sed & ellyphnium requiritur,

ritur, pro cuius constitutione firmiori & debiliori flamma plus minus durare solet, sicut id in amiantho lapide videre est, ita in conservatione pariter flammæ vitalis rem sese habere putat. Per *ellychnium* autem in Oeconomiam animali fibras intelligit viscerum æquè ac partium externarum, quæ pro majori, vel minori, firmitate plus minus attraherent humidum nutritivum: Si verò flaccidæ nimis, aut rigidiores sint, varios inde morbos evenire credit; unde triplex fingit *ellychnium*, naturale, vitale & animale. Illud in scirrhusâ hepatis siccitate corrumpi docet, unde obstructions variæ, hydrops &c. Istud in tabescentiâ cordis, unde Hæctica: Hoc autem in nimia cerebri flacciditate, quæ catarhos, paralyfes &c. producere potest. Sicut ergò in Phthisi pulmonum *ellychnium* flaccescat, in calculo renale, in podagra arthriticorum, sic in *Hæctica* cordis & artuum fibras nimis exsiccatas, *ellychnii* attractionem

impedire putat & probat à juvantibus, cum humectantia utramque paginam absolvant, v.g. cura lactis, emuls. & externè ol. rosaceum &c. Sed ad alia. In *capitis affectibus* maximè commendat *Rhodopium* suum, sc. Opium cum acet. ros. impastatum & per tostionem simultaneam correctum. In oculorum læsionibus laudat *infus. vitr. antimon. cum aquâ ros.* quam inf. croc. met. præfert. In *Pectoris affectibus*, Phthisi sc. &c. *conserva rosarum* usum. contra alios defendit, ut & *sacch. candum rosaceum*, cuius præparationem addit. Sic & acet. ros. in lipothymia usum propugnat, distinguendo inter vires oppressas & resolutas. Et tandem *infimi ventris & artuum* morbis rosarum usum fusius applicat; quibus in fine quædam *rosarum resuscitationem* concernentia experimenta jungit, de quâ ex professô agit B. D. D.

TACKIUS in peculiari Tr.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI
SALVIA,

Juxta Methodum & Leges Acad. Cur.

Augusta Vindel. ap. Kronigerum,

Typ. Brechenmacheri.

PROMISSIS alibi datis satisfactus Autor in SECTIONIS I. PHILOLOGICO-PHYSIOLOGICÆ CAP. I. Nomen Salviæ eviscerat, ut in CAP. subsequente II. *Descriptionem realem* eò commodius substituere possit, à texturâ & proprietatibus per Dioscoridem petitam, quam microscopiis undiquaque cavernosam observavit Noster, ita ut alia extrinseca faciliè recipiat. CAP. III. *Differentias & Species* recenset, ubi præter Majorem latifoliam & Minorem angustifoliam Botanicis quoque Salvia Cretica, Sylvestris & Picta innotuerant, quorum folia æmulatur verbascum salviæ foliis dictum. In CAP. IV. *Locum Natalem, Culturam & Tempus* serendæ salviæ discutit, ubi per digressiones aliquot miratur medicamenta regionibus quibusdam indigena,

illis ut plurimum morbis contraria, qui illuc endemicè grassantur. Inde quoque fluere putat, quod ubi salvia copiosè crescat, capitis uterique affectus gtaßari observentur. CAPUT V. *Vires & qualitates* examinat, digestivas scilicet, diaphoreticas, diureticas, alexipharmacas, cum primis autem cephalicas & hystericas, quas vel ex solò odore & sapore quis colligere posset. Ut autem facilius assumi possit, variisque formulis præscribi, hinc *Preparata* ejus in CAP. VI. recenset, pulveres, sc. suffimigia, decocta, infusa, vina &c. Abhinc SECTIONE II. ejusque PARTE I. MEDICO-CHYMICA, USUM Salviæ Specialem in AFFECTIBUS SUPREMI VENTRIS, cum primis cerebri organorumque sensoriorum, per complura *membra & capita* deducit varias-

que è Clinicis formulas, quas Salvia exornat, colligit, ita quidem, ut Salvia summoperè in affectibus paralyticis & spasmodicis, tum & oris, dentium & gingivæ conducat, ad quas colutiones: it. stylos dentifricios Cnōfelianos Tom. VII. Ephem. Curios. pag. 75. descriptos, commendat. Similiter SECT. II. PARTE II. USUM SALVIÆ IN AFFECTIBUS MEDII VENTRIS, Faucium cumprimis, Pectoris &c. per sua membra & capita deducit & asthmaticis summoperè commendat & tandem in PARTE III. SECT. II. USUM SALVIÆ IN AFFECTIBUS INFIMI VENTRIS, methodo priori, addit, cumprimis in iis morbis, ubi scorbutus conjunctus, Colicâ sc. & Paralyfi scorbuticâ, ut & symptomatibus post partum.

In subsequente SECTIONE III. PARTE I. PHARMACEU-

TICO-THERAPEUTICA USUM SALVIÆ SPECIALEM IN FEBRIBUS intermittentibus *Cap. 1.* continuis & malignis, *Cap. 2.* & in Peste *Cap. 3.* tradit. Quemadmodum SECT. III. PARTE II. USUM SPECIALEM IN AFFECTIBUS EXTERNIS expedit & quidem plurimis Capitis, ubi quammaximè in hydrocephalô & vulneribus capitis, in fungis & commotionibus cerebri, Phthiriasi item & Canitie extollitur.

Ultima SECTIO IV. OECONOMICA USUM CULINAREM ejusque Noxam confiderat, hincque ejus lotionem suadet, cùm ob umbram & asylum Bufones sub illâ sæpè lateant & eandem inficiant, ut è fasciculô observationum Decur. II. Miscellan. Acad. Nat. Cur. Annô

V. annexô probat.

Num. XXIX.

D. JOH. MICHAELIS FEHRII
SCORZONERA

ad Normam & Formam Acad. Nat. Cur. elaborata,

Fene, 1666.

Absolutis ita B. Dn. BAUSCHII pensis ea jam subiungimus, quæ ab Illustri nostro Argonauta D. D. FEHRIO hæc-

hactenus expedita sunt, qui & Dignitate & Eruditione Antecessoris sui vestigia legens, bina nobis eaque curiosissima scripta concredidit, de *Scorzonera* unum, alterum de *Absinthio*. Hoc alibi recensuimus. Illi verò eruditam ad *Lectorem præfationem* præmisit, in quâ non tantum miratur, quod saluberrima *Scorzonera* tot retrò seculis in obscurò latuerit, sed &, quod à Dioscoridis ævò nemo ferè se obtulerit, qui pari vel fervore, vel studiò, studium profecutus sit Botanicum, adeò quidem, ut non sine causâ scholis objecerit olim HELMONTIUS, bis mille ferè annos nequicquam luminis in rem herbariam allatum esse, dum maxima Botanicorum pars formam saltem admiratur & varia corradit nomina, prætereaque nihil. Eorum ex adversò connatum summopere dilaudat, qui ad TRAGI & Discipuli ejus TABERNÆMONTANI imitationem, usum herbarum Practicum pariter indagare eandemque Materiam Medicam applicare student; quò fine & hanc *Scorzonera* historiam tradidit. Antequam

autem ad plenioram ejus dilabatur evolutionem, *prodromi* loco prolixum vegetabilium numerum addit, quorum Germania Nostra, ac ager speciatim Svinfurtensis, fertilis est, quæ inter & quædam tragopogi species reperitur, *Scorzonera*, à serpente Scorzo dictâ, cujus mor sui mederi dicitur. Additâ ergò *Descriptione*, diversas ejus *Species* recenset, latifolias sc. & angustifolias, subnexus elegantissimis figuris, adultam æquè *Scorzonera* , ac in primâ adhuc herbâ pullulantem, experimentibus, cum utriusque cognitionem Medico necessariam omninò esse peculiari quæstione doceat. Abhinc *locum natalem* considerat, qui certæ cuidam Regioni adscribi nequit, cum non Italiam modò, Galliam, aut Hispaniam agnoscat, quin & in utrâque Indiâ quædam ejus vestigia reperiantur, ut ex Itinerariis constat. Quod verò vires attinet, ex primis, ut audiunt, qualitatibus caliditatem atque siccitatem ei quidem cum aliis non denegat, facultatem tamen *alexiteriam* ab altiori eoque occultò ferè principiò

derivare amat, qua latifoliam Hispanicam majorem excellere dicit, justô quidem tempore collectam; Ita enim ratione & libris volatilis omnis quoque generis *obstructionibus* mederi, quin & viscera nobiliora, Cor, Cerebrum & alia singulariter *corroborare* solet. Nec externè in fistulis & ulceribus putridis penitus rejicula est. Hunc in finem variæ formæ, *preparationes* atque *compositiones* inde paran-

das addit earumque *usum*, & *culinarem*, & *Medicum*, in affectibus cum primis malignis, tam cum febre affligentibus, ut feb. petech. Ung. peste, variolis, morbillis, aliisque exanthematibus, quam sine febre, ut Convuls. Epil. Melancholia, Gangræna &c. Tandem occasione serpentis Scorzo *parecbasi* quadam de venenis eorumque antidotis, ut & aliis quæstionibus curiosis, concludit.

Num. XXX.

JOHANNIS MATTH. FABRI,

Archiat. & Poliat. Heilbron. Prim.

STRYCHNOMANIA,

explicans SOLANI FURIOSI Historiam,
nocumenta & antidota,

Aug. Vindel. apud Gæbelium,

A. MDC LXXVII.

QUâ occasione liber hic conscriptus fuerit, à fronte statim explicat Autor, Historias & observationes XV. adferens eorum, qui baccas solani furiosi pro myrtillis devorârunt: quibus ferè parallela est,

quam hîc locorum in simili casu observavimus & in Misc. Germ. Cur. æquè ac Nosocomiô nostrô Academicô retulimus; quemadmodum nuper admodum ab Illustri Dn. Schroëckiô de radicibus solani furiosi pro radi-

radicibus ebuli, à Medicastrâ, loco hydragogi, præscriptis, simile quid observatum fuit. Abhinc **ONOMATOLOGIAM** Solani eamque, tam *generis*, quoad etymologiam & synonymiam, tum *specierum* tradit, quarum XXVI. è Botanicis, tam Antiquis, quàm Modernis, colligit & in figuris æneis ob oculos ponit: è quibus omnibus **SOLANUM FURIOSUM**, Bella donna dictum, considerandum suscipit, quod (variis nominibus præmissis) **FIGURÆ** intuitu suffruticem, aspectu elegantem, esse docet eaque propter hortos (sed periculosè sæpè) adornantem, caulem procerum, lignescentem, annuum & folia herbacea habentem, quæ solani hortensis foliis haud multum dissimilia, ampliora tamen, dura, nervosa, sine incisione acuminata, inter quæ, mensibus vernalibus (quibus thyrsis purpureis, asparago similimis, pullulat) flores oriuntur oblongi, penduli, campanæ instar concavi, colore obsoletò purpurascente, quibus flacescentibus baccæ, primum virescentes, mox, dum mense Augustò maturescunt, colore nigerrimò, cerasorum

instar splendentes succedunt, succò purpureò semineque parili plurimò refertæ. Radicem fundit longam crassamque, è luteò albicantem, lentam & succi plenam, sapore subamarò, non nihil adstringente. Ratione **LOCI**, in montanis, quercetis luculentis, cæteroquin sterilibus & inviis, luxuriat, facile tamen enecatur, nec eodè semper locò durat. Pullulat, ut dictum, **TEMPORE** vernali, floret Majò, fructus fert Augustò, & si Herbilegis credendum, non quòvis annò ad frugem venit, imò facile emoritur, certis duntaxat annis repullulans. Quoad **TEMPERAMENTUM & QUALITATES PRIMAS** illud frigidissimum, juxta communem, dici posse negat, cum non tam *ουαρσις* sit, quàm ob varias particulas diversis qualitatibus, calidâ & frigidâ, constet, in quâ utraque id non omninò excedere, ex juvantibus, vinò sc. & acetò, probat. Siccitate tamen (quâ nervis incommodat) excedit eamque symptomata, quæ infert, & experientia confirmat. Inde ex **QUALITATIBUS SECUNDIS** fluit adstri-

adstrictoria facultas, quam ut tunicis acinorum potissimum adscribit, ita semini dysuresis, succo verò narcosis tribuenda. Præter quas tandem, cum Ferrelliô, OCCULTAS illi QUALITATES quoque tribuit. An verò hæ venenosæ dici queant, non omninò liquere censet, huiusque occasione quædam de venenis in genere profert, quæ per se & propriâ qualitate homini adversari eumque interimere valent, ita ut nunquam prosint, sed semper lædant, imò nonnisi cum certâ morte junctæ sint. Licet autem à Zacchiâ & aliis Solanum furiosum etiam venenum dicatur, quia tamen verum solanum, quod Antiquis Manicum dictum, nos latet, hinc Autor cum Galenô medium tenet & licet nostrum haud tutum & omni venenô expers non sit, paulò tamen mitius agere, imò quodammodò innoxium esse putat, ita ut VIRES BENIGNAS etiam possideat. Hoc, ut ostendat, addit solanum hoc externè ad cancrum & apostemata occulta & vesicatoriorum noxam &c. imò & internè à Pliniô ad aspidum morsus commendari; sicut

aqua ejus & radix ab Heurniô, Lobeliô, Fuchsiô & aliis sæpè innoxie dari dicitur. Imò ex observatione Autoris constat, plures idem innoxie sumsisse. Hinc neque venenum propriè dici posse, neque usum ejus, sive internum, sive externum, averfandum esse docet, dummodò, ut opiata & purgantia, corrigatur. VIRES enim NOCIVAS & MALIGNAS nemo negare poterit, quæ à sulphure terrestri, modicè salinô, subaqueô juxtaque indigestô & venenatô Autori nostro dependere videntur, quò cerebro, cordi, nervis & spiritibus infensum est. Hæ enim potissimum sunt PARTES AFFECTÆ, licet & aliæ ab eò non sint immunes, ut SYMPTOMATA, ab Autore observata, testantur, quorum potissima sunt: *Delirium, palati, lingua & œsophagi* (loquelæ & deglutitioni incommodans) *exsiccatio: Cordis palpitatio* (quæ tamen non diuturna) à miasmate *seu vixu* oriens: *Pectoris angustia & asthma*, ob nervos affectos &c. Interim *appetitus* ob narcosin etiam lædi, credibile est, licet ægri ob delirium id expli-

explicare nequeant. *Intestino-*
rum autem & *alvi durities* palam
 se sistit, ob eandem causam.
Tormina & *tenesmus* acrimoniæ
 debentur. *Vesica* & *urinaria-*
rum viarum à *vopula* quoque adest,
 cum (quod mirum) omnibus
 reliquis evacuationibus sup-
 pressis *urina* hoc in malô sem-
 per majori in copiâ fluat, quod
 nunquam in *Strychnomaniâ* fe-
 fellit, ob vim ejus diureticam,
 quæ toti *solanorum* familiæ fa-
 miliaris est, cum primis autem
solano vesicario. Denique *ar-*
ticularum atque *artuum lesio*, ob
 luctam caloris nativi: *Dolores*
 autem *vagi illorum*, in digitis &
 carpis, à flatibus malignis dedu-
 cit. *Lassitudo*, *delirium* & simi-
 lia symptomata sunt omnibus
 communia. Cum verò *Hyo-*
sciamus, *Cicuta*, *Datura*, *Fun-*
gi &c. similia symptomata infe-
 rant, hinc quæritur, quænam sint
 signa **DIAGNOSTICA** & **PA-**
THOGNOMONICA solani
 furiosi intus sumpti? Resp. *Sol-*
lanum furiosum hausisse credi-
 tur, cui 1. *Delirium ineptum*.
 2. *Oculorum splendor* & *caligo*.
 3. *Deglutiendi difficultas*. 4. *U-*
rinæ frequentia, ac tandem 5.

Cutis asperitas acciderit. In
 demortuis dissectis *tunicæ* & *se-*
mina baccarum inveniuntur,
 cum reliquis signis à venenô de-
 mortui. **SIGNA PROGNO-**
STICA ex triplici fonte, ægro
 sc. *solano* & *accidentibus* comi-
 tantibus sumuntur. In *Ægrâ*
ætas & *temperamentum* specte-
 tur. Illius intuitu infantibus
 pluries letalis, rarò adultis.
 Hujus intuitu magis nocet siccis,
 frigidis & debilibus naturis. In
Solanô ipsô malignitas & dosi
 assumpta considerata. In cir-
 cumstantiis demum 1. tempus,
 ubi *jejunô ventriculô* magis no-
 cet, & si diu in corpore latuerit.
 2. Symptomata graviora statim
 in principiô mala, qualia sunt
sudor frigidus post vomitum,
delirium constans &c. **ME-**
THODUS MEDENDI 1. *Vo-*
mitum suadet, sed intra priores
 5. horas. Si enim ad intestina
 jam devenerit, *dejectoria* adhi-
 bere non repugnat & quidem in
 formâ liquidâ & dosi largiori,
 ob *narcosin*. Nec **OBSTAT**
turbas cieri majores. Licet
 enim *effluvia maligna* ita è sede
 suâ non excludantur, attamen
uberior materia illis præciditur.

(M)

Quin

Quin 2. dantur purgantia malignitati simul resistentia, iisque 3. addi possunt alexipharmaca. Quodsi ad intestina crassa solanum devenerit, enemata etiam profunt. Diuretica fugiantur. Vitanda quoque Diaphoresis in principiô & augmentô, ne malignitas largius diffundatur: Laudanda tamen in decremētô, ad residuas particulas excludendas. Sine morâ verò Alexipharmaca dentur, sed cum delectu temporis, scilicet antequam virus partes violet, v.g. Theriaca &c. Cùm verò vires diffuderit, non nisi specifica conveniunt. Usurpentur autem continuando, etiam post symptomatum cessationem. **E MATERIA MEDICA PHARMACEUTICA**, inter Vomitoria, Syrupus emeticus, gummi guttæ, ∇ repida cum olcô, Gilla &c. ubi vitriolata magis laudat, quàm antimoniatâ, quia acidis affinia. Inter Purgantia rhabarbarum & agaricum in infusione vel decoctô, cum antidotis, commendat. Inter

Alexipharmaca autem generalia Theriacam, Mithridatium, Electuarium de ovô, Antid. Matthioli, Oleum scorpionum, cum Terrâ sigillatâ, Ægagropilis &c. Si autem Diuresis nimia fuerit, emulsiones laudat, ut in cantharidibus propinatis fieri solet. Sin urina mota, non promota fuerit, Diuretica suadet. **SPECIFICA** sunt nasturtium, allium, ruta, potio Sim. Paulli. Vinum in frigidis, & quod omnibus palmam eripit, acetum, non manifestâ tantum, sed & occultâ qualitate illi contrarium, teste Pliniô, Dioscoride, Quercet. Rolsinciô, cum aliis antid. narcoticorum, ab Obj. aliorum vindicatis. Inter **AUXILIA CHIRURGICA** nasalia, pericarpia, phænigmos, vesicatoria, ubi cantharidibus, ob diuresin, cautè procedendum. V. S. in curâ exulet. Post curam quandoque indulgetur. In **DIÆTA** pro siti Potus alexipharmaci sint. Cibi solidi fugiendi.

Vigiliæ somnusque moderati &c.

JOH. FRANCI
TRIFOLII FIBRINI
HISTORIA,

Francof. apud Kronigerum, A. 1701.

Cùm hætenus nemo Botanico-
rum de Trifoliô fibrinô ex professô scripserit, Autor autem quamplurimis observationibus usum ejus probatissimum comperuerit, ut in *Prefamine ad Lectorem* contestatur, hinc ejus tractationem susce-
pturus in binis *thesibus prioribus Etymologiam & Synonymiam* præmittit & in §. 3. *an & Veteribus hæc planta cognita fuerit?* inquit, quam in §. 4. ita decidit, ut eandem post Cordi tempora primùm innoruisse & abhinc indies magis magisque inclaruisse statuatur, utut experimenta & utilitates ejus inter Rusticos magis, quàm Eruditos, latuerint, quos fortè *locus natalis*, in §. 5. expeditus, prata sc. uliginosa absterrebant: unde mense Majô, antequam flores hient, folia colligenda esse, in §. 6. docetur. In §. 7. secundùm partes ita *describitur*: quod sit Herba ulnæ ma-

gnitudinem ferè superans, è radice retrò citròque serpente & ubique germinante exsurgens, fibrillis instructa, cum caule viridi & levi, floribus albis stellatis, in mediô caulis, post deflorationem, rotundis siliquis, semine turgidis, cornicula referentibus, foliis densis, pinguibus & lævibus, semper ternis, multivariis hominum usibus inserviens. Quemadmodum Cordus, Dodonæus, elegantius autem Tabernæmontanus, Schulzius & elegantissimè omnium D. Simon Paulli illud ob oculos posuere, in §. 8. & 9. maximam ad partem allegati. Quùm autem in suâ *Veronicâ interiori* plantarum *structuram*, quoad canaliculos, parenchymata &c. hîc etiam occurrentia descripserat, labore hoc jam supersedens, statim in §. 10. ad *Vires* ejus explicandas progreditur, quas ob copiam succi abstergentis, glu-

tinosi & adstringentis adstringendo-roborativas, aperitivas, incisivas dicit, ita ut genuina obstructionum panacea illi dicatur & acidum imbibat, viscidum attenuet, viscerum atoniam emendet, contra delirium melancholicum & hydropem, maximè autem contra scorbutum & ejus symptomata, & quidem efficacius, quàm cochlearia & nasturtium conveniat. In specie autem contra arthritidem vagam scorbuticam, asthma hypochondriacum, febres & obstructions mensium summoperè extollit, sive herba cruda ejusque succus, qui optimus, assumatur, sive pulvis (qui sequior) sive Tinctura, Spiritus, Extractum & Essentia, à Sim. Paulli in Quadripartitô Botanico summoperè laudata & simul descripta, aliisque modis & *Præparatis*, in §. 11. explicatis, adhibeatur. Ne autem frustra hæc dixisse videatur, quamplurimis observationibus, è Praxi propriâ æquè, ac aliorum petitis, egregium Trifolii hujus usum demonstrat, ita ut in §. 12. & 13. id in *Doloribus Capitis*, scorbuticis cumprimis & per consensum

ortis: In §. 14. 15. 16. verò aliis quoque affectibus capitis, epilepsiæ aut apoplexiæ haud dissimilibus, convenire observavit; quemadmodum & in variis *dentium affectibus* in §. 17. enumeratis: In *asthmate* & *phthisi* §. 18. In *Empyemate* §. 19. Contra *Febres omnium formarum* §. 20. Contra *Anorexiam* in §. 21. Contra *obstructionem mensium* in §. 22. & 24. Contra *Iterum* in §. 23. Contra *alvi obstructionem scorbuticam* in §. 25. Contra *Colicam convulsivam scorbuticorum* in §. 26. Contra *Cachexiam* in §. 27. & 28. Contra *artuum dolorem gravativum, lancinantem & plus minus paralyticum* in §. 29. 30. 33. Contra *Pruritus* totius corporis insolitum, *Tentiginem* & similia in §. 31. Contra *Febres* in §. 32. Contra *malum ischiadicum* in §. 34. Contra *Anxietates* à scabie retropulsâ in §. 35. aliaque *Symptomata Scorbutica* in §. 36. 37. 38. enarrata, summè proficuum observatum fuit. Quin & *Externè* in variis *Cutis affectibus*, in §. 39. recensitis, egregiè se gerit.

JOHANNIS FRANCI
VERONICA THEEZANS,

seu
Collatio Veronicæ Europææ
cum Thée Chiniticô,

Lipsiæ & Coburgi apud Pfortenhauerum,

A. 1700.

Expeditâ in thesibus præcedentibus Etymologiâ, §. 7. quærit Autor : Utrum Græcis quoque cognita fuerit Veronicâ? & cum nomen hoc nusquam apud Græcos occurrat, sed à Modernis Botanicis tantum in usum fuerit tractum, adeoque sint, qui Veronicam alyssum Dioscoridis esse putant, hinc occasione hâc ostendit alyssum, neque pro syderite Heracleâ, neque aparine, matrissylvâ, neque Veronicâ communi, habendum esse, nisi pro peculiari & usquedum ferè ignotâ ejus specie habeatur, quod partim virtutes utrobique convenientes, partim effigies adstruit, quam è Codice manuscripto membranaceo Dioscoridis (qui in Bibliothecâ Viennensi servatur, & ope Dnn. Archiatrorum Cæsa-

reorum & Bibliothecarii Viennensis ad Auctoris nostri manus pervenit) observavit, rogans hinc Botánicos, ut in illud curiosius inquirerent. Miso ergo alyssô hâc in §. 25. & seqq. ad Thée Asiaticorum procedit & dum in genus & characterem ejus inquit, non tam ad Betonicam, Trifolium fibrinum, aut ad Hederam terrestrem, nec etiam ad Chamæleagnum, quam potius ad Veronicam referendum esse putat, id quod non tantum ex figurâ foliorum, sed & qualitibus, particulis salino-alkalinis, subtili sulphure repletis ipsisque commodis, ab Aloisio Frois, Kircherô, Linscottô, Massæô, à Mandelslô, Martiniô, ten Rhyne, Trigaultiô, Tulpiô, Varenio, cum primis autem Bontekæ, descriptis, conjicit,

cùm in omnibus illis affectibus, in quibus Thée Chinenſium laudatur, Veronica quoque egregium remedium præbeat. Hoc, ut ostendat, non tantùm per morbos cum plures, in 3 Corporis regionibus occurrentes, demonstrat, sed & Observationi-

bus Clinicis, in fine subjunctis, confirmat. Unde tandem concludit, Veronicam, si non ipsam herbam Thée (quam fruticem rectius dixeris) Asiaticorum, atamen Europæorum Thée esse dicendam.

Num. XXXIII.

D. SAMUEL GOTTHILF MANITIUS

De ÆTATIBUS

ZEDOARIÆ

RELATIO,

Dresdæ, Sumptibus Kettneri, A. 1691.

Opusculum hoc, non ineruditum, per formam Epistolæ ad Dn. Wedelium in itinere conscriptum est ab Autore Nobilissimô, quô ideam saltem dare voluit eorum, quæ, si Autores consulisset, longius deducere potuisset, ut seipsum excusat in Medicô hujus seculi, seu Hermâ, profundæ eruditionis scriptô, quod sub fictô Sempromii Gracchi Massiliensis nomine hunc ipsum Manitium edidisse, tum literæ initiales, tum stylus & eruditio me credere jubent. Zedoariam autem sub quôdam

relationis simulacrô per 4. hominum ætates disposuit, ob insignem illam analogiam, quam vegetabilia cum animalibus, tam ratione vitæ, quàm ratione educationis & nutritionis, imò & corporis texturâ, ratione fibrarum, tubulorum, canaliculorum, tanquam totidem venarum, habere videntur, ut in præfixô, ad Patronum suum, Dn. Wedelium, *Alloquiô*, ostendit. In ipsâ verò Tractatione *SECT. I. INFANTIAM ZEDOARIÆ* sistit, ac omissis nominalibus rem ipsam statim aggressurus de

de Patriâ aromatis hujus primum est sollicitus, quod extremæ Indiæ oræ, Bengala & Malabarica fundunt, ubi propter fertilem nitroso-pinguem terram, aërem subtilem Solemque æstuantem & umbrosa loca (in quibus spontè provenit) in copiâ reperitur & juxta Hubnerum totas sylvas constituit. Unde & similem apud Nos quoque terram, Solem & locum exigit. Quantum enim terræ proportio conferat ad vegetationem, præter alia, experimento Honoratus Fabri probat, quò gleba diversimodè uita diversas plantas alit. Aërem verò, ut in animalibus, ita & in vegetabilibus, summo perè necessarium esse, ex Pechlini, Bohnii, Digbæi epistolis & scriptis ostendit. Neque enim solidò, sed aëreò (quod Adepti agnoscunt) nutrimentò plantas ali, plantæ à terrâ ablactatæ & aëri commissæ probant, ut in Scillæ bulbis Bocco & in Aloë in faxis, propè puteolos, Autor observavit, quæ aqua & pluviis copiosis potius emarcescunt. Tandem & locus conveniens, umbrosus scilicet, non tamen septentrionalis, sed ex

meridie, à Solis anteriori parte illustratus, requiritur: in quò nostris in regionibus vel seminum satione, utut rarius, vel radicum (quæ aliquot mensium ætatem habeant) avulsione & transplantatione alitur; hæ enim terræ commissæ statim fibras agunt foliaque protrudunt teneriora, è quibus, ut aliæ quoque plantæ, difficilimè dignosci potest, cum alia teneriorum, alia adultorum foliorum sit figura. **SECT. II. ADOLESCENTIÆ h. e. FOLIORUM & CAULIS INDOLEM** describit & è Malpighii, Grewii aliorumque observationibus ostendit, quomodo per affluentem humorem, ab aëre per tubulorum & fibrarum ductus adductum, plantula seminalis se in folia, caulem, flores & semina induat, è quorum dispositione, juxta Modernam Botanicorum methodum, quædam de situ, conformatione, quin & genere suspicari licet. Cur verò plantæ largiores odoratioresque folia adeò sterilia & incololata foveant & v? è particularum magis subtilium sublimatione deducit. Eadem ergo ratione Zedoaria folia seminalia

in superbissimum systema, caule sesquicubitali geniculatâ, erumpunt, ut rapidissimo alimenti motui habenæ injiciantur &c. **SECT. III. JUVENTAM EX FLORE & SEMINIFICATIO-** NE eruit, ubi postquam ex ejusdem radicis tuberculô peculiaris pro foliis & alii pro floribus scapi prodierant, in his tandem flos oblongus, cannæ Indicæ floribus minor, pentapetalos, ibidem exactè descriptus, exsurgit. Ut verò petalis deciduis semina, quæ fusè enumerat, variâ figurâ donata sequuntur, ita flori præfenti succedunt vascula trigona, in totidem ferè loculamenta divisa, in quibus semina rotunda fusca, à cannæ Indicæ seminibus haud multum discrepantia, continentur, quæ nostris in regionibus vix unquam, nisi curiosè culta, maturescunt. E quibus colligit Zedoariam, neque ad Cyperi, neque ad Arundinum familiam pertinere, à quibus & flore & seminibus distinguitur: sed cum Hermannô asserit Zedoariam, cum Gingibere, Curcumâ, Galangâ & aliis peculiarem constituere familiam, *Tricapsularem Coniferam, radice tu-*

berosâ: Vel si ad flores prius respicias, *pentapetalam Coniferam tricapsularem* dicendam. Ubi occasione novæ hujus methodi receptum in illâ canonem: quod omnes plantæ eandem, fructificationem habentes, easdem quoque vires, gradibus saltem distinctas, possideant, in dubium vocat, cum plures fructificatione discrepantes easdem virtutes habeant, ut absinthium & centaurium minus. Unde 3. in hac methodô subjectum ab humanis ingeniis quidem originem numerare & vel à foliis, vel à floribus & seminibus distinguere: Prædicatum autem, h. e. virtutem soli Naturæ reliquendum statuit. Cæterum flores seminaque Zedoariæ nunquam, nisi ob fragrantiam illam camphoratum, à delicatis expeti. Mucilaginem verò in interstitiis florum nihil aliud esse, quàm sal volatile oleosum concentratum, ventriculo, utero & intestinis commodissimum, sed rarissimum & vix in Indiis habendum medicamentum. **SECT. IV. SENIUM** in recensione Radicis exponit, cum, reliquarum annuarum planta-

plantarum instar, deciduis foliis, floribus & seminibus senescat, imò prorsus emoriatur, relictâ radice oblongâ, ad brachii crassitiem perveniente, eaque inæquali in superficie & tuberosa, coloris cinerei, carnosâ & succulenta, quæ an Geidvvar Avicennæ, aut Zerumbeth Arabum sit? ex variis Botanicorum scriptis inquirat & ad posterius inclinât, si de Zedoariâ officinarum sermo sit: insimul varias Species ejusdem recensens, inter quas 1. *Zedoariam longam officinarum*, 2. *Zedoariam rotundam Bauhinorum*, 3. *Zedoariam radice tuberosâ* unius ejusdemque radicis diversas partes esse, cum Bauhinô atque Rajô asserit & ex autopsiâ, Lugdunî Batavorum observatâ, affirmat. 4. verò *Zedoariam Geidvvar Avicennæ* rarissimam, etiam in Indiâ, esse, neque cum officinali confundendam. Quibus 5. *Zedoariam Ceylanicam camphoram redolentem* addit, quàm apud Hermannum & Ruyschium vidit. De *Preparatis* verò, tam in formâ siccâ, mediâ & liquidâ, infra ager, postquam qualitates 1. considerare suscipit. **SECT. V.**

De QUALITATIBUS ZEDOARIÆ acturus, nonnulla de qualitatibus (primarum cum primis) essentiâ in genere præmittit, easque corporibus realiter inesse, vel si inessent, ab aliis non dependere negat, fretus experimentis, quibus lim. o cum spiritu ☉, aut calce vivâ cum aquâ simplici excalescere notum est, cum utrobique mera frigida concurrant. Nec obstat illas potentia, si non actu, inexistere: cum nec potentia illa reale quid in corpore dici possit. Unde & D. Thomas è Scholasticis qualitates rectius modum & determinationem substantiæ vocat, adeoque cum Helmontiô, Boyleô & aliis qualitatibus essentiâ in figuram particularum rejicit & cum sententiâ Chymicorum eleganter conciliat. Ipsas verò Zedoariæ qualitates gustui & olfactui magis, quàm ramosis & teretibus particulis adscribit, quæ fluido aëreo excipiendo proportionatæ caliditatem quandam & siccitatem, ab Antiquioribus Zedoariæ adscriptam, instar aliorum aromaticorum exserunt.

SECT. VII. VIRIUM ZEDOARIÆ

(N)

RIÆ brevem IDEAM suppeditat, ubi triplicem potissimum usum tribuit Zedoariæ, quorum primum, ob fixas amaras particulas, inter *stomachicos* ponit. 2. ob volatiles particulas acridinem *aperientem* dicit. 3. ex decenti particularum illarum cum oleosis mixturâ *alexipharmacum*, ad quem postremum particulæ camphoratae, illi adhærentes, multum faciunt, utut non subscribat iis, qui non tantum oleum camphoræ, quod India suppeditat, sed & ipsam camphoram, ex Cinnamomi, Zedoariæ carthamique radicibus erui censent, quæ è peculiari arbore Sumatrensi, in Miscell. Germ. Cur. depictâ, oritur. Summopere igitur Zedoariam commendat I. in FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS: Quotidiana, quartana, imprimis radicem præparatam, vel per se, vel *Extractum* cum Gentianâ & Θ . cent. min. in pilulis, essentiis, vel Ris. II. in ANOREXIA cum arinis, in præparatô, succô, vel infusô. In VERMIBUS in præparatis aut pilulis, ex *extracto* Zed. c. φ dulc. & $\odot$ Tanacetî, vel Morsulis cum muscô

cotall. & sem. Zedoariæ, quod ultimum ex sensu vulgi magis, quàm reverâ ita nominat, cum semen santonici (quod Zedoariæ vocant) absinthii Alexandrini magis quàm Zedoariæ soboles sit. Talia enim poros vermium obstruunt & Θ . texturam eorum rodunt, simulque intestina ad egestionem stimulant. Porro FLATUS DISCUTIT cum heleniô, acorô, Θ . vol. succini, imprimis *Spiritus* ejus, ab Horstio l. 5. obs. 1. paratus: it. *Essentia* ex extract. Zed. undè & aliorum Ess. Carmin. ab Autore recensitas ingreditur. Imò & in *Cataplasmate* adhibetur. *Tinctura* verò ejus, tam simplex, quàm composita, summopere laudatur in CACHEXIA, in quâ & *Nodulus* cum σ & ϕ tantillô. it. *Pulvis cachecticus vegetab.* cum rhab. card. ben. gent. arinis, cinnab. σ . vel & *pilul.* ex extr. Zed. cum pulvere cach. Querc. R δ &c. In NERVORUM ET UTERI AFFECTIBUS *pulvis* cum rad. Valerian. succinô, laud. op. camph. & Θ vol. *Pilul.* ex extr. Zed. cum camph. & opiô. *Spiritus* Apopl. *Infus.* *Essent.* comp. *Rotul.* &c.

In

In MALIGNIS in *Acetis* bezoardicis egregia quoque Zedoaria: Item in *Tincturâ bezoard.* Mich. Rolf. Hartm. Wedel. vel & Ludovici, ad cujus imitationem seqq. laudat:

R̃. Rad. Carl.

enul. aa. ℥i℥.

Zedoar. ℥ij.

Vincet. ℥j.

Pulv. vip.

myrrh. elect. aa. ℥℥.

Croc. orient. ℥ij.

Op̃ii ℥ij. vel ℥℥.

—, sambuc. citr. Vel

junip. q. f. v. g. p. 8.

Ex quâ statim *Mixtura simplex* fit, si loco —. Theriac. v. g. recipiantur sequentia:

R̃. Tinct. præced. ℥v.

— q. ℥iv.

⊕. rectif. ℥j. M.

quæ opiatâ & camphoratis facile maritari posset. Ut taceam plures compositiones Zedoariâ insignes, ab Autore allegatas.

Tandem IMPOTENTES ET SENES MELANCHOLICOS *Panis Zedoariæ* juvat, ab Indis pulverisando & pinsendo paratus, vel etiam cum aliis medicam. sumitur in ∇. Magnanimi-
tatis, Ipec. diamosch. diambra

&c. & cum Senibus Ambrata cumprimis subveniant, hujus occasione quædam circa AMBRÆ ORIGINEM coronidis locô annectit, de quâ 18. opiniones Klobius habet. Nostro Autori videtur Minerale (quamvis neque sulphur, neque gemmam dicat) sui tamen generis. Ambreum sc. talem succum è scopulis & cavernis suis, ceu è puteô, in fundum maris effundi & ibidem à ♂. marinô ad coagulum disponi, cùm natura à fluidô incipere & in solidô ab opere deficere soleat, ut post Paracelsum *Steno de solido intra solidum* ostendit. Hinc enim fieri censeret, ut tot marinis, arenæ, conchis, piscibus admixta sit ambrâ ipseque piscis Cornutus Azelas ipsi adhærens reperiatur, ut inde vel pro recremento, vel jecino-
re piscis habita fuerit. Adeò enim inescatur piscis hic ambrâ, ut glutinæ ejus irretitus facile capiatur. Huic conjecturæ de ambræ origine eò firmitus inhæret, quòd Cæsalpinus & Crato idem pariter subolfecerint, utut in eò cespitârint, quod hic sulphur nativum, ille gemmam esse dixerint.

INTRODUCTIO
Ad
 REGNUM NATURÆ
 ANIMALE.

L. S.

Amoenitatum itineribus conjunctarum haud postremam esse dixerim, quòd à Curiosis rerum naturalium Scrutatoribus Brutorum, imprimis Exoticorum, spolia & exuviae in Gazophylaciis undique collecta ἐφθαλμοφανέως conspiciantur. Postquam enim perfectissimam, quæ homini in statu innocentiae divinitus obtige-

rat, Animalium notitiam lapsa Protoplastæ turpiter amisimus, hinc nil nisi rudera in Museis Exterorum occurrentia nunc amplius restare videbantur, quæ & oculos mirè pascunt & antiquæ beatitudinis memoriam devotè refricare valent. Quemadmodum igitur HORATIO monente:

*Segnius irritant animos demissa per aurem,
 Quam quæ oculis subjecta fidelibus & quæ
 Ipse sibi tradit Spectator* - - -

Ita plurimum & admirationis & delectationis pariunt undique terrarum conquistæ raritates, speciatim ex Regnò (quod dicitur) Animali desumptæ. Testes hîc appello, quotquot *Theatrum Anatomicum Lugdunense* nunquam frequentârunt, quod in primò statim limine caput Elephantis enormis magnitudinis ostentat, cujus integrum omninò Sceletum Parisiis observes, in *Musèò Anatomicò* DN. du VERNEY, au *Jardin Royal*. Fidem quoque facit haud absteribile *Theatrum Chirurgorum* Amste-

Amstelodamensium, non selectif-
simis modò Naturæ deliciis, parænesi:
sed & Inscriptionibus artificio-

*Auditor te disce & dum per singula vadis
Crede vel in minimâ parte latere DEUM.*

*Qui vivi nocuere mali, post funera prosunt
Et petit ex ipsâ commoda morte Salus.*

*Exuviae sine voce docent & mortua quamvis
Frustra vetant istâ Nos ratione mori.*

*Frons Digitusque, Jecur, Lien & Ren, Lingua, Cerebrum,
Ossa, Manus vivo dant documenta Tibi.*

Stuporem verò in animis spe-
ctantium relinquunt rariora in
Ambulacrò Horti Academici Lu-
gdunensis conspicua, dum vel
solæ Hippopotami Exuviae, è
Capitis Bonæ Spei Promonto-
riò illuc transportatæ, admira-
tionem merentur, quæ paleâ
refertæ insanam bruti molem
ipsis oculis subjiciunt. Curio-
sissima demum varia sunt inse-
ctorum genera, in *Musæo Indicò*,
à Celeberrimò Dn. PAULO
HERMANNO collecto, li-
quori cuidam balsamico inna-
tantia. Taceo inæstimabiles
Naturæ thesauros, quæ Lon-
dini Britannorum in *Collegiò*
Greshamensi & Oxonii in *Am-*
phitheatrò asservantur, atque

Physicam Animalium Histo-
riam illustrare possent admo-
dum. Quemadmodum au-
tem hæc talia Curiosis & Erudi-
tis Naturæ Consultis meritò
sunt in pretiò, ita majorem &
utilitatem & jucunditatem inde
capias, si in splendidissimis Re-
gum Principumque *Vivariis*
ipsa brutorum indoles, in vivis
eorum machinis, dignosci pos-
sit. Nec enim pretiosissima
vereque Divina hæc Scientia
pedanticis Scholasticorum tri-
cis circumscribitur, sed Regum
exposcit sumtus, Regum opu-
lentias Principumque subsidia.
Non Suffenus sibi erat STA-
GIRITES, ut multorum talen-
torum opus, *Historiam Anima-*
lium

lium in obscuro Peripati ambitu colligeret, sed Regis Alexandri id talentum erat, qui solutis Præceptorum octingentis talentis, h. e. 480000. Coronatorum aureorum, insuper aliquot millia hominum, quibus vivaria, armenta, alvearia, piscinæ, aviaria in curâ erant, hunc in finem aluit, ne quid unquam ab illô prætereatur. Verum neque tantô nostris temporibus apparatu indigemus, cum in Aulis Principum eorum larga videndi copia succrescat, quò ex ultimis terrarum finibus hætenus insolita quævis bruta & prodigia commigrârunt. Sic cum in Belgiô versarer, in Splendidissimis & verè Regiis Æstivis Hagiensibus *Hundslardyck* præter omnem expectationem Alcen vidi, nostris in oris nunquam hætenus spectatum animal, è Locis Septentrionalibus illuc advectum; quod ut naturalem præ se fert timiditatem, ita vultu gradibusque terribilem Leonum ferociam nuspam clarius observes, quàm in Regiô Castellô Londinensi (vulgò *the Tour*,) ubi plures

Clathris fortissimis inclusi quotannis aluntur. Stupendi tandem visuque dignissimi sunt Tigrides, Pardi, Pavones Indici aliaque brutorum genera in ambulacris Palatii Londinensis *Withal* conspicienda; quò paucos ante annos Monstrum Naturæ quasi limites excedens Oxoniô est delatum, quod anticâ parte felim, posticâ verò murem referebat majorem (Anglicè *half cat and half rat*) ex antipathiâ, nî fallor, duorum animalium in libidinem conversâ genitum. Quem verò non capiat Splendidissimum Regis Galliæ vivarium Versalesis conspicuum, (vulgò *la Menagerie*) Palatio magis quàm ergastulo brutorum simile, quod miraculis jure accenseret, si plura quam septem habeat Orbis. Hic enim in compendiô videas omnes quadrupedum aviumque species, etiam rarissimas, quas uterque Polus suô sub ambitu unquam est complexus. Unde toti in stuporem diffuebant ex ultimis Indiæ Orientalis circulis nuper adventantes Legati Siamenses, cum

cum Patriæ suæ propria & domestica hîc spectarent animalia. *Conf. l' Ambassade de Siam de Mons. CHAUMONT & Suppléments in Vernaculâ nuper editâ Sect. III. pag. 62.* Verum enim verò, quam superba, quam splendida quoque sint hæc viva Exterorum Gazophylacia, vix tamen exsuperabunt ea, quæ in ipsius Germaniæ meditullio observare licet. Hæc enim non unius vel alterius receptaculi domicilium, sed Sylvas videas & Nemora feris sospitandis destinata. Lucus videas Lacusque vastissimò ambitu stagnantes, brutis omnis generis, vivæ (si quâ gaudent) libertati relictis, refertissimos, cum altera, quæ peregrè visuntur, animalium ergastula violenti quid conjunctum habeant. Quemadmodum igitur pleraque locò, sive natali, sive domestico, defraudata animantia pristinam sæpè indolem amittunt & nonnihil contristantur: Ita suam quodlibet naturam impetu jucundiori prodit, si vinculis soluta proprio (si dicere fas est) Genio indul-

geant. Loquantur hîc vicina nobis *Theriotrophia*, Principale *Darmstadinum* & *Nassovico-Dillenburgericum*, quæ feras alunt selectissimas, agmine sæpè facto colludentes. Loquatur amoenissimus in Palatinatu locus *Wolfsbrunn* / haud procul *Heidelbergâ* situs, *Piscinâ Electorali* celebris, quæ præter rubicundos & minio quasi incrustatos pisces, *erythrinos*, insanæ molis *Truttas* alit, ad leve adstantium poppyfma catervatim advolantes cibosque fortè injectos hiantes ore aucupantes. Plura huc apprimè facientia recenserem, sed vereor, ne invitâ jam *Minervâ* *Invitatio* hæc in integrum succrescat commentarium: nec unius hoc vel alterius nychthemeri est negotium, sed complures menses, & nî fallor, annos exigit, siquidem exactam, quam molior, *Animalium Historiam* desideraveris. Quapropter animus nobis est tractationis hujus & gravis & jucundæ *Sciagraphiam* quandam pro *Lectioibus Publicis* in *Cathedrâ* ventilandi, eâ quidem methodò, ut præmissò principiò

cipiô vitali,bruta informante,ex
 Classicis ARISTOTELIS,
 ÆLIANI, GESNERI, AL-
 DROVANDI, RAJI, SWAM-
 MERDAM MII aliorumque
 scriptis in singulas eamus Sp-
 cies, maximas, medioxumas,
 minimas. Et cum haud pauca
 sint, quæ corporis organici in-
 tuitu peculiare quid habere vi-
 debantur; hinc Anglorum mo-
 re differentiam illam ex Ana-
 tomia Comparatâ datâ operâ
 observabimus, omnesque actio-
 nes, instinctui Naturæ vulgò da-
 tas, ex principiis mechanicis
 clarè & distinctè demonstrabi-
 mus. Ne verò sterilis & ex-
 succa videatur hæc Naturæ con-
 templatio, duplici eandem usui
 adaptabo, Philo-Theologico sci-
 licet & Medico. Illic omnia
 ea, quæ Recentissimi *Hierozoï-
 corum Scriptores*, BOCHART.
 & Epitomator ejus MAJUS ex
 Philologia Sacrà istuc contu-
 lērunt, datâ simul operâ sub-
 jungam, non omissis allegoriis
 à FRANZIO allegatis, Naturæ
 cum primis & Experientiæ re-
 spondentibus. Quas verò ab
 animalibus & avibus fabulo-

sis vulgò, cum stupore dentium,
 derivant similitudines, cane
 pejus & angue fugiendas esse
 ostendemus. Hic in Forô Me-
 dicô, tam Diæteticum, quàm
 Pharmaceuticum, eorum usum
 ex analysi Chymicâ ita erue-
 mus, ut & modus operandi
 innotescere & accuratior Ma-
 teriæ Medicæ selectus, à Cele-
 berrimis Jatro-Chymicis, LU-
 DOVICO, ETTMÜLLERO,
 WEDELIO, summoperè quæ-
 situs, tandem obtineri possit.
 Quæ instituti ratio fors tanto
 faciliorem merebitur applau-
 sum, quo & gravius & utilius
 & jucundius erat argumentum.
 Si enim Magnus Orientis Do-
 mitor Alexander summam in-
 de voluptatem cepit: Si Divi-
 nus Salomon locutus est de ju-
 mentis, volatilibus, reptilibus
 & piscibus: Si & ipse Deus tan-
 tam animalium brutorumque
 curam egit, ut progeniem eo-
 rum arcâ diluvio innatante ab
 interitu vindicârit: Multò certè
 magis nos decebat viscera eo-
 rum & naturam perscrutari, quæ
 Microcosmi machinam analo-
 giâ quâdam æmulando pronam
 ad

ad aureum illud γυνή σκαῖον
 ipsiusque Creatoris adoratio-
 nem viam pandunt. ATHE-
 ISMUM ergò FUGERE
 SI VIS, PHYSICOS ADI-
 TO. Et hâc procul dubio de
 causâ *Statutis* Nostri*s* *Academi-*
cis saluberrimè cautum est, ut
 quæ Celebriores Historiæ Ani-
 malium Scriptores hoc in passu
 unquam annotarunt, in succum
 Auditorum & sanguinem ver-
 tantur: Ita enim *Tit. LVI. De*
Physicò: Præterea Celebres Na-
turæ perscrutatores, Aristotelem
de Historiâ Animalium Ejusque
Problemata, Plinium Secundum,
Alexandrum Aphrodisæum, Theo-
phrastum, Ælium de Anima-
libus, Levinum Lemnium, Al-
drovandum &c. diligenter evol-
vat & quacunque observaverit
ad suas sedes referat, & Audito-
ribus suis, (ad quorum commo-
dum, tanquam ad scopum quen-
dam sibi præfixum semper colli-
mare debet, inculcet Eosque, tum
in Publicò, tum in Privato Col-
legiò, assuesfaciat, ut ipsi Natura-

lium rerum causas inquirent &c.
 Hactenus Legislator Serenissi-
 mus: Cui vi juramenti præstiti
 devotissimè obtemperaturi, *Re-*
gnum Animale cœpto jam seme-
 strî percurremus & factò d. 10.
 Aprilis initio, quàm poterit bre-
 vissimè, absolvemus, quò suò
 quævis tempore mineralia at-
 que vegetabilia parili fortè me-
 thodo subsequantur. Ne verò
 seu materiæ identitate, seu con-
 tinuò auscultandi studiò Sedulis
 Naturæ Scrutatoribus fortè tæ-
 dium subnascatur, Curiosam
 hanc Animalium Anatomen
 intercalari disputandi fervore
 acuemus, eumque in finem sin-
 gulis 7 diebus *Disceptationes*
Privato - Publicas circa præ-
 cipuas Philosophiæ Naturalis
 Controversias immiscebimus,
 modò frequens & Auditorum
 & Disputatorum numerus se-
 truserit, quos amicè non minus,
 quàm solennissimè invitatos
 volo! *PP. Giffæ ad d. April.*

Jul. A. V. Ær. Chr.

MDC LXXXIX.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI

De

ASINO

Liber Historico-Physico-Medicus,

ad Normam & Formam S. R. I. Acad. N. C.

Francof. ad Moenum, Impensis Zunneri,

A. 1695.

PORRò cum *Paullino* nostrò à minori ad majus si non argumentari, attamen progredi ipsique *Talpæ* (in primâ editione) *Asinum* subalternare liceat, ut ut hoc *Ponti Asinorum*, in *Logicis* ad cò decantato, minus respondere videatur. Nec oleum, vel operam in eò perdituri sumus, quàm rebus magis vilibus & sæpiusculè ridiculis felicissima non minus, quàm nobilissima ingenia se dederint, ut non tantum ex *Theatrò Sapientiæ Dornavii*, sed & *Autoris nostri PRÆFATIO* NE ad *Lectorem* videre licet. In ipsâ verò *Tractatione*, seu *SECTIONIBUS*, expedit ea, quæ notam aliquam mereri videbantur, quarum I. *THEORETICA* & *PHILOLOGICO-PHYSICA*
 1. *Etymologiam*, *Synonymiam* & *Homonymiam* tradit. 2. *De fini-*

tionem & Differentias Asini expedit, quas ultimas à *Patriâ*, formâ externâ, magnitudine, velocitate, officio, colore & sexû petit, omniumque intuitu *Zecoram*, ab *Illustri Dn. Ludolpho* in *Hist. Æthiopicâ* depictam, aliis palam eripere existimat. 3. *Specialiorem Asini Descriptionem* à capite ad calcem instituit & in capite cum primis aurium structuram mechanicam, ad auditum insigniter conducibilem, considerat, de quâ eleganter *Celeb. Schellhammerus* in *Tr. de auditu*. In ventriculò globum crinitum & rotundum, à *Scopsiò* inventum, addit & similibus observationibus *Blancardi* & *Cornelii Stalpart van der Wiele* confirmat, in fine nonnulla de *Mulorum & Hinnorum* generatione addens: quorum posteriores

ex Equo & Asinâ, priores ex equâ & asinô, vel onagrô, producantur. Porro ratione cutis in causam inquirat, cur acius colludentes Asini serenitatem præfagiant, id quod sympathiæ illorum cum astris adscribit. Cuti insidentes pediculos, omnino terribiles, in figurâ æneâ ob oculos ponit & Aristotelem falsitatis arguit, quod in Hist. animalium asinos à pediculis immunes statuatur, & tandem Cornelii Agrippæ & Joh. Lauterbachii Encomiastica & Theses asininas Onophili subjicit. Abhinc ad SECTIONEM II. HISTORICAM progreditur, quæ bipartita est, ita ut PRIORI PARTE DE USU ASINI POLITICO-TOGATO agatur, in quâ *Cap. 1. Usus Asini in denominandis insulis, urbibus, pagis, montibus &c.* 2. *In fundandis & denominandis familiis*, tam nobilibus, quàm plebejis. 3. *Usus ejus in Insignibus.* 4. *In Monetâ.* 5. *In Picturis & Statuis.* 6. *Faustum Asini occursum.* 7. *Infustum Asini occursum.* 8. *Inscriptiones & Epitaphia asinina.* 9. *Prodigia & ostenta.* 10. *Insomnia asinina, servitutem*

ferè & labores innuentia, proponat. POSTERIORE verò PARTE USUM ASINI POLITICO-SAGATUM expedit, 1. in *servandis & capiendis urbibus*, 2. in *plectendis reis*, 3. in *Stratagematibus & signò militari.* SECTIONE verò TERTIA SACRA 1. *de summò agit honore*, quem DEUS O. M. Asino in Nativitate Christi tribuisse dicitur, ita tamen, ut in dubiò maneat, an juxta Lotichium tene- rum Christi corpusculum calore suò & halitu fovere, an alii forte usui inservire debuerit: Sicut ipsi Salvatori in solenni ad Hyerosolymam ingressu pompæ fuit. *Cap. 2. Statuta legesque asininas & 3. Tria Præcepta asinina*, in Sacris occurrentia, de bove & asinô non simul jungendis, de asinô minus flagellandô, & pabulô illi tribuendô habet, & additis 4. *Miraculis & vaticiniis asininis*, 5. *Figuris & Typis* in *Cap. 6. Asinum* tanquam Christianorum *Magistrum* laudatæ in exemplum patientiæ, frugalitatis, *φιλοπονίας*, fidei & justitiæ proponit, 7. verò Ethnicorum *Onolatriam* abhorret eandemque falsò Judæis imputari credit,

dit, cū asinina Sacrificia 8. solis Gentilibus in usu fuerint. Nobis magē placet Usus Asini Medicus, in SECTIONE IV. PRACTICA traditus, quæ USUM EJUS SPECIALEM, TAM INTERNUM, QUAM EXTERNUM sistit, ita ut in 1. Cap. *Usum Asini in Affectibus supremi ventris explicet*, ubi juxta Aldrovandum nullum habemus animal, quod nobis plura, quā Asinus, remedia subministraret, sicut exempla ab Autore, ex aliis Practicorum operibus, collecta adstruunt, quæ in eō ferē conveniunt, quod specificē in Maniā laudetur sanguis asininus & inde parata Torna, quæ Celeb. D. Michaelis, Hartmanni aliorumque secretum erat. 2. *In morbis medi ventris* Lac asininum Phthificis sacra anchora. *In morbis verō infimi ventris* 3. stercus asininum ad curandam diarrhœam, fluxum hamorrhoidum aut menstruorum nimium, pe-

culiare quid habet, nec 4. *in febribus* silet, cū in hecticā pariter Lac asininum dilaudetur, cui post muliebre hīc palmam defert Autor. Imō & 5. *in Affectibus* quibusdam externis, in specie cutaneis, Lac pro cosmeticō inservit, cum felle vel pinguedine ejus; unde aquam cosmeticam exinde parat seq.

R̄. Album ovorum num. 14.

Lactis asinini ℥ij. M. & destill.

ULTIMA SECTIO scil. V. OECONOMICA est, & in Cap.

1. *Usum Asini alimentarem* docet, cū asini sylvestres, seu onagri, carnem suppeditent cervinæ haud absimilem. 2. *Usum ejus domesticum*, ad stercorendos agros. 3. Usū quoque egregium habet in *Mechanicis*, ad paranda tympana, cribra, membranam &c. Cavendum verō 4. ab usu ejus *superstitioso*, aut 5.

Magico in Onanthropiā, prorsus abominandā.

GEORGII HIERONYMI VELSCHII
DISSERTATIO MEDICO-PHILOSOPHICA
De
ÆGAGROPILIS,

Augustæ Vindelicorum

apud J. Welte

1669.

AUtor πολυμαθεύς ab Amicis, variis affectibus afflictis, rogatus, annon pilarum, quæ in ventriculis caprarum alpestrium reperiuntur, usus aliquis in curando esse possit? rem Dissertationi commisit, eoque magis, quod alii altò illas supercilio contempserint. Quùm verò neque Antiquis, neque Modernis, vel nomen illarum esset cognitum, ἐνομαστικὰς lege easdem Ægragropilos, ab αἰγέγοις, seu Rupicapris & pilis vocavit, utpote quæ Nomenclatura rem ipsam satis expressit. Alioquin in Vernaculâ die Gemsen/Rugeln/Gemsen/Stein & ab effectu aliis Bezoar Germanicum dicuntur. Quemadmodum enim officula quædam, in aliis animalibus reperienda, lapidum nomine veniunt, ut in lapido

percarum videre est: ita hi pili quoque lapides audiunt, similes omninò illis globis, qui in ventriculis Boum reperiuntur & à Cardanò ova boum, linguâ autem patriâ Ochsen-Mutter audiunt. Nascuntur oblongâ ut plurimum, rariùs rotundâ figurâ, pondere, etiam cùm maximi habentur, levissimò, ex triplici substantiâ compositi, quarum interior germina, aut fibras radicum, aut filamenta plantarum, succò concretò compacta, refert, exterior coriaceam cutim, interdum lignosum corticem, rarissimè crustam lapideam, coloris ut plurimum cineritii, aut nigri, magnitudinis variæ, quæ manum in pugnū contractam vix unquam excedit, ut ex iconibus adjectis demonstrat; eâque de causâ differ-

tit à Schroëderô, qui ægagropilos vix ad nucis juglandis magnitudinem assurgere dicit. Cæterum differunt ægagropili à Lapide Bezoar, quod hic in variis partibus, illi verò tantum in primò aut secundò ventriculò generantur: eâque occasione in quadruplicem ruminantium ventriculum inquit eumque in Figurâ æncâ ob oculos ponit.

Relictâ ergò formâ, quam nec hominis mente satis assequi, nec ullò nomine exprimere possumus, in *Causam Efficientem* inquit & præternaturaliter eodem generari scribit, quia non in omnibus animalis individuis reperitur. Unde non à solò calore, aut frigore, sed prout Lapides à principiò quòdam salinò & spirituosò, vel facultate lapidificâ, quam plantæ alpinæ cum nutrimentò attrahant ipsaque animalia cum potu sumant, oriri putat, nî excreticis robore ejiciatur. *Materiam* dicit Doronicum, *Gentsewurtz* / *Schwindelwurtz* / *Mutterwurtz* Germanis dictum, quod vegetabile, contra alios, alexipharmacum potius, quàm venenosum esse, ratione

& experienciâ probat. Positò interim Doronicum esse venenosum, non tamen ægagropili statim venenosi dici deberent, cum Coturnices helleborò vescantur, nec tamen venenosi sint, præcipuè, cum & aliarum plantarum, illi nominatarum, fibræ intertexantur, ut præter Camerarium, Bauhinum & alios ipsa autopsia ocularisque demonstratio, ab Autore addita, demonstrat: Eâque occasione in Plantas quasdam Montanas inquit. Interea tamen vis potissima ab ipsò animali deducenda ejusque fermentò stomachicò, cum non tam solò calore, aut facultate chylicâ, sed liquore stomachicò perficiatur Chylicatio. Proportio interim, quâ singula vegetabilia globos hos ingrediuntur, determinari non potest, quæ à fermentò, aut nimia copiâ, aut acrimoniâ peccante, in massam talem compingi videntur. *Qualitates earum* sunt calido-liccæ, in fine 2. gradus, aperientes, rarefacientes, leniter tamen adstringentes, diaphoreticæ, diureticæ, cephalicæ, ophthalmicæ, pneumonicæ, cardiacæ, stomachicæ, hepaticæ,

ticæ, spleneticæ, mesentericæ, nephriticæ, hysterica, arthritica.

Ufus eorum laudatur in Morbis universalibus, Febribus, maximè quartanis & hemitritæ, malignis, peste, variolis, morbillis, petechiis, morbo Hungarico, sudore Anglicò, Catarrhis. E morbis particularibus conveniunt in Hydrocephalò, Cephalalgia, Hemicrania, Vertigine, Memoria imbecillitate, Amentia, imprimis hypochondriacâ & hystericâ, Maniâ, Hydrophobiâ, Lethargò, Tremore, Paralyfi. Pleuritide itidem, cum primis malignâ, Lipothymiâ, Syncope, omnibus Ventriculi, Lienis &

Hepatis affectibus, Gonorrhoeâ, Sterilitate, Partu difficili, Dolore à partu, Arthritide, venenis, casu ab altò, in quibus omnia illa, quæ à lapide bezoardicò expectanda, imò plura, efficere valet.

Quoad *Dosin*, datur à granis x. ad xij. non tantum xj. quod ob imparitatem superstitiosè jubent. Qui ad drachmam integram adscendunt, obruunt Naturam. Datur autem in vehiculò appropriatò, ut per singula Affectuum genera eundo brevibus formulis ostendit. *Coronidis* loco addit abusus ægagropilorum, ad impenetrabilitatem, præservationem à fame & siti, &c.

Nam. XXXVI.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI ANGUILLA

juxta Methodum & Leges S. R. I. Acad. N. C.

Francofurti & Lipsiæ

A. 1689.

Solvo fidem, in ultimâ, seu proximè præcedenti, Historiæ nostræ continuatione datam, & ad reliqua Celeberrimi Arianis Opuscula Academica recen-

senda me accingo, è quibus se primò statim intuitu ANGUILLA sistit, quàm TRIBUS quidam SECTIONIBUS distinguit, ita, ut in PRIMA Philologico-Physicâ

Physica consideret, & postquam Cap. 1. ea, quæ ad *Nominis* evolutionem referenda, expediverat, 2. *Definitionem* ejus & Differentiam absolvat, juxta quam Anguilla piscis est fluviatilis, oblongus, lubricus, ac lævis sexuque distinctus, è suò seminiò seu ovò ortus variisque hominum usibus inserviens. Ex quâ descriptione Naturam ejus & Proprietates derivat & contra Homerum demonstrat, Anguillam reverà esse piscem eandemque instar aliorum piscium respirare probat, utut pulmonibus careat, nullâque refrigeratione egeat, cum illíc branchiæ sufficiant, híc verò non tam refrigeratio, quàm sanguinis attenuatio respirationis usus sit, quâ deficiente in fluminibus glacie obduëtis emori solent. Quin & instar aliorum aquatiliùm coëunt & ex ovulis tanquam seminiò suo oriuntur, quod contra alios, qui Anguillas ex limò, cadaveribus, pilis equinis, aut aliis, æquivoce generari credunt, demonstrat: Viviparas tamen esse ex observatione Dn. Elsneri *Miscell. Cur. Dec. I. Ann. I. obs. 119.* probat.

An verò roris beneficio resuscitari possint, haud impossibile esse credit, cum in capite sequenti mortuæ (si Del Rio & P. Zachariæ credendum) aceto injectæ spontè reviviscant. Differentiam à Patriâ, magnitudine & colore petit, qui postremus easdem in albas & nigras distinguit apud Gesnerum & alios, utut & aliis sæpè coloris sint. 3. *Anatomicè* in partes secat Anguillam & jucundo spectaculo caput abscissum ad duos horæ quadrantes se movere vidit, ipsumque cor resectum per aliquot horas adhuc palpitasse visum est Argo Celeberrimo. Quæ verò de venulâ nigricante venenosâ per spinam dorsî abeunte scribit Mylius, pro fulgure ex pelvi habet. Nec Kircherò assentitur, qui Anguillas senectam, ad instar serpentum, deponere existimabat. Cur autem tanto in pretio atque cultu, (quem Cap. 4. exponit) Ægyptiis, Syris & Græcis Anguillæ non minùs, quàm alii pisces habiti fuerint, non tam superstitioni gentium, quàm usibus tribuit, in SECTIONE II. PRACTICA enumeratis, in

cujus primo Cap. utilitatem ejus in *Morbis supremi ventris* docet, v. gr. in EPILEPSIA, contra quam corcula Anguillarum laudat Paracelsus: In SPASMO, cui pinguedo medetur: In DOLORE & MACULIS oculorum, ubi fel Anguillæ laudatur: In NYCTALOPIA, in quâ hepar assatum & comestum valet: Sicut in AUDITU GRAVI pinguedo auri instillata summè deprædicatur, quæ & ALOPECIAM curare dicitur. 2. *Usum ejus in Morbis medii ventris* tradit & in specie ad curandam PHTHISIN esum Anguillarum, ob tenax & viscosum alimentum: Ad ASTHMA & PLEURITIDEM pinguedinem externè illinendam, quæ in specie ad facilitandam respirationem in morbillis commendatur. 3. *Usum Anguillæ in Morbis infimi ventris* exhibet, v. gr. in COLICA internè sanguis Anguillæ & externè pellis ejus in oleo communi cocta & ventri imposita laudatur: In HERNIA exuviae Anguillarum gluten subministrant Schroedero, pro emplastro: In DIARRHOEA & DYSENTERIA Anguilla assata: In

CONSTIPATIONE ALVI eadem: In HÆMORRHOIDIBUS adeps Anguillæ: In MENSTRUATIONE NIMIA pellis exsiccata: In PARTU DIFFICILI hepar cum felle certissimum remedium: In DOLORIBUS à PARTU & PROLAPSU UTERI hepar cum corde: In ARTHRITIDE pinguedo Anguillæ: Ad VINI TÆDIUM Anguilla in vinò suffocata facit Rommelio: FEBREM verò QUARTANAM transplantari posse, si Anguillæ vivæ unguium resegmina collo subdantur & in aquam profluentem abjiciantur, vulgus adstruit, sed damnat Freitagius. 4. *In Externis quoque affectibus*, VULNERE, DOLORE ARTUUM, CONTRACTURA, PARONYCHIA & Cosmeticis Anguillam quoque adhiberi, per exempla probat. Tandem in ULTIMA SECTIONE MECHANICA 1. *Usum Anguillarum alimentarium* non adeò malum esse, contra alios defendit, cum unctuositas & viscositas, quam vulgò culpant, ut vitulina, de copioso nutrimento testetur. Præfert tamen assatam magis,

(P)

quam

quàm elixatam probeque aromatisatam. 2. *Usum* Anguillæ Mechanicum, ad conficiendas

chordas & Magicum in parandis Philtris perfringit.

Num. XXXVII.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI BUFO CURIOSUS

juxta Methodum & Leges Academiae Naturæ Curiosæ.

Norimbergæ, Impensis Zigerianis, Typis Frobergii,
A. 1686.

Libellus hic binis SECTIONIBUS distinguitur, quarum I. THEORETICA scilicet, Philologico-Historico-Physica absolvit, ita ut in *Cap. 1. Nomen* & quæcunque ab eò sive derivantur, sive denominantur, expediat, additâ in *Cap. 2. Descriptione*, quod bufo sit animal quadrupes gressile, è suò ovò ortum, aspectu deterrimum venenosumque, usui tamen humano inserviens; ubi originis intuitu rejicit generationem æquivocam. *Specialiorem* verò *bufonis descriptionem* à vertice ad pedes in *Cap. 3.* proponit, fatisque curiosè in lapidem bufonium inquirit, quem non tam in capite bufonis, quàm ipsis terræ visceribus generari credit, Wor-

mio accedens Lib. 1. Mus. f. 2. c. 18. è quò tum notas, tum vires vermium in oculis (ex ovulis cum alimentò ingestis prodeuntium) bufonis observandum addit, de quibus Helmontius. Quoad partes organicas vesica caret, ideoque liquorem, quem plagis irritatus evibrat, non tam urinam esse statuit, quàm liquorem virulentum primum è clunibus, vel & peculiari capsula, vesicæ analogâ, ex observatione Sim. Pauli. Mirum verò in saxis etiam nasci bufones, ex observatione Hostii & aliorum: cujus rei modum explicat Kircherus L. VIII. Mundi Subterranei, Sect. 4. scilicet per sperma bufonum limo involutum & in lapidescente materiâ

teriâ formatum : quâ ratione & in homine & anatibus generari possant calculi, testantibus Autorum observationibus. Quid quod & pluviam bufoniam inde deducit. Abhinc antipathiam ejus cum araneâ, pice Norvvegicâ, rutâ, mustelâ, formicâ, talpâ &c. addit, ac è causis suis Physicis egregiè dilucidat. Porro salivam bufonum admodum venenosam statuit. Unde fraga, salvia & alia sæpè lethalia esse observantur; gaudet autem vi anodynâ, narcoticâ, stupefactivâ & fermentativâ, unde membra inde intumescunt, theriacâ curanda. Inde meras imposturas circulatorum ridet, qui pelibus vestes suffarcinando se bufones edere simulant. An ex novennis galli ovô (ut vulgò perhibent) incuboque bufone Basiliscus generetur? dubitat, imò prorsus inficiatur. Fabulam enim sapiunt, quæcunque de Galli ovô perhibentur, vid. Straußii discursus de ovô Galli. Si unquam observatum fuit, utrumque sexum in Gallô adfuisse suspicatur: Serpentes verò in ovô Gallinarum generari haud impossibile esse credit:

quod idem de scorpionibus statuendum & per seminia animalculorum illorum, à Gallinis fortè deglutita, explicandum.

SECTIO II. PRACTICA & CHYMICO-MEDICA è duobus Membris constat. In MEMBRO I. USUS BUFONUM INTERNUS proponitur. In *Cap. 1.* scilicet Hydropicis destinatur, qui pulvere bufonum in clibanô exsiccatorum: Vel & sale è calcinatis bufonibus & ad gr. iv. vel vj. propinato curari dicuntur; quemadmodum bufones in ô. cocti, vel in unguentis, vel ceratis, externè subinde, sed infelicitè adhibentur, quod eleganti Dn. Wurfbainii observatione demonstrat. Quapropter remediis illis minus tutis lumbricos terrestres & similia substituenda esse putat.

In II. MEMBRO USUM BUFONUM EXTERNUM expedit, ubi in *Cap. 1.* quoad morbos *supremi ventris* in phrenitide plantis pedum applicatus conferre dicitur, in odontalgia autem ossiculum è brachio bufonis mirè deprædicat Helmontius: sicut oleum ad paralylin, maculas & pustulas faciei laudatur

datur ab aliis. In *Cap. 2. medii ventris affectus* percurruntur, ubi bufo coctus & emplastri formâ applicatus cynanchen, cum caneris vivis combustus Cancrum Mammarum curat. An verò oleum bufoninum à Regibus Galliarum ad Strumas & Scrophulos curandos adhibeatur, ut ex insignibus antiquioribus 3. rubetas, loco 3. liliorum, continentibus conjicit Borellus Cent. IV. obs. 38. in mediò relinquit. In *Cap. 3. infimum ventrem* spectante omnes hæmorrhagias & fluxus cruentos sistit Bufo siccat, vel in sindone appensus, vel in manu detentus. Hinc non sine ratione corallia inde & armillas parant, contra hæmorrhagias, quæ licet Celeberrimo Dn. Wurfbainio adeò feliciter non cesserint, ipse tamen Autor salutaria, cum intermixtis adstringentibus, expertus est. Singulare verò est Bufonem disse-

ctum & regioni renum applicatum urinam provocare, quam nimis & præter voluntatem fluentem sistunt cineres ejus. Tandem in *Cap. 4. usum bufonum in Peste* satis decantatum addit, sive jam integer appendatur, sive amuletum & xenechton, ad imitationem Helmontii, inde paretur; ubi curiosum & notatu dignum est, quod in ultimâ Peste Viennensi & Dresdensi Pharmacopœi inter 50. vel 70. bufones vix 2. invenerint, qui vermiculos evomuerint; quod & Autor noster attestatur. Interim Helmontius hoc rejicit in adstantium incuriam, cum Bufo statim devoret, quæ revomit. Effectum autem à magnetismo, h. e. mechanicâ pororum & mismatum deducit in porismatibus & emplastris magneticis subjunctis, quæ hinc inde à Practicis laudantur.

JOHANNIS DANIELIS GEIERI

TRIGA MEDICAMENTORUM,

1. De CANTHARIDIBUS,
2. De GLOSSOPETRIS,
3. De DICTAMNO,

Ad Mentem S. R. I. Acad.

Nat. Curiosorum,

Francofurti, Impensis Oehrlingii, 1687.

Cùm Autor Alzejæ in Palatinatu Inferiore Praxin Medicam exercendo naturalia quædam, illîc copiosè provenientia, observârit, non potuit non Pensi Academici loco potiora contemplari, unde natus ipsi Thargelus hic, Apolloni Sacer, ubi

I. CANTHARIDES
evisceraturus in *SECT. I. PHILOLOGICA* Nominalia expedit.

Abhinc in *SECTIONE II. PHYSIOLOGICA* CAP. I. Definitione Plinii Gorræique rejectâ Cantharidem dicit Muscam ex flavo-virescentem, variis partibus constantem, habentem vim adurendi, urinam mo-

vendi, tetram Mephitim spirantem. Cantharidum verò *generationem & ortum* in CAP. II. non tam per generationem æquivocam, sed ex congressu & ovulis fieri censet, quæ foliis imposita calore Solis excluduntur; utut sincerè fateatur, se nunquam ovula illa observasse, adeoque illas in nostris regionibus nunquam ovula pōnere credit, cū adventus earum & discessus ferè idem sint. CAP. III. deinde *Species* recenset & præter communes Cantharidem Miniatam Muralti ex Ephem. German. Cur. Ann. 2. obs. 21. enumerat, ita tamen, ut utrobique ex Cantharorum sint familiâ,

(P) 3

familiâ, quod contra alios demonstrat. CAP. IV. Partes microscopiô examinat ex Murali observatione, loco modò citatô. CAP. V. *Locum inventionis & nutrimentum* describit, quorum priorem Hispaniam & loca calidiora (unde Junio & Julio apud Nos tantùm videntur:) Hoc varias plantas, ligustrum, ficum, flores &c. constituit. *Coloris* autem varietatem CAP. VI. à diversô particularum situ variâque radiorum reflexione deducit; sicut *Odorem* teterrimum nitro-sulphureum à particulis sulphureis CAP. VII. *Vitam* à nutrimentô & *Interitum* à nutrimenti defectu, mutatione aëris & temporum, defectu respirationis &c. in CAP. VIII. derivat. *Temperamentum* Cantharidum siccissimum in 4. gradu ponit, indeque CAP. IX. *Vim Causticam*, in particulis igneis, figuram pyramidalem & acutam habentibus fibrasque dislocantibus radicatas, deducit, è quarum interstitiis lymphâ, quam proliant, extravasari putatur. Cur autem cadavera non urant? Helmontius optimè in Tr. Ignotus Hospes morbus §. 76. expedit.

Huic in CAP. X. *Vis Diuretica* subjungitur, quam à particulis salinis deducit, additâ cautelâ, ne in dosi peccemus, cùm tandem sanguinem, etiam extus applicitæ, proliciant. *Correptis* econtra, ob Æ volatile, salia fixa dissolvente & compaginem sanguinis resolvente, per accidens etiam *Vim Diaphoreticam* competere in CAP. XI. probat. Quemadmodum in CAP. XII. tandem *Vim Aphrodisiacam* illarum in particulis acutis stimulantibus, sed cum granô salis assumendis, radicari statuit, de quibus omninò consulatur Henricus ab Heer in observationibus. Interim animalcula hæc *venenosa* dicenda non esse, in seq. CAP. XIII. defendit, cùm noxa ab abusu & nimia dosi dependeat: ubi incidenter plura de Venenis interserit & simul *Vim Narcoticam* in CAP. XIV. cum Scaligerô contra Cardanum illis tribuit, licet privativè magis & per accidens, causam scilicet eliminando, observetur. Unde CAP. XV. illas pro usu *eligit*, quæ varietate coloris conspicuæ, pingues, sulphureæ sunt & è Ligustrô, Cynorhodô,

rhodô, Valerianâ &c. leguntur.

In SECTIONE III. PHARMACEUTICA CAP. I. Tempus *Collectionis* Junium & Julium ponit: Collectas autem integras *asservari* & juxta Zvvelferi modum *preparari* jubet: quarum *Antidota* in CAP. II. sunt emollientia, pingua & lacticia *Antiballomena*, seu Succedanea: Scarabæi, Cicadæ aliæque Septica in CAP. III. enumerata. *Dosis* in CAP. IV. parca, internè granis, externè drachmis determinanda statuitur, idque in casibus desperatis, aliis non juvantibus. Quod idem de *Preparatis* in CAP. V. recensitis intelligendum, sive liquidis: Infuso Bartholini, oleo, balsamo: sive Spissis: Electuario extemp. Emplastro, Unguento: sive siccis: Magisterio, Sale, Morfalis, Pulveribus.

SECTIONE IV. THERAPEUTICA CAPIT. I. De usu Cantharidum in Morbis Externis, alopeciâ, calvitie, parviori barbæ proventu, pannô, scabritie unguum, verrucis, clavis & similibus, agitur; qui tamen in *Morbis Internis quoque non con-*

temnendus est, Cephalalgia scilicet, Epilepsiâ, Lethargô, Paralyfi, Maniâ, Peste, Hydrope, Scorbutô, Arthritide & aliis in CAP. II. enarratis: ubique *Cautelas*, in CAP. III. propositas, observando, ut sc. 1. nonnisi in summô hydropis statu, ubi tonus partium resolutus, adhibeantur. 2. in affectibus renum & uteri, ab obstructione ortis, fugiantur. 3. in Venere languidâ moderatè usurpentur. 4. in gravidis, cum primis suspectis, & tenerrimis. 5. Infantibus planè non in usum adhibeantur. Tutior est Usus illarum & *Impositio externa* in CAP. IV. descripta, quæ fiat in suturis cranii, commissuris nerveis, & si in febribus malignis illis utamur, ulcuscula non tam citò sunt claudenda.

In SECT. V. PATHOLOGICA CAPIT. I. Vesicæ profundius inusta curantur vesicas amovendo, inflammationem tollendo & cicatricem inducendo. CAP. II. *Intus assumpta curantur* Vomitu, clysteribus demulcentibus, lacticiiniis, exemplo Henrici ab Heer l. c.

SECTIO

SECTIO VI. FRAUDULEN-
TA ad fures deprehendendos
& **SECTIO VII. ARTIFICIO-**
SA MECHANICA à Canthari-
dibus, in Arte pictoriâ & simili-
bus, petita ob oculos ponunt.

Hoc tractatulô absolutô

II.

MONTES CONCHIFEROS,
in specie Alzejenfes, illisque pa-
rallelis, tum aliorum, tum pro-
pria experientiâ compertos,
enumerat & cumprimis illis in-
veniendas

GLOSSOPETRAS

curiosè examinat, quæ non tan-
tùm in Insulâ Melitâ, sed & me-
diâ Germaniâ inveniuntur, ut
præter eum Olaus Wormius &
Joh. Reiskius de Glossopetris
Luneburgensibus testantur, qui
omnes cum Autore nostrô VI-
RES bezoardicas & præcipitan-
tes, in Epilepsiâ, Febribus mali-
gnis internè: Ad venena autem,
partum & dentitionem diffi-
lem externè illis tribuunt.

Tandem his omnibus

III.

DICTIONOGRAPHIAM
subnectens CAP. I. *Nomen.*
II. & III. *Species.* IV. *Flores.* V.
Gustum. VI. *Locum natalem de-*

scribit, ubi Creticum in Insulâ
Cretâ: Nostrum autem in Ger-
maniâ & cumprimis circa Al-
zejam & alibi in Palatinatu pro-
venire dicit. Quando verò
in CAP. VII. Caprum pro *In-*
ventore ejus habet, elegantem
digressionem instituit de medi-
camentis variis à brutis inventis.
Sicut autem in CAP. VIII. in-
quirit, *an utraque Species Vete-*
ribus fuerit cognita? ita in CAP.
sequenti IX. utriusque *transmu-*
tationem negat. In CAP. X.
Collectionem non tam juxta signa
Zodiaci, quàm in flore & vigore
instituendam esse docet, quò
tempore *Temperamentum* ejus
calido-siccum in CAP. XI. expe-
ditum, reliquæque *qualitates*
prævalere solent. Dum verò
CAP. XII. *Ufus Dictamni Cretici*
tam in substantiâ, quàm in succo
recententur, eundem laudat ad
spicula extrahenda, ad morbos
venenosos, febres malignas, va-
riolas, morbillos, ictus anima-
lium. It. contra morbos uteri
frigidos, pro foetu secundinis-
que expellendis, ut & vulneri-
bus curandis. Unde & inter
Preparata, CAP. XIII. enume-
rata, Theriacam ingreditur, ut &
Empla-

Emplastrum diadictamn. Gale-
ni, Pessum Fernelii &c. Tacco
sal, decoctum & syrupum inde
paranda. *Succedanea* ejus in
CAP. XIV. dicuntur fraxinella
nostra, pulegium, scordium.
Fraxinellam enim eundem *usum*
cum Dictamnô Creticô (effica-
ciâ tamen minori) habere, fusè
in CAP. XV. docet. Utriusque
verò *dosis* in CAP. XVI. ita de-
terminat, ut Flores & folia Cre-
tici pugillis, Fraxinellam mani-

pulis metiamur: Radicem con-
tra vermes ad ʒß. contra partum
difficilem ad ʒij. in ∇. ʒj. vel al-
tera propinando. Tandem co-
ronidis loco in CAP. XVII. *af-*
servationem per agglutinationem
ad Herb. Vivum addit, quæ cum
in Creticô, ob lanuginem, diffi-
cilis sit, pro secretô laudat atra-
mentum Impressorium, ope pi-
læ Typographorum, foliis illi-
nendum & Chartæ madidæ
imprimendum.

Num. XXXIX.

JOHANNIS MARII,

Phys. Augustani,

CASTOROLOGIA,

edita & aucta

à

JOHANNE FRANCO,

Augustæ Vindelic. Anno M DC LXXXV.

Quandoquidem post Dio-
scoridem, Sextium, Pli-
nium, Rondeletium, Bauhinum,
Gesnerum & Jonstonum pauci
Castoris meminerint, nullus au-
tem hoc animal ex professô de-
scripserit; hinc Johannes Ma-
rius, Medicus primùm Ulmen-
sis, postea Augustanus, idem pe-

culiari libellô describendum su-
sceperat, sed morte præventus
nonnisi primam operis ideam
reliquit, quam inter MSS. ejus
reperit D. J. Francus, eandem-
que cum perpetuô commenta-
riô in lucem edidit. Expeditis
ergò *nominalibus* Castorem sta-
tim ad vivum *describit* eundem-

(2)

que

que amphibium, in Danubiô olim frequens, hodiè verò in Gallia, Helvetiâ, Russiâ & Indiâ fluminibus quoque reperitum esse dicit, quoad figuram externam feli aut muri montano haud absimile, pedibus anterioribus canibus, posterioribus verò anseribus respondens, ita, ut his in aquis natâre, illis verò terram fodere & sciuri instar cibum capere possit. Quoad reliquas verò partes dentibus prolixis gaudet, quibus cortices arborum (quæ viscitatur) deglubere imò & morsus horribiles inferre valet, ita ut non prius remittat, quàm ossa crepent, quod aliis tamen fabulosum esse videtur. Interim probabilius est Castorem his, ad instar Lucii, piscibus quoque insidiari & nocere. Singulare quid in Caudâ habet, quæ depressa est & piscem refert, pilis (quibus reliquum corpus confertim tegitur) nudata, 4. digitos lata, cineritii coloris & intus, ut bursa, excavata, quam perpetuo in aquâ abscondit, quia hâc exsiccata obstructio alvi pati dicitur Autori, utur Commentator Francus inde crumenarum contractionem

& liquoris cerei interceptionem præcaveri putet. Hanc caudam æquè ac totius animalis carnem quibusdam in deliciis esse refert, cum primis Pontificiis, cum diebus a sarcis concessa sit. Utrumque verò Autori nostro ad palatum non est, dum ventriculo sunt gravia. Tandem & crumenas illas & folliculos in abdomine pendulos describit, quorum alter alterutro major liquore melleo, plus minus pingui, repletur. Uterque autem Castorei nomine venit & pro testibus animalis habetur, quod ipsum Autor æquè ac Commentator ejus, cum Rondelario (qui primus vulgari sententiæ se opposuit) pro fabulâ habet, cum 1. foemellæ æquè ac mares testiculis gaudeant, 2. Mares præter castoreum aliis adhuc testiculis, inter folliculos sitis, instructæ sint & 3. hi nullum cum pudendis commercium habeant, ut aliquot abhinc annis Parisiis quoque in Anatome Castoris observatum fuit. Similiter de vulvâ foemellarum est censendum, quæ postquam incrementum ætate in libidinem ruerant, ingruente hyeme pariunt foetus.

foetusque incredibili amore nutriunt. Quod verò *usum* ejus attinet, nulla ferè pars est, quæ in forô Medicô non commendetur. Sic *Pellem* (præter usum ejus mechanicum) laudat ad omnes affectus nervinos frigidos, arthriticos cumprimis, colicos, hystericos, convulsivos, ad stomachum debilem, atrophiam & excoriationes ægrorum: Pileum inde paratum & quolibet mense oleo castoris inunctum ad excellentem memoriam, cumprimis, si insimul quotannis bis ʒj. pondere castoreum sumatur, quod à Rege Salomone profectum esse, Judæus Autori asseruerat, utut omnia judicio Lectorum relinquat. *Pinguedinem* in Epilepsiâ, Apoplexiâ, Lethargô, Convulsionibus hysterics, Vertigine, Odontalgia, Asthmate, Vomitu, Nauseâ, Colicâ, Dysenteria, Nephritide, Arthritide &c. convenientissimam esse dicit, quæ virtus magis de axungia castorei, quàm axungia castoris intelligenda dicitur à Commentatore, qui eandem cumprimis in Otalgia commendat & sequentem formulam (qualem & Nos felici-

cem experti sumus) commendat:

℞. Lact. mul. san. ʒj.

Opi Theb. gr. v.

Pingued. Cast. ʒss.

Solv. & col. quæ guttatim instillentur.

Porro *Sanguinem* ad Epilepsiam selectissimum esse remedium experienciâ comperit in puerô mendicô, magis autem Spiritum ejusdem, quem cum oleô & ʒ. vol. inde destillavit Francus. Exsiccat tandem & ad Helmontii imitationem exsiccat & pulverisatus in Pleuritide, Casu ab altô, Mammarum duritie &c. laudatur. *Pili* sanguinem sistunt, extus appliciti. *Dentes* infantibus cedunt, contra dentitionem difficilem & pulverisati pleuritidem curant. Quin & Infantibus in primô pulmentô dati Epilepsiam præcavere dicuntur, quam & ipsam curant, imprimis si ab odaxysmô scaturiant. *Castoreum* autem (quod calidum in 3. gradu, resolvit, attenuat, exsiccat) in omnibus ferè morbis, & in specie nervinis, mirè confert, ob particulas salinovolatiles oleosas, tam internè, quàm

quàm externè adhibitum, v. g. in omnibus aurium affectibus, arthritide, affectibus hystericis, epilepsiâ, colicâ, odontalgia, aniprocedentiâ, partu difficili, gonorrhoeâ, hemicraniâ, hepatis & lienis duritie, nephritide à spasmô, malô ischiadicô, lethargô, defectu lactis, memoriâ abolitâ à febribus, olfactu læsô, phreneticis, pleuriticis, paralyticis, phthiriasi (cùm pediculos mirè enecet) affectibus stomachi, suppressione mensium, tremore, visu debili, vesicæ affectibus, bezoardicis &c. quæ omnia plurimis exemplis, formulis & observationibus, tum experientiâ propriâ, tum ex aliorum li-

bris, ut plurimum manuscriptis (quorum ultra L. in fine libri enumeratos allegavit) confirmat Commentator Francus. Quibus omnibus non possum non *usum* quendam *œconomi-cum*, utrique fortè minus cognitum, hîc addere, quem præsens castoreum (ut ex homine negotio huic ex professô dedito habeo) in capiendis cancris præstat, dum factâ ex camphorâ, asâ foetidâ & castoreô massâ strui-que frondium inditâ & in fluvium aliquem projectâ omnes, longissimè etiam distantes, gammaros in unum locum alligere dicitur.

Num. XL.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI CYNOGRAPHIA,

seu
DESCRIPTIO CANIS CURIOSA,
juxta methodum & Leges Acad. N. C.

Norimbergæ,

Sumtibus Joh. Georgii Endteri,

A. 1685.

QUatuor Cynicus hic SE- dem columinibus & pedibus, in-
CTIONIBUS, ceu toti- sistit; quarum I. PHILOLOGI-
CO-

CO-PHYSICO-ANATOMICA in *Cap. 1. Nomen canis*, quoad etymologiam, homonymiam & synonymiam explicat. 2. *Definitionem & differentiam* expedit, quarum prior à proprietatibus: altera à patriâ, magnitudine, formâ & officiis petuntur. Quando autem in *Cap. 3. specialiore descriptionem* Anatomicam subjungit, certissimum illud Experimentum, de Liene canibus, salva manente vita, exscindendo confirmat, ita tamen, ut in homine æquè possibile esse contra alios constanter neget cum Cel. D. Francô Contin. VI. Sat. Med. pag. 5. sub junctis sex diversis causis aliisque temperamentum, vitam & affectus concernentibus.

In **SECT. II. HISTORICA MEMBRO I. USUM CANIS POLITICO-TOGATUM** distinctis capitibus proponit, usum sc. canis in *Regimine obtinendo, administrando, denominandis urbibus locisque, fundandis familiis & societatibus illustribus, statutis, monetis, Insignibus, funeribus, plectendis fontibus & Infontibus*. In **PARTE II. USUM CANIS POLITICO-SAGA-**

TUM 1. in *fallendo hoste*. 2. in *lustratione Exercitus*. 3. in *Victoria prænunciandâ*. 4. in *prædicandâ clade*. 5. in *armis militum*. 6. in *quarendo hoste & præliis ob oculos ponit*. Abhinc **MEMBRO III. USUM CANIS OECONOMICUM** percurrit & quidem 1. in *Purpure inventione*, ex Urfini Acerrâ Philolog. 2. in *excludendis ovibus*, ex Sagittarii Exerc. Phys. 3. in *Vecturâ*. 4. in *monstrandâ viâ Venatorum & custodiâ*. 5. in *cibis & (qui addi meretur)* 6. in *vertendo veru*. **IV. MEMBRUM** in *παγερβασι* agit **DE USU CANIS SATANICO** 1. in *fallendô Agrippâ & illusionibus Diabolicis*. 2. in *κρυπτογονία Phantastico-Diabolicâ*. 3. in *κρυπτογονία Pythagoricâ*, in quâ revolutionem animarum, merè materialium, haud obscure admittere videtur.

SECTIO III. CHYMICO-MEDICA in *Cap. 1. Usus Canis vivi* in transplantatione Epilepsiæ, juxta observationem Cardani & Langelotti: In sopiendô dolore dentium, coli & artuum: In curandis bubonibus pestilentialibus ac q̄ reis &c. dilucidat.

In Cap. 2. *Calvariam*, *cerebrum* & *oculos* ulceribus, maniacis & canum latratui convenire putantur, licet ultimum pro fabulâ habeat: 3. *Dentes* dentientibus, hydrophobis & quartanariis: 4. *Linguam* & *salivam* ulceribus: 5. *Cor* & *hepar* quartanariis: 6. *Fel oculorum* albugini: *Splenem* lienosis: *Intestina* colicis: 7. *Testiculos* frigidis: 8. *Pilos* à cane demorsis & pulicibus in aurem irrepentibus: 9. *Pellem* & *Corium* scabiosis, podagricis: 10. *Pinguedinem* tabidis & nervinis: 11. *Carnem* cachecticis: 12. *Ossa* philtris & hydropticis: 13. *Lac* difficulter parientibus: 14. *Sanguinem* contra toxica à Pliniô laudatum (quem tamen averfatur Autor, huiusque occasione Diabolicam illam & horrendam epilepsiæ, per sanguinem decollatorum, curationem refutat:) 15. *Urinam* sardaſtris: 16. *Stercus* (de quô copiosius in Pharmac. Stercora-

riâ Autoris, cujus hîc epitome interponitur) Anginosi: 18. *Vomitum rejecta* Mendicis hydropticis & erysipelati: 19. *Catellos* apoplecticis, epilepticis, paralyticis, convulsis &c. convenire docet.

Tandem in SECT. IV. PHY-SICO-MEDICA elegantem, de *Rabie*, seu *Hydrophobiâ*, Diatribem subjungit, quam cum Kircherô à colluvie verminosâ deducit eâque occasione plura de vermibus utrinque in Macrocosmô & Microcosmô reperientis, ut & paradoxô illô de igne fatuô verminosô (quod ab objectionibus liberat) subnectit. Coronidis autem loco JOH. CAJI, Britanni, Libellum ad Conradum Gesnerum de Canibus Britannicis, ut & JOH. HENRICI MEIBOMII Epist. ad Joh. Marquardum de CY-NOPHORIA IGNOMINIOSA addit.

D. JOH. ANDREÆ GRABÆ,
Phys. Erfurt.

ELAPHOGRAPHIA,

sive

CERVI DESCRIPTIO

Physico-Medico-Chymica,

Jena,

Imp. Trescherianis, A. 1668.

PRæfatio plures habet rationes, quæ lapidem bezoar cum decantatō unicornu verò suspectum reddere valent, quibus Cornu Cervi meritò præfert Autor. Ipsam verò *tractationem* tribus Sectionibus absolvit. In *primâ* considerationem cervi Physicam instituit, præmissis que Philologicis *Descriptionem* ejus, *Naturam & proprietates* expedit, quæ inter cornuum rejectio eorundemque regeneratio peculiare quid obtinere videntur. Illius causam, partim ponderis gravitatem, partim verò duritiem pororumque constipationem esse censet, quæ in causâ est, quò minus sanguis cum partibus nutritivis affluens penetrare, sed in radice putredinem concipiens, vermiculos quosdam generet, qui radices eorum blandè corrodendo pruritum animali atque titillationem, procreant & ad cornuum detrusionem stimulant. Regenerationem verò illorum, tum nutrimenti affluxui, tum copioso, quò abundant, sali volatili, sub Veneris æstû, per totam corporis peripheriam expanso adscribit, quod particulas oleosas & balsamicas, seu, si mavis, nutritivas, indices urgere ipsaque cornua perexiguò temporis intervallo in tantam protrudere valet molem. Unde verò sal ejusmodi volatile proveniat, cum nonnisi plantis vescatur animal, non tam sal vol. quàm spirit. potius acidum fundentibus, quæritur? Existi-

mat

mat autem illud ex sale fixô spiritusque vegetabilium acidô generari ab Archæô. Interim de sale plantarum volatili, post HELMONTIUM, STARKKEY atque alios, res jam satis expedita est à Celeberrimô WEDELIO, libellô satis notô. Quare *secundam* jam *Sectionem* addo, quâ Cervo superba monumenta & insignia ex Heraldicâ arte petita, aliasque allegorias, tam sacras, quàm profanas, allegat & elegantissimum cervi skeleton, cum omnibus indè paratis medicaminibus, in Illustri, quod Dresdæ est, Muscô, conspiciendum extollit. In *tertiâ* tandem *Sectione* usum cervi, tam Pharmaceuticum, quàm Practico-Medicum, exponit & à capite ad calcem partium cervinarum enumerationem instituit, unâ cum præparatis earum, sive simplicioribus, sive compositis.

Illîc Spiritus Cornu Cervi, Salvol. oleum & calcinatio eius, tam vulgaris, quàm Philosophica, eminent, cujus singularem prorsus & vix unquam hætenus auditum calcinationis aëreæ modum obtinuit à DN. FERRIO, qui tenelli Cervi cornua aëri pluvioso committendo radiisque Solaribus abhinc exponendo, ita friabilia reddidit, ac si vulgari modo calcinata fuerint. Hîc verò composita cervina tantum non innumerabilia recenset, ita ut haud facîle in compendiô sisti queant. Quibus tamen haud absurdè quis adjiceret decantatissimum hodiè *liquorem Cornu Cervi succinatum*, quem pro sueto sibi more, candidè & sincerè describit Beatissimus ETTMÜLLERUS, in *Valetudinariô infantili*, Tit. *de Epilepsiâ*.

PHILIPPI JACOBI SACHSII à LEWENHAIMB
GAMMAROLOGIA,

seu
GAMMARORUM, vulgò CANCRORUM,

Consideratio, ad Normam

Colleg. Nat. Cur.

Francos. & Lipsiæ, sumptibus Fellgibelii,

A. 1665.

Ampelographiæ Gamma-
ros subjungit Autor, quia
(iocante ita BARTHOLINO)
difficilior Astacorum caro &
ventriculo molestior est sine
vino. A fronte verò libri ex-
orditur ab *encomiò Philosophiæ
Naturalis*, non tantum à plurimis
ordine illic recensitis Eruditis,
sed & Regibus exultæ. Ut
enim hujus ope plurimæ Vete-
rum *fabulæ*, de Salamandrâ, v. g.
Phœnice, Chamæleonte &c.
hodiernò tempore felicissimè
sunt detectæ, sic *adminicula* tra-
dit, quæis plura indies reperi-
ri Studii que hujus incrementa
promoveri possent, quæ eò qui-
dem recidunt, quod non tam è
libris, quàm ipsa potius autopsiâ
spectari velit natura, cui quidem
scopo non tantum Sectiones

Anatomicas, sed & Musca hinc
inde collecta & ab Autore fu-
sius recensita, imò Societates
Curiosas, hunc in finem institu-
tas inservire docet, quas inter
IV. cum primis eminere censet
NICOLAUS WITTE, Archia-
ter Suecicus, in *Epist. Tractatui
huic annexa*, nimirum COLLE-
GIUM ROSIANUM Galliæ,
LYNCEUM Italiæ, SOCIETA-
TEM REGIAM Angliæ &
ACADEMIAM NATURÆ
CURIOSORUM in Germaniâ.
Propius verò ad ipsam accedens
Tractationem, Insectorum *crus-
tatorum differentias* tradit, ea-
que in caudata distinguit & ro-
tunda. *Caudata* Gammari pro-
priè audiunt, *rotunda* verò can-
cri, utut vulgaris loquendi mo-
dus hanc ferè vocum significa-

(R)

tionem

tionem invertat. CAUDA-
TORUM igitur III. genera
enumerat, Locustas, Gamma-
ros seu Astacos, atque Squillas.
Locusta nostris quidem Regio-
nibus rarò visæ sunt & nonnisi
Corporis structurâ differunt à
Gammariis, quam in figuris
æneis ob oculos ponit. *Astaci*
vel marini sunt, die See-Krebs/
tantæ sæpè magnitudinis, ut &
hominem chelis comprehen-
sum haud difficulter interimere
valeant, quos nullibi tantâ in
copiâ vidi, quàm Londini Bri-
tannorum: Vel fluviatiles, No-
bis die Krebs / Bach-Krebse /
ab ALDROVANDO propriè
Gammari dicti, de quibus Autor
hòc in locò. *Squillarum* verò,
h. e. Astacorum chelis caren-
tium, sive marinorum, sive flu-
viatilium, plures sunt species,
ab Autore depictæ & utrobique
vel latæ sunt, vel gibbæ, quarum
posteriores in maritimis circulis
frequentes & elixatæ à Belgis
beete Garnelen proclamantur.
Ad Squillas hasce Autor quo-
que Pinnotheros refert, à cancel-
lis in eo discrepantes, quod illæ
saltem pinnas, hæ verò & alias
quascunque conchas inhabi-

tent: Utrosque tamen ex obser-
vatione BARTHOLINI, *Cent.*
VI. Hist. rar. 46. in peculiaribus
sui generis *conchis*, *anatifervis* aliis
dictis, generari putat. Tantum
enim abest, ut avium pennæ, seu
anatum rudimenta sint explica-
tiones illæ lanuginosæ, inibi
contentæ, ut potius ex observa-
tione D. D. FEHRII rudera sint
futuri gammari, seu cancelli.
Restant jam crustacea ROTUN-
DA, quæ cancri propriè dici de-
bent, Germ. die Gräbber / Ta-
schen-Krebse. Cancros hosce
distinguit in terrestres, palustres,
fluviatiles & marinos. De poste-
rioribus res expedita dudum.
De primis verò quærit, an in
terrâ generentur, an verò per in-
undationes, aut per terræ cuni-
culos, repenti eò transporten-
tur. Affirmat utrumque, cum
& *pisces* reperiantur *fossiles* at-
que *terrestres*, quos ob peculia-
rem sui saporem non ex aquâ
semper, sed & solo generari cre-
dit. *Gammaros* verò *petrefactos*
subindè reperiri mirum illi non
videtur, cum & integra Tartaro-
rum Horda in lapidem conver-
sa visa sit ab HELMONTIO.
Quâ occasione de miris illis

Floren-

Florentiæ lapidibus, confetti da Tivoli, glossopetris, serpente in Cervi ventriculô petrefactô & Hanoviæ conspicuô, plura refert, manumq; faxeam è tellure erutam in figurâ æneâ repræsentat, & haud rarò vegetabilia quædam cancerorum crustis adnasci memorat. Præmissis hisce jam specialioremm Gammarorum, seu cancerorum nostratium, enucleationem meditatur & enodatis variis nominis æquivocis accuratam illorum delineationem tradit, juxta *partes* ordine descriptas, quas inter peculiare quid obtinent *lapilli* à figurâ vulgò oculi cancerorum dicti, non tam in cerebrô, quàm potius in ventriculô, ex sale terræ balsamicô centrali progeniti, ut HELMONTIUS observat, id quod in solis Gammaris fluvatilibus iisque tantùm maribus obtinere constat. *Proprietates* verò Gammarorum multæ sunt, quas inter tamen tres imprimis eminent, nimirum color, depositio crustæ, forcipumque regeneratio. *Coloris ratio* ex texturæ superficie lucisque refractione variâ oriundi, juxta eruditam BOYLEI hypothesein, faciliè red-

di poterit. *Crustæ* verò *depositio* hunc quidem in finem accidere videtur Autori, ne si vetus permaneret, non solùm prægravaret, sed & motum siccitate, incrementum verò parvitate impediret. *Regenerationi* ejus lapillos inservire credit, quod ex observatione W E P F E R I certum sit, eo perfectiores esse lapillos, quo mollior gammarorum crusta: Contra quò durior ipsa crusta, eò minores esse lapillos. Non parum interim succum, quò abundant, nutritium huc conferre credibile, unde non *chelarum* modo *renascentia*, sed mira cancerorum *longævitæ* dependere videtur. Nova interim hîc quæstio oritur, cur succus ille & cancerorum caro juxta lunæ phasés crescat & decrescat, cum tempore plenilunii major inibi copia reperiat, ut vel culinis constat: ubi quidem applausum meretur Eorum opinio, qui ob fluminum à plenis Lunæ radiis majorem illuminationem id fieri credunt, ut escas sibi destinatas vel oculis usurpare possint; hinc vicissitudo illa in gammaris maritimis non obtinet, cùm lunares

radii abyssum maris non attingant. Haftenus Physica gammarorum speculatio.

Libro jam II. Usus eorum dieteticum, pharmaceuticum atque Medicum considerat. Illum culinis relinquimus: Istum officinis: Hunc verò juxta tri-

plicem C. H. Regionem ita ducit, ut ubicunque acidi, sive præcipitatione, sive absorptione, vel inversione opus sit, cancerorum pulverem etiam simplicissimum facile primas tenere ostendat.

Num. XLIII.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI
LAGOGRAPHIA
CURIOSA,

juxta methodum Acad. Nat. Cur.

Aug. Vindel. A. 1691.

Tot Scriptis, S. R. I. Acad. Nat. Cur. methodo conformibus, se celebrem usque reddidit Autor Nobilissimus, ut si numerum illorum species, omnibus ferè palmam aut eripere, aut omninò dubiam videatur reddere. Dudum enim vidimus ejusdem Cynographiam, vidimus Talpam, Anguillam &c. alibi jam enumerata, vidimus & alia Historico-Medica pluraque jamdum publicè intimata præstolamur. Hâc verò vice & Leporis descriptionem perstringemus, ut in præmissâ Cy-

nographiâ habeant, quæ venentur vertagi; & quoniam Lepidissimus Autor der monatlichen Unterredungen Historico-Politica aliaque jocosa non minus, quàm curiosa, jamdum præterlapsò anni cursu enarravit, nos hâc vice ea, quæ Physicæ aut Medicæ sunt considerationis, potissimum enucleabimus.

Totum scilicet Opusculum IV. SECTIONIBUS distinguitur, quarum PRIMA Philologico-Physica 1. nominalia absolvit, & abhinc 2. animal hoc describit, quod sit brutum quadrupes,

pes, imbellis, timidum ac ingeniosum, velox & fecundum, habitans ubique & quôvis Tempore coeans, variisque usibus homini inserviens: quæ omnia secundum partes fusè explicat. *Differentiam* autem partim à Patriâ petit, cujus intuitu Lepores in Montanos, Campestris & Palustres distinguuntur: partim à colore in Nigros, Fuscos & Albos, quorum postremi quandoque nive vesce ex Cl. Bartholinô observat: partim ab odore in Communes & Moschatos: partim à magnitudine & pinguedine, in crassos, seu pingues & macros, hujusque occasione Plinium, Albertum Magnum & alios, qui Lepores non pinguescere tradunt, tam autoritate, quam experientiâ refutat, ut vel in cuniculis, quos congenera Leporibus animalia esse docet, apparet. 3. Animal hoc cultro subicit Anatomico & partes ejus specialius describit, ubi in Capite Leporinô quandoque cornua observata esse adstruit, quibus ansam dari credit, si prægnans Lepus repentino cervorum capreolorumque occursum percussus tenella embryo-

num capita percussis spiritibus animalibus ita feriat, ut affluente per arterias succo nutritio cornua protuberare faciat. An verò singularis ejusmodi Leporum cornutorum species reperiatur, nescit, utut Celeb. Peyerus lib. de ruminant. à coagulo & cornibus signa ruminationis in illis petat: Et hujus occasione de aliis quoque animalibus & hominibus p. n. cornutis curiosè differit, de quibus Illustris D. Franck à Franckenau *Disp. de Cornutis*. In oculis verò peculiare quid observare est, quos dormiendo aut patulos, aut conniventes habere dicitur, quod tamen non perpetuum esse testatur; nec quod alii existimant, tantâ visus acie est præditus, cum in oculis majoribus vis visiva sit dispersa. Majori autem auditus præstantiâ gaudet, ob mechanicam auris extremæ structuram, quam auditum maximoperè juvare optimè docet Schellhammerus Eruditus, Tr. de Aud. organo. Ventrículum porro simplicem habere videtur, sed peculiaribus cavitatibus expressis ad ruminantium aliorum structu-

ram *serè* accedentem. Penis in extremitate est acutus & ex parte incurvatus, quò adversè coit cum foemellis, quæ crebro superfoetant, & singulis mensibus parere dicuntur. Quod autem sexum mutet, fabulam esse credit, ut duplex & hermaphroditicus in illo sæpè observetur: Interim notam meretur observatio de Lepore, ob vulvæ angustiam, à Chirurgò quòdam Prussiacò ex matre exciso, *cujus occasione plura de Partu Cæsareò, ordinariò quandoque tutiori, habet & objectionibus aliorum respondet.* Sub finem verò hujus Sectionis quædam de labiis Leporinis in homine errore phantasiæ genitis, quæ & scrofa à Lepore perterrita porcellis quondam impressisse legitur Dec. 2. Ephemerid. Germ. Cur. Anno 4. Ulterius in *SECTIONE II.* (quæ HISTORICA est) binis quidem partibus *usum Leporis Politicum, tam Sagatum, quàm Togatum*, proponit & in priori 1. *Bæam, Laconix urbem à Lepore, monito Oraculi, inventam.* 2. *Fluvios, urbes & oppida & 3. Familias à Leporibus, vel aliis animalibus, cognomi-*

nata recenset. 4. *Leporem in insignibus.* 5. *In numismatibus.* 6. *Ignominiosam Leporis imaginem addit, quam ædibus Magistrum, ut vocant, Bullati quondam affixerant, id quod ægrè habet Autorem nostrum, cum Doctores, Licentiatum & Magistri, in Academiis solenniter promoti, nullam præ aliis à Comitibus Palatinis creatis, ipsi prærogativam habere videantur, cum & illi bullâ, seu programme, indigeant.* 7. *Leporis incursum infustum* quandoque fuisse exemplis ostendit, quod tamen non perpetuò fieri aliis in contrarium allatis casibus, contra vulgi sententiam, probat in seq. cap. 8. *de fausto Leporis occursum.* 9. verò *Portenta & 10. Prestigias Diabolicas* sub formâ & figurâ Leporum illudentes enumerat. *Alterâ autem Sectionis hujus Parte 1. Leporem ex equâ infausito belli omine prognatum habet, quod ex Herodotò Valerius enarrat lib. I. c. 6. n. 1. Faustum tamen & in capiendâ per stratagema urbe Româ utilissimum fuisse Leporem, 2. è quibusdam Historicis adfert, insimulque stratagemata hujusmodi*

modi in bellô haud illicita esse probat. Quam turpis autem bel-
ligerantibus sit fuga, ex formi-
dine magis, quàm consiliô, ten-
tata, docet c. 3. de pelle Leporinâ
fugientibus ex acie ignominiosè
datâ; sicut è contra dilaniatum
ab Aquilâ Leporem Cyro occur-
rentem bono omni fuisse c. 4.
tradit. In **SECTIONE III.**
CHYMICO - MEDICA cum
Sebiziô nullum ferè animal re-
periri credit, quod Medicinæ
mage inserviat, quàm hoc
ipsum, siquidem 1. Caput inte-
grè combustum alopecix &
dentifriciis sacratum: 2. *Cere-
brum* dentientibus. 3. *Oculi*
vertici imponendi parturienti-
bus. 4. *Aures* pulvinari sup-
ponendæ pervigilio laboranti-
bus. 5. *Dentes* dentifriciis &
odontalgicis. 6. *Pulmones*
asthmaticis. 7. *Cor* Epilepticis
& Quartanariis. 8. *Hepar* &
Lien Spleneticis & Epaticis. 9.
Fel Ophthalmicis. 10. *Ventri-
culus cum Intestinis* Dysentericis.
11. *Congulum* Epilepticis. 12.

Renes Calculosis & Podagricis.
13. *Testiculi* stragula permingen-
tibus. 14. *Matrix* Sterilibus.
15. *Vesica* Calculosis. 16. *Urina*
Surdastris. 17. *Lac* Sterilibus.
18. *Sanguis* Dysentericis & Hæ-
moptoicis. 19. *Pinguedo* Oph-
thalmicis & Spiculis extrahen-
dis. 20. *Pedes* Colicis & Po-
dagricis. 21. *Tali* Pleuriticis,
Nephriticis, Epilepticis. 22.
Stercus Herniosis & Calvis. 23.
24. *Cauda & Pili* Cruentis. 25.
Pellis Pernionibus. 26. *Cineres*
Calculosis & Calvis. **ULTI-
MA** tandem **SECTIO** OECO-
NOMICA binis Capitis ab-
solvitur, quorum prius *carnis*
leporinæ salubritatem, contra
illorum sententiam, qui ean-
dem melancholicos reddere
somniaut, defendit: quod verò
7. dies formosos efficiat, pro
fabulâ habet. Posterius deni-
que *vestimenta è pelle leporinâ*
confecta expedit, iisque totum
libellum pro coronide ex-
ornat.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI LYCOGRAPHIA,

ſeu

DE NATURA ET USU LUPI

Lib. ad Normam Academ. Leopold.

Frankofurti, impenſis Zunneri,

A. 1694.

CAnibus domesticis alibi tractatis Sylvestres additurus Autor in SECT. I. PHILOGICO-PHYSICA *Cap. 1.* *Nomen Lupi* expedit, varias inde denominationes hominum, morborum, plantarum &c. deducens. His præmissis in *Cap. 2.* *Lupum* describit, quod sit quadrupes ululans, visu & odore excellens, forte, astutum, crudele, rapax & vorax, nihilominus tamen salutare: additâ fusiori analysi & Differentiâ à magnitudine, colore, formâ & sævitie desumptâ. In *Cap. 3.* *Specialiorem* ejus *Anatomen* instituit, in quâ caput verminosum ex observatione Venatorum observat. Quod verò crebrebrum cum ipsâ Lunâ cre- scere & decreſcere statuatur, Alberti fabulam dicit. Organum autem auditus (ut in Dec. 2. Miscell. Acad. N. C. A. IX. p. 71. docetur) accuratissimum habet, unde sonum faciliè percipit, eâque de causâ tympani sono, ipsi gravi, pellitur. Ventriculus amplissimus rapacitatem arguit, cui vermes in ventriculô pondus addunt, à Wepfferô, Heyſcô & aliis observati. Ubique reperiuntur, Angliâ excepta, idque non peculiari Naturæ donô, sed quia olim tributî loco ab Inferioribus pendendi erant: vel quod per sententiam judicis, ab iis, qui poenam capitis promeruerê, certam Luporum quantitatem occidere tenebantur. Interim cicurari potest
Lupus,

Lupus, cujus rabiem à vermibus deducit Autor. **SECTIO II. HISTORICA** est, in quâ 1. **USUM LUPI RELIGIOSUM.** 2. **USUM LUPI POLITICO-TOGATUM** in fundandis familiis, denominandis regionibus & urbibus, pagis, monasteriis, castris, fluviis, adde & fontibus propè Heidelbergam: Insignibus item Heraldicis, nummis, prognosticis & prodigiis deducit. Sicut 3. quoque **USUM LUPI POLITICO-SAGATUM**, in castris, præliis & vexillis subjungit. **SECTIO III. MEDICA** *Usum specialem, tam internum, quàm externum*, exhibet, ita ut **CAP. I. USUM LUPI IN AFFECTIBUS SUPREMI VENTRIS** contineat, ubi in *Epilepsiâ & Melancholiâ* Cor, in *Cephalalgia* Hepar, *Agrypniâ* Pinguedo, *Vertigine* Sanguis, *Incubo* Pellis, *Paralysi & Memoriâ deperditâ* Cerebrum, in *Suffusione & Lippitudine* Oculus, Stercus & Fel, *Hæmorrhagiâ narium* Hepar usum convenire dicuntur. **CAPUT SECUNDUM USUM IN AFFECTIBUS MEDI**

VENTRIS habet, è quibus *Angine* guttur & stercus Lupi, *Pleuritidi* dens, *Tussi* pulmo, *Sanguini congrumato* essentia sanguinis Lupi destinantur. **CAPUT TERTIUM USUM LUPI IN INFIMA REGIONE** docet, in quâ *Anorexiam* stomachus lupinus, *Cardialgiâ* pellis, *Colicâ* intestina curare dicuntur, haud secus ac *diarrhœa* ossa combusta, *hæmorrhagia* caro, *hydropi & fluxui hepatico* epas Lupi, *ictero fel*, *affectibus renum* jus carniæ & vesica combusta succurrere putantur. Nec in *Affectibus Genitalibus* prorsus sterilis est, quibus virga Lupi non secus convenit, ac lien Lupi *mensibus obstructis* & cingulum de corio abortui. Quin & **IN FEBRIBUS USUM** aliqualem exhibere **CAP. QUARTO** ostendit, dum in Malignis Cor Lupi à quibusdam laudari constat. Tandem & in **MORBIS EXTERNIS**, **CAP. IV.** enumeratis, Pinguedo, Fel, Medulla &c. egregiè conducere testatur. **SECTIO IV.** eaque ultima **OECONOMICA** est, in cujus **Cap. I. USUS LUPI IN VESTIMENTIS.**

MENTIS. 2. in SUPERSTITIONIBUS MAGICIS adducitur, ubi Tympanum è pelle lupinâ reliqua muta quasi reddere putatur, quod Gesnerô jamdum fabulosum videbatur. Quod autem pellis ovina citius absumatur, si propè lupinam affervetur, ab illius humiditate & præparatione derivandum est. Fabulosum quoque est, quod Stercus Lupi defossus oves inquietas reddat. Lycanthropia Diaboli res est.

Num. XLV.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI
De
LUMBRICO TERRESTRI
Schediasma,

Francof. & Lips. Imp. Joh. Christoph. Stösselii,

1703.

TAlpæ, olim ab Autore descriptæ, pabulum jam ministraturus Lumbricum terrestrem in scenam producit, in præsentî libellô II. SECTIONIBUS, alterâ THEORETICA, alterâ PRACTICA, distincto. In Priori, præmissô I. Lumbricorum (à lubricitate ita dictorum) nomine, II. Definitionem realem adfert & lumbricum animalculum sanguineum, frigidum, reptile, oblongo & rotundô corpore, sexu distinctum variisque hominum usibus inserviens esse dicit: hujusque occasione negat lumbricos animalia esse hermaphroditica, cum & sexus diversitatem & coitum in illis confirmet Aldrovandus. Abhinc III. Specialiorem illorum descriptionem, quoad structuram corporis ejusque partium subjungit eosque ad usum Medicum eligit, quorum colla annulo rubescente cinguntur, quam flavescens mavult Ettmüllerus.

Vires

Vires autem lumbricorum & qualitates, in Cap. IV. explicatas, cum prædicto Ettmüllerò attribuit *Θ. vol. 650*, cujus intuitu non tantum vi diuretica, aperitiva, sed & anodyna, à Joh. Wierò, Dravviziò, Mollenbroccio & aliis in quamplurimis affectibus, magis tamen articulorum doloribus scorbuticis, imò & calculò egregios observatos fuisse docet, ut ut postremum Dn. Ludovici (quem modeste refutat) inficias iverit. Unde V. varia illorum *Præparata*, ~ scilicet, *Essent. Θ. vol. Θ. fix. &c.* subjungit, quibus tamen ipsos lumbricos, sive vivos, sive vino infusos, sive decoctos, ibi quoque descripta,

ob vim specificam adhuc incorruptam non sine ratione prætuleris. Quibus præmissis in Alterâ SECTIONE PRACTICA *Usum* lumbricorum *Specialem* ostendit, ita ut in *Membro I. Usus ejus in supremâ corporis regione*, contra Cephalalgiam, Paralyfin, Convuls. Epileps. &c. in II. *Usus in mediâ corporis regione*, contra Tussim, Asthma & defectum Lactis. In III. *Usus illorum in infimâ corporis regione*, contra Colicam, Dysenteriam, Icterus &c. & tandem IV. *Usus in affectibus externis*, per varias Practicorum formulas lumbricatas, ob oculos ponat.

Num. XLVI.

LUCÆ SCHROECKII, (L. F.)

Med. D. & Phys. Augustani,

HISTORIA MOSCHI,

ad Normam Academ. Nat. Curios.

Aug. Vindel. 1682.

Quam in Cathedrâ olim schi Historiam, hanc loco Penſi Academicâ Jenensi, tan- curiosi jam locupletatam magis quam in Synopsi, dederat Mo- offert Celeberrimus Autor & (S) 2 eleganti

eleganti carmine Reverendissimo atque Eminentissimo Academiae Nostrae Protectori consecrat. In *primo* verò *Tractationis* limine ea statim praecipuat, quae alii fortè circa Moschi nostri usum objicere poterant, quod aut Vetusissimis Artis Medicæ Scriptoribus sit incognitus, peregrinus, pretiosus nimis, adulteratus, aut alio quovis modo rejiciendus. Quibus cum *Philologica nominis evolutione* expeditis, originem ejus & materiam inquit & recensitis variis variorum opinionibus tandem duplicem ejus ortum esse concludit, unum *naturalem*, alterum magis *artificialem*. Illum in peculiari folliculò ad animalis moschiferi umbilicum locato generari & ut ingeniosè suspicatur, per glandulas quasdam minutissimas, sub humoris excrementitii formâ, secerni putat, qui cum folliculò suo, non tam spontaneâ animalis affrictione, quàm manuali hominum enchiresi resecto, sub Moschi nomine nobis innotescat. Negare interim prorsus non audet & aliis eundem mo-

dis adulterinis magis, artificio parari posse, ex sanguine nimirum, per crebras bruti fistigationes extravasato, testibus item, renibus, imò tota animalis substantia minutissimè contusâ & vero moscho folliculario imprægnatâ, ut ab Indicarum rerum Scriptoribus annotatæ enchireses & Historiæ referunt. Quoad *animal* illud *moschiferum*, collatis invicem aliorum descriptionibus ex propriâ autopsiâ illud ex capreolorum genere esse probat; hinc non sine insigni cum Zibeticò animali confusione catum moschatum alii vocarunt, die *Bisem* & *Katze*. Utut non unum modò, sed duplex animalis hujus moschiferi genus esse credat. Verum interim *Capreolum Moschiferum* cute variegatâ, capite lupinò, duobus ex ore terram versus protensis dentibus & infra umbilicum folliculo quodam instructum esse depingit. Sicut non minus accuratam folliculi istius anatomiam instituit, qui extus pilosus, magnitudine suâ ovum Gallinaceum adæquat & in cavitate suâ nucistam facile conti-

continere valet, non tam carnosæ, quàm membranaceæ substantiæ, ductu peculiari, orificio suo & musculo sphinctere munito, gaudens, ne prodigè profundatur moschus inibi contentus. In interiore verò superficie adhuc specialem habet pelliculam, moschum cingentem, in quâ præter vasa sanguifera circa meatus moschiferi orificium complures glandulas, ad moschi procul dubio secretionem facientes, reperit, in quas pilorum, orificium illud cingentium, radices implantantur, quas cavitate satis pervias esse, unà cum climatis folliculi figuris, ob oculos ponit. *Patriam* autem animalis hujus Tartariam, Chinam atque Indiam esse probat. Quæ verò alii de Moschô Persicô, Syriacô & Americanô referunt, sublestæ ferè fidei sunt: Multò minus in Europæis regionibus illud reperiri credit, nisi fortè aliundè deportatum in Magnatum Aulis aleretur, ubi tamen aut de vitâ, aut moschi bonitate periclitatur. Quandoquidem verò plurimis, à Dn. Autore detectis, fraudibus adul-

terari solet, de electione ejus etiam est sollicitus; ubi primum semper folliculario illi, humanâ ope exempto, tribuit, non tamen rejectis penitus aliis ex sanguine, renibus, vel testibus paratis massis, modò fragantiâ nativâ, cominus gravi, eminus verò suavi se commendent, cui hoc in passu fides adscribenda, eoque major, si reliqua quoque signa, integritas scilicet folliculi, amaror &c. conspirent, quæ seorsim sumta non sufficiunt, quicquid etiam alii de hæmorrhagiâ narium, colore &c. proferant. Quoad *qualitates* ejus, in eorum sententiâ acquiescit, qui calidum & siccum pronunciant, cum volatilis admodum & tenuium sit partium, unde vis attenuans & dissolvens. Adstrictiva nulla est. In *odore* Moschi explicando, missis qualitatibus intentionalibus, Recentiorum DYGBÆI, BOYLEI, HELMONTII &c. sententiæ favet, qui per effluvia ejus & miasmata salino-volatili-oleosa, quæ ad CARTESIANORUM mentem particulis suis & moleculis flexibilibus, odoratûs

organon blandè titillare valeant, rem explicare amant, in quibus vis ejus & ἐνέργεια consistit; unde ne hujus dispendium ferat, curatam ejus *asservationem* suadet, ut folliculo suo contextus pixidi aut vitreæ, aut metallicæ indatur. Antequam autem ipsas Moschi virtutes explicandas suscipiat, de *incommodis* ejus primum cavere jubet, dum ob summam, qua fervet, caliditatem, tenerioris texturæ hominibus cephalalgiam, vertiginem, epilepsiam, suffocationem & sexcenta alia creare potest. Curiosum est, quod in Pictore suo Augustasô, cui folliculos moschiferos, aquâ licet maceratos, delineandos tradiderat, observavit Autor, qui ad primam ejus perceptionem immani Capitis dolore; mox Lipothymia correptus, coeptum ferè opus derelinquere coactus fuit. Aliis hæmorrhagias excitat, ob summam sanguinis resolutionem & incalescentiam à moschô causatam. Hinc pro curandis hisce symptomatis temperata, oleosa, foetida & quæ narcosi quadam gaudent, adhi-

bere jubet. Inter *Virtutes* ecôntra alexipharmaeam primò tradit, non quod omnibus in genere venenis adversetur, sed quod ea cum primis, quæ spiritus C.H. stupore quôdam & narcosi afficere solent, validè retundat, qualia sunt napellus, coriandrum, juglans arbor, felis cerebrum &c. Sed an & pestifera malignitati resistat quæreres? Cautus hic omninò est Autor nobilissimus & ut pro naturarum & symptomatum ratione non planè rejicit, ita aliis experientiâ statuminatis alexipharmaeis anteferre non sustinet: Quin verendum ferè est, ne M.S. nimis rarefaciendo malum augeat. Magis E. ob summam *confortandi vim* expetendus, quam à sale volatil. animalis, spiritibus nostris analogo, haud ineptè deducit. Quâ ratione & *Cephalicis* annumerandus, cum tam in genere quibusvis affectibus nervinis, quàm in specie cephalalgia, catarrhis, memoriæ deperditæ, fatuitati &c. opituletur. An & mania atque phrenitidi conducat, dubitat Autor, ob summum affectuum horum

horum fervorem. Imprimis verò soporosos discutit affectus, lethargum scilicet, comata &c. apoplexiam, item paralyfin & epilepsiam. Sic sensuum externorum organis pariter appropriatum est remedium, cum & in collyriis pro oculorum affectibus applicetur & in aurium vitis præter alia inde parata communissimum è bombace moschatâ petatur euporiston. In narium quoque & oris affectibus, foetore cum primis, mirè juvat. Rarum est, quod ex relatione Celeb. Dn. WEDELI obtinuit Autor Noster, quod Gregorius quidam Belga odontalgiam per aquam moschatam auti lateris affecti infusam sæpissimè curaverit. Ratio ex Anatomicis non ignota. Sed nec inferiores corporis humani Regiones moscho defraudandæ sunt, cum & vires suas pectorales habeat, in Asthmate cum primis atque Tussi. Moscho verò quid cordialius est: inquit laudatus modò WEDELIUS. Unde in omnibus, qui cordi vulgo adscribuntur, morbis, lipothymiâ, syncope, palpitatione, asphyxiâ,

divinum est remedium. Imò hepaticis quoque & spleneticis sæpè non inconvenienter addendum suadet moschum. Stomacho aliàs favere in modum, nullum amplius est dubium, in senibus cum primis atque pueris, cardialgiâ, nausæâ & flatibus vexatis, magis verò in bulimô, lipothymiis crebris comitatô, quas validè retundit. Quantum & in Colicis valeat cruciatibus, etiam Veteribus incognitum non fuit & quatenus balsamicâ sua fragantiâ verminantem putredinem aufert, anthelminticis quoque accenseri solet. Nec utero prorsus inimicus est. Ut enim plures odorem ejus ferre nequeant, absque summô passionis hystericae cruciatu, sunt tamen alia, quæ moschi odore juvari, foetidis è contra pessimè affligi solent, exempla prostant in Autore. Ut taceam sterilitati specificè convenire, sicut & in viris aphrodisiacum est. Hinc pro naturarum & subjectorum varietate, internè pariter ac externè applicari posse, nihil impedit, cum ut toto systemati nervoso, ita uteri pariter substantiæ sæpè

sæpè fit solatio. Quò nomine & arthriticis in usum cedit, acidum furiosum sale suo volatili subvertendo. Tandem & illi, qui Thaidis instar hircum olent & alarum, inguinum, aut aliorum membrorum fœtore laborant, certum in moschô refugium habent, ut cum minori, tum sui, tum aliorum, tædiô vivere, nec à conjugibus suis divortium pertimescere necessum habeant, sicut notabilem prorsus historiam enarrat AMMANN. in Medicinâ criticâ. Dosi interim ejus non granulis, sed granula dosibus dimetiri, h. e. parcè nec prodigè administrare jubet, ut ægri tum facultatibus, tum sanitati magis consulatur. *Forma* remedium inde desumptorum varia est. *E liquidis* aquæ, seu liquores moschati excellunt, sive jam per destillationem, sive macerationem, cum moschô parentur, perinde est. Huc spiritus vini moschatus pertinet & quem in corroboramentum cordis magni æstiment, spir. rosarum ambratus. Olea autem aliorum moschata nullius ferè pretii sunt. Nec operosas ejus

essentias, Q. E. tincturas &c. magni æstimat, quin aut in substantiâ, aut simplici solutione filtrationeque potius eundem exhibere suadet, nisi fortè elixivitæ M. adhuc eligere velis. *In formâ siccâ* verò hodie pulveres imprimis atque species eò condiuntur, ut spec. diambre, diamosc. dulc. Porro globulis, morsulis, rotulis quoque additur. Sic & pulv. de Cipro, sternutat. trochisc. saponis & alia inde prostant. In aviculis verò Cypriis, seu candelis fumalibus moschum rectius omitti censet, cum sub adustione fœtorem potius, quàm odorem spiret. *Media consistentiæ medicamina*, moscho insignita, duo adhuc decantatissima sunt, unum internum, confectio alkermes, alterum externum, bals. puta apoplect. Ubi elegantem, in specie D. D. WEDELII, descriptionem addit, quam è Polychrestis suis Autori nostro communicaverat. Absolutis ita Medicis nunc *sacrum moschi usum* insimul addit, dum non Antiqui modo, sed & nostræ ætatis Christiani devotionem incensis sæpè suffimigiis, moschum

moschum redolentibus, demonstrant, utut cordis infucati & contriti fragrantiam rectè præferat: in hoc enim Christo bonus odor sumus. *In politicis* quoque donarii loco ab Externorum Legatis offerri Magnatibus non ignotum est. Sic & in Principum Oeconomiam culinæ sæpè moschum sapiunt, imprimis apud Exteros. Muhammetanis certè prodigum ciborum condimentum est. Itali pariter non modò Embammata sua moscho condiunt, ut in mostardâ Venetianâ videre est, sed &

potum eo sæpè inficiunt. Hinc tanti æstimare solent illud aquæ vitæ genus, quod Rossoglio vocant, alibi verò Ros solis dicitur, quod vel extimis labris degustatum moschum prodit. *U-
sus* tandem *Cosmeticus* est notissimus, cui Vir Excell. *Emblematicum & res varias*, tam naturales, ex triplici Regnò petitas, quàm artificiales, *moschum odore emulantes*, pro coronide adjicit, quæ cum aliis à Curiosò Lectore in ipsò Autore legi merentur.

Num. XLVII.

JOH. PAULI WURFFBAINII,

Med. D. & Phys. Norimb. Ord.

SALAMANDROLOGIA,

hoc est:

DESCRIPTIO HISTORICO - PHILOSOPHICO - MEDICA
SALAMANDRÆ, S. R. I. Acad. Nat. Cur. exhibita.

AUtor Nobilissimus occasione Disputationis, Alterphi olim ab ipsò de hóc argumentò habitæ, Academiæ Nostræ legibus satisfactorius, curiosam hanc Salamandræ Anatomiam instituit & in *proæmiò* non mimeritò detestatur excessivam

illam credendi facilitatem, quæ fictitia antiquorum argumenta ad seram usque posteritatem propagantur, quam juxta ARNOBIUM tamen plenissimam sæpè errorum matrem esse constat, non in verbalibus modò Monachorum barbarismis, sed

(T)

& rea-

& realibus, Historicis imprimis atque Physicis. Illic Sybillarum, heic Salamandræ historiam in exemplum trahit & promeritis encomiis evehit Eos, qui utrobique hoc Augiæ stabulum unquam expurgare sustinuerunt, subjuncto honorifico illorum Catalogo. Horum vestigia premens in ea, quæ de *Salamandrâ* olim, sive verè, sive falsò dicta sunt, sedulò inquirat & adstructâ primum ejus *existentiâ* præmissis que fusè *nominalibus*, tandem accuratam ejus descriptionem annectit & ad quadrupedum reptilium genus refert. Insectis verò neutiquam annumerari posse ex ARISTOTELE, PLINIO, VOSSIO &c. insimul approbat. *Divisionem* ejus duplicem habet, partim ratione loci in terrestrem & aquatilem: ut neutiquam errare censeat Eos, qui Salamandram ex Amphibiorum numero esse contendunt, partim ratione sexus, in marem & foeminam cum differentiis ab aliis lacertorum speciebus, additis elegantissimis *Iconibus* ex ALDROVANDO, MATHIOLO, HOFFMANNO &c. In *Anatomiâ* in partium internarum structu-

ram est intentus & quæ illuc unquam observarat, figuris æri incisis aliorum pariter oculis offert, addita simul *Osteologia* atque *Sceletto*. Hæ jam ad *Salamandræ naturam* atque *temperamentum* feliciter eruenda quasi manu deducere poterant Virum Excellentissimum, ubi expeditis primò aliorum problematibus, repetitò experimentò, id ferè primus observavit, quod & exuvias deponat Salamandra, idque in aquâ potius, quàm continenti, quod ultimum serpentibus alias haud insolens est. Ubi verò *Generationem* ejus absolvit, eorum meritò castra deserit, qui plurimis adhuc difficultatibus obrutam generationem æquivocam defendunt; quin potius ex ovulis pariter Salamandræ ortum petendum esse concludit, ita tamen, ut ad viviparorum potius, quàm oviparorum classem accedere videatur. Victum, quod attinet, non tam ærem, quàm insecta & in specie lumbricos esse docet, quorum frustula arenulis interspersa in stomacho ejus reperit. Quod verò caput rei & primaria Autoris intentio est, binos jam super-

superstitiosæ antiquitatis errores in hoc argumentò detegit, dum & summè *venenatam* Salamandram esse & in igne sine quòvis incommodò vivere credidit. Quoad prius, haud equidem omnem prorsus Salamandræ noxam ejurat, imprimis si viperarum instar ad moriùm irritetur, quod tamen ægerrimè fieri experimentò constat; hinc & remedia quædam, ad morsus ejus curandos addit. An verò adeò internecinum ejus venenum sit, ut Autores quidem perhibent, de eò meritò dubitat, ex pluribus tum rationibus, tum experimentis. Quid quod ipsi Veteres Salamandræ cineres intus propinarunt, quam venenatam adeò pronunciant. *Posterius* autem prorsus fabulosum & ex malè intellecto ARISTOTELE originem traxisse demonstrat. Sicut E. pleraque, quæ de corporibus quibusdam naturalibus, ut incombustibilibus & ignis potentiam eludentibus dicuntur, gratis saltem & precatiò efficta

sunt, de adamante, v. g. de asbestò, aurò &c. sic & Salamandræ hoc falsò attribui probat, tum experientia, quâ id tantùm evincitur, quod per exiguum temporis intervallum igni reluctari & liquore suò, è subcutaneis porulis exsudante, carbones nonnihil suffocare, postmodum verò concremari prorsus & in cinerem fatiscere soleat. Quoad *usum Medicum* tandem pauca vel nulla exindè parari docet, nisi quod internè ad aphrodisiaca quoque à Veteribus relata legatur, quod tamen de Scincò potius intelligendum haud absurdè credit. Externè verò pro psilothrò habuerunt olim, de quò tamen ipse dubitat. Magis verò superstitiosi dicam, an ridiculi, sunt, qui seu pro amuletò, seu ad restinguenda incendia adhibent. Undè hæc in pretiò suò relinquens, elegantia demum *Hieroglyphica*, *Symbola*, ac *Emblemata*, à Salamandrâ petita, pro coronide subnectit.

CHRISTIANI FRANCISCI PAULLINI TALPA,

juxta methodum & Leges Acad. Leopold.

Francofurti & Lipsiæ, sumptibus Wohlfarti, A. 1689.

QUOD Anguilla in flumine,
id Talpa in tellure; unde
merito conjunximus olim infe-
lices ejusmodi tenebrarum incol-
as, eoq; magis, quod eâdem ferè
methodo tractentur, cum tot
hic SECTIONES, quot in priori
occurrant, THEORETICA sc.
PRACTICA & OECONOMI-
CA. PRIMA nomen & de-
scriptionem animalculi hujus
tradit & in specie *Cap. 1. etymolo-
gicis & synonymicis* præmissis fu-
siores Talpæ *homonymiam* ad-
fert, quum Talpæ nomine, Eu-
cherio teste, Spiritui S. in sacrò
Codice hæretici veniant, Profani
verò Scriptores stupidum
quemvis Talpam vocent, ita ut
Wisenbachius in carmine, ab
Autore adducto, Aristotelem
in *Physicis* æquè ac *Moralibus*
Talpam dixerit, h. e. ignarum,
quod licet duriusculum videri

posset, nihilominus tamen, si
religionem, mores & doctri-
nam ejus spectes, non omninò
de nihilò videtur Arioni No-
stro. His *Cap. 2. Descriptionem
& Differentiam* bestiolæ subjun-
git, quam cum Wepferò suis
potius & taxorum generi, quàm
muribus adscribit. *Cap. 3. verò
Anatomiam* ejus, quoad partes
continentes & contentas curio-
sè describit, ita ut illi cutem
Talpæ prorsus nervosam & dif-
ficulter penetrabilem confide-
ret, quæ ob minutissimos, qui-
bus scatet, poros, subtilissimos
& quasi sericeos pilos emittit,
ut utrobique habeat, quibus à
perpetuò quasi terræ se tueatur
incommodò. Hic autem oculi
ejus minutissimi & vix aquilegiæ
semen æquantes considerandi,
qui fortè in causâ sunt, quòd Tal-
pam oculis adcoq; & visu desti-
tutam

tutam esse vulgus asserat, quod utrumque falsum esse docet inspectio Anatomica, licet ob pelliculam oculos cingentem & profundiorum eorum situm visu tam acuto non gaudeat, ut alia magis oculata animalia. Interim auditu pollet tenero & accuratissimo, ut lumbricorum etiam sub terrâ repentium motus exactissimè percipere & insidiantium voces exaudire valeat; quò sensu ab Agricola dicitur aurita: non quod auribus externis (quibus destituitur) prolixis sit instructa, sed quod usu polleat aurium exactissimò, quem profundiori earum situi (sonos instar tubuli acustici reciprocanti) quis adscribere posset. Ab hinc SECT. II. *usum Talpæ Medicum* exponit, ita ut in diversis capitibus: *Talpam vivam* manibus, donec emoriatur, compressam febricantibus: *Caput & Dentes* odontalgicis: *Pedes, Pilos & Excrementa* epilepticis, calvis & ictericis: *Pellem* arthriticis: *Sanguinem & Adipem* con-

vulsis: *Cinerem* epilepticis & strumosis, tam propriâ, quàm aliorum experienciâ comprobatis observationibus commendat. Tandem in ULTIMA SECTIONE *Usum Talpæ economicum* tradit, dum *vestes, vittas & femoralia* è pelle Talpinâ parata & diversis membris applicata iisdem morbis aliisque innumeris doloribus, imprimis scorbuticis & arthriticis convenire dicit, exemplo Serenissimæ Landgraviæ Hassio-Darmstatinæ, SOPHIÆ ELEONORÆ, ex Electorali Saxonum stirpe prognatæ, quæ ad præcavenda ejusmodi incommoda ab ollam Japonicam è pellibus Talpinis sibi confici curaverat. Quid quod & *Esu Talparum* arthriticis non concedat modò, sed & commendat, quibus vel exinde sunt appropriatæ, quod lumbricis, qui pestis sunt arthritidis, ordinario victitent eorumque sale vol. imprægnentur.

CHRISTIANI FRIDER. GARMANNI,

Med. E. S. Prov. Chemnic. Acad. Curiosi,

O O L O G I A

CURIOSA,

Cygnea, sumptibus Weidneri.

Postquam Autor in *Prefatione* occasionem ad scribendum explicaverat, in DISSERTATIONE I. *Ovi Etymologiam* & cumprimis Homonymiam explicat, in quâ ultimâ sub ovi voce, larius acceptâ, varia corpora oviformia, ova Mystica, Magica, Mechanica, Spagyrica, Medica, Magica & Pharmaceutica exhibet. *Mysticum ovum* Aegyptus excludit, dum Mundi Opificem, DEUM, delineaturi ovum, i. e. Mundum evomentem depingunt, cum quibus & Veterum Poëtarum fabulæ concordant. Nec abludunt Recentiores, qui Mundum è Chaô, ut ex ovô Pullum, exordium coëpisse asserunt, quod Chaos diversimodè describitur à Poëtis. Unde fortè est, quod Mundum olim animal dixerint Philosophi; cujus occasione in par-

tes ejus, Spiritum, seu Animam Mundi inquit, quam Mundo propriè adscribi posse negat. Abhinc etiam figuram mundi discutit, quam alii rotundam, alii ovalem, asserunt. Huic ovo Mystico *Mythicum* etiam, accenset, dum Poëtae Deos quosdam, uti Mundum, ex ovô exortos fabulantur. Per *Magicum* verò, non tam illud ovum intelligit, quod Magia naturalis vel producit, vel arte excludit, quàm id, quod præstigiis Dæmonum ab hominibus excluditur, aut rumoribus modò quoddam invisibili injicitur & exinde extrahitur, ut observationes doceant. *Mechanicum* castella oviformia, scyphos antiquorum aliaque instrumenta mechanica oviformia complectitur: quibus & ovum *Spagyricum*, seu *Philosophicum*, accenseri meretur.

tur. Magiricum, seu Culinare Coquis, Medicum & Electuarium de ovô Medicis & Pharmacopœis notum est, de quorum denominatione fusè & sollicitè agit. **DISSERTATIO II. De OVO PHYSICO** in genere agit, tam naturali, quàm artificiali, quorum hoc à Kircherô in Art. Magn. Luc. & umbræ describitur, sed ab Autore & Clauderô in dubium vocatur. Illud autem varia corpora naturalia oviformia, lapides v. g. & ova lapidescentia, fungos, cochleas, ab Autore fusè enumerata, imò & aliquam Cephalalgiae speciem complectitur. Ovum autem Physicum in genere describit, per conceptum Archæi & humoris seminalis productum, ideam corporis, à quô procedit, involvens, ut illâ evolutâ simile corpus illi, à quô provenit, emergat. Adeoq; semen in ovô esse, nec ovum rectè semen dici posse adstruit, quod in universale & particulare dividit. Semen universale Aquam dixerunt Antiquissimi Philosophi, à Judæis ex Historiâ Creationis fortè edocti, quod cum Helmon-

tiô ita explicat, ut aquam matricem quasi seminum & causam materiale agnoscat, fermenta verò & Archæum, tanquam causas efficientes statuatur, in generatione puta, non creatione, cum bina hæc notoriè sint distinctissima. Tantum enim abest, ut modus creationis per illa explicari possit, ut potius animadvertat in Physicos Mosaiscos, DEI opera modò quodam Physicò explicare conantes, Aslacum scilicet Danæum, Casmannum, Alstedium, Fludium, Comenium, ut & Anonymum in Encyclopædiâ Paracelsico-Christiana, A. 1581. à Samuele Siderocrate Brettanô editâ. Quin & J. C. Stebii institutum carpit, qui Hexaemerum lustraturus Platonis sententiam & Rabbiorum somnia Cabalistica veneratur. Interim quæ extra Historiam de corporibus naturalibus in Sacris habentur, suo stare talo dicit, cum falsum sit illud Cartesii: S. Scripturam loqui ad caput vulgi. Imò hæc occasione illos quoque carpit, qui ea sæpè Naturæ, tanquam Idolo tribuunt, quæ DEO sunt adscri-

adscribenda. De cæterô omne, quod naturaliter fit, ex suo ovô fieri existimat, cum æquivoca generatio sit omninô Chimærica. Adeoque in subsequentibus fusè Mineralia, Vegetabilia & Animalia, ubicunque generentur, è seminiô & ovulis generari probat, ita ut si mineralia in vegetabilibus, plantæ in animalibus, animalia in. & ex plantis generentur, omnia autem in locis prorsus alienis, muris, te-

ctis &c. succrescant, ex ovô tamen propriô constare afferat. De Usu Ovi Medicô tacet, quem fusiùs è Dn. Lentilii Oologiâ, (cujus Sciagraphia in Miscellaneis Naturæ Curiosorum prostat) expectare poterimus. Utinam autem aliquis Museum ex omnivariis omnium volatilium Ovis colligeret! quod non minus ac Concharum colle-

ctio forsan oculos pasceret.

A. Q.

MICHAELIS BERNHARDI
VALENTINI

PRODROMUS
HISTORIAE
NATURALIS
HASSIÆ,

QUEM

*ANNO ACADEMIÆ GISSENÆ JUBILÆO
MDCCVII,*

SUB PRÆSIDIO AUTORIS,

*PUBLICÆ CURIOSORUM VENTILATIONI
SISTEBAT*

JOH. NICOLAUS MÜLLERUS,
GISSA-HASSUS, LL. CULT.

~~~~~

GISSÆ-HASSORUM,

Typis & impensis HENNINGI MÜLLERI.

MICHAELIS FERNHARDI

VALENTINI

PRODOMUS

HISTORIAE

NATURALIS

PHILOSOPHIAE

ADUS PUBLICEO

WIDOR II.

PHILOSOPHIAE

PHILOSOPHIAE

PHILOSOPHIAE

JOH. MICHAELIS FERNHARDI

PHILOSOPHIAE

PHILOSOPHIAE

PHILOSOPHIAE

PHILOSOPHIAE

INTRODUCTIO.

Homines in microcosmis suis, non autem in majori Mundo veritatem quarere, Heraclitus olim non sine causâ conquestus esse dicitur. Respuunt scilicet Naturæ alphabetum (*) primumque in operibus divinis tyrocinium. Malunt opinari, quam demonstrare, putantes magis quàm supputantes: & dum de rebus frivolis in utramque partem disputant, puerorum more exstruunt ex luto (**) casulas, quas non minori oblectamento dejiciunt ac ædificarant. Verissimum hoc esse tantum non omnia Scholarum Systemata Physica ostendunt, quæ generalibus & conceptibus Metaphysicis contenta in specialibus Naturæ deliciis aut manca aut omnino nulla sunt. Quamprimum verò ad inspectiones oculares, observationes & experimenta deventum est, dici non potest, quantum illic incrementum sumserit Historia Naturalis. Docent hoc Autores illi, qui de Re Metallicâ, Herbariâ & Historia animalium ex professò, quod dicitur, egèrunt. Docent Scriptores Iudici & cumprimis Europæi, quotquot corpora naturalia in Patriâ suâ reperiunda enarrârunt, quorum utinam major, quàm habetur series, enumerari posset!

a 2

E paucis

(*) Verulamius de Augment. Scient.

(**) Wormius in Prefat. ad Musæum Wormianum.

E paucis autem suum hic symbolum contulere Jesuita Balbinus (α), Bocco (β), Kentmannus (γ), Henelius (δ), Lachmundus (ϵ), Langius (ζ), Merretus (η), Sibbaldus (θ), Schvvencfeldius (ι), Scheuchzerus (κ), Wagnerus (λ) & qui *Historiam Naturalem Hungariae* meditatus est, Comes Marfigli (*Vir meliori fato dignus*) aliique. Horum ad exemplum, scriptioni rerum *Physicarum* valedicturus, ea, quae in Patriâ jam à 30. & quod excurrit annis observavi, publicè describere & à nemine hæcenus speciatim traditam *Historiam Hassiæ Naturalem* (cujus rudera hic & prima lineamenta duco) Curiosis harum rerum Scrutatoribus impertire volui, certa spe detentus, fore, ut, *DEO T.O.M.* vitam indulgente, aut ipsemet stricturis his colores addere, aut Posteris vices meas supplere valeant. Omnia in honorem Creatoris & Studiosæ Juventutis emolumentum!

PRO-

-
- (α) in *Histor. Natur. Bohemiae.*
  - (β) aux *Recherches Naturelles de Sicilie.*
  - (γ) de *Fossilibus Misnia.*
  - (δ) in *Silesiographiâ.*
  - (ϵ) *Tr. de admirandis Fossilibus in Tractu Hildesheimensi.*
  - (ζ) in *Idea Histor. Natur. Lapidum figur. Helvet.*
  - (η) *Tr. de Vegetab. Animalibus & Fossilibus Britannicis.*
  - (θ) in *Historia Naturali Scotia.*
  - (ι) *Tr. de Stirpibus & Fossilibus Silesia.*
  - (κ) *In der Beschreibung der Natur-Geschichten des Schweizerlandes.*
  - (λ) in *Helvetiâ Curiosa.*

PRODROMI HISTORIÆ NATURALIS HASSIÆ

CAPUT I.

De

SOLO, MONTIBUS & VALLIBUS HASSIÆ.

§. I.

Descriptionem
Hassiæ Natura-
lem moliturus,
supervacaneum
esse reor Topo-
graphiam ejus Geographicam
aut Civilem operosè hîc reco-
quere, utpote quam *Dietericus*,
Dilichius, *Goldmeyerus* & omni-
um curatissimè *Winckelmannus*
dudum occupârunt. Sufficiat
tribus monuisse verbis, heic
locorum Hassiæ venite nomi-

ne, quicquid ultimis Palatina-
tus inferioris, Diœceseos Colo-
niensis, Westphaliæ & Thuringi-
æ terminis intercipitur: è qui-
bus hanc ab Oriente, illam à
Septentrione, istam ab Occi-
dente & quod reliquum est, à
Meridie ferè respicit, ita ut sub
ambitu suo quamplures Comi-
tatus, Hanovicum puta, Nassov-
icum, Isenburgicum, Solme-
jum, Waldeccensem, Wittgen-
steinensem, Königsteinensem,
Cattimelibocensem, Decien-
sem,

sem, Ziegenhainensem, Nidda-
num aliosque Dominatus com-
plectatur, quorum singuli variis
Naturæ donis sunt ditati.

§. II. Agrum equidem
Hassiacum si spectes, solum ha-
bet fertile, quod instar cornu
copiæ non sine foenore Incola-
rum suppeditat largissimè, quic-
quid ad vitæ sustentationem ne-

cessarium videtur. Non tamen
eadem ubique rerum & bono-
rum facies est, sed benignâ DEI
providentiâ diversa diversis ejus
tractibus contingere beneficia, ut
(quod de Angliâ prædicatur)
mutuis commerciis se ipsam ale-
re & nutrire valeat. Hinc non
malè *Fabronius*, Poëta Hassiacus,
alicubi:

*Inde potis varios divinitus edere fructus
Hessia: deque suo fœtu servare Colonos,
Sat contenta suis, vitæ quorum indiget usus.*

Enimverò nihil hîc desiderari
potest, quicquid aut necessitati,
aut inculpatæ voluptati inservire
debet. Superior enim Hassia,
ad Cattimeliboci confinia are-
nosa, præter alia, vina suppedi-
tat Stratæmontana & in Domi-
natu Epsteniensi, in confiniis
Rhingoviæ, Rhenana, utraque
volatilia satis & Diuretica, quæ
neque palato, neque stomacho
ingrata, nec renibus aut nervis
gravia, sed conservandæ sanitati
aptissima sunt. Quod de Wez-
sariensibus, Gissensibus, Franco-
bergenibus & aliis Inferioris
Hassiae vinis idem prædicare
non liceat, culturæ fors incon-

gruæ aut neglectæ tribuendum.
Meditullium verò, Wettera-
viam cum primis & tractum
Hüttenbergicum, Cereris abun-
dantia tam largâ segete inundat,
ut non Indigenis modò populo-
sissimis, sed & vicinis undique
affluentibus alendis par esse pos-
sit; & licet reliqua Hassiæ Infe-
rioris confinia, Sylvis (alibi enu-
merandis) horrida, variisque
montibus & collibus, in tractu
Avimontano latissimè excur-
rentibus, minus æquata & pro
inhabitatione incommoda vi-
deantur, non tamen iis desunt,
quæ solitudinis operæque præ-
tium largô foenore compensent,
cùm

cum ob vallium, pascuorum pratorumque frequentiam nulli major animalium quadripedum, tam domesticorum, quam ferorum, abundantia occurrat, ita, ut in ea ferè quadret illud *Ferrarii*:

*Terra est umbriferis passim circumdata Sylvis,
Dives opum lactisque boni divesque metalli
Hessia qua fertur nulli non cognita &c.*

§. III. Inter montes jam jam memoratos præ aliis caput efferunt Melibocus, Lurlejus, Taunus, Mons Dini, Albinus, Taurus &c. A primò, Melibocò scilicet universus Comitatus Cattimelibocensis suam denominationem trahit, in quò præter vegetabilia complura, Sennam Coluteam & similia, Lapis Osteocola & Unicornu fossile reperiuntur, ut paulò post dicetur. Quemadmodum verò *Melibocus* superiorem Comitatus hujus partem terminat & simul Hassiam à Palatinatu Rheni distinguit, ita *Lurlejus* mons inferiorem ejus partem, in confiniis Rhingoviæ decurrendo, occupat & præternavigantium voces sonitusque, tubis sclopetorumque displosione excitatos non unò, sed multiplicibus reflexionibus recipiatò resonatu Echoque reddit & reverberat. Medium autem Hassiæ superioris *Taunus* tenet & latissimè se diffundit, per cujus longitudinem decantata Antiquorum Fossa Polensis (cujus rudera in viâ regiâ prope Butisbicum adhuc visuntur) decurrit. Altitudinem ejus vel exinde dimetiri licet, quod & in Barometrò eò delatus, in summitate ad insignem distantiam subsideat, quale quid in Galliâ Dn. *Perrin* in altissimò monte Puy de Domme, prope Claramontium, in Averniâ, *Paschalius* Lutetiæ Parisiorum in turri de S. Jacques de la Boucherie & Dn. *Chanut*, cum *Cartesio*, Holmiæ in Sueciâ observârunt. Hinc non sine causâ Taunus cum Rheticò pro altissimis in Germaniâ montibus à *Melâ*, *Tacitò* & aliis habentur. Tandem circa fines Hassiæ

Hassiæ superioris, haud procul à Gissâ nostrâ, mons Dini celebratur, quem alii à Sanctô quôdam Dinô, alii à Dionisiô, alii à vaporibus, quos in Vernaculâ *Diniste* vocant, derivant. Imminentibus enim pluviis apex ejus confertis vaporibus, instar Nubis alicujus, tegitur; unde circumjacentibus accolis, baroscopii instar, varietates aëris & tempestatum indicat. Ad radices ejus lapides calcarios, osteocollam & similia, in ipsô verò monte vegetabilia quamplura, non ubivis obvia, reperi, inter quæ solanum furiosum illîc tantâ in copiâ propullulat, ut baccæ ejus, per errorem & ignorantiam à Rusticis puellis olim lectæ, pro myrtillis heïc venditæ fuerint, non sine tragicô & funestô plurimorum eventu, ut in *Disputatione de Maniacis Hassiacis*, A. 1691. hîc publicè ventilatâ, scripsimus.

§. IV. In Hassiâ Inferiore præter excelsissimum *Cineritium*, *Carbonarium* prope Smal-

caldiam, *Montem Isidis* & similes, *Taurus* cum primis & *Albinus*, ob plurima naturalia illîc obvia, celebrantur. Prior accolis *Glacialis*, à glacie tempore vernô & æstivô illîc adhuc obvia, vocatur. Posterior autem, Hassis albus dictus, pro altissimô in totâ Hassiâ inferiori censetur, & similiter nomen suum ab albedine Nivis & glaciei, diu illîc superstitis, mutuasse videtur. Heïc magnâ in copiâ *Scorzoneræ*, *Hispanicæ* neutiquam secunda, *Coronopus*, *Ferrum equinum*, *Iva arthetica*, *Consolida Saracenica*, *Uva inversa*, *Aconitum Pardalianches*, *Damasonium nothum*, *Buxus repens*, *Acorus*, *Chamædris vera*, *Lunaria minor*, *Ebulus*, *Taxus*, *Ribes Sambucus* rubeis fructibus &c. reperiuntur, *Vid. Theodorus à Patriâ* vulgò *Tabernemontanus* dictus, in *Herb.* f. 697. 776. 901. &c. Taceo *Carbones fossiles*, *Mine-ras* ♂ & ♀, *Lapides scissiles* & alia ejus munera, de quibus suo loco.

CAP. II.

De

AËRE, VENTIS & AQUIS
HASSIACIS.

§. I.

*A*Erem, locos & aquas magnum, imò maximum, ad vitam sanitatemque viventium momentum adferre, peculiari hujus tituli Tr. ostendit *Hippocrates*. Tanta enim spiritus (ita enim *Coo* dicitur aër) necessitas ex sit, ut si omnibus aliis abste-
neat homo, adeoque neque ci-
bum neque potum capiat, pos-
sit tamen aliquamdiu supervi-
vere: Sin verò spiritui viæ in
corpus intercipiuntur, brevî
unius diei parte peribit. Hinc
meritò sive in electione sive
consideratione alicujus regionis
aëris quoque ratio est habenda,
quem si Patriæ nostræ salubrem
& incolumem tribuero, à veri-
tate Physicâ minus aberravero.
Duplici id modò, tum à priori,
tum à posteriori, comprobari
poterit. Illîc primarum quali-

tatum intuitu primò tempera-
tus est, non quòd extra omnem
excessum, aut permutationem,
sit locatus, qualem fors in Uto-
piâ invenias: Sed quòd in com-
paratione tempestatum aliis Re-
gionibus solitarum tantis vicif-
situdinibus excedentibus obno-
xius non sit. Neque enim tan-
tò calore & siccitate, qualis in
Indiâ Orientali, Hispaniâ, Italiâ
& quibusdam Galliæ locis oc-
currit, est molestus, sed mode-
rato blandoque motu calorem
vitalem alit & excitat. Neque
rigore frigoreque urente &
asperrimo, Norvvagis, Suecis
& Livonis familiari, membra
discruciat, sed in mediâ quoque
hyeme adhuc tolerari potest:
Neque imbribus continuis In-
quilinos diffluere sinit, sed al-
ternis pluviis siccitates æstivales
temperare solet. Adde, quòd

aër Hassiæ utriusque purus & ab omnibus inquinamentis tetrisque exhalationibus liberatus sit, ita ut Pestis aliique morbi contagiosi & epidemici rarissimè, sicut alibi fieri consuevit, illïc grassentur, aut, si quandoque illis corripiatur, brevî rursus sopiri & exstingui possint. Non enim deses aut segnis, absque ventilatione, subsistit, sed ventorum flatibus liberè agitur, quibus (si paucas fortè Avimontanorum cryptas eximas) undique est expositus, ita tamen, ut inclementiam eorum & vehementiam sylvæ, in quas primum impetum exserunt, retundant. Nec obstat frigidum rigidumque Boream, seu Aquilonem, à vicinis accolis Ventum Hassiacum, à Rusticis verò nostratibus Carnificem pedum, (der Zähen-Schinder) dici: quùm prior appellatio non aliter illi tribui possit, ac Italis Tramontana audit, dum Hassiam tantùm pervagatur, neutiquam illïc oritur: Artus autem & cum primis talos & digitos in pedibus hyeme exurit, quòd Aquilò particulas glaciales & nivales,

è Septentrione absorptas, aëri nostro affricet, quæ non secus ac Mixturæ Modernorum frigorificæ, è nive ac salibus paratæ, membris corporis humani incommodant. Ipsum enim aërem infontem & innocuum esse, à posteriori, ex effectibus, quos in corporum viventium constitutionem, tam naturalem, quàm p. n. exerit, colligimus. In statu enim sanitatis non videas Hassos, Italorum more, calore exæstuentes in & despumare, aut prærapido iræ gurgite in transversum rapi: Nec tamen inertes otio & Vacunæ litare, sed constanti Genio & ingenio munis gerundis & expediendis se applicare. Quodsi verò unus aut alter se trudet, qui à generosâ hac Hassorum indole degeneret, id adeò mirum non est, ut potius ubique mala sint admixta bonis, errore sub illo. Tandem & in statu præternaturali aëris Hassiaci temperies inde colligitur, quòd rarò tam excessivè calidis ardentibusque, quæ aliæ Gentes laborant, morbis corripiamur, sed lentis magis & chronicis, ab aliis potius cau-

sis orientibus. Plura, sîs, vide in Disput. Inaugur. *De Salubritate Hassiæ*, superiori anno à D. Joh. Justo Graviô, Spangenbergensi Haisô, eruditè conscriptâ.

§. II. Non minus Aquæ Hassiæ dulces & simplices innocuæ prorsus & laudabiles dicendæ, cum & puritate & levitate

omnibus se commendent. Hinc incidas in homines, tam viros, quàm mulieres, agrestes præsertim & rurícolas, qui aquæ salubritate annum nonagesimum, imò centesimum superarunt. Idem de Matronâ Nobili à Dalvvig referunt, quæ sexti gradus nepotes vidisse fertur, unde distichon subnatum:

*Mater ait Nata, dic Nata, filia, Natam
Ut moneat plangere filiolarum.*

Neque enim falsâ, lacustri & palustri, multo minus nivali pluvialique in cisternis colligendâ aquâ indigemus, sed plerisque, si non omnibus, in locis aquæ è vivis fontium scaturiginibus, aut ab illis oriundis puteis, hauriuntur, quorum defectum refarciunt alicubi fontibus artificialibus, quos machinis curiosissimis è convallibus in mon-

tes excelsissimos propellere & per canales subterraneos hinc inde dispensare norunt, ut Marburgi & Grunbergæ videre licet. Non dicam de amnibus & fluminibus piscibus foecundissimis, quorum potiora Eobanus Hessus in *Acclamatione ad Philippum Magnanimum H. L. de Viêt. Würtenb.* seqq. versibus expressit:

*Sanguinis ille Tui decus immortale Philippus,
Cui Rhenus, cui Lanus & aurifer Ædera patent,
Cui Mænus, cui Fulda restagnatorque Visurgis,
Cui sylva & fluvii: quibus Hæssa dives abundat.*

§. III. Aquas autem minores, strictè sic dictas, falsas scilicet & acidas, si considere-

mus, vix ullam in Europâ regionem invenire licebit, quæ Hassiam iisdem adæquare, nedum

superare possit. Non enim in unô aut alterô hîc districtu fontes medicati scaturiunt, sed per omnes Hassiæ utriusque tractus ferè diffundunt. Idem de Salinis judica, quas si non numero, at tamen salis quantitate æqualiter utrobique dispensavit alma Mater Natura. Licet enim Hassia superior tribus & quodammodo à se distitis in locis, Niddæ scilicet, Wisselshemii & in pagô Nauheim, prope Fridbergam, egregiis salinis gaudeat: Parùm tamen aberit, quin solæ Allendorfsenses, inferioris Hassiæ, Caroli M. & Bonifacii temporibus jamdum celebres, tantam, quantam illæ, salis quantitatem fundant, ut non Inquilinis modò & Civibus suis sufficiant, sed & vicinis & longè distitis eò prospicere valeant.

§. IV. Similiter Acidulæ famosiores æquâ proportionem utrobique sunt divisæ, cum Syvalbacensibus, Selterensibus & Antonianis, seu Dönigsteinsensibus, in confiniis Hassiæ superioris, Wildungenses, Pyrmontanæ & de novô nuper decantatæ Geismarienses tùm co-

piâ, tùm viribus respondeant, utut ob particularum, quæ imprægnatæ sunt, diversitatem, in curandis affectibus p. n. selectu quodam, à Medicis earum peritis determinando, indigeant, ut ante viginti & quod excurrit annos idem in peculiari *diatriba, de Acidulis utriusque Hassiæ*, in Vernaculâ edita, demonstravi & ob oculos potui. Syvalbacenses enim præ aliis & oralibus moleculis gaudere præter *Theodorum Tabernæmontanum, Dietericum, Hornigium, Horstium, Geilsusum, Gladbachium* &c. novissimis experimentis nuper adstruxit *D. D. Melchior*, Consul Wormatiensis, in Tr. cui Tit. *Mars acidulis restitutus*. Quibus haud absimiles sunt Dönigsteinsenses & Pyrmontanæ, ut *Bolmannus, Cuneus* & alii in descriptionibus suis comprobant: adeoque cum prioribus in hypochondriacis, scorbuticis, difficulter menstruantibus &c. cum primis æstimantur. Wildungenses naturæ magis otiosæ sunt, adeoque calculosis & podagricis egregiè conveniunt, ut è *Wolffii, Ramlovii*

Iovii & Ellenbergeri descriptionibus & experientiâ quotidianâ constat. Selterenses tandem & Geismarienses, ob particulas ſeno-sulphureas, iis quoque denegandæ non ſunt, qui ob aliquam ad Phthiſin diſpoſitionem reliquas perferre nequeunt. vid. Beatus *Mogius in Desc. Acid. Selterenſium*, & *Georg. Schulzius, P. P. Erfurt. de Font. Geiſmar.* Reliqui fontes in Wetteraviâ, Braubaci, prope Giſſam & alibi, acidularum nomine venientes, potui quotidiano magis, quàm curæ ſolenni deſtinandi veniunt.

§. V. Quid verò de Fontibus Soteriis in Haſſiâ ſubinde emergentibus cenſendum? an & illi mineralium facultatibus effectus ſuos exerunt? Enimverò in quibusdam aut ſapor acriuſculus, aut odor ſulphureus particulas minerales arguit; cum verò nonnulli dulces omninò, aut inſipidi obſerventur, hinc admirandi, quos in curatione morborum exerunt, effectus, altiori & ſecretiori principio, auræ ſcilicet vitali (quam Spiritum Mundi vocant)

per Univerſum hocce diffuſæ adſcribendi ſunt, ut præ aliis B. Dn. *Tackius*, Conſiliarius & Archiater quondam Haſſo-Darmſt. in *Eucrene ſuâ Theoſophicâ* egregè oſtendit.

§. VI. THERMARUM intuitu Superior, ut videtur, Haſſia peculiare quid habere videtur, utpote quæ Inferiori, ad Septentrionem magè declinante, calidior & ob mineras ſulphureas ad alendas Thermas habilior eſſe videtur. Sulphur enim eſſe, quod Thermis focum & nutrimentum præbet, ad oculum in parietibus & muris Thermas *Wübadenſes* ambientibus apparet: utut lapides calcarii ab aquis præterlabentibus recluſi, & ignes ſubterranei ſuum quoque, ad tantum calorem excitandum, ſymbolum conferre poſſint, ut in Thermis *Embsenſibus* earumque ſcaturigine, è mediò aquarum frigidarum pullulante, apparere poſſet. Vid. *Rulandus in Hydriatrice p. 49.* *Horſtius it. Geiſfuſius & alii.* Utrisque tamen, uſque vicinis *Berſtadienſibus* (quas in vernacula *Serpentinas* vocant) aliæ par-

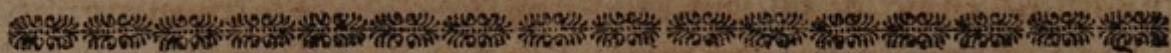
particulæ aluminosæ & otrosæ
denegandæ non sunt, à quibus
vis illarum exsiccatoria, abster-
siva & traumatica deducenda
venit. Interim & in his sele-
ctus quidam observandus, nî
magno tuo damno experiri ve-

lis, quod *Christianus Langius*
pro eâ, quâ gaudebat, sinceri-
tate, in *Tr. de Thermis Carolinis*
Cap. V. §. 23. de Medicis aut ava-
ritiâ, aut tædio sui ægrotorum-
que detentis, è communi dicte-
riô cuivis in aurem dicit:

Wann wir der Krancken haben satt/
So schickt man sie ins warme Bad/
Draus bringen sie ein solche Frucht/
Zu Teutsch genant die Wassersucht.

h. e.

*Si Medicos Celebres agrorum tædia vexant,
Hos Thermis recreant protinus euge! suis.
Quid queso referunt? Dic quis sit fructus aquarum?
Quo plus sunt potæ, plus siliuntur aquæ.*

CAP. III.

De

FOSSILIBUS HASSIÆ.

§. I.

*Vidimus & fluvios & amœnos vidimus amnes,
Quosque sacros fontes Hassia dives habet.
Ad Mineras propero, Minerisque remixta Metalla.*

UTraque generali Fossilium
nomine comprehendun-
tur, quæ terras, succos concre-
tos, lapides & metalla sub se
con-

continent. Agmen ergò TER-
RÆ ducant, reliquis matricem
ferè ministrantes, quas hac vice
in vulgares & medicinales liceat
distinguere. Illïc præter Och-
ram Francobergensem, Coria-
riis & Pictoribus destinata, Argilla
quædam in Hassiâ nostrâ
reperitur, quæ cùm naturæ
Æolis & ex parte Oris sit, à Ce-
leberrimò olim Archiatrò, *D.*
Helvico Dieterichio, magnâ in
copiâ Hamburgum deportata
fuit, ut *Winckelmannus in Chro-
nic. sua P. I. c. 6. p. 40.* refert.
Vocatur illa TERRA HU-
SANA, vulgò die *Haüser-
Erde* / à pago *Hausen* / inter op-
pidum Kirchain & Gissam no-
stram sito, unde vasa & urcei,
nobis familiares, magnâ in co-
piâ parari solent, cum varia po-
tus genera diu illïc à corruptio-

ne præserventur. Longis ta-
men parasangis illam antecellit
nobile terrarum medicinalium
par, quarum alteram Hassia Su-
perior, alteram verò Hassia In-
ferior subministrat. Prior est
decanata TERRA SIGILLA-
TA LAUBACENSIS, Anno
1586. ab *Andrea Bertholdo ab
Oschaz*, D. Medico, prope op-
pidum Laubach, haud procul
à Grunbergâ, inventa & ante
XXX. abhinc annos à *D. Geilfu-
so Seniore* fusius descripta. Tri-
plici illïc facie & colore erui-
tur, albicans sc. subrubra & fusca
& cùm viribus ad terram sigilla-
tam Lemniam & terram sigilla-
tam Silesiacam quamproximè
accedat, hinc ab Inventore quo-
que Axungia Solis (quò titulò
Lignicensis venit) dicta fuit in
seqq. ejus versibus:

*Non omnis verè ut passim fert omnia tellus,
Sic dotes solita est quaque & habere suas.
India enim transmittit ebur: Sua thura Sabæi,
Sicque aliis alia commemorantur opes.
Mittat & ut posthac quavis gens munera Vobis
Qualibet: Hassiacis non potiora dabit.
Cætera enim tantum Solari Axungia habebunt
Ejus, quantum ipsis cedere terra polis.*

Quid quæd Chymicus quidam Celeberrimus magnò sumtu eandem, ad ☉. potabile aut Panacæam efficiendam, in Borussiam deportari curaverit. Et ejusdem naturæ est TERRA SIGILLATA HERBORNENSIS, de quâ in *Mus. Museorum Part. 1. Cap. 1.* Posteriores, TERRÆ MARTIS ☉is titulo, suppeditat Hassia Inferior, quæ dum prior in acutis confert, in chronicis affectibus laudabile remedium suppeditat. Reperitur illa juxta pagum Almerod, haud procul à Stereuntio, Sede Principali, prope Salfeldiam & Naumburgum, circa pagum Streeß / & quidem in locis argillofis, sub formâ ovali, unde & ovum Philosophicum ab iis dicitur, qui ☉ inde scernere satagunt, inter quos *Glauberus* est, qui in Tr. suo *de furnis Philosophicis* ferè primus ejus mentionem fecit. Alioquin coloris est atro-cinerei, striis salinis emicantibus, saporis Glacii, cum genuina ☉ minera sit. Paratur inde decantata Tinctura ☉ Solaris, cujus virtutes contra morbos chronicos, ab obstru-

ctionibus vulgò derivatos, summo perè extollit *D. Wolffius* in *Miscell. Acad. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 1. pag. 359.* In Virginibus difficulter menstruantes eandem aliquoties probatissimam reperi. Descriptionem si desideras, consule *Museum n. Museorum Lib. 1. Cap. 1. §. 12. p. 4.*

§. II. Præterea SUCCI MINERALES concreti, tam SULPHUREI, quàm SALINI, Hassiæ quoque familiares sunt. Priores arguunt tot Meteora ignea illuc frequentia, Dracones scilicet volantes, ignes fatui, faculæ ferales &c. Accedit BITUMEN LIQUIDUM (quod omnium ferè sulphureorum basis & fundamentum est) MALTHA aliis & in Vernacula *Bergtâr* vocatum, aliquot annos in Comitatu Schaumburgicò, haud procul à Rintelio, tantâ copiâ è Montibus profluens, ut Carpentarii eadem axungia loco rotas inunxerint: & inde non tantum MINERA SULPHURIS, *Schwefel-Erz* und *Riß* / prope *Elgershausen* in Hassiâ Inferiori, sed & CARBONES FOSSILES illuc circa Stereun-

Stereuntium & Melsungam copiosissimi proveniunt, quales in Hassiâ nostrâ reperiri, post *Friedericum Mindanum, Knichem in Tr. de Sax. non provoc. jure sub Rubric. Berg und Saltzwerck* refert. Conf. *Goldmeyerus in der Beschreibung vom ersten Ursprung der Hesse Cap. 4. pag. 12.* Carbones hosce merè sulphureos esse vel exinde conjicias, quod fodinæ Carbonariæ An. 1578. in monte albô exstructæ olim in apertam flammam abierint. Carbones autem illîc & alibi effossæ magnâ in copiâ ad Salinas Allendorfsenses devehuntur, eâque de causâ has æquæ ac alias fodinas Serenissimus Hassiæ Landgravius Mauritius gl. m. peculiari Edictô A. 1618. ærario Principali reservavit, vid. *D. D. Bernh. Ludov. Mollenbecius, h. t. Pro Rector Academiæ Magnificus, in Disput. de Regali Protimiseos Metallica jura pag. 19.*

§. III. Inter SUCCOS MINERALES SALINOS præter ☉ commune, (cujus in præcedentibus jamdum mentio facta est) ☉ & ☉ hîc conside-

rari merentur, cùm & illis Hassia destituta non sit. ALUMEN quidem in Hassiâ Inferiori dat Coenobium Ober-Rauffungen / in confiniis Fortalitii Zigenhainæ, unde sub nomine Aluminis Zigenhainensis Francofurtum divchitur. VITRIOLUM similiter ibidem prope Almerodium supradictum, ut & Bettelhusæ, in peculiari fodinâ Olicâ reperitur. ☉ verò per utramque Hassiam ubique à Nitranis elixiviatum & regali protimiseos metallicæ, ut & armandiæ jure à Serenissimis Hassiæ Principibus Armamentariis vindicatur, vid. *D. D. Reyserus Conf. invest. 1. Rub. decid. 7. pag. 379. allegante Lic. Standachero Disp. Inaug. de Regali Mineralium Mediorum & Infimorum jure p. 79.* Eâque de causâ Opifices hi tam difficiles se præbent in lixivio illo divendendo, quod Magnesîæ albæ, purganti genuino & incomparabili, Romæ nuper invento, materiam præbet & nec prece nec pretio ab iisdem extorqueri potest, de quâ in *Epistolâ n. ad Illustrem Dn. Leibnizium* ex professô fufius.

Reliqua

Reliqua salia arte magis, quàm Naturâ, in Hassiâ veneuntia, Cineres scilicet Clavellatos, Felvitri & similia, brevitatis ergo præterimus & ad reliqua mineralia nos convertimus.

§. IV. Prodeant ergo LAPIDES, quos in pretiosos, figuratos & vulgares liceat dividere. E pretiosis ADAMAS agmen ducit, quem Carbonarius mons haud procul à Schmalcaldiâ copiosè gignit, qui duritiæ æquè ac splendore adamanti Bohemico adeò similis est, ut ovum ovo. Quid quod & JASPIS in Hassiâ nascatur, Gemma pariter durissima, quam ut & alias, v. g. Carniolum, Smaragdum, Sapphirum, Onychem, CrySTALLUM montanum, corallia & similia in mola quadam ferratoriâ & sculptoriâ, Stereuntii, in fossa Castrensi, novissimè exstructa, in varias figuras exsculpere & formare norunt. BUFONTES circa Budingam frequens est. HÆMATITEM Rachelhusa præbet. ACHATIS aurem rubri, nigri & albi tanta copia circa Francobergam, Hassiæ oppidum, reperitur, ut eò-

dem, peculiari machina politò, omnes conclavis alicujus parietes, in Arce Principali Cassellana, jucundissimò spectaculò, incrustari potuerint. Quemadmodum verò in achatis Hassiæ fragmentis subinde figuræ avium, insectorum & vegetabilium, elegantissimè à Naturâ depictæ, reperiuntur: ita non minus curiosi sunt reliqui Lapidis Figurati, OSTEOCOLLA scilicet in agrò Darmstatinò, Fridbergensi & Gissensi copiosissimè obtinenda: HYSTEROLITHUS seu Lapis uterinus, muliebria & quandoque simul virilia exactissimè ob oculos ponens, qui circa Braubacum, Castrum Hasso-Darmstatinum, tantà olim in copiâ se trudebat, ut Persona quædam Illustris exinde sibi Grottam (ut vocant) parari curaverit; id quod in causa est, quod nostris temporibus ferè rarior & carior sit. Eundem à B. D. *Horstio* sibi transmissum in figurâ æneâ exhibet *Wormius* c. 1. p. 84. *Vid. Museum Mus. p. 63.* CONCHITES & MYTULITES circa Moguntiam, Francofurtum & Hanoviam

viam in saxis reperibiles : sive jam per diluvium eò delatæ conchæ petræfactæ, sive per lusum Naturæ illîc generatæ fuerint, perinde est. De TROCHITE SPANGENBERGENSI, in monte Hassiæ Inferioris, hoc nomine quoque insignito, reperibili & præter radios helioides subinde rosarum, avicularum & similium figuris superbiente, videatur *Winckelmannus in Chron. Hass. pag. 27.* Lapillos verò in naturâ invenies in Muscô & Technicophylaciô Principali Cassellanô, cui citatus Auctor illos inseruerat. De CERAUNIA circa Francobergam obviâ vid. *Museum Mus. & Phys. Gissenam.* Quod tandem lapides vulgares attinet, inter nitentes MARMOR Hassiæ vario colore, rubro scilicet, nigro, albo, cinereo mixtoque ludens eminet, quod in Principatu Idsteinensi tantâ in copiâ reperitur, ut ædes sacræ & profanæ illîc à pavimento ad verticem usque splendescant. Pertinet huc ALABASTRUM Inferioris Hassiæ, circa Rotenbergam scaturiens, quô pariter

Sacellum Rotenbergense, Mausolea Illustria & Conclavia Principalia Sereuntii superbiunt. Inter Lapides non nitentes, præter rupes, saxum arenarium, saxum limosum, tophos, filices vulgares & cardioides Giffenses, pyritem, lapides calcarios, LAPIDES SCISSILES, rectis operiendis quàm aptissimi, Hassiæ nostræ summè sunt proficui, quorum lapicidinas, prope Gladebach, in Præfecturâ Blanckensteinensi, frequentes, Superioritatis territorialis jure sibi vindicat & nonnisi sub onere decimarum fodientes admittit Sereuissimus Hassiæ Landgravius, ut *Magnif. Dn. Krebsius Tr. de Ligno & Lapide Part. 2. Class. 3. Sect. 3. §. 9.* observavit. Curiosissimi verò sunt LAPIDES SCISSILES METALLICI, Francobergâ mihi nuper missi, qui non secus ac Lapides Islebieneses piscium, ac Saxo-Gothani herbarum figuris sunt depicti, vegetabilia nonnulla, polypodium, filicem &c. examussum referunt, quales in Muscô meò cuilibet ob oculos ponere possum.

§. V. Metallifodinas denique Hassiacas perreptando non tantum viliora, sed & pretiosiora illic metalla observabis. AURUM certe tantum olim in copia prope Francobergam inventum fuit, ut non tantum sylva illi proxima Sylva aurea, der Murer oder Goldwald / appellata, sed & à Carolo Magno Officina Monetaria eò translata fuerit, ut in vetustissimò Chronico Francobergensi fol. 18. & 19. legitur. Conf. Goldmeyerus Topogr. Hass. c. 3. pag. 11. & 12. Non minus prope vicum Auerbach, in viâ Stratzmontanâ, locus datur, qui aurifodina (die Gold-Grube)

dicatur, manifesto satis indicio & aurum ibi effossum & pagum inde denominatum fuisse, quod instrumenta metallurgica illic inventa confirmant. Laudatissimum quoque aurum in Monte Isidis, proxime Civitatem Corbach, in Comitatu Waldeccensi repertum fuisse, Scribonius olim & post eum Caspar Amthor, Med. Lic. in Chrysoscop. seu Aurilegio, Jenæ 1632. edito, confirmant. Quid quod & arena fluvialis autogravida in Hassiâ reperitur, in Adernâ scilicet, seu Aderâ (Hassia Pactolo) de quâ Eobanus Hessus ita canit:

Ædera qua fulvas auro despumat arenas.

Aurum ope ꝑ, more solito, ex arenâ lota separatum est purissimum, quod absque ullâ depuratione ignis torturam sustinet & bonitate aurum Ungaricum adæquat, sive jam è montibus auriferis, quos fluvius hic prope Francobergam alluit, idem secum rapiat, sive in sinu suo producat, perinde est. De-

cem aut duodecim arenæ hujus amphoræ tantum auri fundunt, quod pisi vel lentis magnitudinem exæquat; adeoque tantum auri inde obtinetur, ut Serenissimus Hassiæ Landgravius, Princeps CAROLUS I. anno 1677. nummos aureos inde eudi jussit, cum Inscriptione:

CARO-

CAROLI I.
HASS. LANDGRAV.
PRINCIP. HERSFELDIAE,
COM. CATT. DEC. ZIG.
NIDD. ac SCHAUMBURG.
MONETA PRIMA AUREA
ÆDERÆ AURIFLUÆ.

Hanc arenæ auriferæ lotionem usquedum adhuc Francobergæ continuari ex Amici relatione habeo. Modum, sîs, vid. in *Mus. Museorum*. Quanta verò ARGENTI abundantia ibidem inveniatur, exinde conijcere licet, quod Anno 1668. CII. Marcas argenti obtinuerint, postquam Mineræ D. anno 1590. primum inventæ, anno 1659. verò restauratæ fuerunt, quæ indies curâ Serenissimi Principis Hasso-Cassellani magis excoluntur. In Hassiâ Superiori celebres olim erant *Argentifodina Gladbacenses*, in Præfecturâ Blankensteinensi, quæ D. purissimum fundebant, unde nummi unciales, seu thaleri cusi fuerunt, qui ob argenti bonitatem raritatemque vix amplius, nisi in Museis Curiosorum conspiciuntur. Idem de argenti Sereniss. Princ. Philippi, è fodinis

Monasteriensibus, prope arcem Philipseck, hausto censendum. Nostris verò diebus *Fodina Rothenses* increbuerunt, ubi præter lapides ferrarios, æs grave, molybdænamque argentum rude magnâ copiâ eruitur, postquam Mineræ hæ à rusticis nonnullis circa finem anni 1695. detectæ fuerunt, ut Dn. O. F. Klein'schmied / Præfecti Metallici filius, in Oratione *de Fodinis in Landgraviatu Hasso-Darmstatino* die 31. anno 1701. Gissæ habitâ ostendit. Postquam scilicet bini Rustici prope Rotham, pagum Præfecturæ Bredenbacensis, supra montem ab ambagibus (am Untwege) dictum, neque nivem, neque pruina (nisi utraque confertissimè ceciderit) perdurare, sed easdem per continuas exhalationes citius quam reliquas nives liquefieri observarent, inclinante simul & sua-

dente virgula Mercuriali, venas ibi metallicas latitare haud absurdè coniecêrunt, adeoque ut hujus rei certiores redderentur, putcum illîc effodere constituebant, ubi vix 2. ulnas penetrando in venam inciderunt palmæ ferè latitudinem æquantem, ita ut Centenarius mineræ illîc effossæ 3viii. argenti dederit. Id cum Princeps Serenissimus, Dn. ERNESTUS LUDOVICUS, H. L. & S. pl. rescisceret, Præfectum operis montani Decumanum *Job. Adamum Rebbun* eò ablegavit, ut rem omnem curatius exploraret &, an Fodina detectores alios in consortium recipere velint, inquireret, quod cum affirmarent, omnia Principi Serenissimo eâ, quâ decet, submissione retulit. Erectâ E. societate Principali, Dn. *Michael Adamus Brum*, Consiliarius metallicus & Chymicus Principalis, cum Præfecto, Monfadingii, quingenis passibus ab arce Witgensteinensi distante, in Officinâ Excoctoriâ, è 400. lb. mineræ, quam supradicti rustici cum unico metallurgo 3. hebdomadam spatio cruerant, 15. Mar-

cas argenti optimi liquârunt, unde nummi unciales, elegantissimô emblemate metallicô ornati, eudebantur: Ipsa verò Fodina *Donum DEI* appellabatur. Crescente Sociorum numero plures indies Fodinæ, Auroræ, Concordiæ, Felicitatis aliisque titulis insignitæ, accesserunt, quibus Dominus ex altô benedicat. Circa idem tempus in refodiendis *Ærifodinis Kleebergensibus*, haud procul à Butisbacô, occupatierant, postquam ab innumeris ferè annis desolatæ & derelictæ jacuerant, utut tantas olim è Cupro nobilissimo divitias inde hauserint, ut plurimis legatis relinquendis pares fuerint illarum Possessores. In causâ erant aquæ subterraneæ illas inundantes, quas (ob ignorantiam fortè machinarum hodie inventarum) nullâ arte exantlare potuerunt; donec circa finem superioris seculi Dn. *Georgius Helvicus Heer*, Consiliarius Principalis & Præfectus Butisbacensis, adscitis in consortium Viris quibusdam Illustribus, consilium iniret, per cuniculos, ad radicem montis effossos,

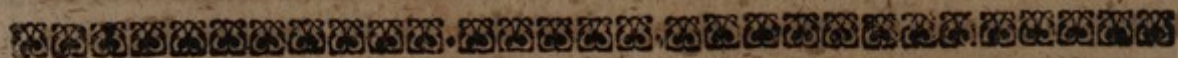
effossos, aquas, tanquam per syringam quandam educendi: quod utur ægrè lentoque admodum gradu succederet, decenniali tamen operâ tandem ad exoptatum finem est deductum, ita ut ab aliquot jam annis insignem æris nobilissimi quantitatem cruere indeque cuprum, haud paucis auri vestigiis insignitum, eliquare potuerint. Non dicam de aliis Æris & Cupri mineris in utraque Hassiâ reperiundis, Ramstarensibus in Ottonis Sylva olim frequentibus, Eschvvegensibus & Sunterensibus, de quibus *Georgius Agricola Lib. 2. de vet. & novis metall. pag. 408.* ita scribit: Æris metalla in Cattis „ duo sunt Eschvvega & Sunterum, alterum novum, utrumque ad amnem Verram. Accesserunt tamen aliæ, scilicet *Franeobergenses, Beilsteinenses, Rigelsdorfenses, Rotenbergenses;* sicut prope vicum Ober-Kaufungen officina quoque ad conficiendum ORICHALCUM est exstructa. Eò meliores autem & nobiliores sunt fodinæ illæ, si venas insimul hnas maritatas habeant, sicut non tantum

Albinus in der Meißnischen Berg-Chronic Tit. 13. fol. 115. refert, quod *Franeobergæ PLUMBI MINERA* reperitur, sed & in fodinis *Klebergensibus & Rothenibus Molybdæna* copiosa inventa fuit. *FERRO* tandem universa Hassia, quasi Marti sacra, redundat, cujus Minerae in monte *Königsbergensi*, prope montem *Dini*, frequentissimæ, anno 1664. à *Ludov. VI. H. L. gl. m.* detectæ sunt, ut *Dn. Kortbolt, Prof. Eloq. Giff. in Program. Invit. ad Orat. de Fodinarum Hassio-Darmst. ferrariarum Orig. Progressu & Usu* refert. Haud minor ejus copia prope *Hainam*, *Cœnobium* olim *Cistertiensium*, nunc *Manodochium* celeberrimum, circa *Schmalcaldiam* (ubi & *CHALYBS* eruitur) in monte *Ferrato* &c. invenitur, quæ abhinc in officinis excoctoriis *Rodheimensibus*, *Bidencopiensibus*, *Hozfeldensibus*, *Haynensibus*, *Romershusanis*, *Holzhusanis*, *Lippolsbergensibus*, *Neckenhagensibus* eliquatur & in officinis malleatoriiis *Heuchelheimensibus*, *Schelnhusanis* &c. mal-

malleis infans, per molendinas
elevatis, in baculos ferreos, vo-
meres aliaque contunditur. E
Mineralibus reliquis, metallis
affinibus, pauca, non tamen
omnino nulla sunt, quæ restant.
CINNABARIM enim NATI-
VAM circa Marburgum repe-

riri *Tilingius* in *Tr. de Cinnab.*
refert: quæ ut & subinde im-
prægnata est, ita & ARGENTI
VIVI mineras prope vicum
Gladebach & Erdhusam, circa
Naumburg, observari *Winckel-*
mannus in *Chron. Hass.* pag. 37.
recenset.

CAP. IV.

De

VEGETABILIBUS HASSIÆ.

§. I.

VIsis Hassiæ subterraneæ
thesauris Flora ejus & Po-
mona quoque salutanda erit,
ubi varii arborum fruticumque
fructus, frumenta omnis gene-
ris plantæque, tam Culinis,
quàm Officinis Pharmaceutico-
Medicis dicata se trudent, quæ
eâ, quâ fieri poterit, brevitate

hâc vice percurramus. E fru-
ctibus ARBORUM videas hîc
Poma omnis generis, tam acida,
quàm dulcia, è quibus postero-
ribus orbiculata Lichensia, ut
& Borstorfiana, circa pagum
Borstorf & prædium Academiae
Gissenæ Ringelshausen, copio-
sissima, palmam tenent. Vi-
deas

	Præcocia Johannes Birnen /
	Superba s. muschatellina Zucker Birnen /
Pyra	Crustumina Paris Birnen /
	Volema Allant Birnen /
	Falerna Spect Birnen /

Pyra

Pyræ	Mespilacea Stein-Birnen /
	Turbinata Zappen-Birnen /
	Mustea Honig-Birnen /
	Mammosa Frauen-Birnen /
	Dolabellina Regels-Birnen /
	Serotina Martins-Birnen /
Prunæ	Asinina Ross-Pflaumen /
	Cerea Spillinge /
	Damascena Quetschen /
	Iberica grosse Weinling /
	Juliana kleine Weinling /
	Onychina kleine blaue Pflaumen /
	Sylvestria Schlehen.

Amygdala amara & dulcia, Nucleus avell. Perficæ & Ponticæ, Pistacea, Castaneæ, Cerasus Actiana schwarze Vogel-Kirschen / Cæciliana Weichsel-Kirschen / Macedonia Untarellen / Apromianæ weisse Kirschen / Cornu melsche Kirschen; Cotonea mala: Ficus, Mora alba & nigra, sorba &c. Videas Arbores in sylvis & hortis elegantissimas, quales sunt: Quercus, Robur, Fagus, Mespilus Sathanaea & Gallica, Paliurus, Abies, Pinus, Taxus, Fraxinus, Tilia, Acer, Ulmus, Populus, Alnus, Betula, Salix Græca, Vitellina & Amerina. Quibus si FRUTICES annumeret, præter Cynosbatum, Rubum

& Rubum idæum, Rhamnum, Euonymum, Myrtum sylvestrem &c. Juniperus, in aliis Regionibus rarissima, hæc tantâ in copiâ succrescit, ut illâ focum instruant.

S. II. E FRUMENTIS
Zea, Triticum, Secale, Hordeum, Avena, Milium, Panicum, in Superiori Hassiâ & cum primis Wetteraviâ tantâ in copiâ propullulant, ut eandem verè horreum Germaniæ vocare possimus; & licet in tractibus ejus frigidioribus, versus occasum & septentrionem vergentibus, ut in Hassiâ Inferiori, infelix sæpe lolium se misceat, non desunt tamen alia, quæ soli sterilitatem

tem compensare & quasi fallere possint, *Frumentum* scilicet *Saracenicum*, *Turcicum* & è LEGUMINIBUS *Faba*, quibus alicubi integros campos & agros replent, quæ & hominibus tenuioris conditionis & brutis in nutrimentum cedunt. Reliqua autem Legumina, *Ciceres*,

Lentes, *Pisa*, *Phaseolos* & similia, adeò non abhorrent ditiores, ut eadem sæpe in delitiis habeant.

§ III. Inter PLANTAS CULINARES ex *Oleribus* agmen tenet *Apium sativum*. Sequuntur *Atriplex*, *Asparagus*, *Beta*, *Brassica vulgaris* & *sylvestris*,

Brassica { *Capitata*, *Tappestraut* /
                  Crispa, *Kohl* /
                  Sabaudica, *Colerapen* /
                  Sabellica, *Wersich* /
                  Cypria, *Blumen-Kohl* /

Carduus Scolymus *Artischocken* /
Cochlearia, *Endivia*, *Lactuca*, *Nasturtium*, *Portulaca*, *Porrum*, hisque aut corrigendis, aut condiendis inservientia: *Salvia*, *majorana*, *thymus*, *carvum*, *cuminum*, *hyssopus* &c. E RADICIBUS ESCULENTIS *Rapa*, *Raphanus* major & minor, *Raphan. Rust.* *Betarubra*, *Allium*, *Cepa*, *Pastinaca sativa*, *Sifer*, *Scorzonera* & similia. E FRUCTIBUS PLANTARUM *Cucumeres*, *Cucurbita*, *Fraga hort.* & *sylv.* *Melones*, *Uva alb.* & *nigra*: Quæ licet ex parte pravis & excrementitiis humoribus imprægnata sint, aptâ tamen præparatione

ita corrigere norunt Hassi nostri, ut neque palato, neque sanitati ullum incommodum adferant. An & *Nicotiana* seu *Tabacum* huc pertinet? quod circa Hanoviam, Butisbacum & Gissam magnâ in copiâ plantatur.

§. IV. Quod tandem HERBAS MEDICINALES attinet, illæ, quæ officinas ingrediuntur cæque de causâ Officinales audiunt, tantum non omnes in agrò Hassiaco sponte suâ generantur, utut pro diversitate solialia in hoc, alia in alio tractu magis inveniantur. Sic in pratis Gissæ humidioribus *Trifolium fibrinum* ac *rorellam* & in vallibus

vallibus umbrosis prope Gleibergam *Noli me tangere* inveni, quæ frustra in arenosis Comitatus Cattimelibocensis locis inquireretur, ubi è contra *Pulsatilla* & alia, sicciora loca amantia, copiosè proveniunt, quam in Nemore Francofurtensi maximâ in copiâ propullulasse vidi. Hinc optimè de studiosâ juventute quondam meritis est D. Greg. Horstius, qui ope Tabulæ Kentmannianæ, à se auctæ, Philatris ostendit, quo tempore & quibus in locis plantæ in agrò Gissenò florent & inquirendæ sint, ita ut in Excursionibus Botanicis Hodegi loco inservire valeat. Quisquis autem tantum molestiæ sibi sumere recusat, plerasque officinales, cum aliis rarioribus & exoticis, in Hortis Principalibus, Privatorum Francofurtensibus, Marburgi penes D. D. Nebelium, cum primis autem in Hortò nostrò Medicò observare poterit, cujus apparatus, à D. Michaele Heilando, rûy cy ôîwvîoîs, consignatum, Lectori Benevolo simul hisce communicare volui, sub hujus scilicet directione

MENSE JANUARIO
floruerunt:

Helleborus niger fl. roseo.
flore viridi.
Aconitum unifol. luteum bulbosum.
Senecio minor vulgaris.
Clematis Daphnoides min. fl. alb. f.
Lamium purpureum non fœtid.

FEBRUARIO:

Bellis hortensis fl. plen. rubr.
Leucojum bulbosum vulg.
Symphitum minus borrag. facie.

MARTIO:

Trifolium epat. Nob. fl. cœrul. f. & plen. rubro.

Mezereum.
Crocus vernus angustif. variegat. unci fol. purpur.

Iris Persica.
Leucojum bulbosum vulgare.
Tussilago vulgaris.
Sanicula alpina purpurea. fl. luteo. incarnato.

Leucojum fl. luteo f.
Hyacinthus Orient fl. cœrul. stellatus. comosus. racemos. cœrul. maj. min. albus. mosch.

Trifol. acetos. vulg.
Verbasculum pratense odorat. inodor.

Asarum.

Bursa Pastor. maj. fl. sinuat.

media.

minor fol. incis.

Narcissus fl. pleno.

Cochlearia fol. subrotundo.

Pulmonaria fol. non macul.

Orobis sylvat. vicia fol.

Lilium vel coron. Imperial.

multiflor.

Clematis *Daphnoides* fl. alb. plen.

purp.

Viola tricolor erecta.

repens.

bicolor arvensis.

montana lutea grandifl.

Hieracium majus fl. sonchi.

dent. leon. fol. obtus. maj.

Fritillaria praecox purp. varieg.

Chamaeiris fl. albo.

Fragaria vulgaris.

Chelidonium rotundifol. minus.

Acetosa arvensis lanceolata.

Scorpioides portulaca folio.

Viola lunaria siliqua rotunda.

Martia fl. purp. pleno.

albo pleno.

Persica vulgaris.

Berberis *Dumetorum*.

Cerasus acido-rubro fr.

Volucrum.

Juniperus vulg. arbor.

APRILI:

Grossularia spinosa sylvestr.

sativa.

alt. fol. lat.

Grossularia multiplici acino rubr.

hortens. majore fruct. rub.

fructu margar. sim.

non spinosa fr. nigro.

Hedera terrestris.

Lilium convall. alb. minus.

Lamium purpur. foet. fol. subrot.

Valeriana campestr. inodor. maj.

Fumaria lutea.

Leucojum bulbosum majus.

Tulipa praecox lutea.

varia.

Epidemium.

Paeonia fol. nigric. splend.

Asperula montana odora.

Anemone nemorosa fl. maj.

Cherophyllum sativum.

Myrrhis major.

Solanum quadrifol. bacciferum.

Prunella major fol. non dissecto.

Lychnis sylv. purp. multiplex.

Narcissus albus circ. croc. fl. simpl.

plen.

Prunus magno rubro rot. fructu.

flavo fructu.

Ornithogalum umbell. maj. angustif.

Caryophyllus pratensis fl. pleno.

Pyrus *Cydonia* minor.

Chelidon. majus vulgare.

MAJO:

Asparagus sativa.

Lapathum hortense.

Polygonatum latifol. vulg.

Saxifragia rotundif. alba.

Brassica capitata rubra.

Doronicum rad. scorpi.

Asclepias

Asclepias fl. albo.
Ranunculus bulbosus fl. pleno.
     montanus aconit. fol. fl. glob.
     fol. aconit. fl. alb. multipl.
     pratensis erectus.

Clematis erecta.

Rosa minor rubella.

Buglossum latifol. semper virens.

Malus Cydonia major.

Pyrus Cydonia maj.

Bellis sylvestris minor.

Pæonia communis s. *foemina*.

foemina fl. plen. rub. major.

peregrina fl. saturato rub.
     dilutè rub.

Hesperis hortensis fl. dilutè purp.

    alb. simpl.

    pleno.

    prolifer.

montana pallida odoratiss.

Bistorta major.

Dictamnus albus.

Fumaria *pratensis*.

Orchis palmata.

Asphodelus luteus.

Geranium Robertianum.

Eruca lutea latifol. s. *Barbara*.

Chamedris spuria maj. angustif.

Cnicus sylvestris hirsutior.

Cynoglossum medium.

Salvia major.

Arum vulgare maculatum.

    non maculat.

Lapathum unctuosum.

Cyanus mont. latifol.

Syringa Lusitanica.

Iris hortensis latifol.

Iris Susiana fl. max. ex albo nig.

Bellis sylvestr. minor.

Hortens. fl. alb. & var. pl.

Bugloss. angustifol. maj.

Pimpinella sanguisorb. minor.

Ophris b. folia.

Asphodelus fol. fistulosus.

Prunella major fol. non dissecto.

Aquilegia hort. fl. simplici.

    pleno.

    inverso.

Lathyrus major.

Sambucus aquat. fl. glob. pleno.

Iris hortens. pallidè cœrulea.

Pistacia sylvestr.

Adonis hortens. fl. min. atro-rub.

Aristolochia clemat. recta.

Chamaeiris min. fl. purpur.

Caryophyll. arv. glab. fol. maj.

Hippolapathum latifol.

Myagrum siliquâ longâ.

Ficus communis.

Valeriana cœrulea.

Graca fl. albo.

Viola Mart. arborescens alba.

Phalangium fl. violaceo.

Rapistrum fl. luteo.

Rapunculus spicatus.

Cyanus hortensis fl. simplici.

    pleno.

    luteo.

Chamaeiris.

Pæonia peregr. fl. saturè rub. min.

Cotyledon media fol. subrot.

Horminum *Sclarea* dictum.

sativ. fl. albo.

    cœrul.

Horminum pratens. fol. serratis.
Laurus vulg.
Sanicula officin.
Atriplex mori fructu.
Leucojum fl. pleno majus.
Syringa alba.
Lilium Bizantinum miniatum.
Rosa lutea.
     alba.
     maxima multiplex.
     fl. simpl. miniat.
     purpurea.
     rubra.
Lilium fl. reflex. montanum.
Scorzonera.
Symphitum majus.
Imperatoria major.
Caryophyllata vulgaris.
Ligustrum vulgare.
Pilosella major repens hirsuta.
Moly exoticum fl. albo virid.
     luteum.
     latifol.
Caryophyllus barbatus hortens.
     supinus angustifol.
Digitalis purpur. fol. aspero.
     maj. pallida fl. parvo.
Plantago latifol.
Bellis sylvestr. caule folios. maj.
Solanum scandens.
Consolida Regalis hortensis.
     arvensis.
Gladiolus fl. uno versu dispos.
Iris bulbosa lutea versicolor.
Salvia nigra.
     minor aurita.
     non aurita.

Caliba palustris.
Hieracium hortense fl. atro-purp.
Onobrychis arvensis.
Periclymenon non perfol. Germ.
Chamamelum vulgare.
     inodorum.
     fœtidum.
Solanum vesicarium.
Colutea vesicaria.
Frutex spicatus fol. salign. serr. f. Spiræa.
Tithymalus helioscopius.
Acorus adulterinus.
Thlaspi umbellatum arvense.
Papaver corniculatum luteum.
     erraticum majus.
     minus.
     fl. pleno.
     album fl. pleno.
     cristatum fl. rub. sem. nigr.
     fl. & sem. albo.
Pisum leptolobum.
Lapathum fol. atro-rubens.
Tragopogon pratense lut. maj.
Anagallis aquat. min. fol. subrot.
Nasturtium sylv. tenuiss. divis.
Tanacetum African. minus.
Veronica mas supina & vulgariss.
Lithospermum majus erectum.
Beta alba.
Buglossum sylvestre minus.
Ethiopsis fol. sinuosis.
Verbascum latis salvia fol.
Lavendula fol. dissecto.
Plantago angustifol. major.
Apium hortense latifolium.
Filipendula vulgaris.
Acanthus sativus.

Apium

Apium hortense.
Leucojum marinum.
Marrubium vulg. album.
                     cardiaca dictum.
Bryonia alba baccis nigris.

JUNIO:

Lilium luteum Asphodeli radice.
                     album.
Bizantium miniatum.
                     bulbiferum minus.
                     fl. reflex. alb. punct.
Perfoliata vulgarissima.
Matricaria vulgaris.
Quinquefolium rectum luteum.
Foeniculum vulgare.
Rosa versicolor.
Lychnis segetum rub. fol. Perfol.
Rubus Idæus fr. albo.
Myagrum siliquâ longâ.
Acetosa rotundifol. hortens.
Nummularia major lut.
Solanum melano-ceras.
Nasturtium hortens. vulg.
                     Indicum maj.
Ruta hortensis.
Lychnis sylv. latif. caul. striat.
                     hirsuta fl. coccin. & pallid.
Trifolium prat. purpur.
                     album.
                     arv. humile spicat.
Pedicularia prat. purpurea.
Lactuca sativa & imyb. sat.
Anebum hortense.
Mercurialis spicata.
                     testiculata.
Jucca gloriosa.

Faba Indica purgatrix.
Blattaria alba.
Pæonia fl. ex albido pleno.
Buphthalmum Dioscoridis.
Scabiosa alpina fol. centaurei maj.
Clematis cærulea erecta.
Flammula recta.
Chondrilla verrucaria.
Geranium batrachoides fol. acon.
                     latifol. longiss. acu.
Urtica urens pil. ferens.
Jasminum luteum.
                     vulgatius fl. albo.
Verbascum mas latifol. lut.
                     nigrum fl. ex luteo puro.
                     Fœm. fl. albo & lut.
Lysimachia spicata cærul.
                     siliquosa hirs.
Persicaria cum & sin. macul.
Antirrhinum majus alt. fol. long.
                     arvense majus.
                     minus.
Anagallis Phœnic. fl.
Asphodelus fol. fistulosus.
Dracunculus hortensis.
                     pratensis serrato fol.
Coriandrum sylv. foetidiss.
Tanacetum minus alb. odore camph.
Abrotanum fœmina fol. teret.
Helenium vulg.
Helichrysum f. Stœch. citr.
Valeriana sylv. maj.
Jacea Indica odorat. fl. purpur.
                     albo.
Sinapi rapifol.
Stachys major German.
Malva rosea fol. subrot.

Chama.

- Chamamelum nobile* fl. simpl. & mult.
Erysimum alb. siliquis cruce.
Lotus hortensis odora.
Melilotus officinar. fl. alb.
 lut.
Geranium cicut. fol. moschatum.
Tithymalus seu *Esula exigua*.
Convolvulus minor arvensis.
 major albus.
 peregrin. cærul. fol. obl.
 cærul. heder. angulos fol.
Barba capra fol. compactis.
Spondilium vulgare hirsutum.
Scabiosa capitulo globofo major.
Nigella angustifol. fl. maj. s. cærul.
Melo vulgaris.
Fœnum Græcum sativum.
Atriplex sylv. altera.
Carduus albis maculis not. exoticus.
Hypericum vulgare.
 bifolium glabrum imperfect.
 caprinum.
Sonchus asper non laciniatus.
 levis laciniat. latifol.
Tithymalus helioscopius.
Agrimonia s. *Eupatorium Veter.*
Hyosciamus vulg.
Thalictrum majus flav. stam. lat.
Jacobaea vulg. laciniata.
 Hispanica.
Verbena com. cæruleo flore.
Nerion fl. rubescentibus.
Lepidium latifolium.
Ficus Indica.
 vulg.
Amaranthus maximus.
 simplici fl.
- Amaranthus plen.*
Saponaria major levis.
Solanum pomiferum fr.
Plantago latif. rosea.
Phaseolus major.
Borrago.
Buglossum latifolium.
Lychnis coronaria Diosc. fl. alb.
 rubr.
 viscosa mont. alb. latif.
Trachelium Americanum fl. rubr.
Campanula hortens. rapunc. rad.
 vulg. fl. alb.
 cærul.
 pratensis fl. conglomerat.
Cyclamen orbiculat. fol. inf. purp.
Pulegium latifolium.
- JULIO:
- Doronicum Americanum*.
Betonica purpurea.
 alba.
 fl. rubr.
 cærul.
Hyssopus officin.
Linum umbilicatum.
Mentha cataria.
Melissa peregrin. fol. oblongo.
Althæa Dioscoridis & Plinii.
 Theophr. fl. lut.
Bellis hortensis prolifera.
Lysimachia lut. major.
Androsamum foetidum.
Cucumer sativus vulg.
Cucurbita major rot. fl. lut.
Satureja hortensis.
Sisarum Germanorum.

Sedum majus vulg.
minus.

Phalaris major sem. albo.

Botrys Ambrosioides vulg.

Brassica rubra.

Aconitum cœruleum.

Cichoreum sativum.

Helenium Indicum maximum.

Artemisia vulg. major.

Solanum officinar.

Cirsium singularibus capit. pan.

Absinthium Dioscoridis.

Nicotiana major latifol.

Milium arundinaceum.

Hyosciamus Creticus luteus.

Mentha angustifol. spicata.

Telephium vulgare.

Ricinus vulgaris.

Arundo Indica latif. fl. lutea.

Lactuca crispa.

Fœcea Cyanoides echinato cap.
nigra angustif.

AUGUSTO:

Tanacetum vulg. luteum.

Linaria vulg. lutea fl. maj.

folioso capitulo luteo maj.

Aster Auticus cœrul. vulg.

Eryngium fl. luteo.

Cucurb. Lagenaria.

Mentha hort. Corymbifera.

Solanum Mexican. fl. magno.

Majorana vulgaris.

hyemalis.

Amaranthus fl. variegato.

Alcea vesicaria.

Allium sativum.

Dipsacus sylvestris.

Millefolium vulgare.

Succisa glabra.

Parietaria officinarum.

Chamadris minor repens.

SEPTEMBRI:

Gentianella spec. autumn.

Melissa Mollucca.

Bonus Henricus.

Hedera corymbosa.

provoluta.

Cyclamen.

CAP. V.

De

BRUTIS HASSIACIS.

§. I.

TAndem quoque Anima-
lium & quam maximè bru-

torum in Hassiâ nostrâ obvio-
rum mentio facienda erat, quæ
in Gressilia, Volatilia, Natatilia
& Re-

& Reptilia dividuntur. Egressi-
libus agmen ducunt **QUA-
DRUPEDA SOLIDIPEDA**,
ubi præter Asinos Equi in Has-
siâ se trudent generosi, Hispa-
nicis celeritate non cedentes,
cùm nostro tempore in pleris-
que Hassiæ locis vix alii, quàm
Hispanici admissarii tolerentur,
qui curâ & jussu Principali Sub-
ditis indulgentur. *Bisulca* ve-
rò *Ruminantia cornigera* quam-
plurima habemus, Boves, Vac-
cas, Vitulos, Oves & Verveces,
Hircos & Capras, Cervos cum
foemellis, Capreolos & è *Bisul-
cis non Ruminantibus* Sues &
Apros. **QUADRUPEDA**
verò **DIGITATA VIVIPARA**
in *fera*, *semifera* & *domestica* di-
viduntur. Priora inter Lupus,
Vulpes, Taxus, Lutra, Erinaceus
caninus & suillus, Mustela,
Martes, Lepores, Cuniculi, tam
vulgares, quàm Indici, Sciuri,
Talpæ, Mures majores & mino-
res, tam vulgares, quàm aranei,
campestris & aquatici referen-
di. Posterioribus verò Canes
omnis generis, Catus & Felis
sunt annumerandi. His si tan-
dem **QUADRUPEDA DIGI-**

TATA OVIPARA, Ranas
scil. Rubetas & Lacertas omnis
generis addideris, universam
gressilium cohortem faciliè ab-
solveris.

§. II. **VOLATILIA**,
Hassiæ familiaria, aut Terrestria
sunt, aut Aquatica. Priora aut
aves majores, aut aviculas dice-
mus. *Aves* rursus sunt vel *Car-
nivora* vel *Granivora*. E prio-
ribus agmen ducit Aquila, quæ
etsi rarior sit in Patriâ nostrâ,
quandoque tamen in rupibus &
montibus excelssimis reperit-
tur, in specie ea, quæ Valeria
(der Stein-Adler) dicitur, qua-
lem aliquoties Grunbergæ feriê-
runt, ubi pedes ejus, horrendis
Unguibus instructos, obtinui &
Museo meo inferere non dubi-
tavi. Quæ de Lapide Aëtite,
in nidò ejus generatò, vulgò per-
hibent, fabulam sapiunt, cùm
Lapides hi in quibusdam Ger-
mania tractibus, circa Svinfur-
tum & alibi, in terrâ & agris re-
periantur & ab Aquilis in nidos
suos deportentur, vid. *B. Dn.
Bausch Tr. de Lap. hemat. &
aëtit. in Histor. n. Liter. S. R. I.
Academ. Nat. Curios. recensitus.*
Aqui-

Aquilam rapacitate æmulatur Accipiter, cujus variæ rursus species dantur, inter quas Hassia Gyrofalconem den Stosßvogel / Rubetarium den Hünnerdieb / Palumbarium & Percam, quam Nisum alii vocant, alit. Sunt qui Cuculum huc referunt in terris nostris etiam frequentissimum. Sed quid de salivâ cuculi in foliis herbarum atque fruticum sæpè obvia censendum? Equidem Anglus Nobilissimus Dn. Sibbaldus in *Prodromo Histor. Scot. Natur. Part. 2. Spec. Tom. 2. p. 5.* eandem pro exhalatione quadam Meteoris accensendâ, reputat, quæ facillimè putrescat & vermiculos gignat & nî abstergetur herbas adurat: ast mihi potius excrementum videtur illius vermiculi, qui in meditullio ejus reperitur, undè vermes ejusmodi salivatorios vocavimus in *Miscell. Acad. Germ. Curiosis Dec. 2. Ann. 3. Obs. 121. p. 184.* Reliquæ aves carnivoræ sunt Corvus, Cornix, Graculus, Pica & rapaces nocturnæ: Ulula & Vespertilio. E posterioribus Granivoris tria hîc illorum Genera

reperiuntur, Gallinaceum scil. Columbinum & Turdinum. Gallinaceum Gallum & Gallinam, Pavonem, Gallopavonem, Phasianos (quorum insignem copiam in peculiaribus aviariis habet Serenissimus noster Hassiæ Landgravius) Perdices, Coturnices, Urogalli & Tetraones complectitur. Columbinum genus non tantum Columbæ domesticarum species innumeras, sed & sylvestres, Turtures, Palumbos torquatos &c. sub se comprehendit: sicut ad turdinum genus Merula, Turdi, tam pilares (die Granwitzvogel) quàm viscivori (die Zimmer oder Halßvogel) & iliaci die Druscheln referendi sunt: Quo & Sturni pertinent, quos catervatim in Hassiâ Inferiori capiunt. *Aviculis* verò Alaudæ, Hirundines, Curruca, Ruticilla, Rubecula, Luscinia, Passeres domestici, aquatici & Troglodytes, Motacilla, Parus, Fringilla, Carduelis, Fullo, Linaria, Luteola &c. annumerari solent. *Aves* tandem *Aquatica* sunt aut *Fissipedes* aut *Palmipedes*. Ad priorem Classem

Grus, Ardea, Gallinago & Capella: Ad posteriorem verò Anser, tam domesticus, quàm sylvestris, Merganser, Anates cri-

stati & non cristati, ut & Cygni sunt referendi, quorum ultimi Hanoviæ in Fossâ Municipali confertim aluntur.

§. III.

*Ordine jam prodeat quisquis fiat hospes aquarum,
Nec te puniceo rutilantem viscere Salmo,
Transferim, latae cujus vaga verbera cauda,
Gurgite de medio summas referuntur in undas:*

ita meritò (verbis ex parte *Ausonii*) *Salmoni*, utpote delicatissimo & pretiosissimo Hassiæ nostræ pisci fluviatili, primas inter AQUATILIA tribuerim, quo Ædera æquè ac Fulda in Hassiâ Inferiori tantoperè abundant, ut heic A. 1443. die Bonifacii 802. Salmones captaverint; quemadmodum & in Hassiâ Superiori circa Rhenopetram & S. Goar è Rhenò quoque obtinentur & hinc inde divenduntur, unde per diluvia subinde in Lanum quoque exsiliunt. Huic quodammodo affinis est *Trutta Lacustris maxima*, quæ 6. ad 8. lib. sæpe pendet, quales in Cœnobio Haynenfi quondam observavi; quibus tamen *trutta fluviatilis* rubris maculis inter-

longè præferenda est & in superiori Lani parte, Ædera & Dilla, imò & fluviis minoribus, Bibera & similibus copiosè reperitur. Reliqui verò pisces saxatiles, *Lucius, Perca, Melanuri, Ascbia* &c. in Rhenò & Lanò: *Erythrin* in piscinis circa Hortum Principalem Cassellanum: *Cyprini* in vastissimis Hassiæ utriusque Piscinis: *Anguilla, Mustela, Muli, Orphi, Prasni, Gobiones, Scorpii, Funduli* in aliis quibusdam fluviis & stagnis minoribus uberrimè proveniant. Nec Crustata & Testacea nos destituunt, cum & *astacis fluviatilibus* seu gammaris & *cochleis*, terrestribus æquè ac fluviatilibus, abunde gaudeamus, in quibus ultimis quoque uniones & margaritas, utut non adeò solidas,

das, ac in locis Orientalibus, reperire licet: id quod sententiam illam, quod uniones nil nisi ovula concharum sint, uberior confirmat, de quâ vid. *Museum n. Museorum, Titulo de Margarit.*

§. IV. E REPTILIBUS MAJORIBUS præter *Caciliam* (die Blindschleich) & *Hydrum* (die Wasser-Schlange) circa Thermas Berstadienses frequentissimum, veras etiam *Viperas*, Italicis similimas, alit Hassia nostra, quæ circa Smalcaldiam reperiuntur, cum in reliquâ ferè Germaniâ aut raræ aut nullæ sint. Non opus ergò haberent Aromatarii & Pharmacopœi nostri, ut ad confectionem Theriacæ evanidos & mucidos sæpè Trochiscos de Viperis huc Venetiis, non sine sumtibus ingentibus, accerferent, cum iisdem (pane biscocto magis, quàm virtute viperarum prægnantibus) majore sui publicique commodò tum carnem, tum spinas viperarum Hassiacarum furrogare possent. Reliqua REPTILIA MINORA Insectis vulgò annumerari so-

lent, quorum aut proles aut parentes sunt; unde de nihilo non erimus, si historiam Insectorum Hassiacorum illis simul maritaverimus. Inter INSECTA autem non tantum dignitate, sed & ordine (quem servabimus) alphabetico agmen ducunt *Apes*, ceram & mel in Hassiâ frequentissima, commodantes: hisque infensi *Aranei*, *Asylo* seu Oestrum, *Aurelia* (Papilionum & Perlarum initiamenta) ex Erucis, per transmutationem admirandam (à *Graviâ*, Meriani Filiâ, in *Tr. curiosiss. de Metamorphosi Erucarum*, ob oculos positam) generatæ, cum rarissimum & in Hassiâ nostrâ ferè incognitum sit novum illud & viviparum Erucarum genus, quod mutationes illas 4. solitas, (quibus in ova, vermes, aurelias & papiliones abeunt) non subeat, cujus ex *Historiâ Societatis Scient. Regiæ Parisiensis Hameliana* Dn. *Lipsiensis* in *Act. Erud. A. 1703. Mens. Maj. p. 208.* meminêrunt. Suo ergò meritò huc refero *Bombycem*, *Blattas*, tam vulgares, quàm *Pistrinarias* & virides, *Brutos*, *Buprestes*, *Cleros*

Cleros, Bucarides, Crabrones, Culices, Cicadas, Cicindelas, tam mares alatas, quàm foemellas non alatas, utrobique autem materiam Phosphoro similem, per foraminulum quadratum, ex abdomine, noctu lucentem continentes: *Cantharides* item, *Cimices, Cossos, Erucas, Formicas, Fucos, Gurguliones, Hepiolo, Hirudines, Lentes*, acarorum principia, *Locustas, Lumbricos varios, Pediculos* tam vul-

gares, quàm *inguinales*, *Gallis les morpions*, (instar apum Regem habentes, quo occiso reliqui pereunt, si fides habenda *Scaligerianis pag. 161.*) *Pulices* in canibus *Ricinorum* nomine venientes: quibus si *Scarabæo Lucarios* seu *Cervos Volantes*, *virides & pilulares, Tineas* item, *Teredines & Vespas* addideris,

Insectorum Sectæ

Finis erit.

FINIS.

SPHAL-

SPHALMATA

In Armamentariô haud gravatim à
B. L. corrigenda.

<i>Pag.</i>	<i>Columna.</i>	<i>Linea.</i>	<i>Error.</i>	<i>Correctio.</i>
I.	I.	3.	Abstracto	Concreto.
12.	2.	8.	Aslacum	<i>del.</i>
13.	I.	8.	Befort	Beaufort.
13.	2.	8.	Cuhlman	Kuhlman.
92.	2.	16.	epistomia	epistomio.
93.	2.	<i>penult.</i>	$s\frac{5}{4}$.	$s\frac{3}{4}$.
94.	2.	20.	perigæo	perigeo.
85.	2.	26.	repercussum	repercussus.
85.	2.	26.	quod	quæ.
106.	I.	26.	fydera	sidera.
147.	2.	16.	reflectione	reflexione.
148.	I.	17.	Parheliæ	Parhelii.
151.	I.	5.	illarum	illorum.

1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

EPIGRAMATA

1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

Column 1	Column 2	Column 3	Column 4	Column 5
1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30
31	32	33	34	35
36	37	38	39	40
41	42	43	44	45
46	47	48	49	50
51	52	53	54	55
56	57	58	59	60
61	62	63	64	65
66	67	68	69	70
71	72	73	74	75
76	77	78	79	80
81	82	83	84	85
86	87	88	89	90
91	92	93	94	95
96	97	98	99	100

1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

P. 21-VI-26.

Cl

